

BRUKEN AV ALKIBIADES

**EN STUDIE AV PERSONRELASJONER I PLATONS
EROTISERTE EPISTEMOLOGI**

**Hovedfag i idéhistorie
Tord Østberg**

**Universitetet i Oslo
Institutt for filosofi, idé- og kunsthistorie og klassiske språk
Våren 2007**

Innhold

- Tekniske notater
- 1. Innledning
- 2. Biografisk skisse
- 3. Antikkens versjoner av Alkibiades
- 4. Platons Alkibiades
- 5. Lesninger av Platons Alkibiades
- 6. Konklusjon
- Noter
- Litteraturliste
- Sammendrag

«Von der jämmerlichen Schönfärberei der Griechen
(...) kurirt Nichts so gründlich als Thukydidés.»

Friedrich W. Nietzsche,
Götterdämmerung.

Detaljert innholdsfortegnelse

Tekniske notater til teksten

1. Innledning	s	1
2. Alkibiades – kontekstualisert biografisk skisse	s	7
2.1 Athen og alkmaionide-slekten i det 6. og 5. århundret	s	7
2.2 Familie, oppvekst og ekteskap	s	13
2.3 Alkibiades' politiske tilhørighet	s	15
2.4 Forholdet til Sokrates	s	17
2.5 Felttogene til Potidaia	s	21
2.6 Slaget ved Delion	s	23
2.7 Nikias-freden	s	25
2.8 Slaget ved Mantinea	s	26
2.9 Ostrakiseringen av Hyperbolos	s	28
2.10 Olympiaden i 416	s	30
2.11 Ekspedisjonen til Sicilia	s	31
2.12 Ødeleggelsen av Hermene	s	33
2.13 Alkibiades i Sparta og nederlaget på Sicilia	s	39
2.14 Revolter i Egeerhavet	s	41
2.15 Rådgiver for Tissafernes	s	44
2.16 Flåten på Samos	s	46
2.17 Oligarkiet og opprøret på Samos	s	48
2.18 Sjømilitær suksess	s	52
2.19 Folkehelt i kortvarig maktposisjon	s	55
2.20 Slaget ved Notion	s	57
2.21 Ny landflyktighet	s	59
2.22 Slaget ved Arginousai	s	60
2.23 Slaget ved Aigospotamoi	s	62
2.24 Athens fall	s	63
2.25 De Tredves tyranni	s	64
2.26 Alkibiades' død	s	67
2.27 Sokrates' død	s	69
2.28 Anklagene mot Sokrates	s	70
3. Antikkens versjoner av Alkibiades	s	71
3.1 400-tall og tidlig 300-tall	s	71
3.1.1 Thukydid (460/55 – 400)	s	72
3.1.1.1 Nikias-freden (421)	s	73
3.1.1.2 Forspillet til ekspedisjonen til Sicila	s	74
3.1.1.3 Ødeleggelsen av hermene	s	78
3.1.1.4 Ekspedisjonen til Sicilia	s	78
3.1.1.5 Tilbakekallelisen av Alkibiades	s	79
3.1.1.6 Alkibiades' svik mot Athen	s	79
3.1.1.7 Egeerhavsrevoltene og flukten til Tissafernes	s	81
3.1.1.8 Bruken av oligarkiet	s	84
3.1.1.9 Gjenopptatt demokratisk intensjon	s	86
3.1.2 Xenofon – historiker (427 – 355)	s	89
3.1.2.1 Hellenika I	s	89
3.1.2.2 Hellenika II	s	91
3.1.3&4 Retoriske tekster	s	92
3.1.3 Lysias (440-380)	s	93
3.1.3.1 Militært svik	s	93

3.1.3.2 En skrøpelig fyr	s 93
3.1.3.3 Slektsarv og generasjonskonflikter	s 94
3.1.4 Isokrates (436-338)	s 94
3.1.4.1 Identitetsstrategi	s 95
3.1.4.2 Dypfølt demokrat	s 95
3.1.4.3 Aristokratisk helt	s 96
3.1.4.4 Tilgivelige svik	s 97
3.1.4.5 Faderens synder	s 98
3.1.4.6 Andre tekster	s 99
3.2 Sent 300-tall	s 99
3.2.1 Demostenes (384 – 322)	s 100
3.2.2-4 Sokratikerne	s 100
3.2.2 Xenofon – sokratiker (427 – 355)	s 101
3.2.2.1 Gode råd og dårlig oppførsel	s 102
3.2.2.2 Avholdenhet som ideal for håndtering av begjær	s 103
3.2.2.3 Formingen av politikere	s 104
3.2.3 Aiskines fra Sfettos (425-350)	s 105
3.3 Hellenismen	s 106
3.3.1 Pseudo-Andokides (usikker datering)	s 107
3.3.1.1 Folkefiende	s 108
3.3.1.2 Familiemann	s 110
3.3.2 Cornelius Nepos (99? - 24? fvt)	s 111
3.3.2.1 Idealisert kompleksitet	s 111
3.3.2.2 Ubehersket seksualitet	s 112
3.3.2.3 Tvetydig projeksjonsbærer	s 113
3.3.2.4 Militær leder	s 114
3.3.3 Diodoros Siculus (siste årh. fvt)	s 115
3.3.3.1 Kynisk naturbegavelse	s 115
3.3.3.2 Militær lederskikkelse	s 116
3.3.3.3 Eksilert kraftsentrum	s 117
3.3.3.4 Hjemvendt folkehelt	s 119
3.3.3.5 Fallet	s 120
3.3.4 Plutark (ca. AD 46-127)	s 122
3.3.4.1 Kjærlighetsrelasjoner	s 123
3.3.4.2 Offentlig opptreden	s 123
3.3.4.3 Sicilia-ekspedisjonen og Alkibiades' overløperi	s 125
3.3.4.4 Veien tilbake til Athen	s 127
3.3.4.5 Fatal feilvurdering	s 128
3.3.4.6 Slaget ved Aigospotamoi	s 129
3.3.4.7 Alkibiades' død	s 130
3.3.4.8 Komparativ alkibiadi	s 130
3.3.5 Pseudo-Lukianos (tidlig 300-tall AD)	s 131
4. Platons Alkibiades	s 133
4.1 Alkibiades I	s 135
4.2 Fra Alkibiades I til Symposion	s 143
4.3 Symposion	s 144
4.3.1 Selvbeherskelsens frukter i den tradisjonelle pederastien	s 145
4.3.2 Selvbeherskelsens frukter i Diotimas tale	s 147
4.3.3 Den elskende Sokrates	s 149
4.3.4 Platon som ambivalent proselytt	s 157
4.3.5 Alkibiades' inversjoner	s 160
4.3.6 Platon som politisk aktør	s 162
4.3.7 Arven fra Platons politiske bruk av Alkibiades	s 163

5. Lesninger av Platons Alkibiades	s 165
5.1 Søren Kierkegaard	s 165
5.2 Michel Foucault	s 167
5.2.1 Seksualitetens historie	s 167
5.2.2 Subjektets hermeneutikk	s 171
5.3 Martha Nussbaum	s 171
5.3.1 Symposion	s 172
5.3.2 Faidros	s 174
5.4 Gary Alan Scott	s 175
6. Konklusjon	s 177
Noter	s 183
Litteraturliste	s 199
Sammendrag	s 203

Illustrasjoner og diagrammer

Alkmaionidenes stamtre	s 9
Kleinias' familie	s 13
Kart over Sicilia	s 33
Kart over Hellas og det vestlige Egeerhavet	s 42
Kart over det østlige Egeerhavet og den ioniske kysten	s 43
Kart over Hellesponten	s 54

Tekniske opplysninger til teksten

Eksamensoppgave

Denne teksten leveres som hovedoppgave i Idéhistorie ved IFIKK, UiO. Ettersom teksten overskrider anbefalte rammer for antall sider, har jeg i samråd med veileder valgt å definere kapittel 3 i den foreliggende teksten ut av hovedoppgaven, slik at bare de øvrige kapitlene ønskes vurdert. Kapittel 3 inneholder en gjennomgang av de fleste av de tilgjengelige antikke kildene til informasjon om Alkibiades' liv, organisert etter forfatter. Kapitlet danner et bindeledd mellom den biografisk orienterte presentasjonen av Alkibiades i kapittel 2 og gjennomgangen av Platons fremstillinger av Alkibiades i kapittel 4. Det er imidlertid uproblematisk å hoppe direkte fra kapittel 2 til 4, selv om det medfører en noe skjerpet kontrast mellom en historisk-biografiske fremstilling og Platons tekster.

Tekstsitater, oversettelser og transkripsjoner

Enkelte sitater fra greske tekster (og én latinsk) er integrert i hovedteksten eller gjengitt i fotnoter, fordi de anses som sentrale for resonnementet, fordi de tydeliggjør visse aspekter ved den litterære kulturen, eller fordi formuleringen er slående. Oversettelser er satt enten i anførselstegn eller i kursiv i brødteksten (avhengig av lengden på den oversatte teksten), og i kursiv i fotnoter. Med mindre annet er angitt, er oversettelsene mine egne, og som oftest gjort med støtte i Loebs parallell-utgaver. Enkelte avvik fra den engelske oversettelsen er kommentert. Oversettelser fra Platons *Symposion* støtter seg i varierende grad på Egil A Wyllers norske utgave, og vesentlige avvik er som oftest kommentert. Sitater fra Iliaden er hentet fra P. Østbyes oversettelse fra 1991.

Ved bruk av greske skrifttegn på enkeltord i brødtekst eller fotnoter er det ofte anført en approksimert transkripsjon til det latinske alfabet – som angir vokallengde, men ikke trykk – og eventuelt en oversettelse til norsk, dersom den norske betydningen ikke fremgår av teksten. (F.eks. μηχανή – mēkhanē – maskin.)

Det er usikkert hvordan diftongene αυ (alfa-ypsilon) og ευ (epsilon-ypsilon) ble uttalt i antikken. På nygresk brukes uttalen av/ev foran vokal og stemt konsonant, og af/ef foran ustemt konsonant. I lesning av antikke tekster har man også akseptert uttalen au/eu. I mine transkripsjoner har jeg som oftest valgt å bruke au/eu, i overensstemmelse med ordinær norsk skrivemåte (som f.eks. «de eleusinske mysterier»), selv om også av/ev kan forekomme.

Oversettelser av Michel Foucaults tekster kan også være et relativt omstendelig arbeid, ettersom han velger sine begreper med stor omhu. Mine sitater fra *L'usage des plaisirs* er oversatt fra den franske teksten, og støtter seg på Robert Hurleys engelske (1985) og Espen Schaannings norske oversettelser (2001).

Geografi og egennavn

Teksten benytter, så langt det lar seg gjøre, konvensjonelt etablerte norske versjoner av greske egennavn og stedsnavn. Der slike konvensjoner ikke finnes, er transkripsjonen tilpasset etablerte løsninger på lignende navn. Dersom samtidens geografiske navn avviker i vesentlig grad fra antikkens navnebruk, er samtidsnavnet anført i parentes etter transkripsjonen av antikkens navn, f.eks.: Akragas (Agrigento). Dette gjelder ikke for navn som Bysants og Hellesponten, som er vel kjent også i dag, selv om de ikke lenger er i bruk som geografiske betegnelser. På grunn av det sterke geografiske innslaget i teksten, benyttes fotnoter til å angi lokalisasjonen av en del byer og andre geografiske enheter.

De antikke historikerne omtaler spartanernes krigere (som omfattet både fullverdige borgere og heloter og andre slaver) med samlebetegnelsen «lakedaimonere» (Λακεδαιμόνιοι – Lakedaimonioi), mens de fullverdige byborgerne i Sparta omtales som «spartanere» (Σπαρτιάται – Spartiatai). For enkelhets skyld er en slik distinksjon ikke ivaretatt i denne teksten; «spartanere» brukes som fellesbetegnelse istedenfor «lakedaimonere». Det skiller imidlertid mellom «spartanere» og «peloponnesere», der sistnevnte betegnelse omfatter allianser av stater på Peloponnes, som oftest under ledelse av spartanere. Bruken følger her i hovedsak de antikke kildene, som ikke er konsekvente på dette skillet, men kan bruke Λακεδαιμόνιοι i situasjoner der det kanskje ville vært mer korrekt å bruke Πελοποννησίοι (Peloponnēsiōi – peloponnesere).

Det var flere i Alkibiades' familie som bar hans navn. I denne teksten vil andre personer med dette navnet kvalifiseres enten med et romertall (dersom de står i et lineært oppadstigende eller nedadgående slektskap til hovedpersonen) eller på annen måte (som f.eks. stedstilhørighet, eller slektskapsforhold til hovedpersonen), mens tekstens protagonist (som ville vært Alkibiades III i den slektstavlen som benyttes) benevnes ukvalifisert.

Årstall

Ettersom nesten alle årstall viser til antikken, er forkortelser som f.Kr., fvt. osv normalt utelatt, mens årstall etter år 0 markeres med AD. Årstall fra det siste århundret før år 0 markeres likevel med fvt. for klarhetens skyld.

Noteapparat

Fotnoter brukes i hovedsak til å gi informasjon som kan utdype eller lette forståelsen av teksten, og til sitater fra originaltekst.

Sluttnoter består nesten utelukkende av kildereferanser. En kildereferanse som fremgår av en fotnote, gjentas ikke i en sluttnote.

Internhenvisninger gjøres enten uspesifikt (se over/under), eller med angivelse av kapittel.

Forkortelser

LCL: Loeb Classical Library

Forsideillustrasjon

Rafael Sanzio d'Urbino: La scuola di Atene (1509)

1. Innledning

Mot slutten av Platons *Symposion* velter det inn gjennom ytterdøren et merkelig brudd på forventningene. Man gis ingen grunn til å tro at den vakre og berusede Alkibiades kan ha noe å bidra med i et selskap av Athens mest veltalende menn, som konkurrerer om å utlegge kjærlighetens natur. Han opptrer først brautende og selvsikkert, inntil han får øye på Sokrates og slår over i sjalusi og smålighet. Han holder en springende og forvirret tale om sin forelskelse i filosofen, og sitt mislykkede forsøk på å invitere ham til samleie. Han beklager sin jakt på massens anerkjennelse, og går langt i retning av å anerkjenne sitt livs misère. Han fremstår som den selvbeherskede filosofens absolutte motpol. Platons portrett i *Symposion* har lagt tunge føringer på ettertidens vurderinger av Alkibiades, og bildet er ikke særlig positivt. Men man aner likevel at det er noe med denne mannen. Og selv om Sokrates både 'avslører' ham og gjør narr av ham, gjør han ikke noe forsøk på å underkjenne intimiteten i deres tidligere relasjon.

Platons bruk av historiske skikkelser i sine dialoger har vært fortolket i flere retninger. Det har vært vanskelig å fastslå om han presenterer observasjonsbaserte portretter med realhistorisk kildeverdi, eller om vi bare møter representasjoner og inkarnasjoner av hans egne ideer, uten noen dypere forbindelse med de historiske personene som rollefigurene har tatt navn etter. Ikke for noen av de mange andre aktørene i Platons dialoger rammer denne uklarheten så sterkt og så paradoksalt som nettopp for Sokrates og Alkibiades. Sokrates var åpenbart en anerkjent mann i visse kretser, men ingen offentlig kjent person i sin samtid. Og mannen som skulle bli ansett som en av den vestlige sivilisasjons grunnleggere, etterlot seg knapt noen egne tekstlig spor. Det foreligger nesten ikke historisk kildemateriale, og det vi tror vi 'vet' om Sokrates og hans filosofiske prosjekt har vi hovedsaklig fra Platon. Med Alkibiades var det motsatt; han var en av sin samtids mest omtalte og bejublete personer. Både på 400- og 300-tallet synes det å ha vært en intens interesse for hans liv. Men selv om dagens publikum i hovedsak møter Alkibiades gjennom Platons portrett, så finnes det en mengde andre kilder som beskriver og kommenterer hans livsløp.

Gjennom de andre kildene til Alkibiades' liv trer det frem en ganske sammensatt skikkelse, full av talenter, ambisjoner, storhetsforestillinger, forførelsessevne. Hans fryktløshet gjør ham i stand til å sjøsette de mest grandiose prosjekter, selv om de ikke alltid bringes like trygt i havn. I korte perioder av sitt liv inntar han en posisjon i Athens offentlighet som er så sentral at den kan sammenlignes med den hans filleonkel Perikles hadde hatt noen år tidligere. Og hans synes å ha stått like sentralt i folkets bevissthet enten han var hatet eller elsket. Han tiltales for religiøse krenkelser, han foretar tre dramatiske sideskifter i den peloponnesiske krigen, og lever mesteparten av sitt voksne liv på flukt og i labile allianser.

Alkibiades klarte, til tross for sine mange anslag til storhet, aldri å realisere noen politisk

eller militær suksess av vesentlig varighet. Selv om han ble viet stor oppmerksomhet av samtidige realhistorikere som Thukydide og Xenofon, fremstår han nok ikke som noe spesielt attraktivt studieobjekt for moderne historikere. Og ettersom han hverken gjennom tekst eller tale har gitt noe vesentlig bidrag til tenkningens historie, er han heller ikke noe opplagt studieobjekt for en idéhistoriker. Men igjen er det gjennom Platon, og hans bruk av Alkibiades, at den glitrende generalen kan vinne innpass i idéhistorikerens oppmerksomhetsfelt. Hans funksjon som negativt eksempel i Platons politiske teorier er ingen overraskelse. Men han er også en sentral figur i Platons erotikk, som igjen står i et intimt forhold til idélæren. For selv om den platonske eros har gått gjennom historien som en betegnelse på ikke-kroppslige nærhetsrelasjoner, så har den hos Platon selv sitt uttrykkelige og gjentatte utgangspunkt nettopp i begjæret etter fysisk forening. Og mens den avholdende Sokrates er blitt stående som sinnbildet på den sublimerede kjønnsdriftens muligheter, fungerte Alkibiades som den samme driftens fysiske antenningsgnist.

Fordi virkningshistorien har gitt Sokrates og Alkibiades såpass avvikende skjebner, faller det naturlig å lese Platons tekster med oppmerksomheten stivt fiksert på Sokrates' geni, mens den ulykkelige Alkibiades bakser i synsfeltets yttergrenser. Dermed står underkjennelsen av Alkibiades i et komplementært forhold til anerkjennelsen av Sokrates. Det er påfallende at deres egen samtid ser ut til å ha oppfattet situasjonen helt motsatt, med Alkibiades i forelskelsens og misunnelsens rampelys og Sokrates i et hjørne for spesielt interesserte. I et forsøk på å tippe disse labile styrkeforholdene nærmere i retning av likevekt, har jeg i denne oppgaven latt tyngden av Alkibiades samtidshistoriske utfoldelse fungere som motvekt mot Sokrates virkningshistoriske triumf. Intensjonen har ikke vært å besørge noen 'rehabilitering' av den 'brukte' generalen, men heller å forsøke å se om Platons tekster kunne komme til å se annerledes ut i lys av en slik bevisst forskyvning av tyngdepunkter.

Det sokratiske prosjektet var pedagogisk og eksistensielt mer enn filosofisk, retorisk eller politisk. «Det var ved å vise seg som den han var, at han fikk dem som omgikk ham til å håpe på at de ved å etterligne ham kunne bli slik han var», skriver Xenofon¹. Dette aspektet ved Sokrates' virke manifesterer seg også i Platons erotisk-pedagogiske teori, slik den formuleres av Sokrates' alter ego Diotima i *Symposion*²: Hun skiller mellom menn som først og fremst ledes av et *fysisk* begjær til å søke seksuell forening med kvinner, og menn hvis lengsel primært er av *sjelelig* natur. Den sjelelige lengselen tar riktignok også sitt utgangspunkt i begjæret etter en vakker kropp, men gjennom å praktisere «den rette guttekjærligheten»ⁱ kan begjæret kanaliseres inn i en utviklingslinje som medfører en suksessiv tilnærming til et dypere begjær. Dette begjærets egentlige objekt er «noe

i «τὸ ὀρθῶς παιδεραστεῖν» (å elske gutter [på den] rett[e måten]) Ibid. 211b. παιδεραστής (barne-/gutteelsker) var betegnelsen på voksne menn som rettet sine erotiske lengsler mot unge (og fortrinnsvis vakre) gutter. Mest attraktive begjærsobjekter var de som akkurat var i ferd med å få hår på overleppen (ὕπηνιγος). Se Platon, *Protagoras* 309b og Michel Foucault, *L'usage des plaisirs* s 221.

vidunderlig, av en vakker natur,»ⁱ som hos Platon betyr visdom eller sannhet.

Det er imidlertid ikke alle Sokrates' tilhørere som lykkes i å omdanne sitt fysiske begjær til en hunger etter kunnskap og selvrefleksjon. Blant de mest notoriske av hans mislykkede elever var nettopp Alkibiades. Med sin kombinasjon av et vakkert utseende, et sjarmerende vesen og en forførende retorisk begavelse, med sin oppsiktsvekkende illojalitet og sin prioritering av egeninteressen fremfor hensynet til kollektivet, synes han å i alle forhold å være filosofens motsetning.ⁱⁱ Det er åpenbart at Alkibiades ikke har fulgt Sokrates opp Diotimas pedagogiske trappetige, og neppe har noen utsikt til å nå frem til «synet av selve det skjønne».ⁱⁱⁱ For ettertidens moralfilosofier har dette fremstått som en defekt ved Alkibiades, og en avgjørende innvending mot hele hans livsløp. Om man går Platons tekst nærmere etter i sømmene kan man imidlertid finne en vesentlig mindre avvisende holdning til Alkibiades. Den amerikanske filosofen Martha Nussbaum har påpekt hvordan Platons presentasjon av Alkibiades begjærsdrevne liv også innebærer vesentlige innvendinger mot Sokrates' abstrakte idealisme.³

Det fremgår klart av *Symposion* at Alkibiades' erotiske lengsel etter å gi seg hen til Sokrates, inneholdt både mentale og fysiske komponenter.⁴ Han forestilte seg at han «gjennom å tilfredsstille Sokrates [skulle] få høre alt det som denne visste.»^{iv} Fantasien om en kombinasjon av fysisk og sjelelig nærhet vekker et intenst begjær hos den unge Alkibiades. Men Sokrates' avvisning av hans insisterende invitasjon til seksuell forening bringer aldri Alkibiades inn i det utviklingsløp som Diotima skisserer. Den voksne og berusede Alkibiades som flere år senere braser inn i Agathons bolig mot slutten av *Symposion*, representerer isteden Platons subtile iscenesettelse av den berømte generalens eksistensielle nederlag. Han har ikke kommet seg over den krenkelsen han opplevde i møte med Sokrates flere år tidligere, men holder den frem for forsamlingen som et ennå verkende sår. Og siden han ikke klarte å bruke Sokrates' seksuelle avvisning som utgangspunkt for selv å ta fatt på Diotimas pedagogiske trappetige, har han heller ikke vært i stand til å forlate det fysisk-erotiske stadium. Og siden Platons tekst ble skrevet på et tidspunkt da både Sokrates' og Alkibiades' liv var tydeliggjort, kan man lese en implisitt biografisk referanse til Alkibiades' karriere som en av den athenske bystatens store svikere. Og kanskje en politisk referanse til risikomomentene i den demokratiske styringsformen – som Alkibiades-figuren også inkarnerte – med sin enkle folkelighet og mangel på innsikt og kontroll.

Fordi det pedagogiske sto så sentralt hos Sokrates, kunne anklagerne i rettssaken anføre at det fantes personer i hans innflytelsessfære som hadde skadet staten. Xenofon⁵ skriver at Kritias og Alkibiades benyttes som inkriminerende eksempler på konsekvensene av den sokratiske

i «...τι θαυμαστόν τὴν φύσιν καλόν,» Platon, *Symposion* 210e.

ii Platons *Symposion* (216d-217d) kan forstås slik at Alkibiades misère nettopp skyldtes at han *ikke* fulgte Sokrates' råd, altså en invertering av den offisielle anklagen mot Sokrates om å «ødelegge de unge».

iii «...θεωμένω αὐτὸ τὸ καλόν.» Ibid. 211d.

iv «...χαρισάμενῳ Σωκράτει πάντ' ἀκούσαι ὅσαπερ οὗτος ἤδει.» Ibid. 217a.

pedagogikk. I sitt forsvar for filosofen er ikke Xenofon i nærheten av Platons subtile iscenesettelser, men besvarer anklagene gjennom å postulere en hypotese om tvilsomme motiver og mental atrofi: For det første oppsøkte ikke de to mennene Sokrates og hans omgangskrets fordi de var tiltrukket av Sokrates' moralske kvaliteter, men fordi de ville tiltuske seg de delene av hans retoriske begavelse som de kunne utnytte i sine egne politiske prosjekter. Og dernest, selv om de to ble påvirket til å bli 'bedre mennesker' så lenge de var i kontakt med Sokrates, kunne denne kontakten likevel ikke forhindre at deres etos begynte å forfalle straks de trakk seg ut av hans innflytelsessfære.

For Xenofons Sokrates oppfattes ikke 'guttekjærligheten' som et mulig startsted for en vei mot sjelelig forløsning, men representerer en nærmest u håndterlig trussel og en sikker kilde til sjelelig fortapelse.⁶ Her er det ikke lenger Alkibiades selv, men Alkibiades' sønn som fungerer som begjærsobjekt, og Sokrates er oppgitt over en Kritoboulos' dumdristighet: «[H]an våget å kysse Alkibiades' sønn, han [som] har det vakreste ansikt og er i den beste alder.»ⁱ Det begjæret som trekker en voksen mann mot en ung og vakker gutt, sammenlignes med giften fra en edderkopp. En bekymret Sokrates uten tillit til forfatterens moralske styrke anbefaler en ren unngåelsesstrategi: «Men jeg anbefaler deg Xenofon, straks du ser en vakker [gutt], å flykte hals over hode.»ⁱⁱ Når Xenofon uttrykker sin beundring for Sokrates, er det bare filosofens evne til å *tøyle* sitt eget fysiske begjær som opptar ham. Han viser ingen interesse for spørsmålet om denne selvbeherskelsen kan ha noen funksjon utover å beskytte mot sjelelig og moralsk misère. Ideen om at den skulle kunne benyttes til å *transformere* andres og eget begjær til noe som antas å være mer verdifullt, synes å ligge utenfor Xenofons forestillingsevne.

Fra Xenofons desperasjon over begjærets minefelt er det altså et vesentlig sprang til Platons frimodige tiltro til sjelens målrettede og oppadstrebbende drifter. Diotimas tale om sjelens suksessive bevegelse fra lengselen etter den vakre kroppen til lengselen etter kunnskap, representerer en tillitsfull pedagogikk basert på rettleiding av spontane mentale tilbøyeligheter. Om bare begjæret etter kropp og fysisk tilfredsstillelse håndteres på riktig måte, vil det etter hvert reorganisere seg og søke kunnskap med den samme desperate intensiteten som det tidligere søkte fysisk berøring og seksuell ekstase. For Diotima er det kunnskap og sannhet som er det erotiske begjærets egentlige mål. Dermed blir det ikke lenger den voksne mannen som begjærer de unge guttene for deres myke og sterke kropper, som blir den platonske erotikkens sentrale aktør. I stedet ser vi i *Symposion* at det er de unge guttene som med et like tvingende begjær oppsøker det de selv mangler, nemlig den kunnskapen de finner hos *sannhetens mester* (le maître de vérité)⁷. Med Alkibiades' inntreden i sluttsekvensen av Platons *Symposion* avdekkes en serie av slike inverterte relasjoner og koblinger

i «...ἐτόλμησε τὸν Ἀλκιβιάδου υἱὸν φιλήσαι, ὄντα εὐπροσωπότατον καὶ ὠραιότατον;...» Xenofon, *Erindringer om Sokrates* I III.10.

ii «ἀλλὰ συμβουλεύω σοι, ὦ Ξενοφῶν, ὅποταν ἴδῃς τιν καλόν, φεύγειν προτροπάδην;...» Ibid. I III.13.

mellom seksuelt begjær og kunnskapslengsel.

Alkibiades forteller hvordan han i sin ungdom var helt besatt av kjærlighet til Sokrates fordi han lengtet så intenst etter å ta del i hans visdom. Han hadde det akkurat som en som «utgyder sin lidelse over et [giftig] bitt». ⁱ «Jeg har blitt bitt på (...) den mest smertefulle [måte],» forteller han, «i hjertet, eller sjelen, eller hva man skal kalle det». ⁱⁱ Samtidig har han opplevd «filosofiens begjær og vanvidd». ⁱⁱⁱ Når Alkibiades til sin forskrekkelse avskjæres fra å fullbyrde en omhyggelig regissert fysisk forening med Sokrates, bidrar dette i første omgang bare til at hans begjær forsterkes ytterligere. Hos Michel Foucault eksemplifiserer deres relasjon en av de transformasjonene den tradisjonelle pederastien undergår i den platonske erotikken: overgangen fra den aktive voksne mannen som må beherske sine drifter for å beskytte den unge guttens ære, til den unge gutten som drives av sitt eget begjær til å oppsøke mesteren og hans visdom. ^{iv}

I Platons tekst møtes Sokrates og Alkibiades som litterære skikkelser med biografiske referanser. Man kan naturligvis bare gjette seg til hvilke realhistoriske data Platon selv satt inne med, og hvordan han eventuelt bearbeidet disse for å utforme figurer som kunne ivareta hans egne filosofiske og litterære interesser. Uansett vekker hans bruk av historiske figurer en interesse for de materielle omstendighetene rundt Sokrates' virke og de sosiale konsekvensene av hans pedagogikk. ^v Dermed åpner han for et mindre absolutt sannhetsbegrep enn han lar sin Sokrates-figur predike, nemlig et sannhetsbegrep som interesserer seg for samsvar mellom språklige og ikke-språklige dimensjoner, og ikke bare for samsvar mellom de to abstraksjonsnivåene språk og idéverden.

Bruken av realhistoriske opplysninger om Alkibiades til å justere lesningen av Platons filosofiske verk, innebærer naturligvis ikke noen sammenligning mellom tekst og 'virkelighet'. I beste fall blir det en sammenligning mellom en filosofisk eller litterær og en 'realistisk' fortellerintensjon. Den realistiske fortellerintensjonen innebærer en ambisjon om at leseren skal forvente en større grad av samsvar mellom teksten og den ytre verden den referer til, enn ved lesning av en filosofisk eller skjønnlitterær tekst. Hensikten med mine parallelle lesninger er likevel å bidra til undersøkelsen av den platonske tekstmassens relasjon til andre hendelser i dialogenes 'dramatiske tid' (dvs. den historiske tid som er dialogenes ramme), og dermed til en del av dens 'materielle basis'. Denne relasjonen blir ikke nødvendigvis mindre interessant av at 'materialiteten'

ⁱ «...διχθέντος ὑπὸ τοῦ ἔχενος πάθος...» Platon, *Symposion* 217e.

ⁱⁱ «ἐγὼ οὖν δεδηγμένος (...) τὸ ἀλγεινότατον ὦν ἄν (...) - τὴν καρδίαν γὰρ ἢ ψυχὴν τι δεῖ ἢ ὃ αὐτὸ ὀνομάσαι...» Ibid 218a.

ⁱⁱⁱ «...τῆς φιλοσόφου μανίας τε καὶ βακχείας.» Ibid. 218b.

^{iv} «Passage de la vertu du garçon aimé à l'amour du maître et à sa sagesse.» Michel Foucault: *L'Usage des plaisirs* pp 264ff.

^v Den amerikanske filosofen Gary Alan Scott introduserer en slik tanke i sin monografi om *Plato's Socrates as Educator* (s 161). Han viser likevel ikke noen inngående interesse for, eller kunnskaper om, de personene (Lysis og Alkibiades) som han presenterer som historiske bærere av de sosio-materielle konsekvensene av Sokrates' pedagogiske arbeid.

bare kan oppsøkes i litterær stil og forfatterintensjon.

Selv om en slik parallell-lesning ikke bør forventes å avdekke kausalitetsforhold, kan den kanskje bidra til å modifisere lesningen av idénivået i antikkens tekster. «Mot den begredelige skjønmalte idealiseringen av det greske, som den 'klassisk dannede' ungdommen tar med seg ut i livet, som lønn for sin gymnasial-dressur, finnes ikke noen bedre kur enn Thukydid,»ⁱ skriver Nietzsche. Det var nok en 'behandling' som kunne oppleves som vesentlig mer nødvendig og livreddende for en overbegavet tysker i 1888 enn for dagens studenter. Men som et innslag i en mistenksom tilnærming til filosofihistorien har hverken Thukydid eller hans realhistoriske ambisjoner utspilt sin rolle. Om en bifokal lesning dermed gir bedre eller mer interessante resultater enn mer spesialiserte filologiske og filosofiske lesninger, som den uansett må referere til og basere seg på, er naturligvis et åpent spørsmål.

Oppgavens tittel har en negativ konnotasjon. Den uttrykker likevel ikke noen indignasjon over å oppdage at Alkibiades-figuren ble 'brukt' av filosofer og forfattere med helt andre hensikter enn åndelig veiledning eller realhistorisk kongruens. Litterært sett er Alkibiades like taus som Sokrates, og som Pantheon-bygningen i Roma har historiens mangfoldige bruk og 'misbruk' bidratt til å bevare dem for ettertiden. Det er gjennom Platons og Sokrates' bruk at Alkibiades tilkjennes en plass i idéhistorien. Uansett hvor fascinerende hans livsløp fortoner seg, kan det aldri oppveie den overveldende virkningshistoriske tyngden av de to filosofenes arbeid. Men i stedet for å se dette som en innvending mot å studere den som brukes og hvordan han brukes, kan det også sees som en anledning til dobbelt utbytte, fordi den økte forståelsen av Alkibiades også kan bidra til å kaste lys over dem som bruker ham.

i «Von der jämmerlichen Schönfärberei der Griechen in's Ideal, die der 'klassisch gebildete' Jüngling als Lohn für seine Gymnasial-Dressur in's Leben davonträgt, kurirt Nichts so gründlich als Thukydidides.» F.W. Nietzsche i *Götzerdämmerung, Was ich den Alten verdanke* 2.

2. Kontekstualisert biografisk skisse

Alkibiadesⁱ tilhørte en viktig athensk familie på morssiden. Statslederen Perikles var morens fetter og ble hans formynder etter farens tidlige død. Alkibiades ble også selv en dyktig general og var i perioder en sentral skikkelse i det athenske statsapparatet. De biografiske og realhistoriske informasjonene om hans liv er vesentlig mer omfattende enn de som foreligger om Sokrates. Dette kapittelet omhandler det athenske samfunn i perioden fra 450 (Alkibiades' fødsel) til 399 (Sokrates' henrettelse), med særlig fokus på Alkibiades' liv. Hos Thukydide, i Xenofons realhistoriske verk og hos Diodoros Siculus har Alkibiades en sentral plass, mens Aristoteles ignorerer ham fullstendig i sin fremstilling av den athenske konstitusjonens historie.ⁱⁱ

Filosofen Sokrates ble født i 469. Han er ikke nevnt hos Thukydide.ⁱⁱⁱ Xenofon nevner ham én gang i sitt historiske verk, der han beskriver hans protest mot rettssaken etter slaget ved Arginousai i 406.⁸ Han nevnes også én gang i *Anabasis*, som forfatterens personlige rådgiver.⁹ Diodoros Siculus omtaler Sokrates tre ganger. Første gang i en elogi til Hellas og Athen som innleder 12. bok i hans omfattende kronologiske historieverk, der Sokrates, Platon og Aristoteles anføres som eksempler på den athenske filosofiens høye nivå fra 400-tallet.¹⁰ Han beskriver dessuten Sokrates' protest mot arrestasjonen av Theramenes under de tredves tyranni i 404,¹¹ og omtaler rettssaken og henrettelsen i 399.¹² De sparsomme realhistoriske opplysningene om Sokrates i dette kapittelet er supplert med noe informasjon fra kilder som ikke primært har en realhistorisk intensjon.

Både Sokrates og Alkibiades var gjenstand for refleksjoner over de moralske kvalitetene som manifesterte seg i deres livsløp. For sistnevnte har vurderingene enten vært tvetydige eller negative. Hos Platon og Xenofon brukes Alkibiades som en litterær motpol til Sokrates. Sistnevntes livsløsninger kunne opphøyes ved å kontrasteres mot Alkibiades'.

2.1 Athen og alkmaionide-slekten i det 6. og 5. århundret

Alkibiades' mor Deinomake tilhørte alkmaionidene, som var en sentral aristokratisk slekt i Athen.¹³ Deres eponyme stamfar Alkmaion var sønnesønn av kong Nestor av Pylos^{iv}, som opptrer i akaiernes hær i *Iliaden*.¹⁴ Etter krigen mot Troja reiste Nestor direkte hjem til Pylos uten å oppleve noen uhell på veien. Han ble senere rådgiver for Telemakos, under letingen etter dennes far Odyssevs.¹⁵ Athen var på denne tiden antakelig kongedømme, selv om det er betydelige mytiske innslag i kongerekken som går tilbake til ca 1550. Den siste *konge* (βασιλεύς – basilevs) i Athen (755-753) kan ha vært alkmaionide. I 753 ble den athenske styreformen endret, og statsledelsen ble

i Hans fulle navn var: Ἀλκιβιάδης Κλεινίου Σκαμβωνίδης – Alkibiades sønn av Kleinias, fra demen Skambonides.

ii Aristoteles har imidlertid en tvetydig kommentar til Alkibiades og hans etterkommere i *Retorikken*, der han bruker dem som eksempel på at *begavete familier* (εὐφῶα γένη) ofte kan forfalle til *vanvidd* (μανικώτερα) (II XV.3).

iii Thukydide nevner en Sokrates, sønn av Antigenes, general i den athenske hæren i 430 (II XXIII.2).

iv By på sydvest-kysten av Peloponnes.

fordelt på tre *arkonter*ⁱ som ble valgt for en periode på ti år. Fra 683/682 ble valgperioden redusert til ett år.

I 621/620 publiserte arkonten Drakon sine lovttekster. Til tross for sin notoriske strenghet la de grunnlaget for en universell rettspraksis som bidro til å styrke sentral politisk kontroll fremfor slektslojalitet. Solon ble valgt til arkont i 594/593. Han introduserte gjeldsreformer som forhindret livegenskap, gjennomførte en bredere fordeling av den politiske makten og etablerte et folkelig *råd* (βουλή – bouleⁱⁱ) i tillegg til det aristokratisk styrte Areopagos-rådet. Gjennom inndelingen av befolkningen i fire samfunnsklasser basert på formue, bidro Solons reformer til utviklingen fra et aristokratisk til et meritokratisk samfunn. Under Peisistratos' tre perioder som tyrann (i tidsrommet 561-527) var det ingen vesentlige formal-politiske endringer, men han sørget for at hans egne kandidater ble valgt inn i statsledelsen. I 501 overtok ti *generaler* (στρατηγοί – stratēgoi) polemarkens funksjoner som militær leder. På 400-tallet tilkom det ytterligere seks arkonter kalt *lovgiverne* (θεσμοθέτης – thesmothetēs).

Den første historisk verifiserte alkmaioniden er Megakles I, som var arkont i 632. Han var sentral i oppgjøret etter Kylons kuppforsøk i 632. Kylon var en olympisk seierherre som fikk signaler fra orakelet i Delfi om at han kunne få kontroll over Athen. Sammen med en gruppe medsammensvorne gjorde han et forsøk på å innta Akropolis. Da kuppet mislyktes, søkte gruppenⁱⁱⁱ tilflukt på et kult-sted, siden loven forbød pågripelse der. De ble overtalt til å forlate det hellige stedet under løfte om at de ikke skulle dømmes til døden, men de ble likevel henrettet straks etterpå. Arkonten Megakles I og alkmaionidene ble holdt ansvarlig for denne strategien og dømt for helligbrøde. Hele slekten ble tvunget i eksil og beheftet med en forbannelse som medførte at deres graver ble åpnet og likene flyttet utenfor bymuren.¹⁶ Alkmaionidene fikk først slippe inn i byen igjen i 594, under Solons styre.

På midten av 500-tallet var alkmaioniden Megakles II leder for den mest moderate av de tre rivaliserende politiske gruppene i Athen. De øvrige lederne var *tyrannen*^{iv} Peisistratos (561-527)^v,

i De tre arkontene hadde forskjellige benevnelser, med dertil hørende administrative funksjoner (ἀρχων ἐπώνυμος – arkhōn epōnymos, ἀρχων βασιλεύς – arkhōn basilevs, og πολέμαρχος – polemarchos).

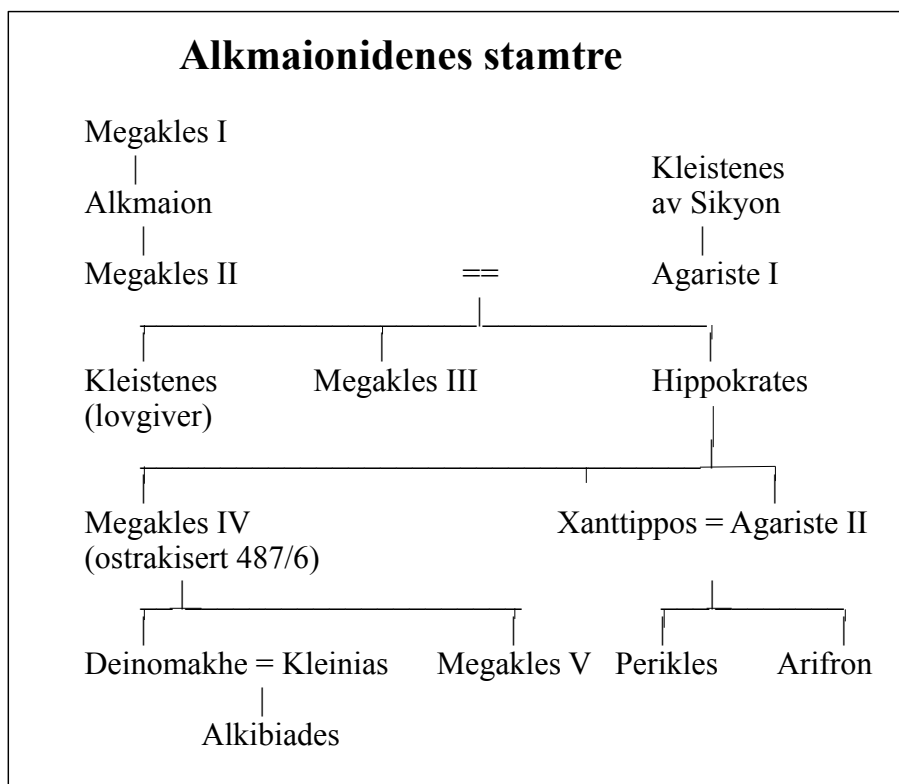
ii Ordet betyr *vilje/bestemmelse*, og betegnet opprinnelig et råd av eldre borgere (senat). Overføres til å benevne rådet av 400 menn (100 fra hver av de 4 slektsbaserte stammene) som ble etablert under Solons reformer.

iii Iflg. Thukydid klarte Kylon og hans bror å komme seg unna, mens Herodot forteller at også Kylon var blant de som søkte tilflukt på kult-stedet. Teksten etter Aristoteles er svært knapp, men det virker som han holder seg til Herodots versjon. Walter Ellis (1989, s 2) gjengir bare Thukydid's versjon.

iv τύραννος – tyrannos: Betegnelse på en statsleder som kom til makten gjennom å bruke en militær lederposisjon til å kanalisere folkelig misnøye. Opprinnelig refererte begrepet bare til formen for maktovertakelse, uten noen nedsettende konnotasjoner. Begrepet kunne derfor brukes på milde statsledere som Peisistratos, men ble ikke brukt på de despotiske persiske kongene. Betydningen skiftet imidlertid gradvis over i retning av vår tids bruk av begrepet (som impliserer brutalitet og undertrykkelse). En slik betydning ser man hos Diodoros Siculus som skriver i siste århundre fvt. (Se f.eks. X 34.4-5 og XI 26.6 og 67.6. XIII-XV inneholder dessuten omfattende beskrivelser av Dionysios' tyranni i Syrakus. Gjennom sitt 38-årige styre bidro han nok vesentlig til ordets negative betydninger.)

v Peisistratos' styringsperiode ble to ganger avbrutt fordi han ble avsatt, men han klarte begge ganger å reetablere sin posisjon. (Aristoteles, *Den athenske konstitusjon* XIII.4 – XVII.)

som hadde sin maktbase blant folket', og Lykourgos, som var leder for oligarkene.¹⁷ Peisistratos etablerte sitt første tyranni i 561 og tvang på nytt alkmaionidene (under ledelse av Megakles II) på flukt,¹⁸ men ble kastet ut av sine rivaler i 556. 11 år senere ble Peisistratos invitert tilbake av Megakles II, med et tilbud om å gifte seg med dennes datter. Ekteskapet ble imidlertid en kilde til konflikt fordi Peisistratos ikke ville ha barn og derfor nektet å gjennomføre vaginalt samleie. Ifølge Herodotus skyldtes dette dels at han allerede hadde to sønner, men også at han fryktet den tidligere forbannelsen over alkmaionidene. Megakles II ble rasende da han fikk vite om krenkelsen av hans datter, og under den påfølgende striden mellom alkmaionidene og peisistradene ble Peisistratos igjen kastet ut av Athen.¹⁹ Peisistratos kom tilbake for siste gang i 528, og døde i 527. Peisistradenes tyranni ble endelig avviklet i 510, da alkmaionidene med støtte fra spartanerkongen Kleomenes jaget Peisistratos' sønn Hippias ut av Athen. Alkmaionidene foresto i den forbindelse også byggingen av Apollon-tempelet i Delfi.²⁰

Den demokratiske reformatoren Kleisthenes var sønn av Megakles II, og bror av Alkibiades' oldefar Hippokrates.ⁱⁱ Etter peisistradenes fall kom det til en strid mellom Isagoras og Kleisthenes om kontrollen over Athen. Kleisthenes forlot etter hvert sin aristokratiske tilhørighet og søkte støtte hos folket, mens Isagoras hentet støtte fra Kleomenes og spartanerne.²¹ Det spartanske samfunnet

i Hans geografiske base var den delen av Attikas befolkning som bodde i fjellområdene (διάκρη). De to andre geografiske gruppene var πεδίακι som bodde i slettelandskapet, og παράλι som bodde ved kysten.

ii Isokrates hevder at Kleisthenes var Alkibiades' oldefar (*Angående heste-teamet* 26), men dette bekreftes ikke av andre kilder, og kan ha representert et forsøk på å forbedre Alkibiades' stamtavle (ref. Hatzfeld, 1940, ss 20f).

var underlagt en vesentlig sterkere sentralkontroll enn det athenske, forsterket av en systematisk innprentet ideologisk understøttelse av de realpolitiske forhold. Spartanske borgere levde under et strengt regime, preget av likhet, eiendomsløshet og krav om å ofre seg for fellesskapet.²² Selv om denne samfunnsformen bare gav rom for en helt rudimentær adelsklasse, kan den statlige sentralismen, de strenge lydighetskravene og det skarpe klasseskillet mellom borgerne og heloteneⁱ ha bidratt til at spartanske ledere var mest komfortable med aristokratiske og oligarkiske styreformer både i Athen og i andre bystater.²³ Under konflikten om kontrollen over Athen trakk spartanerne, etter råd fra Isagoras, frem dommen mot Megakles I og den forbannelsen som hvilte over slekten, for å sverte Kleisthenes og svekke hans stilling blant folket.²⁴

Med støtte fra 400-manns-rådet og *folket* (τό πλήθος – to plēthos) fikk Kleisthenes etter hvert kontroll over Athen, og Kleomenes ble sendt i eksil.²⁵ Kleisthenes bevirket at systemet med fire slektskapsbaserte *stammer* (φυλαί – fylai) i 508/507 ble erstattet med ti nye 'stammer', konstruert på basis av geografisk tilhørighet. De nye stammene var sammensatt av befolkningen fra et antall *demer*, som var mindre geografisk-administrative enheter under bystaten (tilsv. landsbyer). 139 slike demer ble definert på Attika under Kleisthenes' reformer. Hver av de tre topografiske sonene kyst, innland og fjell ble inndelt i ti enheter, eller *trittyer*. Hver tritty besto av flere demer, og stammene ble dannet ved at én tritty fra hver sone ble slått sammen.²⁶

Under Kleisthenes ble også 400-manns-rådet utvidet til 500 menn, og besto av 50 representanter fra hver av de ti stammene. Rådet fungerte som Folkeforsamlingens administrasjon, med ansvar for å forberede møter og tilse at beslutninger ble iverksatt. Kleisthenes' reformer bidro til å styrke ideen om demokratisk kontroll over bystaten, selv om aristokratene fortsatte å inneha de ledende stillingene de nærmeste 80 årene. Prinsippet om *isonomi*ⁱⁱ innebar at alle fullverdige borgere skulle dømmes etter det samme lovverket. Dette fullfører en juridisk utvikling som starter med Drakons kodifisering av lovreglene, og representerer et av Kleisthenes viktigste bidrag til det athenske demokrati. Også *ostrakiseringen*ⁱⁱⁱ ble antakelig innført under Kleisthenes, og var ment som en beskyttelse for demokratiet.²⁷ Kleisthenes forsvinner antakelig fra Athen i 507, og ingen av de eksisterende antikke tekstene nevner ham etter dette. Det har vært spekulasjoner om at han forsøkte å etablere en allianse med Persia mot Sparta, og at han kan ha kommet i unåde – eller endog blitt ostrakisert – av den grunn.^{iv}

Ostrakisering var en institusjon som skulle gi det athenske borgerskapet beskyttelse mot

i Fellesbetegnelse på beseirede peloponnesere som levde som statseide slaver i Sparta. De fungerte som husslaver og landarbeidere, og i krigstid kunne de også være soldater. Hoveddelen av helotene var fanger fra Messenia (vest for Sparta), som ble invadert av spartanerne i perioden 640-620. Den kontinuerlige frykten for at helotene skulle gjøre opprør antas å være en av grunnene til spartanernes skepsis til militære ekspedisjoner langt fra hjemlandet.

ii ἰσονομία – isonomia – likhet + lov/sedvane

iii ὄστρακον – ostrakon – potteskår.

iv Herodot omtaler athenernes tilnærming til satrapen Artafernes i Sardes, men skriver ikke om Kleisthenes hadde noen andel i dette (V.73). Se Walter Ellis (1989 s 5 og nn.24 og 25).

personer som kunne ha uheldig innflytelse på bystaten. Prosessen foregikk ved at Folkeforsamlingen hvert år i det 6. prytani (dvs. jan/feb), ble bedt om å ta stilling til om de ville ha en ostrakisering dét året. Dersom det ble flertall for ostrakisering, ble den iverksatt to måneder senere ved at alle frie athenske borgere kunne skrive på et potteskår navnet på den personen de mente burde utvises. Det måtte avgis minst 6000 stemmer for at avgjørelsen skulle være gyldig. Personen med flest stemmer ble utvist fra Attika for en periode på ti år, men fikk beholde sine eiendeler. Avgjørelsen ble ikke oppfattet som en straff, men som en måte å forebygge et problem for bystaten. Det var ingen mulighet for å forsvare seg etter at avgjørelsen var falt, og det var dødsstraff for å motsette seg eller bryte ostrakiseringen.²⁸ Ostraksieringen ble benyttet første gang i 487, mot en Hipparkos, som var i slekt med Peisistratos. Institusjonen representerte et unntak fra det universalrettsprinsippet som preget Athens rettspraksis etter Drakons reformer, ettersom avgjørelsen ble fattet uten referanse til allmenngyldige lover.²⁹ Det forelå heller ingen anklage, intet forsvar var tillatt, og dommen falt ved hemmelig avstemning.³⁰

Alkibiades' morfar (og Kleisthenes' nevø) Megakles IV ble, som den andre personen i historien, ostrakisert i 487/486. Aristoteles gir ingen forklaring på ostrakiseringen, men anfører generelt at det var *tyrannenes venner* (τούς τῶν τυράννων φίλους) som ble ostrakisert i den første perioden.³¹ Lysias hevder at han ble ostrakisert to ganger, men uten tidsangivelse.³² Alkibiades-biografen Jean Hatzfeld avviser påstandene om dobbelt-ostrakisering både for Megakles IV og for Alkibiades II (se nedenfor), under henvisning til at dette ville vært såpass oppsiktsvekkende hendelser at de nødvendigvis måtte ha blitt nevnt i andre kilder om de hadde funnet sted.³³ Potteskår med både Megakles IV's og Alkibiades II's navn har blitt utgravd siden slutten av 1800-tallet.³⁴

I 490 sendte perserkongen Darios I sin general Datis over Egeerhavet for å angripe Hellas. Den persiske hæren erobret først Eretria på øya Euboia, og gikk deretter i land ved Marathon nordøst på Attika. Der ble den slått av den athenske hæren under ledelse av general Miltiades. Budbringeren Feidippides løp strekningen fra Athen til Sparta (> 250 km) på under 2 dager for å be spartanerne om hjelp. Disse utsatte imidlertid sitt bidrag under henvisning til religiøse regler og kom ikke til Marathon før etter at slaget var over.³⁵ Darios' sønn og etterfølger Xerxes ledet i 480 en enorm persisk hær i et nytt mislykket forsøk på å erobre Hellas. Etter de avgjørende seirene over perserne ved Salamis (480), Plataia (479) og Mykale (479) etablerte grekerne et militært og økonomisk forbund,ⁱ som skulle fortsette kampen for å beskytte greske kolonier på den joniske kysten. Athen dominerte dette forbundet, mens Sparta holdt seg utenfor. Spartanerne var vesentlig mindre lystne enn athenerne på å fortsette en krig langt fra sine egne hjemtrakter. De kan nok også ha oppfattet forbundet som en konkurrent i forhold til deres eget peloponnesiske forbund, og hadde for øvrig problemer nok med å opprettholde sin dominans på Peloponnes.

i Av senere historikere omtalt som 'Det deliske forbundet' fordi de hadde sitt skattkammer på øya Delos.

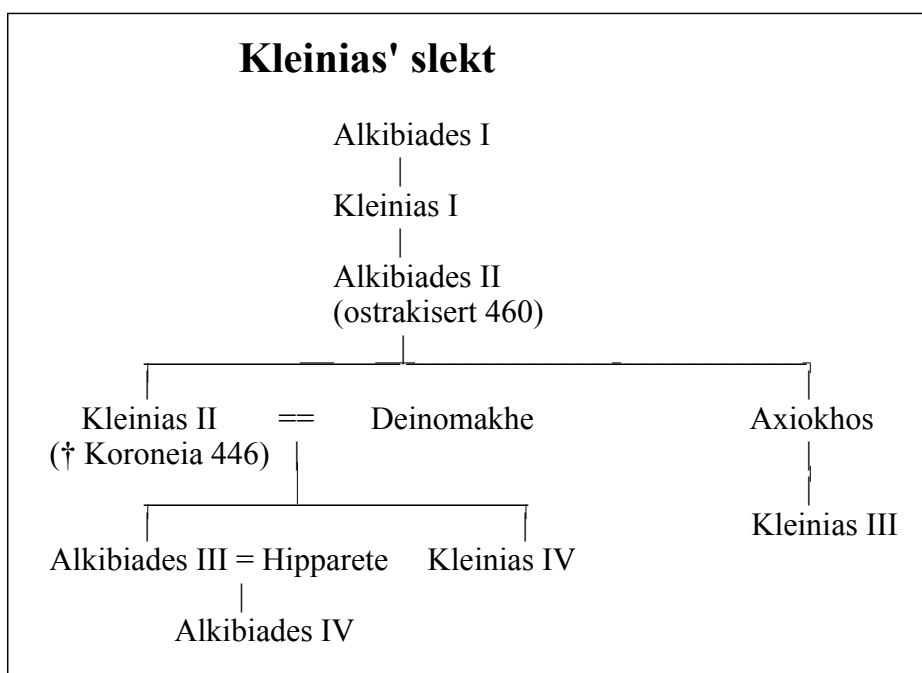
Den demokratiske lederen Efiltes gjennomførte i 462 en reform av Areopagos-rådet. Dette var et råd av eldre som fungerte utenfor Folkeforsamlingens kontroll, og var i praksis adelskapets siste skanse i et Athen under utvikling mot et stadig mer radikalt demokrati. Under Efiltes' reformer ble Areopagos-rådets fullmakter overført til Folkeforsamlingen. En annen viktig reform var innføringen av betalte embeter, og senere betaling for å delta i folkedomstolene, som gjorde slike engasjementer tilgjengelige, også for borgere uten formue. Efiltes ble drept i oligarkisk komplott i 461.

Perikles (495-429) regnes av mange som den største av de athenske statslederne i antikken. Han hadde i praksis kontroll over Athen fra 443 og frem til han døde under pesten i 429, og videreførte det reformarbeidet Efiltes hadde startet. Han hadde et formelt embete som general og ble gjenvalgt 15 ganger i denne perioden, men hans 'styre' var i hovedsak basert på hans innflytelse på Folkeforsamlingen. Hans maktutøvelse bidro imidlertid til å etablere generalene som sentrale politiske aktører i det athenske samfunnet. Perikles var knyttet til alkmaionidene gjennom sin mor, som var søster av Alkibiades' morfar Megakles IV. Han var altså Alkibiades' filleonkel. Under forhandlingene med Perikles ved opptakten til den andre peloponnesiske krigen henviste spartanerne igjen til dommen mot Megakles I for å svekke sin motpart.³⁶ Den athenske befolkning idømte Perikles en bot mot slutten av hans liv, og Kleon kan ha vært en av anklagerne.³⁷ Plutark hevder at Alkibiades var blant dem som overtalte ham til å gjenoppta sin lederstilling i bystaten ettersom krigen gikk dårlig for Athen under andre generaler.³⁸ Etter Alkibiades mister Alkmaionidene sin posisjon i Athens historie, og ingen senere medlemmer av slekten utmerker seg i Athens politiske liv.³⁹

Alkibiades' far Kleinias kom fra en mindre sentral slekt enn sin hustru.ⁱ Det skal ha blitt etablert en positiv forbindelse mellom de to familiene allerede i 510, da Kleinias' oldefar Alkibiades I støttet Kleisthenes under striden mellom alkmaionidene og peisistradene. Ifølge Lysias ble Kleinias' far Alkibiades II ostrakisert to ganger,⁴⁰ men det har i ettertid vært ansett som lite sannsynlig (se over). Kleinias var bemedlet nok til å bemanne sin egen triremeⁱⁱ, og døde under slaget ved Koronea i 446/447,⁴¹ da Alkibiades var omtrent 4 år gammel. Dette slaget fant sted i sluttfasen av det som moderne historikere har kalt 'den første peloponnesiske krigen', og Athens nederlag medførte tap av kontrollen over Boiotia. Plutark hevder at Kleinias også deltok i sjøslaget

i I forsvarstalen skrevet for Alkibiades IV hevder Isokrates at familien til hørte Eupatridene (*Angående heste-teamet* 25). Dette har vært lest som en påstand om uspesifikk tilhørighet til Athens aristokrati (εὐπατρίδαι – eupatridai – av god familie), men Jean Hatzfeld (1940) påpeker at Eupatridene var en veletablert athensk familie (ss 3-11). De hevdet å nedstamme fra Ajax' sønn Eurysakes, og baserte sin formue på en utnyttelse av gjeldsslettingen som inngikk i Solons reformer. (Se Platon: *Alkibiades I* 121a og Plutark: *Solon* 15.) J.K. Davies (1971) bestrider eksistensen av Euptride-slekten, og hevder at Alkibiades på farssiden tilhørte Salaminiene. Han støttes av Gribble (1999) s 56, og n.123. Walter M. Ellis gjennomgår diskusjonen i et appendix (1989, ss 99-102), og konkluderer med å betvile at Kleinias (og dermed Alkibiades) overhodet tilhørte noen athensk adelsfamilie.

ii En rask krigsbåt, drevet av tre rekker med roere. Båten benyttet rundt 170 roere, og kunne i tillegg ha rundt 30 offiserer. Rike athenere hadde et årlig rullerende ansvar for å utruste og vedlikeholde hver sin trireme.

ved Artemisionⁱ i 480, men dette underkjennes av moderne forskere.⁴² Alkibiades var den tredje i slekten som bar navnet. Etter farens død ble Alkibiades og hans yngre bror Kleinias satt under felles verge av Perikles og hans bror Arifron,⁴³ og tutelet varer frem til 434/433. Perikles var på midten av 440-tallet godt i gang med å etablere sin ledende posisjon i det athenske statsstyret, blant annet gjennom å forestå arbeidet med byggingen av Parthenon-tempelet på Akropolis.

2.2 Familie, oppvekst og ekteskap

Alkibiades ble født rundt år 450 (antakelig litt før). Om hans ungdomstid foreligger en rekke anekdoter som på forskjellige måter fremhever sider ved hans person som etter hvert ble tydelige for athenerne, som hans forfengelighet og hans ønske om ære og anerkjennelse. Plutark er i dag hovedkilden til disse anekdotene. Han skriver blant annet at Alkibiades hadde en talefeil,⁴⁴ at han som barn en gang la seg foran hjulene på en vogn for å forhindre at kusken skulle kjøre over spillet de spilte i gaten; og at han ikke ville lære å spille fløyteⁱⁱ, fordi han mente at blåsing deformerte ansiktet og ville ødelegge hans utseende.⁴⁵

Lite er kjent om Alkibiades' forhold til sin mor og sin adoptivfar Perikles.ⁱⁱⁱ Plutark beskriver Perikles som frekk, arrogant og med forakt for andre mennesker,⁴⁶ men skriver lite om hans forhold

i Odde på nordsiden av øya Euboia. Kampene foregikk samtidig med slaget ved Termopylene, og den greske flåten vant en viktig seier over perserne, godt hjulpet av en storm som ødela store deler av den persiske flåten før slaget.

ii Eg. det fløytelignende instrumentet αὐλός – aulos.

iii Diodoros Siculus omtaler Alkibiades som Perikles' *nevø* (ἀδελφιδοῦς) (XII 3). Cornelius Nepos kaller ham Perikles' «privignus» (*Alkibiades* II 1), som betegner et barn av den ene av ektefellene, som den andre har adoptert. Walter M. Ellis (1989, s 9) avviser ideen om at Perikles og Deinomakhe skal ha giftet seg.

til Alkibiades.ⁱ Xenofon og Diodoros Siculus referer anekdotiske dialoger mellom Perikles og Alkibiades, der sistnevnte viser sitt tidlig utviklede talent for politisk spill.⁴⁷ Athenaios skriver at Perikles' konkubine Aspasia fra Milet importerte vakre kvinner til Athen⁴⁸ som ifølge en av skoliastene skal ha blitt bragt til Alkibiades' dør.⁴⁹ Kildene er relativt enstemmige i å beskrive Alkibiades som en stor forfører, både av menn og kvinner. Diogenes Laertius referer den skythiske filosofen Bion som kritiserte Alkibiades for «som gutt å forføre menn fra [deres] koner, og som ung mann [å forføre] kvinnene fra [deres] menn».ⁱⁱ Athenaios gjengir hvordan komedieforfatterne Eupolis og Ferekrates fremstiller Alkibiades' *tøylesløshet* (ἀκόλαστος) i forhold til kvinner.⁵⁰ Perikles' thrakiske slave Zopyros var Alkibiades' lærerⁱⁱⁱ.

Alkibiades var arving til en av Athens største formuer, som han fikk disposisjonsrett over da han fylte 18 år.⁵¹ I et fragment fra Antifon^{iv} skjelles han ut fordi han, kort etter å ha nådd myndighetsalder, reiste til Abydos^v for å videreutvikle sin naturlige tilbøyelighet til seksuell frivolitet.⁵² Athenaios bruker Lysias som referanse for en mer utdypende beskrivelse av liggerlighetene: På basis av et rykte om skjønnheten til Medontis av Abydos, reiste Alkibiades til øya sammen med sin fetter Axiokos for å forføre henne. De to fetterne inngikk begge ekteskap med kvinnen, og da hun fødte en datter, visste de ikke hvem som var faren. Da datteren ble eldre, inngikk de to fetterne i et seksuelt forhold også til henne, og hver av dem unnskyldte seg med at hun var den andre fetterens datter.⁵³ Ifølge Hatzfeld er det ingen andre spor etter Medontis enn de som knytter henne til historiene om Alkibiades' liggerlighet, og han betviler hennes eksistens.⁵⁴ Athenaios bruker Antisthenes som referanse for påstander om at han også hadde seksuelle forhold

i Franca Spessot spekulerer i sin pseudo-fiktive biografi, uten kildeangivelser, over Perikles' negative innflytelse på Alkibiades, og hevder at stefarens storhetsforestillinger ble overført på Alkibiades, samtidig som han ikke ble møtt med en kjærlighet som kunne skapt trygghet og stabilitet (*Alcibiade, il gran giocoliere*, s 75). Antonin Fabre beskriver i sin biografiske roman en gjensidig erotisert relasjon mellom Alkibiades og Aspasia, men oppgir ingen referanser (*Alcibiade, cousin de Périclès*, ss 19, 21, 29 og 37).

ii «...ὡς νέος μὲν ὦν τοὺς ἀνδρας ἀπαγάγοι τῶν γυναικῶν, νεανίσκος δὲ γενόμενος τὰς γυναικας τῶν ἀνδρῶν.» Diogenes Laertius IV 49.

iii Plutark (*Alkibiades* I 2) bruker παιδαγωγός (paidagōgos) som betyr *guttefører*. Det var betegnelsen på en slave som fulgte gutter til og fra undervisningen, og som opprinnelig ikke selv hadde noen undervisningsfunksjon. Sokrates-figuren i Platons *Alkibiades I* underkjenner fullstendig Zopyros' lærerfunksjon (122b).

iv Antifon var taleskriver (λογογράφος – logografos) fra Rhamnos på østkysten av Attika. Han var den politiske talekunstens grunnlegger, og en av ti kanoniserte attiske talere. Det har versert antagelser (referert av Pseudo-Plutark) om at Alkibiades og Thukydids kan ha vært elever av Antifon. Thukydids omtale av ham er sjeldent positiv (VIII LXVIII.1-3). Antifon var en hårdnakket kritiker av demokratiet, og regnes som hjernen bak det oligarkiske kuppet i 411. Mens de fleste av de ekstreme oligarkene flyktet etter oligarkiets fall i 403, forble Antifon i Athen, der han ble satt under tiltale. I forsvarstalen avviser han å ha engasjert seg på oligarkenes side, ettersom hans yrkesutøvelse forutsatte demokratiet. Han ble likevel dømt til døden og henrettet. (For fragmenter av denne talen, se Antifon: *Om revolusjonen*.)

v By ved Hellespontens sydøstlige bredd, kolonisert fra Milet rundt 700 (ruinene ble gravet ut i AD 1675, 2 km syd for Çanakkale), som lå ved Nagara-neset, der Hellesponten er smalest (1350 m). Det var her Xerxes bygget sin båtbro under felttoget mot Hellas i 480. Etter slaget ved Notion (407) anklager Thrasyboulos Alkibiades for å ha forlatt flåten for å forlyste seg med «hetærer fra Abydos og Ionia» (Plutark, *Alkibiades* XXXVI 2). Athenaios (*De lærdes selskap* XII 524f) bruker komedieforfatteren Hermippos som sannhetsvitne på at byens innbyggere var frigjorte i sin levemåte og svakelige («... ἀνειμένοι τὴν δίαίταν εἰσιν καὶ κατεαγότες,...»). Abydos er også kjent fra myten om Leandros som svømte over Hellesponten om natten, for i hemmelighet å treffe sin elskede Hero som var prestinne ved et Afrodite-tempel i Sestos på nordvestbredden.

til sin mor og sin søster.⁵⁵ Ungdommelige eksesser kan ha vært et kjennetegn ved alkmaionidene, ettersom Lysias skriver at Alkibiades' sønn Alkibiades IV «etterlignet sine egne forfedre»ⁱ ved å opptre som en slyngel i sin ungdom i den tro at det var en forutsetning for suksess senere i livet. Han skal blant annet ha inngått et seksuelt forhold til sin egen søster, og dermed utløst hennes skilsmisse.⁵⁶

På slutten av 420-tallet giftet Alkibiades seg med Hipparete. Hun var datter av Hipponikos, som på den tiden var Hellas' rikeste mann⁵⁷ og general i den athenske hæren i 425/426.⁵⁸ Han døde antakelig i slaget ved Delion i 424.⁵⁹ Ekteskapet skal ha kommet i stand like etter at Alkibiades hadde innledet bekjentskapet med Hipponikos med en grov krenkelse.ⁱⁱ Hipparete og broren Kalliasⁱⁱⁱ hadde vokst opp med sine halvbrødre Paralos og Xanthippos, som var Perikles' sønner. Deres mor hadde nemlig vært statslederens hustru før hun giftet seg med Hipponikos.⁶⁰

Svogeren Kallias skal ha vært så bekymret for Alkibiades' grådighet at han sørget for å få skrevet et testamente som fastslo at hans formue skulle tilfalle det athenske folket dersom han selv skulle dø uten etterkommere.⁶¹ Paret fikk en datter (ukjent navn) og minst én sønn (Alkibiades IV). Isokrates skriver at Alkibiades IV *ble foreldreløs straks etter sin fødsel*^{iv} på grunn av et sammenfall mellom *farens flukt*^v og *morens død*^{vi}. Hipparete kan ha dødd rundt 419, på et tidspunkt da Alkibiades riktignok ikke var på flukt, men på en reise til Efesos⁶². Det stemmer også med Isokrates' videre opplysninger om at gutten bare var 4 år gammel da han kom i livsfare *fordi faren ble sendt i eksil*^{vii} (dvs. i 415), og at han *fortsatt var en gutt*^{viii} under De tredves tyranni (i 404). Hatzfeld antar at det også ble født en gutt før Alkibiades IV, og at det var *denne* sønnen som utløste at Alkibiades i 421 fikk ytterligere ti talenter fra Hipponikos' formue, i tillegg til de ti han allerede hadde fått som medgift. Uansett ekteskap og barnefødsler fortsatte Alkibiades imidlertid sitt seksuelt utsvevende ungarliv. Da en desperat Hipparete til slutt forsøkte å organisere en skilsmisse, forhindret han dette med makt. Hun døde kort tid etter denne hendelsen.⁶³

2.3 Alkibiades' politiske tilhørighet

Under Alkibiades' oppvekst var det folkelige demokratiet som ble lansert gjennom Kleisthenes' reformer (508/07), stadig utsatt for press fra et aristokrati med oligarkiske interesser.

i «...μιμούμενος τοὺς ἑαυτοῦ προγόνους...» Lysias, *Mot Alkibiades* I 25.

ii Plutark hevder at Alkibiades uprovosert slo Hipponikos i ansiktet, som ledd i et veddemål med noen venner. Han gikk senere til hans hjem for å unnskyldte handlingen, og det var der han traff Hipparete (*Alkibiades* VIII 1-2).

iii Andokides skriver at Kallias har et forhold til sin hustrus mor, og at han senere prøver å innlede et forhold til sin egen datters datter (*Om Mysteriene* 124-129).

iv «...εὐθὺς μὲν γενόμενος ὄρφανὸς κατελείφθην...» Isokrates *Angående heste-teamet* 45.

v «...τοῦ μὲν πατρὸς φυγόντος...» Loc.cit.

vi «...τῆς δὲ μητρὸς τελευτησάσης...» Loc.cit.

vii «...διὰ τὴν τοῦ πατρὸς φυγὴν...» Loc.cit.

viii «...ἔτι δὲ παῖς ὢν...» Ibid. 46.

Samtidig ble aristokratenes tradisjonelle kontroll over Folkeforsamlingenⁱ og 500-manns rådet truet av rike og velutdannede «demagoger»ⁱⁱ med tilhørighet til en merkantil og industriell middelklasse. På grunn av sitt gunstige sosioøkonomiske utgangspunkt var det naturlig for Alkibiades å aspirere til en militær og politisk karriere. Hans tiltrekkende utseende og evne til å forføre både enkeltpersoner og større grupper styrket utvilsomt hans kandidatur. I likhet med Perikles kunne han, på grunn av sin aristokratiske tilhørighet, ikke appellere til folkemassene med den typen demagogiske grep som Kleon og hans etterfølgere benyttet. De snakket til folket på en direkte og emosjonell måte som til da hadde vært helt uakseptabel. Plutark mener likevel at Alkibiades står nærmere Kleon enn Perikles, både som person og politiker.⁶⁴ De to kan også ha vært sammen om en oppjustering av de alliertes tributt til felleskassen i den deliske ligaen i 425.⁶⁵

Kleon var garver og skapte sin formue gjennom drift av et verksted basert på slaver som arbeidskraft. Han ledet «opposisjonen» mot Perikles, og hadde med sine talegaver en enorm innflytelse på sine tilhørere. Han ble kjent for sine uforsonlige holdninger i krig og i behandlingen av beseirede folk. Både Thukydid, Aristofanesⁱⁱⁱ, Aristoteles, Diodoros Siculus og Plutark presenterer ham på en negativ og til dels nedlatende måte.⁶⁶ Thukydid's holdning kan ha vært påvirket av at han ble ostrakisert i 424, som følge av et initiativ fra Kleon.⁶⁷ Ved Perikles' død i 429 var det generalen Nikias som overtok hans rolle som Kleons moderate motpart.⁶⁸ Godt hjulpet av den erfarne generalen Demosthenes sørget Kleon for en viktig seier over spartanerne på øya Sfacteria, utenfor Pylos på vestkysten av Peloponnes, i 425.^{iv} 292 spartanere^v ble tatt til fange og fraktet til Athen. Seieren medførte en midlertidig knekk i myten om spartanernes uovervinnelighet, og de sluttet med de årlige raidene mot den athenske landsbygden. Kleon vant dermed en avgjørende innflytelse på Folkeforsamlingen som han beholdt frem til sin død i 422. Da spartanerne, som en følge av dette nederlaget, tok initiativ til en fredsavtale for å få sine soldater tilbake, klarte Kleon å overtale Folkeforsamlingen til å fortsette krigen.^{vi} Kleon representerte det

i ἐκκλησία – ekklēsia: en gruppe som er utkalt. Alle mannlige borgere over 18 år som var innrullert i det lokale manntallet kunne delta i Forsamlingens møter på Penny (en kulle som ligger syd-vest for torget (ἀγορά – agora) og vest for Akropolis). Dette var den enheten i det athenske demokrati som fattet beslutninger (i utgangspunktet både gjennom lovgivning og ved konkrete politiske avgjørelser). Selv om Folkeforsamlingens befolkningsgrunnlag svingte mellom 20 og 50.000 i den klassiske antikken, hadde ikke Pnyx plass for mer enn 6.000 før den i perioden mellom 400 og 330 ble utvidet til å kunne ta opptil 13.000. frem til det 4. århundret var det bare ved eksepsjonelle anledninger at det kunne være så mange som 5.000 deltagere på en Folkeforsamling.

ii δημαγωγός – dēmagōgos: *En som leder* (i betydningen *tar med seg*) *folket* (δῆμος - dēmos). Den nedsettende betydningen av ordet introduseres av aristokratisk orienterte forfattere som Thukydid, Xenofon og Aristoteles.

iii Aristofanes ble tiltalt av Kleon i 426, og dømt for å rakke ned på den athenske befolkning i stykket *Babylonerne*. Han hadde deretter utallige referanser til Kleon i sine skuespill. Mest ettertrykkelig henges Kleon ut i *Ridderne* (424) der han utmanøvreres politisk av en pøseselger som er en enda grovere og sleipere populist enn ham selv.

iv Aristofanes antyder at det var Demosthenes som sto for aksjonen, og at Kleon bare kom i etterkant og stjal æren (*Ridderne*, linje 54-56 og linje 91-92). Plutark anerkjenner Kleons reelle bidrag til aksjonen, selv om han mener at *han var heldig* (τύχη χρησάμενος ἀγαθῆ) (*Nikias* VII-VIII 1).

v Av disse var 120 ekte spartanere, mens resten var lakedaimonere fra Spartas nabobyer. (Thukydid IV xxxviii.5.) Det var det høye innslaget av ekte spartanere som forårsaket spartanernes fortvilelse og deres vilje til å ofre mye for å få dem tilbake i live. Se *Tekniske notater til teksten* i innledningen, for en beskrivelse av skillet mellom spartanere og lakedaimonere.

vi «Den gangen hadde vi lær på hjernen,» sier fredselskeren Trygaios hos Aristofanes, som en unnskyldende

første reelle brudd på aristokratenes kontroll over den athenske staten. «For første gang tok folket til leder en som ikke var vel ansett av eliten,» skriver Aristoteles, «men i tidligere tider hadde eliten alltid fortsatt å være folkets ledere.»ⁱ Etter Kleon kom en folkelig demagogisk tradisjon med figurer som Hyperbolos, Androkles og Kleofon.

Den folkelige mistanken om Alkibiades' oligarkiske tilbøyeligheter kan ha blitt forsterket av hans mange tilknytninger til Sparta.ⁱⁱ Hans amme Amykla⁶⁹ var spartaner, og hans eget navn var av lakoniskⁱⁱⁱ opprinnelse.⁷⁰ Viktigere var det nok at farsslekten hadde fungert som offentlige kontaktpersoner^{iv} for spartanere i Athen. Alkibiades' farfar Alkibiades II frasa seg denne statusen etter at den athenske generalen Kimon ble fornærmet av Sparta i 464.^v De ble begge senere ostrakisert på grunn av sin tilknytning til Sparta, Kimon i 461 og Alkibiades II i 460. Alkibiades selv hadde nær kontakt med Endios,⁷¹ som senere ble valgt til *efor*^{vi}, og skal også på et tidspunkt ha gjort et (mislykket) forsøk på å gjenopprette familiens spartanske proxeni.^{vii}

2.4 Forholdet til Sokrates

Hverken Thukydide eller Diodoros Siculus omtaler forholdet mellom Sokrates og Alkibiades. Platons dialoger og Plutarks Alkibiades-biografi er hovedkildene til informasjon om relasjonen. Xenofon berører temaet i *Erindringer om Sokrates*, men utelater det både fra sine øvrige sokratiske skrifter og fra sine realhistoriske skrifter.^{viii} Aiskines fra Sfettos^{ix} skrev flere dialoger med Sokrates som hovedperson, og det foreligger noen fragmenter som omhandler relasjonen til Alkibiades.⁷² Spørsmålet om det overhodet var noen historisk forbindelse mellom de to mennene, er høyst

henvisning til Kleons innflytelse i Folkeforsamlingen (*Freden*, linje 665-669).

- i «πρώτον γὰρ τότε προστάτην ἔλαβεν ὁ δῆμος οὐκ εὐδοκμοῦντα παρὰ τοῖς ἐπιεικέσιν, ἐν δὲ τοῖς πρότερον χρόνοις αἰεὶ διετέλουν οἱ ἐπιεικεῖς δημαγωγοῦντες.» Aristoteles: *Den athenske konstitusjon* XXVIII.1.
- ii Se kapittel 2.1.
- iii Lakonia var navnet på det landskapet der Sparta hadde vært hovedstad siden oldtiden.
- iv πρόξενος – *offentlig gjestevenn*. En institusjon som ligner vår tids konsulater. En person eller familie kunne utnevnes til en fremmed stats offisielle kontaktperson, etter å ha ytt den fremmede staten en tjeneste el.l. Posisjonen medførte et ansvar for å veilede og støtte den fremmede statens borgere når disse oppholdt seg i ens egen stat. Under krig mellom de to aktuelle stater ville en 'proxenos' ofte bli tvunget til å nedlegge sitt embete.
- v Da et stort jordskjelv ødela store deler av Sparta i 464, benyttet helotene anledningen til å gjøre opprør. Til tross for intern motstand i Athen klarte den spartafile Kimon (sønn av Miltiades, som var athenernes inspirator og sentrale hærfører under slaget ved Maraton) å få med seg en hærstyrke for å komme spartanerne til unnsetning. Spartanske ledere oppfattet imidlertid de athenske soldatene som for sympatisk innstilt overfor helotene, og bestemte seg for å sende den athenske hæren tilbake. Athenere følte seg krenket over denne avvisningen, og inngikk deretter en allianse med spartanernes fiender i Argos. Denne hendelsen regnes som opptakten til den første peloponnesiske krigen (464-445). Kimon selv ble ostrakisert i 461.
- vi ἔφορος – *eforos*: En av fem sentrale embetsmenn i det spartanske statsstyret. Valgt på åremål skulle de fungere som de to kongenes rådgivere, men kom etter hvert til å utøve en mer selvstendig utøvende makt, som vår tids regjering.
- vii Thukydide lar ham i hvert fall hevde dette i en tale der han prøver å innynne seg hos spartanerne for å få dem til å sende en ekspedisjon til Sicilia for å forpurre athenernes planer om å underlegge seg øya (VI LXXXIX.3).
- viii Xenofons tilbøyelighet til å underordne sine opplysninger under et apologetisk regime gir en tekst med lite realhistorisk overbevisningskraft. Enkelte forskere har også mistenkt ham for å ha plukket deler av dialoger fra Platon og Aiskines fra Sfettos, og byttet ut Alkibiades med andre dialogpartnere. Se feks David M. Johnson, *Socrates and Alcibiades* s xiv. David Gribble avviser imidlertid slike påstander (*Alcibiades and Athens* s 215 n.6).
- ix Aiskines fra Sfettos (425-350) tilhørte kretsen rundt Sokrates, og var ifølge Platon tilstede ved filosofens død. Han var i antikken kjent for sin presise gjengivelse av den sokratiske dialogen.

relevant, ettersom de tidligste kildene er fra 300-tallet og hovedsaklig forfattet av sokratikere. En såpass tidlig kilde som Isokrates underkjenner relasjonen i et irettesettende brev til Polykrates, i hvert fall som et lærer-elev forhold.⁷³ Isokrates antas å ha skrevet brevet noen år etter at han skrev en forsvarstale for Alkibiades' sønn Alkibiades IV. På grunnlag av Isokrates' tekst har enkelte forskere oppfattet relasjonen som en rent litterær fiksjon, brukt for å øke Sokrates anseelse.⁷⁴

Sokrates-figuren i Platons *Alkibiades I* forteller at han har vært så opptatt av Alkibiades at han helt fra gutten begynte å bevege seg utenfor hjemmet, har fotfulgt ham og observert alle hans aktiviteter.⁷⁵ Sokrates' forelskelsesaktige interesse for Alkibiades trekkes også frem i dialogene *Gorgias* og *Protagoras*.⁷⁶ Plutark mener at den oppmerksomheten som Sokrates viste Alkibiades, i betydelig grad bidro til sistnevntes berømmelse,⁷⁷ samtidig som den bevitnet «guttens naturlige moralske fremragenhet»ⁱ. Erkjennelsen av disse kvalitetene medførte at en bekymret Sokrates ville beskytte Alkibiades mot den negative effekten av hans rikdom og samfunnsposisjon og av andres smiger. Alkibiades responderte på denne tilliten og hengav seg til Sokrates med en helt annen dedikasjon enn til sine andre elskereⁱⁱ. Men Sokrates var «ikke en elsker som jaktet på umandige nytelser, og tryglet hverken om kyss eller omfavnelser»ⁱⁱⁱ. Han var tvertimot mest opptatt av mer ubehagelige sysler, som å «krysseksaminere hans sjels råttighet og å stresse [ham for] tomheten og dumheten [i hans] forfengelighet»^{iv}. Denne inkvisitoriske omsorgen ser ut til å ha utløst en masochistisk impuls hos Alkibiades, som Plutark bruker en (ukjent) dikters ord for å visualisere: «Han, som var en hane, krøket seg sammen i frykt, som en slave, med hengende vinger.»^v Men når Alkibiades opplever at også Sokrates kan lide under andres tyranni, blir det utålelig for ham; ifølge Diogenes Laertius protesterer han uten hell mot at filosofen stadig skjelles ut av sin kone Xantippe.⁷⁸ Og om man skal tro en historie som Athenaios gjengir fra Antipater, var hun på sin side ikke fri for sjalusi overfor ektemannens unge venn, og trampet i stykker en kake som Alkibiades hadde sendt til filosofen.⁷⁹

Plutark omtaler Alkibiades' idealisering av Sokrates og den tilhørende nedskrivningen av sin egen verdi som grunnsubstansen i deres relasjon. Forholdet omtales som en inversjon av Alkibiades' øvrige kjærlighetforhold, der Alkibiades' totale underkastelse under Sokrates reflekterer hans øvrige elskeres forhold til ham selv, mens den selvforakten Alkibiades føler i møtet med Sokrates, reflekterer den forakt han ellers utviste overfor sine øvrige elskere.⁸⁰ Plutarks Alkibiades slites mellom sin kjærlighet til Sokrates og sitt ønske om bekreftelse og nytelser. Mens hans øvrige

i «...τῆς ἀρετῆς καὶ εὐφυΐας τοῦ παιδός...» Plutark, *Alkibiades IV* 1.

ii ἐραστής – erastēs var den tradisjonelle betegnelsen på den voksne aktive parten innenfor det homoerotiske relasjonssystemet

iii «...οὐχ ἡδονὴν ἀνανδρὸν ἐραστοῦ θηρεύοντος, οὐδὲ φιλημάτων καὶ ψαύσεως προσαιτοῦντος...» Plutark, *Alkibiades IV* 3.

iv «...ἐλέγχοντος τὸ σαφρὸν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ πιεζόντος τὸν κενὸν καὶ ἀνόητον τύφον...» Loc.cit.

v «Ἐπιτῆξ' ἀλέκτωρ δοῦλος ὡς κλίνας πτερόν.» Loc.cit. I Platons *Symposion* gir fortellerpersonen Apollodoros uttrykk for den samme opplevelsen av sin egen ynkelige underlegenhet i forhold til Sokrates (172c-173a).

omgangskrets stadig blåser opp hans storhetsforestillinger gjennom å forespeile ham ære og berømmelse, blir han tilsvarende ofte korrigerert av Sokrates, og bringes tilbake til ydmykhet og fryktsomhet og til «å erkjenne hvor mangelfull han er, og hvor ufullstendig hans moralske utvikling [er].»ⁱ En tilsvarende fremstilling gir Alkibiades-figuren selv i Platons *Symposion*.⁸¹ I *Alkibiades I* spiller Sokrates på denne underlegenhetsfølelsen når han oppfordrer en forvirret Alkibiades til ikke å tenke så mye selv, men bare å *kopiere* (μιμέομαι – mimeomai) filosofens forelegg.⁸²

Platons Alkibiades-figur forteller i *Symposion*⁸³ at Sokrates reddet hans liv i slaget ved Potidaia (se under). Paradoksalt nok var det likevel Alkibiades som ble belønnet med en tapperhetsmedalje, fordi han i motsetning til Sokrates var av adelig familie. Plutark og Diogenes Laertius gjengir en noe knappere versjon av historien, der det fremgår at Sokrates selv valgte å avstå fra prisen til fordel for Alkibiades.⁸⁴ Ifølge Plutark var det et «ønske om å styrke [Alkibiades'] ærekjærhet»ⁱⁱ som var Sokrates' motiv for denne handlingen. Diogenes Laertius hevder å basere seg på Aristippos' avhandling *Om fortidens nytelser* (Περὶ παλαιᾶς τρυφῆς) når han skriver at Sokrates «straks han hadde vunnet æresprisen, gav den videre til Alkibiades, som han også elsket».ⁱⁱⁱ

I Platons tekst forteller Alkibiades videre at han fikk anledning til å gi Sokrates en gjenytelse under tilbaketrekingen fra Delion, etter athenernes mislykkede felttog i Boiotia i 424. Som ridende soldat kunne han bistå Sokrates, som på grunn av sin økonomiske uformuenhet måtte kjempe til fots.⁸⁵ Også denne historien gjengis av Plutark i en forkortet versjon.⁸⁶ Diogenes Laertius omtaler Sokrates ubesværede håndtering av athenernes nederlag og retrett under slaget ved Delion, og forteller at han reddet livet til Xenofon, men han skriver ikke om Alkibiades.⁸⁷ Derimot skriver han om et annet forsøk fra Alkibiades' side på å gi en gjenytelse til Sokrates, i form av tilbud om en tomt til å bygge hus på. Men Sokrates avviser og latterliggjør tilbudet.⁸⁸

Platons Alkibiades beskriver et mislykket forsøk på å forføre en Sokrates som synes å være uten interesse for involvere seg i en seksuell relasjon.⁸⁹ Det fremgår imidlertid klart både av denne og andre av Platons tekster at den fysiske tiltrekningen likevel utgjorde et vesentlig innslag i forholdet, også fra Sokrates' side.⁹⁰ Også Athenaios understreker det estetiske aspektet ved hans svakhet for unggutten, og skriver at «selv Sokrates, filosofen som forakter alt, er ikke sterkere enn Alkibiades' skjønnhet».^{iv} Med sin påstand om at Sokrates var tilbøyelig til å *overse*^v Alkibiades' vakre utseende, blir Diogenes Laertius en ganske ensom svale blant de antikke kildene.

Kharikles-figuren hos pseudo-Lukian ironiserer over de sokratiske pederastenes bigotte

i «...ἐνδεής ἐστι καὶ ἀτελής πρὸς ἀρετὴν μανθάνοντα.» Plutark, *Alkibiades* VI 4.

ii «...βουλόμενος αὐξεσθαι τὸ φιλότιμον...» Ibid. VII 3.

iii «...ἀριστεύσαντα αὐτόθι παραχωρήσαι Ἄλκιβιάδῃ τοῦ ἀριστείου· οὐ καὶ ἐρασθῆναί...» Diogenes Laertius II 23.

iv «Σωκράτης δ' ὁ φιλόσοφος ὁ πάντων καταφρονῶν τοῦ Ἄλκιβιάδου κάλλους οὐχ ἥττων ἐστίν;...» *De lærdes selskap* XIII 566d.

v Diogenes Laertius (II 31) bruker «ὑπεροράω», som heller i retning av betydningen *forakte*. Loeb's oversetter R.D. Hicks' bruk av *scorned* kan derfor åpenbart forsvares, men om han hadde valgt det mer nøytrale *overlook* ville Diogenes fremstått noe mindre i utakt med øvrige kilder.

påstander om at det er åndelige lengsler som er den sentrale drivkraften i deres guttekjærlighet.⁹¹ Han bruker Alkibiades som et eksempel på en mann som «ifølge den guddommelige Platon, ble elsket av alle så lenge han ikke hadde fullt utvokst skjegg»ⁱ. Men straks «hans sjelelige kvaliteter»ⁱⁱ manifesterte seg, gjennom ødeleggelsen av Hermes-statuen, parodiering av de eleusinske mysteriene, sviket mot Athen og ønsket om å etablere seg som tyrann, var han ikke lenger så attraktiv. «For de gir inntrykk av kjærlighet til sjelen, og i skam over å elske en velformet kropp fremstiller de seg [i stedet] som elskere av vakre sjelsprestasjoner,»ⁱⁱⁱ sier Kharikles i sin utlegning av de sokratiske pederastenes dobbelte bokholderi på det moralske feltet. Kharikles dialog-motpart Kallikratidas går imidlertid god for Sokrates' forhold til Alkibiades som et eksempel til etterfølgelse, og mener at alle burde «elske de unge slik Sokrates [elsket] Alkibiades, [når han] falt i søvn [sammen med ham] som en far, under den samme kappen.»^{iv}

Pseudo-Lukianos' tekst inneholder også en invertert versjon av Platons historie om Sokrates' avholdenhet: Mens Sokrates'/Diotimas erotiske trappetrinn går fra begjæret etter «den vakreste kroppen»^v til «beskuelsen av selve skjønnheten»^{vi}, lanserer Theomnestos en «begjærstige»^{vii} som «har synsinntrykket som sitt første trinn»^{viii}, og ender opp med at man *kaster seg over* (ἐπάταξεν) noe som befinner seg i nærheten av lårene. «For også Sokrates var elskovshungrig,»^{ix} erklærer Theomnestos, og fastslår at Alkibiades var *ikke usåret* (οὐκ ἀπλήξ) da han sto opp fra deres møte under kappen. Heller ikke filosofen Bion hadde særlig respekt for Platons påstand om Sokrates' avholdenhet: «Han baktalte til og med Sokrates,» skriver Diogenes Laertius, «og sa at om han begjærte Alkibiades – og avsto – så var han en tulling. Men om han *ikke* begjærte [ham], så hadde han heller ikke gjort noe bemerkelsesverdig.»^x

Lukians lystige *Livsstil på salg* inneholder en subtil latterliggjøring av en filosof som «ikke er en kroppe-elsker, men anser sjelen for vakker.»^{xi} Figuren, som har klare innslag av både Sokrates og Platon, møter en godtroende far som er på markedet for å finne en *lærer* (παιδαγωγός) til sin *vakre sønn* (τῷ παιδί καλῶ ὄντι). Filosofen fremhever sine kvaliteter, og bedyrer at selv om hans elever skulle bli liggende under hans kappe, «vil du høre dem si at de ikke har lidd noe ondt fra

i «...ἄχρι μὲν οὐδέπω κατὰ τὸν ἱερὸν Πλάτωνα πώγωνος ἐπίμπατο, πᾶσιν ἐπέραστος ἦν.» Pseudo-Lukian, *Om Kjærlighet* 24.

ii «...τὴν ἀρετὴν εἰκός...» Loc.cit.

iii «ψυχῆς γὰρ ἔρωτα πλάττονται καὶ τὸ τοῦ σώματος εὐμορφον αἰδούμενοι φιλεῖν ἀρετῆς καλοῦσιν αὐτος ἐραστάς.» Ibid. 23.

iv «...τῶν νέων ἐρᾶν ὡς Ἀλκιβιάδου Σοκράτης, ὃς ὑπὸ μιᾷ χλαμύδι πατρὸς ὕπνου ἐκοιμήθη.» Ibid. 49.

v «τά [...] σώματα τὰ καλὰ μᾶλλον» Platon, *Symposion* 209b.

vi «...θεωμένω αὐτὸ τὸ καλόν.» Ibid. 211d.

vii «...ἡδονῆς κλίμακα...» Pseudo-Lukian, op.cit. 53.

viii «...πρῶτον ἔχει βαθμὸν ὄψεως...» Loc.cit.

ix «ἐρωτικὸς γὰρ ἦν, [...] καὶ ὁ Σοκράτης...» Pseudo-Lukian, op.cit. 54.

x «διέβαλε δὲ καὶ τὸν Σοκράτην, λέγων ὡς εἰ μὲν εἶχεν Ἀλκιβιάδου χρεῖαν καὶ ἀπείχετο, μάταιος ἦν. εἰ δὲ μὴ εἶχεν, οὐδὲν ἐποίει παράδοξον.» Diogenes Laertius IV 49.

xi «...οὐ τῶν σωμάτων ἐραστής εἰμι, τὴν ψυχὴν δὲ ἠγοῦμαι καλήν.» Lukian, *Livsstil på salg* (Βίων πρᾶσις) 15.

meg.»ⁱ Faren har åpenbart aldri møtt et så uegennyttig menneske, og kan ikke tro sine egne ører før filosofen sverger både ved *hunden* (τὸν κύνα) og *platan-treet* (τὴν πλάτανον) at han snakker sant. Etter å ha presentert sine synspunkter på utroskap og vakre gutter, og sin idélære, går filosofen for to talenter.

Ifølge Plutark var Sokrates, sammen med astrologen Meton, blant de få som ikke lot seg trekke med i den flodbølgen av entusiasme som Alkibiades klarte å skape gjennom sin tale til Folkeforsamlingen i forkant av ekspedisjonen til Sicilia.⁹²

2.5 Felttogene til Potidaia

Alkibiades' første krigserfaring skal ha vært fra konflikten mellom Korint og Athen vedrørende kontrollen over byen Potidaia i Khalkidiki, på nordvestkysten av Egeerhavet. Byen lå i nordenden av halvøya Pallene, nesten helt inne ved fastlandet. Potidaia var opprinnelig en korintisk koloni, men hadde sluttet seg til det deliske forbundet i perioden etter at perserkrigene ble avsluttet. I 434 var det et stort sjøslag mellom Korkyra (Korfu) og Korint på grunn av uoverensstemmelser vedrørende kontrollen over byen Epidamnos. Athenerne intervenerte på Korkyras side, og bidro avgjørende til deres seier.⁹³ For å hevne athenernes innblanding begynte korinterne i 433, i samarbeid med kong Perdikkas IIⁱⁱ av Makedonia, å oppmuntre innbyggerne i Potidaia til å gjøre revolt mot Athen.⁹⁴ Athenerne reagerte med å pålegge Potidaia å rive en del av sin bymurer, sende gisler til Athen og utvise alle korintiske utsendinger.

Befolkningen i Potidaia ble bekymret av Athens aggressivitet, men Sparta lovet å støtte dem ved å invadere Attika dersom athenerne skulle angripe byen.⁹⁵ Innbyggerne gjorde derfor opprør mot Athen vinteren 433/32. Athenerne var imidlertid forberedt på dette, og omdirigerte straks en flåte på 30 skip og 1000 mann under ledelse av Arkestratos og fire andre generaler, som var på vei til å slåss mot Perdikkas. Da flåten ankom, var opprøret allerede i gang, både i Potidaia og i flere andre byer. Generalene innså at flåten var for liten til å kunne lykkes med begge oppgavene den var pålagt, og seilte derfor videre til Makedonia for å ivareta sitt opprinnelige oppdrag.⁹⁶

Straks meldingen om opprøret nådde Athen, sendte byen ut ytterligere 2000 hoplitter og 40 skip under ledelse av Kallias og fire andre generaler. Denne flåten gikk først til Makedonia, der den gikk sammen med den opprinnelige flåten om beleiringen byen Pydna, vest for Potidaia. Det ble dessuten signert en allianseavtale med Perdikkas, som han riktignok brøt like etterpå. Den samlede athenske flåten, pluss noen allierte styrker, gikk deretter mot Potidaia og vant et viktig slag, men klarte likevel ikke å innta byen. Den athenske alliansen klarte å holde byen på øst-, vest- og

i «...ἀκούσει αὐτῶν λεγόντων μηδὲν ὑπ' ἐμοῦ δεινὸν παθεῖν.» Lukian, *Livsstil på salg* 15.

ii Perdikkas II var konge av Makedonia 454-413. Han ønsket å svekke athenerne fordi de på dette tidspunktet hadde inngått en allianse med hans bror Filip, som prøvde å fravriste ham tronen. Perdikkas sendte i den sammenheng også utsendinger til Sparta for å instigere en krig mellom peloponneserne og athenerne. (Thukydid I LVII.4.)

nordsiden, men ikke i syd. Det ble derfor sendt ut en tredje styrke fra Athen våren 432, med 1600 hopliter under ledelse av general Formio, som blokkerte byen på sydsiden. Beleiringen skulle imidlertid komme til å bli både langvarig og kostbar.⁹⁷ Formio trakk sin kontingent ut av Khalkidiki før den siste athenske forsterkningen ble sendt ut over to år senere.⁹⁸

Den fjerde (og siste) athenske ekspedisjonen til Potidaia gikk ut sommeren 430, under ledelse av Nikias' sønn general Hagnon. Han brakte med seg *krigsmaskiner* (μηχανή – mēkhanē) for å knekke byens motstand så athenerne kunne avslutte beleiringen. Men ekspedisjonen ble rammet av pest; ifølge Thukydid døde 1050 av 4000 *hopliter*ⁱⁱ i løpet av de førti dagene ekspedisjonen varte. Hagnon måtte vende tilbake til Athen med uforrettet sak, mens soldatene fra de to første ekspedisjonene ble igjen og opprettholdt beleiringen.⁹⁹ Først den påfølgende vinteren 430/429 var befolkningen i Potidaia så utmattet av beleiringen at de tilbød de athenske generalene en kapitulasjonsavtale. Potidaia ble deretter tømt for innbyggere og senere kolonisert med athenere.¹⁰⁰

Thukydid vurderer slaget ved Korkyra og konfliktene rundt Potidaia som de to viktigste utløsende årsakene til den peloponnesiske krigen.¹⁰¹ Thukydid omtaler bare én peloponnesisk krig (431-404). Senere historikere har skilt mellom første og andre peloponnesiske krig, der førstnevnte er en samlebetegnelse på krigshandlinger mellom greske bystater i perioden 464-445. Selv om det også i den perioden eksisterte en peloponnesisk allianse, var den svakere organisert og mindre sentralisert enn den som ble etablert under Spartas ledelse i 431, ved innledningen til den andre peloponnesiske krigen.

Det fremgår ikke eksplisitt av *Symposion* hvilken av de fire ekspedisjonene Alkibiades og Sokrates tok del i.¹⁰² Ettersom Alkibiades bare var 18-19 år da tre første ekspedisjonen gikk ut, og athenske menn tok sin militære utdanning i alderen fra 18 til 20 år,¹⁰³ er det i utgangspunktet rimelig å anta at han deltok i det siste felttoget.ⁱⁱⁱ Men Alkibiades-figuren skryter av Sokrates' evne til å tåle kulden,¹⁰⁴ og det passer best med de to første ekspedisjonene, som gikk ut på vinteren,^{iv} mens Formios felttog startet på våren og Hagnons gikk om sommeren. På den annen side munnet de tre første felttogene ut i forskjellige faser av den langvarige beleiringen av byen, som ble avsluttet vinteren 430/429. Dersom Alkibiades og Sokrates fulgte Formio, kunne de ha tatt del i den etterfølgende beleiringen og altså fått med seg både sommer- og vintertjeneste. Alkibiades gjengir jo også en episode som utspiller seg om sommeren, der Sokrates blir stående i samme stilling en hel natt for å løse et problem.¹⁰⁵

Alkibiades forteller også at både han og Sokrates deltok i *slaget* (ταῖς μάχαις – tais makhais

i Beleiringen varte i tre år og hele prosjektet kostet Athen 2000 talenter. (Thukydid II LXX.2.)

ii ὀπλίτης – hoplitēs: fotsoldat som sloss med skjold, spyd, sverd og full rustning

iii Hatzfeld oppfatter det som en tilstrekkelig betingelse at han har vært gjennom sin δοκιμασία, dvs. godkjennelsesprosedyren for inklusjon i det athenske borgerskapet (*Alcibiade*, s 28).

iv Thukydid er ikke helt klar på årstiden for felttoget. Joint Association of Classical Teachers skriver i *The World of Athens* (s 27) at konfliktene over Potidaia startet vinteren 433/432, og utfra Thukydids tekst kan det se ut som athenernes første felttog gikk ut relativt snart etter at konflikten var etablert.□□!

– kampene), der han selv fikk en utmerkelse for tapperhet.¹⁰⁶ Platons dialog *Kharmides* åpner med at Sokrates-figuren nettopp har kommet tilbake fra Potidaia. Han forteller om sin egen deltakelse i slaget, som ble avsluttet så kort tid før han selv forlot Khalkidiki at athenerne akkurat har fått nyheten om det, men sier ikke noe om Alkibiades.¹⁰⁷ Ifølge Thukydid utspilte det seg bare ett regulært slag i det langdratte forsøket på å vinne tilbake Potidaia, og det ser ut til å ha funnet sted vinteren/våren 432. Formios ekspedisjon ble sendt ut straks etter slaget, fordi det, til tross for athenernes seier, ikke gav det ønskede resultat.¹⁰⁸

Plutark omtaler Alkibiades som en *unggutt* (μειράκιον – meirakion) under felttoget,¹⁰⁹ men begrepet er for upresist til at det gir noen pekepinn på om han var 18 eller 20 år. Isokratesⁱ skriver at Alkibiades dro ut under general Formio, altså med den tredje ekspedisjonen. Teksten gir inntrykk av at ekspedisjonen gikk ut kort tid etter hans *inkludering i byborgerskapet* (δοκιμασία – dokimasia), som normalt foregikk i 18-årsalderen.¹¹⁰ Opplysningen stammer antakelig fra Isokrates' klient Alkibiades IV, som burde være vel orientert om farens første felttog. Teksten er riktignok et forsvarsskrift, men Isokrates/Alkibiades IV hadde neppe noen juridisk gevinst av å være uetterrettelige på dette punktet.ⁱⁱ Hverken Thukydid eller Diodoros Siculus nevner Alkibiades' eller Sokrates' nærvær i Potidaia.

Kildene er altså motstridende, men på basis av Thukydids beskrivelse av realhistoriske forhold og Platons gjengivelse av biografiske forhold kan man anta at Alkibiades og Sokrates deltok i den andre ekspedisjonen til Potidaia, under ledelse av general Kallias. En slik lesning støttes også av Plutark, som skriver at både Alkibiades og Sokrates deltok i slaget ved Potidaia, dvs. som deltakere i en av de to første ekspedisjonene. Platons versjon i *Symposion* inneholder en sommerscene, som indikerer at de begge deltok i beleiringen av byen etter slaget, i hvert fall frem til sommeren 432, men ifølge den motstridende versjonen i *Kharmides* reiste Sokrates hjem rett etter slaget, dvs. antagelig tidlig på våren 432. En annen mulighet er å stole på Isokrates' versjon og anta at både Sokrates og Alkibiades deltok i ekspedisjonen under Formio. I så fall kan ingen av dem ha deltatt i det slaget Thukydid beskriver, og som vi må anta at både Platon og Plutark refererer til.

2.6 Slaget ved Delion

Sommeren 424 ble de athenske generalene Demosthenes og Hippokrates involvert i forhandlinger i en rekke byer i Boiotia. De var invitert av enkeltpersoner som ønsket hjelp til å fremtvinge demokratiske reformer i sine hjembyer. Et omfattende militært komplott ble forberedt der lokale revolter skulle støttes, for deretter å bringe byene under Athens kontroll. Sentralt i

i Se kap. 3.1.4 i denne oppgven om Isokrates og hans tekst om Alkibiades.

ii Isokrates' tekst underkjenner rimeligvis Platons (*Symposion* 219e-220e) og Plutark's (*Alkibiades* VII 2-3) mer kritiske versjoner av historien, og understreker bare at Alkibiades utmerket seg og ble hedret for sin innsats.

planene sto okkupasjonen av Apollon-helligdommen Delion.ⁱ Dersom den første fasen av revolter skulle slå feil, var Delion ment å fungere som permanent base for fremtidige athenske plyndringstokter i Boiotia som på sikt skulle frembringe de ønskede politiske reformene i hele regionen.¹¹¹ Slike demokratiseringstokter var viktige innslag i striden med spartanerne, ettersom de foretrakk allianser og avtaler med oligarkisk styrte stater.

Da planene skulle settes i verk den påfølgende vinteren, ble det imidlertid gjort en feil i koordineringen av tidspunktene for angrepene. Dessuten var planene røpet til spartanerne, som igjen hadde formidlet opplysningene videre til boioterne. Athenerne under Hippokrates lyktes riktignok i å befeste Delion, men de lokale konspirasjonsplanene måtte skrinlegges. De fleste boiotiske statslederne ville avblåse videre stridigheter da de så at athenerne begynte å trekke sine styrker ut av regionen. Men den tebanske generalen Pagondas insisterte på at boioterne skulle fortsette å forfølge athenerne for å markere at de hadde styrke til å motstå naboregionens aggressive ekspansjonisme.

Den boiotiske hæren slo athenerne på flukt i et slag utenfor Delion, og general Hippokrates ble drept. Diodoros Siculus skriver at det athenske kavaleriet – der Alkibiades ifølge Platon skal ha deltatt¹¹² – vant de første trefningene med det boiotiske kavaleriet. Men de athenske fotsoldatene – som ifølge Platon hadde Sokrates med i rekkene¹¹³ – klarte ikke å hevde seg overfor thebanerne, og ble jaget på flukt.¹¹⁴ Thukydid gir en litt annen beskrivelse av slaget og skiller ikke mellom kavaleristene og infanteriet, men forteller at athenerne beseiret boioternes venstreflanke, mens de selv ble slått av thebanerne på høyreflanken.¹¹⁵ De overlevende athenerne flyktet, og mange av dem ble fraktet sjøveien tilbake til Attika den påfølgende dagen. Befestningen av Delion ble imidlertid beholdt, inntil også denne ble knekket av boioterne 17 dager senere.¹¹⁶ General Pagondas' krigføringsstrategi under slaget ved Delion har vært ansett som skjellsettende for senere krigføring.ⁱⁱ Alkibiades' svigerfar Hipponikos var general under slaget ved Delion og omkom i kampene.¹¹⁷

Ifølge Platons *Symposion* deltok både Alkibiades og Sokrates i slaget ved Delion. Teksten har vært oppfattet slik at Alkibiades hevder at han fungerte som støtte for Sokrates og hans venn Lakhes under den kaotiske flukten fra slagmarken, ettersom disse var fotsoldater, mens Alkibiades var til hest. På den måten skal han ha ytt en slags gjengjeld i forhold til den foregående historien der han selv ble reddet av Sokrates under felttoget til Potidaia. Det fremgår imidlertid tydelig av teksten at det først og fremst var den senere generalen Lakhes som eventuelt kunne ha behov for Alkibiades' forsikringer om at han ikke ville *la dem i stikken* (ἀπολείπω - apoleipō)(221a). Sokrates selv hadde åpenbart ikke behov for slik støtte, ettersom han både «overgikk Lakhes i

i På fastlandskysten rett vest for Eretria på Euboia.

ii Dette gjaldt særlig hans bruk av en hær med en dybde på 25 mann (mot den normale greske formasjonen med 8 manns dybde), bruken av en ekstra kavalerienhet (som ser ut til å ha skapt avgjørende forvirring i den athenske hæren), og hans evne til fortløpende tilpasning av sine strategier under forløpet av kampene.

åndsnærvær»,ⁱ spankulerte på slagmarken «med hodet hevet og [stadig] kastet blick til hver side»,ⁱⁱ og utstrålte en fryktløshet som varslet «svært kraftfull motstand»ⁱⁱⁱ mot enhver som ville angripe ham.¹¹⁸ Alkibiades-figuren understreker at det var denne holdningskomponenten og ikke hans eget nærvær som reddet de to infanteristene.¹¹⁹ Ettersom Grekerne hverken hadde sadel eller stighbøyer, var kavalerister som oftest underlegne i forhold til fotsoldater i en kampsituasjon.¹²⁰ Fordelene ved et kavaleri var begrenset til at rytterne kunne forflytte seg raskt under flukt og forfølgelse.^{iv} Hos Plutark er imidlertid historien blitt justert, og han skriver eksplisitt at Alkibiades «red ved siden av og beskyttet»^v Sokrates under tilbaketoget. Thukydid nevner hverken Alkibiades eller Sokrates i sin beskrivelse av slaget ved Delion.¹²¹

2.7 Nikias-freden

Den spartanske generalen Brasidas' erobringer på det athenske imperiets nordflanke, bidro til at spartanerne gjenvant sitt krigsmot etter det forsmadelige tapet på Sfakteria i 425, og athenerne begynte å ønske seg en fredelig løsning på forholdet til Sparta. Da både Kleon og Brasidas falt i slaget ved Amfipolis^{vi} i 422, var de stridende parter plutselig kvitt to viktige hindringer for en fredsavtale¹²². Med sin tilknytning til Sparta håpet Alkibiades å få sjansen til å spille en sentral rolle på den athenske siden i fredsforhandlingene. Han viet fangene fra Sfakteria spesiell oppmerksomhet, og skal ha planlagt å benytte anledningen til å fornye familiens spartanske proxeni.¹²³ Spartanerne foretrakk imidlertid å forholde seg til den mer erfarne generalen Nikias. På basis av forhandlingene ble det i mars 421 inngått både en fredsavtale og en allianse mellom Athen og Sparta som skulle vare i 50 år. Alkibiades følte seg krenket av forbigåelsen og etablerte seg snart som talsmann for en fortsatt fiendtlig holdning til Sparta.¹²⁴ Han hadde skaffet seg bred folkelig popularitet gjennom rundhåndet bruk av sin formue både til å ivareta sine offentlige forpliktelser, til støtte for privatpersoner¹²⁵ og til å arrangere folkeforlystelser. Etter Kleons bortfall var det bare Nikias som var i en posisjon til å demme opp for Alkibiades' innflytelse i Folkeforsamlingen.

Blant athenerne utviklet det seg etter hvert en misnøye med at spartanerne ikke etterkom sine forpliktelser i henhold til fredsavtalen, blant annet ved at de hadde inngått en allianse med Boiotia.¹²⁶ De av athenerne som ønsket å oppheve avtalen, styrket dermed sin posisjon, og Alkibiades fikk en gylden anledning til politisk markering. Det er på dette punkt i beretningene om

i «...πειρήν Λάχητος τῶ ἔμφρων εἶναι.» Platon, *Symposion* 221a.

ii «βρενθόμενος καὶ τῷ φθαλμῷ παραβάλλον» Ibid. 221b.

iii «...μάλα ἔρρωμένως ἀμυνεῖται.» Loc. cit.

iv Også her er Platons tekst eksplisitt. Alkibiades understreker at han ikke trengte å være bekymret for sin egen del, ettersom han var til hest: «αὐτὸς γὰρ ἦττον ἐν φόβῳ ἢ διὰ τὸ ἐφ' ἵππου εἶναι.» Ibid. 221a.

v «...παρέπεμψε καὶ περιήμυεν...» Plutark, *Alkibiades* VII 4.

vi By i Thrakia, beliggende ved elven Strymon, som munner ut på nordkysten av Egeerhavet. Byen ble kolonisert av athenerne i 437, og tapt til spartanernes general Brasidas i 424. Thukydid, som da fungerte som general, fikk ansvaret for ikke å ha kommet tilstrekkelig raskt til unnsetning, og ble dømt til eksil for dette, muligens etter et forslag fra Kleon. Kleon ledet i 422 en ekspedisjon som prøvde å vinne byen tilbake til Athen.

den peloponnesiske krigen at Thukydid første gang presenterer Alkibiades.¹²⁷ Han fremstilles innledningsvis i positive vendinger, som en mann som tross sin unge alder, rundt 30 år, likevel er høyt aktet på grunn av sin forfedre. Men allerede i andre setning fremholdes hans krenkbarhet og hans tilbøyelighet til å bruke politiske og militære anledninger til å utagere sine reaksjoner på private nederlag.¹

2.8 Slaget ved Mantinea

Våren 420 inviterer Alkibiades spartanernes nabostater Argos, Elis og Mantinea til å sende utsendinger til den athenske folkeforsamlingen med tanke på å inngå nye allianser. Spartanerne reagerer umiddelbart, og sender en delegasjon til Athen som skal prøve å forhindre den alliansen som Alkibiades etterstreber. Blant de spartanske utsendingene er Alkibiades' venn Endios, som senere ble valgt til efor.¹²⁸ Men Endios' tilstedeværelse forhindrer ikke at Alkibiades lurer den spartanske delegasjonen til å opptre på en slik måte at de svekker sin egen sak og isteden ivaretar hans interesser.¹²⁹ En allianseavtale inngås mellom de fire statene. Alkibiades har dermed utmanøvrert både spartanerne og Nikias, og sistnevnte har mislyktes i forsøket på å forsvare den fredsavtalen han selv har forestått. Ifølge Plutark velges Alkibiades til general i etterkant av sin utmanøvrering av spartanerne.¹³⁰

De antikke kildene anlegger en ganske kritisk holdning til Alkibiades' utmanøvrering av spartanerne. Hatzfeld har imidlertid påpekt at Alkibiades både så klart den faren som truet Athen fra en spartansk allianse som var i ferd med å bygges opp i strid med Nikias' fredsavtale, og at han var i stand til å handle resolutt for å forhindre den. Nikias var derimot, fortsatt ifølge Hatzfeld, så forblindet og passivisert av sin fredssuksess at han var ute av stand til å se at dens klausuler var i ferd med å bli brutt. Da Alkibiades fikk de spartanske delegatene til å innrømme for Folkeforsamlingen at de ikke hadde full forhandlingsmyndighet, var det ikke et resultat av falskspill fra Alkibiades' side, men av at han hadde gjennomskuet dem og presset dem til å fortelle sannheten. Thukydids nedsettende omtale av Alkibiades' manøvreringer representerer ifølge Hatzfeld en tilpasning til de politiske omstendighetene som rådet da historikeren ferdigstilte teksten rundt 404. Han påpeker dessuten at athenerne umiddelbart anerkjente Alkibiades' intervensjon ved å velge ham til general, mens Nikias antakelig ikke ble valgt det året.¹³¹

Avtalene mellom Sparta og Athen består formelt parallelt med den nye allianseavtalen som athenerne har inngått.¹³² Sommeren 419 går Alkibiades inn i Peloponnes med en liten gruppe soldater og noen deltagere fra de nye allierte for å løse noen problemer knyttet til alliansen. De overtaler byen Patrai, på nordkysten av Peloponnes, til å bygge en bymur som går helt ned til kysten, og dermed knytte byen sterkere til sjømakten Athen.¹³³ Først vinteren 419/418 er forholdet

i Forbigåelsen under fredsavtalen med Sparta, angis som hovedårsaken til Alkibiades' ønske om å prioritere en allianse med Argos (V XLIII.2).

mellom Athen og Sparta tilstrekkelig anspent til at Alkibiades kan overtale athenerne til å fastslå at spartanerne har brutt avtalen, og at den derfor kan annulleres.¹³⁴

Etter dette bruddet trekkes Athen stadig lenger inn i konfliktene mellom nye og gamle alliansepartnere. Styrkeoppbyggingen ender med at den athenske alliansen (som omfatter Argos, Elis og Mantinea) under ledelse av Alkibiades, Lakhes og Nikostratos, møter den spartanske alliansen på slettene ved Mantinea sommeren 418.ⁱ Spartanerne seirer, driver den athenske alliansen på flukt,¹³⁵ gjenvinner kontrollen over Peloponnes og blåser dermed nytt liv i myten om sin uovervinnelighet på landjorden. Til tross for nederlaget oppfører Alkibiades likevel denne hendelsen på sin skryteliste når han på et senere tidspunkt skal overbevise Folkeforsamlingen om sin modenhet og sine militære kvalifikasjoner.ⁱⁱ Hatzfeld gir Nikias ansvaret for nederlaget i slaget ved Mantinea. Selv om han ikke selv deltok i slaget, satt han i generalkollegiet, og Hatzfeld mener å gjenkjenne hans reserverte mentalitet og hans uvilje mot å bryte sin egen fredsavtale bak den athenske belstutningen om å sende en hær som var så svak at den umulig kunne beseire spartanerne.¹³⁶

Mot slutten av vinteren 417 bidro spartanerne til et oligarkisk kupp i Argos, som ble slått ned av folket allerede den påfølgende sommeren. Det nye styret ble konsolidert med støtte fra Alkibiades og Athen.¹³⁷ Athenerne fikk mot slutten av 416 enda en indirekte revansj over spartanerne gjennom den beryktede erobringen av øya Melos, som siden 425 hadde nektet å betale tributt til Athen.ⁱⁱⁱ Øyboerne avsto gjentatte tilbud om fredelig underkastelse, og etter deres endelige kapitulasjon gikk den athenske hæren grundig til verks; alle våpenføre menn ble henrettet, og kvinner og barn solgt som slaver.¹³⁸ Det har vært hevdet at Alkibiades både tok initiativet til vedtaket om den brutale behandlingen og selv kjøpte en kvinne fra Melos som han senere fikk en sønn med.¹³⁹

i Det er litt uklart hos Thukydide hvorvidt Alkibiades agerte som general under denne krigen. Han omtales som «general» (στρατηγός – stratēgos), under den nyetablerte alliansens manøvreringer i forkant av slaget (V LII.2 og LV.4). Når styrkene samler seg like før slaget kommer «generalene» Lakhes og Nikostratos med forsterkninger fra Athen, mens Alkibiades opptretr som «ambassadør» (πρεσβευτής) (V LXI.1-2). Diodoros fastslår utvetydig at Alkibiades følger hæren som «privatperson» (ιδιώτης – idiōtēs) (XII 79.1). Plutark skriver at Alkibiades ble valgt til general, men skriver ikke om han fungerte som general under selve slaget (*Alkibiades* XV 1).

ii Under opptakten til Sicilia-ekspedisjonen i 415 kritiseres Alkibiades (uten navns nevning) av Nikias for å være for ung til å lede en hær, og for å være så grådig og ivrig etter å vise seg frem at han ikke kan ivareta fellesskapets interesser. Alkibiades' etterfølgende referanse til slaget ved Mantinea, og dets gunstige politiske effekter for Athen, var en del av hans forsøk på å forsvare seg mot slike anklager. (Thukydide VI XVI og VI XII.) Plutark synes å gå god for Alkibiades' vurderinger av slagets politiske betydning (op.cit. XV 1). Sharon Press (1991) karakteriserer slaget som en «failure» som avslører Alkibiades' svakheter som general, hans «excessive personal ambition» og «undue boldness».

iii Melos var opprinnelig kolonisert av spartanere (Thukydide V LXXXIV.1). Ifølge Diodoros Siculus (XII 65.2-3) var Melos den eneste øya i Kykladene som hadde opprettholdt sin allianse med Sparta, da Nikias gjorde et mislykket forsøk på å underlegge seg øya i 424.

2.9 Ostrakiseringen av Hyperbolos

Ettersom Nikias-freden stadig ble mer problematisert, begynte athenerne å vakle mellom Nikias' fredslinje og Alkibiades' konfrontasjonslinje. I 416 var de begge svekket, Alkibiades på grunn av tapet i slaget ved Mantinea sommeren 418, og Nikias fordi en ekspedisjon han var satt til å lede for å vinne tilbake byen Amfipolis vinteren 417/416, måtte avlyses.¹⁴⁰ Folkeforsamlingen vedtok våren 416ⁱ at den ville ha en ostrakisering.ⁱⁱ Alkibiades, Nikias og Faiaxⁱⁱⁱ var åpenbare kandidater, som de tre mektigste athenerne på dette tidspunktet. Alkibiades kontaktet enten Nikias eller Faiax^{iv} for å etablere et samarbeid med sikte på å ramme en mindre mektig motstander, nemlig Hyperbolos. Alkibiades og Nikias (evt. Faiax) lyktes med denne overraskende strategien, og Hyperbolos ble ostrakisert.

Hyperbolos var en demagog som forsøkte å ta plassen etter Kleon ved hans død i 422. Han hadde imidlertid ikke Kleons begavelse som folkeforfører, og hadde dessuten to overveldende opponenter i Alkibiades og Nikias. Hyperbolos var – som Kleon – et yndet objekt for uthengning hos Aristofanes¹⁴¹ og andre komedieforfattere^v. Plutark forakter ham for dette, og tilføyer at Hyperbolos, på grunn av sin «mangel på respekt for folkemeningen»^{vi}, ikke lot seg berøre av latterliggjørelsene. Det er en holdning som Plutark erkjenner at noen betegner som modig og mandig, men som han selv oppfatter som tegn på «skamløshet og galskap»^{vii}. Heller ikke Andokides er videre respektfull: «Jeg skammer meg over å snakke om Hyperbolos,»^{viii} innleder han en nedlatende tirade der mannen stemples som håndverker, utlending og sønn av en slave. Hyperbolos' svake posisjon i bystaten medførte at ostrakiseringen av ham kom fullstendig uventet,^{ix} fordi det tidligere hadde vært slik at «ingen mann av lav status eller dårlig anseelse hadde blitt rammet av denne straffen.»^x

i Årstallet har vært omdiskutert. Theopompos (fr.103, gjengitt av Aristofanes i *Vepsene* linje 1001) skriver at Hyperbolos var ostrakisert i 6 år. Thukydid skriver at han ble drept «samtidig med at De Tredve kom til makten» (VIII LXXIII.1). Carcopino (1935, ss 191-196) fastslår på denne basis at han må ha blitt ostrakisert våren 417. McGregor (1965) argumenterer imidlertid overbevisende (på basis av arkeologisk materiale) for at det rette året er 416 (Appendix ss 43-46), og mener at Theopompos kan ha brukt inkluderende telling.

ii Hatzfeld (1940) hevder at det uheldige resultatet i krigen ved Mantinea ble tilskrevet uoverensstemmelsene mellom Nikias og Alkibiades, og at denne tolkningen fremtvang behovet for å eksilere én av de to mektige motstanderne, men han forutsetter at beslutningen ble tatt i januar 417, dvs. noen måneder etter slaget ved Mantinea (ss 107-109).

iii Politisk lederskikkelse i Athen. Thukydid introduserer ham som sønn av Erasistratos, og en av lederne for en athensk ekspedisjon til Italia og Sicilia i 422 (V IV-V). Diogenes Laertius omtaler ham som general (II 63). Både Eupolis (Kock fr. 7) og Plutark (*Alkibiades* XIII 1-2) beskriver ham som en sympatisk og vinnende person på tomannshånd, men en dårlig folketaler. Se også Gribble (1999) App. 2 og n.227 s 154. Det er funnet potteskår med Faiax' navn, som indikerer at han var involvert i den siste ostrakiseringen (Gribble, 1997 s 370 n.25).

iv Plutark holder begge mulighetene åpne i biografien om Alkibiades (XIII 4), men Nikias-biografien underkjenner muligheten for at Faiax var involvert (XI 7). Carcopino (1948) tror Faiax fungerte som stråmann for Nikias, inntil Alkibiades trygget situasjonen gjennom å invitere til samarbeide, og at dette forklarer hvorfor Faiax i pseudo-Andokides' tale (*Mot Alkibiades*) bare angriper Alkibiades og ikke Nikias (ss 227-232).

v Han skal ha blitt hengt ut av Polyzelos, Kratinos og Eupolis.

vi «...ὄλιγοῦρά δόξης...» Plutark, *Alkibiades* XIII 3.

vii «...ἀναισχοντίαν καὶ ἀπόνοιαν...» Loc.cit.

viii «Περὶ Ὑπερβόλου αἰσχύνομαι...» Andokides, Fragmenter III 2.

ix Det er for eksempel påfallende at Hyperbolos ikke en gang er nevnt i Pseudo-Andokides' tale *Mot Alkibiades*.

x «φαῦλος γὰρ οὐδεὶς ἐνεπίπτεν εἰς τοῦτον τὸν κολασμὸν οὐδ' ἄδοξος...» Plutark, op.cit. XIII 5.

Thukydide nevner såvidt ostrakiseringen av Hyperbolos,ⁱ uten å berøre Alkibiades' eller Nikias' rolle. Han hevder bare at Hyperbolos ble ostrakisert fordi han var en «kjeltring og en skam for Athen»ⁱⁱ, og «ikke av frykt for hans makt og posisjon»ⁱⁱⁱ, som var det legitime motivet for ostrakisering.¹⁴² Etter ostrakiseringen bosatte Hyperbolos seg på Samos, og i 411 ble han henrettet av en oligarkisk orientert gruppe der, som et ledd i deres markering av støtte til 400-manns-rådet og rådets allierte blant atenerne på Samos. Også denne handlingen markerte Hyperbolos' tilhørighet til folket, snarere enn til makteliten.¹⁴³

Noen egentlig forklaring på hvorfor Hyperbolos ble ostrakisert, finnes ikke i de antikke kildene. Han kan ha blitt valgt fordi han var en politisk opposisjonist. Jérôme Carcopino mener han ble rammet fordi han hadde overtalt Folkeforsamlingen til å gjennomføre en ostrakisering det året.¹⁴⁴ Slaget ved Mantinea ble tapt fordi det athenske samfunnet ble lammet av striden mellom Nikias og Alkibiades. Om én av disse ble ostrakisert, kunne bystaten samle seg om en krigspolitikk eller en fredspolitikk. Dersom Hyperbolos tok initiativet til en slik prosess, ble han også et naturlig mål da de to kandidatene fant tiden inne for et midlertidig samarbeid. Alkibiades og Nikias ble begge valgt til generaler kort tid etter ostrakiseringen av Hyperbolos. Men deres strid var da igjen aktivert, og den interne splittelsen dette medførte både i generalstaben og i det athenske folk, kan ha bidratt til at forsøket på erobre Syrakus endte så miserabelt.

Plutark understreker at dette var den siste ostrakiseringen i Athen, og mener det skyldes at atenerne opplevde at «[selv ostrakiseringsinstitusjonen ble] krenket av at den ble brukt mot en uverdigg mann»^{iv}. Carcopino knytter utfasingen av ostrakiseringsprosessen til at folketallet i Athen økte dramatisk i første del av 400-tallet, slik at de påkrevde 6000 stemmene kanskje bare utgjorde en femtedel av befolkningen mot slutten av århundret. Dermed ble det mulig for enkeltpersoner med innflytelse i pseudopolitiske *mannsklubber* (ἐταίρειαι) å mobilisere det antallet personer som skulle til for å gjøre en ostrakisering rettsgyldig, og selv kontrollere utfallet av prosessen.¹⁴⁵ Praksisen ble ikke formelt opphevet,¹⁴⁶ men *grafe paranomon*^v, som ble introdusert rundt 415, var bedre tilpasset de endrede politiske omstendighetene. I stedet for mektige menn som visse grupper av befolkningen identifiserte seg med, og som dermed kunne utøve en relativt stabil makt gjennom

i Gribble (1999, ss 194f) anser unnlatelsen som et aspekt ved hans tendens til skjematisk av athensk politikk, der han vil etablere en polarisert dikotomi mellom Alkibiades og Nikias. Hyperbolos skaper en dobbelt forstyrrelse i denne dikotomien, dels fordi han er en *tredje* part, og dels fordi ostrakiseringsprosessen utløser et samarbeid mellom Alkibiades og Nikias.

ii «πονηρίαν καὶ αἰσχύνην τῆς πόλεως» Thukydide VIII LXXIII.3. Som Carcopino (1935) har påpekt (s 243) virker denne vurderingen fra Thukydide ganske malplassert. Det er ikke noe som tyder på at ostrakiseringen av Hyperbolos var noe annet enn en avledningsmanøver. Tilsvarende nedsettende kommentarer vedr. Hyperbolos' ostrakisering finnes også i fragmenter fra Androtion og Filokhoros.

iii «...ὄυ διὰ δυνάμεως καὶ ἀξιώματος φόβον...» Thukydide VIII LXXIII.3.

iv «...καθυβρισμένον τὸ πρᾶγμα τοῦτο πρὸς ἄνθρωπον ἀνάξιον γεγρονέναι νομίζοντες...» *Nikias* XI 5. Se også Plutark: *Aristides* 7.

v γραφή παρανόμων – grafē paranomōn: Tiltale for å ha fremmet et konstitusjonsstridig eller uhensiktsmessig forslag for Folkeforsamlingen eller 500-mannsrådet.

Folkeforsamlingen (som f.eks. Perikles og Kleon), ble athensk politikk etter hvert preget av talere som søkte å overbevise folket fra sak til sak. Grupper av oligarkisk orienterte aristokrater erstattet maktglade enkeltpersoner som den største trusselen mot demokratiet. Ostrakiseringen hadde vært et effektivt virkemiddel mot potensielle tyranner, men større grupper kunne ikke stoppes gjennom en omstendelig prosess som bare kunne utøves én gang i året, og som bare rammet enkeltindivider. Grafe paranomon var mer dynamisk; ethvert forslag for Folkeforsamlingen eller 500-manns-rådet kunne til enhver tid dømmes som lovstridig. Ledende folketalere omgikk imidlertid hindringen ved å lansere sine forslag gjennom betalte *stråmenn* (συκοφάντης – sykofantēs)ⁱ.

Alkibiades var kanskje den siste athenske lederskikkelsen som var karismatisk nok til at han kunne etablert seg som tyrann med folkelig støtte. McGregor skriver – uten å referere til Plutarks resonnement – at opphevelsen av ostrakiseringen kan å ha inngått i Alkibiades' «cunning plan», der han legger til rette for sin fremtidige politiske karriere gjennom å ødelegge «an institution that (...) had served the state well as a safety-valve».¹⁴⁷ Underforstått at Alkibiades ønsket å etablere seg som den typen politiker som nettopp ville stått i kontinuerlig fare for å rammes av ostrakisering dersom institusjonen hadde blitt bevart. Poenget styrkes ved en henvisning til at den umiddelbare reaksjonen fra Alkibiades' fiender under oppstanden etter ødeleggelsen av hermene, var et ønske om å «sende ham i eksil»,ⁱⁱ dvs. den samme straffen som hadde rammet ham om han var blitt dømt i en ostrakiseringsprosess.

2.10 Olympiaden i 416

Alkibiades deltok i den 89. Olympiaden i 416ⁱⁱⁱ med 7 vognteam. Hans team tok både 1., 2. og 4.^{iv} plass. Ingen privatmann hadde noen gang tidligere deltatt med så mange team eller vunnet så mye, og Alkibiades feiret storslått.¹⁴⁸ Deltakelse i sportskonkurranser (særlig med hest og vogn) var allerede i antikkens Hellas blitt en yndet anledning for ambisiøse aristokrater til å utøve *prangende forbruk*^v. En seier ved et av de store sportsarrangementene kunne medføre en så enorm begeistring i atletens hjemby at arbeidet med å reintegrere seierherren i det politiske landskapet var av vesentlig

-
- i Falsk rådgiver eller anklager. Begrepet ble opprinnelig brukt om personer som enten for egen vinnings skyld, eller som stråmann for andre, misbrukte den allmenne tiltaleretten i det athenske rettssystemet til pengeutpressing fra personer som de saksøkte eller truet med å saksøke. Etter innføringen av *grafe paranomon* kom det også en ny type sykofanter, som fremførte forslag for Folkeforsamlingen på vegne av politiske ledere som ikke ønsket å løpe risikoen ved selv å stå som forslagsstiller. Se f.eks. Mogens Hansen, *Demokratiet i Athen* ss 66 og 71f.
- ii Mc Gregor (1969) s 35. Han referer til Thukydid (VI XXVIII.2), som skriver «ἐξέλασειαν», av ἐξελάσσειν – å drive ut fra et sted.
- iii Årstallet er omstridt. Enkelte forfattere mener det kan ha vært så tidlig som i 420 eller 424. Raubitschek (1948) nevner slike antakelser, men konkluderer selv med at 416 er det mest sannsynlige årstallet, ettersom det forklarer hvorfor en rettsak ikke kunne føres før Alkibiades' sønn var blitt myndig (se ss 202f).
- iv Ifølge Plutark hevdet Evripides at han fikk 1., 2. og 3. plass (*Alkibiades* XI 1). Isokrates hevder det samme i forsvarstalen for Alkibiades IV (*Angående heste-teamet* 34).
- v Torstein Veblen (1899) definerer *conspicuous consumption* som «specialised consumption of goods as an evidence of pecuniary strength». Han spekulerer også over grunnlaget for at sport er blitt en sentral arena for denne typen forbruk (se kap. X «Modern Survivals of Prowess»).

betydning for den politiske stabiliteten. Både Kylon og Kimon var olympiske seierherrer som søkte å benytte sin sportslige status som kilde til politisk makt. Selv om denne praksisen – i likhet med ostrakiseringen – var i tilbakegang fra annen halvdel av 400-tallet, er det rimelig å se Alkibiades' investeringer i olympisk suksess som en del av hans forsøk på å styrke sin maktposisjon i Athen.¹⁴⁹ Alkibiades bekrefter en slik antagelse når han refererer til sin sportslige suksess under talen til athenerne i forkant av felttoget til Sicilia.¹⁵⁰ Han kan også ha vært motivert av et ønske om å videreføre familietradisjoner, med flere olympiske seierherrer både på fars- og morsiden i familien.¹⁵¹ Den mest kjente var Megakles IV, som ble hyllet av Pindar etter å ha vunnet hestevognløpet i 486, bare noen måneder etter at han var blitt ostrakisert.¹⁵²

Plutark beskriver den umiddelbare effekten av Alkibiades' seier, der flere forskjellige bystater kjempet om å vise Alkibiades oppmerksomhet, og vinne hans gunst, gjennom å overøse ham med kostbare gaver.¹⁵³ Hans suksess skal også ha blitt gjengitt i malerier av Aglaofon og Aristofon, som Alkibiades selv donerte til Athen.¹⁵⁴ Pausanias antyder at Alkibiades også vant et hesteløp i de nemiske lekene.¹⁵⁵

I likhet med forgjengere som Kylon og Kimon ble også Alkibiades' olympiske suksess etterfulgt av vekslinger mellom offentlig fordømmelse og forsøk på reintegrasjon. Den utløste dessuten en rettssak, som riktignok utspilte seg 20 år senere, og etter Alkibiades' død. Hans sønn, Alkibiades IV, ble saksøkt av en Teisias, som mente at Alkibiades hadde overtatt hele hans hesteteam etter at de først hadde inngått en avtale om at han bare skulle finansiere dets deltakelse. Isokrates skrev forsvarstalen for Alkibiades IV.¹⁵⁶ Pseudo-Andokides hevder riktignok at overtredelsen i 416 ble begått mot en Diomedes,¹⁵⁷ men Isokrates' tale har likevel vært antatt å omhandle den samme episoden.ⁱ Plutark tar ikke stilling til om Teisias/Diomedes har rett i sine anklager, men anser åpenbart tildragelsen for å være ganske alvorlig om den faktisk har funnet sted.ⁱⁱ Pseudo-Andokides' tekst, som er et angrep på Alkibiades, er rimeligvis ikke i tvil om at Diomedes er blitt lurt, og fordømmer Alkibiades' tyranniske frekkhet.

2.11 Ekspedisjonen til Sicilia

Vinteren 416/415 fikk Athen en forespørsel om hjelp fra den sicilianske kolonien Egestaⁱⁱⁱ, som allerede hadde tapt ett slag i en territorial konflikt med Selinous^{iv}. Det eksisterte allerede en

i Etter en tradisjon fra Plutark, *Alkibiades* XII 2-3. Hatzfeldt (1940) «løser» uklarheten ved å gjøre Teisias til Diomedes' *partner* («associé»), men oppgir ingen kilder for sin manøver (s 140). Raubitschek (1948, s 202) underkjenner alle forsøk på å gjøre Diomedes og Teisias til samme person, og Jaqueline de Romilly (1995, s 52) bekrefter mangelen på kunnskap om relasjonen mellom de to.

ii «...διαβλή τις ἢ κακοήθεια γενομένη...» (...en falsk anklage, eller en ondartet hendelse...) Ibid. XII 1 s 26.

iii By nordvest på Sicilia. Rester av bosetninger og templer utgjør det nåværende Segesta. Egesta var kolonisert av elymere, som ifølge mytene gjengitt av Thukydide var overlevende fra Troja (Ἴλιος – Ilios) som hadde unnsuppet akaierne etter avslutningen av den trojanske krigen (VI II.3).

iv Selinous lå ved kysten, 20 km syd for Egesta. Byen ble kolonisert fra Megara Hyblaea allerede i 651, plyndret av kartagerne i 409, og endelig evakuert i 250. Restene av byen ble funnet først på 1500-tallet og utgravd fra begynnelsen av 1800-tallet. I dagens Selinunte finnes et omfattende område med ruiner fra den antikke byen.

alliansetraktat mellom Egesta og Athen, som et resultat av atthenernes mange initiativer for å etablere kontaktpunkter i den vestlige delen av Middelhavet.ⁱ Men Egesta hadde også, uten hell, søkt allianser med Akragas (Agrigento), Syrakusⁱⁱ og Kartago.¹⁵⁸ Selinous hadde på sin side fått løfte om støtte fra Syrakus, som på dette tidspunktet var den mektigste byen på Sicilia. Utsendingene fra Egesta var kjent med at atthenerne ønsket å innlemme Sicilia i sitt imperium,¹⁵⁹ og sørget for å spille på bekymringen for at et ekspanderende Syrakus kunne forpurre en slik plan. Den syrakusiske lederen Hermokrates hadde advart mot atthenernes imperialistiske planer allerede under den pansicilianske kongressen i Gela i 424, og overbevist sicilianerne om at øyas konflikter burde løses uten bidrag utenfra.¹⁶⁰ Egesterne lovet dessuten atthenerne rikelig økonomisk belønning om de kom til unnsetning, og minnet også atthenerne om deres løfte om å frigjøre Leontiniⁱⁱⁱ. Syrakus hadde nemlig underlagt seg Leontini rundt 427, til tross for at byen på det tidspunktet hadde en allianse med Athen.^{iv} Atthenerne sendte både i 427 og i 422 ut militære ekspedisjoner til støtte for Leontini.^v

Athenerne sender en delegasjon til Sicilia, som kommer tilbake med bud om store rikdommer i Egestas templer og skattkammer.¹⁶¹ Folkeforsamlingen bestemmer at Athen skal støtte Egesta med 60 skip, under ledelse av generalene Nikias, Alkibiades og Lamakos. Sistnevnte hadde, i likhet med Nikias, vært en av de athenske signatørene på fredsavtalen med spartanerne i 421. Nikias prøver å overtale Folkeforsamlingen til å endre sin beslutning under henvisning til at de allerede har mer enn nok problemer med å holde orden på imperiet med dets nåværende størrelse, og at Sicilia er et stort landområde med et tallrikt folk langt borte fra Athen.¹⁶² Alkibiades posisjonerer seg igjen som Nikias' motpart, og taler varmt for de mulighetene for ære, rikdom og ekspanderende imperium som en ekspedisjon til Sicilia ville kunne gi.¹⁶³ Folkeforsamlingen følger Alkibiades' råd, og en oppglødd befolkning^{vi} starter oppbyggingen av en stor krigsflåte.

Men folket er ikke mer oppglødd enn at det velger en motvillig Nikias til general sammen med Alkibiades, slik at hans *betenksomhet* (πρόνοια – pronoia) skal temperere Alkibiades' *vågemot*

i Traktaten foreligger, men dateringen er usikker og satt til enten 458/7 eller 418/7. Hverken Diodoros eller Thukydid nevner traktaten. Se Braccesi og Millino (2000), ss 116f.

ii By på sydøst-kysten av Sicilia, kolonisert fra Korint i 733 (året etter Naxos, som var den første greske kolonien på Sicilia).

iii By nordvest for Syrakus kolonisert fra Naxos (på Sicilia) av khalkidere (fra Euboia) i 729.

iv Alliansen ble ifølge Diodoros Siculus fremforhandlet av sofisten Gorgias. Diodoros benytter anledningen til å vise hvilken begeistring sofistens verbale begavelse vekket hos atthenerne (XII 53). Thukydid omtaler ikke Gorgias og hans overtalelseskunster, men legger vekt på atthenernes ønske om å forhindre korneksport fra Sicilia til Peloponnes (III XLXXXVI). Traktaten foreligger, og er datert til 433/2 (se Braccesi og Millino, s 116).

v Thukydid skriver at atthenerne sendte en flåte til støtte for Leontini (sommeren 427) i konflikten med Syrakus, men skriver ikke noe om utfallet av kampene (III LXXXVI). Diodoros Siculus skriver at kampene, som startet i 427, og der atthenerne hadde deltatt på Leontinis side, ble avsluttet gjennom forhandlinger mellom leontinerne og syrakuserne fordi «krigen begynte å trekke i langdrag» («τοῦ δὲ πολέμου χρονίζοντος ...»). Han angir ikke noe presist tidspunkt for fredsslutningen (XII 54.7). Thukydid nevner også ekspedisjonen som gikk under ledelse av Faiax i 422 (V IV-V).

vi «οὗτος ἅπαντες μεμετεωρισμένοι ταῖς ἐλπίσιν ἐξ ἑτοίμου κατακληρουχεῖν ἤλιζον τὴν Σικελίαν.» (Så oppblåst var alle av håp, og forventet straks å [kunne] dele Sicilia [mellom seg].) Diodoros Siculus: XIII 2.2. Se tilsvarende hos Plutark, *Alkibiades* XVII 3.

(τόλμα – tolma). Plutark skriver at både deler av presteskapetⁱ, filosofen Sokrates og astrologen Meton var skeptiske til ekspedisjonen.¹⁶⁴ Han lister også opp en rekke illevarslende hendelser, som sammen med ødeleggelsen av hermene (se under) kunne vært tolket som tegn på at ekspedisjonen ville mislykkes, men som likevel ikke avskrekket befolkningen.¹⁶⁵

2.12 Ødeleggelsen av Hermene

En natt like før flåten skulle seile mot Sicilia, ble mesteparten av Athens Hermes-statuerⁱⁱ ødelagt. Alkibiades ble mistenkt for å ha sympatisert med dem som utførte ødeleggelsene, fordi det etter hvert kom frem at han hadde deltatt i parodieringer av de eleusinske mysteriene.ⁱⁱⁱ Både

i Hatzfeld (1940) oppfatter deres intervensjon som resultat av et forsøk fra (den overtroiske) Nikias' på å løse en politisk konflikt gjennom å overføre den til et religiøst plan (s 157). Men Alkibiades hadde rimeligvis ingen problemer med å mobilisere sine egne profeter (Plutark, *Nikias* XIII 1 og Thukydid VIII 1.1).

ii Hermes-statuen (også kalt *hermer*) var steinpillarer toppet med et hode som vanligvis representerte guden Hermes, de reisendes beskytter. (Andre guder kunne avbildes; 'hermafrodite' (ἑρμαφρόδιτος – hermafroditos) kan opprinnelig ha vært betegnelsen på en herme med Afrodite-hode.) Pillarene kunne også gjengi andre kroppsdeler, vanligvis en fallos. De antas opprinnelig å ha fungert som vei- og grensemarkører, og var vidt utbredt i hellenske stater. Som alle greske gudbilder ble de ansett som hellige. Hermene er forløperne for hellenismens byster, som portretterte betydelige personer.

iii Thukydid fremholder både at mysteriene ble fremført i private hus, og at det ble gjort i en nedsettende hensikt (op.cit. VI XXVIII.1). Plutark skriver at de ble fremført «i beruset tilstand» (παρ' οἴνων) (*Alkibiades* XIX 1). Cornelius

parodieringene og ødeleggelsen av hermene ble ansett som anslag mot den folkelige religiøsiteten, og man mistenkte at de kunne være organisert av aristokratiske *herreklubber*ⁱ som ønsket å erstatte den demokratiske styreformens med tyranni eller oligarki.¹⁶⁶ Plutark lanserer en rimelig mistanke om at korintere kunne ha utført ugjerningen for på den måten å forpurre det forestående angrepet på deres koloni Syrakus, men understreker at interne konspirasjonsteorier dominerte blant athenerne.¹⁶⁷ Athenerne ble såpass stresset av hendelsene at de utlovet både belønning og rettslig immunitet til enhver som kunne informere om observasjoner av ringeakt for religionen, uansett hvilken form den hadde tatt.¹⁶⁸

Under et av de siste møtene i Folkeforsamlingen før Sicilia-ekspedisjonens avgang, var det en Pythonikos som reiste seg og annonserte en *tiltale* (εἰσαγγελία – eisangelia)ⁱⁱ mot Alkibiades, basert på at han hadde tilgang på et vitne som hadde sett Alkibiades delta i feiring av de Eleusinske mysteriene i et privathus.¹⁶⁹ Alkibiades avviste påstandene, men Folkeforsamlingen innkalte likevel slaven Andromakos fra Arkebiades' hus, som kunne bekreftet at han hadde observert Alkibiades og flere andre under feiring av Mysteriene i den rikeⁱⁱⁱ metoik'en^{iv} Poulytions hus. De som ble angitt, valgte etter hvert, med ett unntak, å flykte fra Athen. De ble dømt til døden in absentia og fikk sine eiendeler konfiskert.^v Senere fikk Rådet også et bud fra metoik'en Teukros, som hadde søkt tilflukt i Megara, om at han kunne informere Folkeforsamlingen om både mysterieparodier og ødeleggelsen av hermene. Han angav tolv personer, inkludert ham selv, som hadde deltatt i parodiering av Mysteriene. Blant disse var Sokrates' venn Faidros og Nikias' bror Diognetos^{vi}, men ikke Alkibiades. Teukros navngav dessuten atten personer som hadde deltatt i ødeleggelsen av hermene.¹⁷⁰

Senere fremskaffet også folkelederen Androkles – som var Alkibiades' bitre fiende – slaver og metoik'er som hevdet å ha observert Alkibiades og hans venner både ødelegge gudebilder og parodierte Mysteriene.¹⁷¹ Plutark avviser vitnemålene som «en serie substansløse anklager og bakvaskelser [...] kastet frem av slaver og innvandrere»,^{vii} «uten noe solid eller sterkt»^{viii} i seg. Fordi Alkibiades hadde en høy stjerne blant soldatene på den flåten som nettopp var bygget opp, ble det bestemt at en eventuell rettssak på basis av Pythonikos' tiltale måtte utsettes, for ikke å forsinke

Nepos understreker at de ble fremført «i hans eget hjem» (in domo sua), og at dette i seg selv representerte en religiøs krenkelse (*Alkibiades* III 5).

i ἑταιρεία – hetaireia av ἑταῖρος – hetairos – venn

ii Offentlig tiltale som en borger i Athen fremførte for Rådet eller Folkeforsamlingen. Ettersom Athen ikke hadde offentlig påtalemyndighet var også strafferettssaker basert på tiltale fra privatpersoner.

iii Iflg. Pseudo-Platons dialog *Eryxias*.

iv μέτοικος – metoikos – innvanderer (av μετοικέω – metoikeō – skifte bosted): Ikke-athenske borgere som bodde over én måned i Athen var underlagt spesielle reguleringer og beskatninger. De kunne bl.a. avkreves militærtjeneste.

v Man har fragmenter av en stele med navnene over de som fikk sine eiendeler konfiskert, som stemmer overens med navnene som Andokides gjengir fra Andromakos' liste.

vi Diognetos satt i undersøkelseskommisjonen som skulle utrede ødeleggelsen av hermene, og Teukros' angivelse medførte at han ble tvunget i eksil (se Lysias XVIII 9).

vii «...ψυχραὶ τινες ὑποψίαι καὶ διαβολαὶ [...] προσέπιπτον ἀπὸ δούλων καὶ μετοίκων.» Plutark, *Alkibiades* XX 2.

viii «...βέβαιον οὐδὲν οὐδ' ἰσχυρὸν...» Op.cit. XX 5.

avgangen til Sicilia. Alkibiades argumenterte for at en slik utsettelse ville være til ulempe for ham og vanskeliggjøre hans arbeid som general. Folkeforsamlingen lot seg imidlertid overbevise av talere som var stråmenn for Androkles og andre fiender av Alkibiades, og vedtok at rettssaken skulle utsettes til Sicilia-ekspedisjonen var over.¹⁷² Andromakos og Teukros ble belønnet med henholdsvis titusen og tusen drakmer for sine opplysninger,¹⁷³ og en undersøkelseskommisjon ble nedsatt for å utrede de øvrige anklagene og forberede rettssaker.

Ekspedisjonen gikk deretter til Sicilia som planlagt på midtsommeren 415.¹⁷⁴ De tre generalene hadde ganske forskjellige ideer om hva som ville være den beste strategien for å lykkes med felttoget. De valgte til slutt Alkibiades' plan, som gikk ut på å etablere allianser med andre byer på Sicilia og i Italia før de gikk til angrep på Selinous og Syrakus.ⁱ I ekspedisjonens første fase mislyktes forsøkene på å etablere allianser med Taranto, Lokri og Reggio på sydkysten av Italia, og dessuten et forsøk på å stimulere til opprør i Zankle (Messina). Athenere ble tatt vel imot i Naxos, men ikke i Kamarina. Heller ikke Katana var i utgangspunktet villig til å alliere seg med athenerne, men med hjelp av Alkibiades' talegaver ble byen likevel kuppet og den ble deretter en viktig base for den athenske hærens virksomhet.

Under Alkibiades' fravær fra Athen fikk saken med de ødelagte hermene tiltagende plass i offentligheten og medførte en rekke arrestasjoner.¹⁷⁵ Demokratene Peisander og Kharikles, som var valgt inn i undersøkelseskommisjonen for ødeleggelsen av hermene, lanserte ideen om at ødeleggelsen av hermene og parodieringen av mysteriene inngikk i et omfattende forsøk på å velte demokratiet, og at de var utført av en gruppe med oligarkiske intensjoner.¹⁷⁶ En måneds tid etter hendelsen fremla Diokleides en ny tiltale for Rådet. Han hevdet å ha observert en gruppe på 300 som hadde deltatt i ødeleggelsene, og 42 navngitte personer ble arrestert, deriblant Andokides og flere av hans familiemedlemmer.¹⁷⁷ Andokides ble senere overtalt av en medfangeⁱⁱ til å kjøpe seg frihet gjennom å angi både seg selv og en rekke andre. Hans liste over skyldige stemte overens med Teukros' tidligere fremlagte liste, og personene ble enten henrettet eller dømt til døden in absentia, mens han selv fikk amnesti.

i Nikias var tilhenger av å begrense seg til å angripe Selinous, mens Lamakos mente de burde gå rett på Syrakus (Thukydid VI XLVII – L.1). Demosthenes, som kom Nikias til unnsetning i 413, var kritisk til valget av Alkibiades' plan, og mente at Lamakos' plan ville gi suksess (VII XLII.3). Plutark deler i noen grad Demosthenes' vurdering, og forklarer at ekspedisjonen mislyktes på grunn av Nikias unnvikende personlighetstrekk, som ble ytterligere aksentuert da Alkibiades ble kalt tilbake til Athen (*Nikias* XIV 1-4 og XV 3). Sharon Press (1991) er kritisk til Alkibiades' rolle i Sicilia-ekspedisjonen og skriver at «Alcibiades was wrong to advise the expedition in the first place, and even his skill as a commander could do little to accomplish it.» Jean Hatzfeld (1940) er mer presis, og konkluderer med at Alkibiades' bekymringer over sin forestående rettssak i Athen bidro til å forkuldre hans militærstrategiske vurderingsevne i et avgjørende øyeblikk: «Il s'est irrémédiablement trompé, en un moment où il jouait à la fois sa destinée et celle d'Athènes;...» (ss 196-200).

ii Plutark skriver at medfanger Timaios argumenterte med henvisning til at folket var så forstyrret at dersom Andokides hjalp dem til å finne en løsning på saken, og dermed ofret noen få personer, så ville han samtidig redde hele byen fra å belastes med mer av folkets vrede (*Alkibiades* XXI 2-4). Andokides selv skriver at det var hans fetter Kharmides som fremførte et lignende resonnement, men der hans mulighet for å redde sin egen familie sto mer sentralt (*Om Mysteriene* 48-53).

På grunn av avvikene mellom Andokides' og Diokleides' lister, valgte Rådet og undersøkelseskommissjonen å krysseksaminere sistnevnte. Han innrømmet å ha løyet, trakk sin tiltale tilbake og navngav to personer som hadde forledet ham til å fremlegge den. Den ene av de to som ble angitt, var Alkibiades' fetter Alkibiades fra Fegos. De som tidligere hadde blitt fengslet på basis av Diokleides' anklage, ble nå frisatt, og han selv ble henrettet. De to angivelige bakmennene flyktet fra byen.¹⁷⁸

Diokleides' vitnemål var ifølge Hatzfeld¹⁷⁹ resultat av et mislykket forsøk fra Alkibiades' fetter på å flytte oppmerksomheten bort fra Alkibiades. Uklokt nok valgte han å angi medlemmer fra andre adelsfamilier i Athen. De hadde makt til både å fremtvinge en tilståelse fra Diokleides og til å mobilisere angivere fra egne rekker – som alkmaioniden Agariste og kimoniden Thessalos – for å føre mistanken tilbake igjen på Alkibiades. Alkibiades fra Fegos sluttet seg senere til den syrakusiske delen av hæren som den persiske satrapen Tissafernes samlet i 409 for å forhindre at athenerne under general Thrasylllos skulle ta Efesos (se under). Etter først å ha tapt slaget om Efesos, lyktes Thrasylllos hær med å beseire den syrakusiske flåten utenfor Methymna på Lesbos, og fangene ble sendt til Athen. Men Alkibiades av Fegos, som befant seg blant fangene, ble plukket ut av Thrasylllos for å henrettes på stedet ved stening.¹⁸⁰ På dette tidspunkt var Alkibiades i ferd med å gjenvinne sin posisjon i Athen, slik at han kunne ha forpurret fullbyrdelsen av fetterens dødsdom om denne var blitt sendt til Athen.

Thukydid betviler åpenbart sannhetsgehalten i Andokides' tilståelser og angivelser, men unnlater å konkludere eksplisitt. Han anfører Andokides' taktiske overveielser, og befolkningens ønske om å finne noen skyldige, som forklaring på at saken ble løst på denne måten.¹⁸¹ Plutark anser det som sannsynlig at Andokides deltok i ødeleggelsen av hermene, ettersom han hadde oligarkiske preferanser, og fordi en herme som sto utenfor hans eget hus, var en av de få som ikke var ødelagt.¹⁸² Andokides selv går gjennom hele saken under en forsvarstale i en ny rettssak mot ham i 399,ⁱ og argumenterer godt for at han var i en tvangssituasjon da han inngikk avtalen om å angi de som ødela hermene.¹⁸³ Han hevder også at han ikke selv var med på ødeleggelsene,¹⁸⁴ til tross for at han i en tale fra 407 hadde gått langt i retning av å innrømme deltakelse.¹⁸⁵ Det synes ikke å ha vært noen mistanke i samtiden om at Alkibiades var direkte involvert i ødeleggelsen av hermene, selv om Demosthenes sekstifem år senere hevder at han deltok.¹⁸⁶

Etter henrettelsen av Diokleides anså uansett athenerne saken med hermene som løst,¹⁸⁷ og de kunne konsentrere seg om mysterieparodiene. Andokides' bekreftelse av Teukros' liste i hermesaken bidro nok til at også sistnevntes liste i mysteriesaken ble tillagt økt vekt. Alkibiades var ikke navngitt på noen av Teukros' lister. Men siden mysteriekulten kunne ha blitt parodiert flere ganger, var ikke dette tilstrekkelig til at Pythonikos' og Andromakes' anmeldelse, der Alkibiades

ⁱ Rettssaken i 399 var ifølge Andokides (*Om Mysteriene* 110-136) initiert av Alkibiades' svoger Kallias. Andokides' forsvarstale er i dag en av hovedkildene til hendelsene rundt de ødelagte hermene.

figurerte, ble underkjent.¹⁸⁸ Til saken kom dessuten et vitnemål fra Alkmaionides' kone Agaristeⁱ, som hevdet at Alkibiades – sammen med fetteren Axiokos og vennen Adeimantos – hadde deltatt i feiring av Mysteriene i Kharmides' hus. En siste informant var slaven Lydos, som fortalte at Mysteriene var blitt feiret hjemme hos hans eier Ferekléous, men som ikke hadde Alkibiades på listen over deltagere.¹⁸⁹ Med referanse til Agaristes vitnemål kunne Thessalosⁱⁱ reise en ny sakⁱⁱⁱ mot Alkibiades og anklage ham for gudløshet og latterliggjørelse av mysteriene «i sitt eget hjem».^{iv}

Hatzfeld kommenterer hvordan anklagene mot Alkibiades, som var vage og tilla Alkibiades en perifer rolle hos Andromakos og Agariste, blir mer utbroderte og spesifikke hos Thessalos. Sistnevnte tilskriver også Alkibiades en sentral rolle^v i parodiene. Denne tiltalen lanseres dessuten på et tidspunkt da Alkibiades selv ikke kunne korrigere opplysningene. Hatzfeld mener at Alkibiades kan ha vært observert deltagende i andre kultseanser importert fra østen som det ikke var ulovlig å utføre privat, men som kunne ligne på kulten rundt de Eleusinske mysteriene, og at Thessalos utnytter denne muligheten for forveksling til å ramme Alkibiades.^{vi}

Hatzfeld oppsummerer situasjonen i Athen på dette tidspunktet med å liste opp tre sentrale befolkningsgrupper som hadde hver sine motiver for å ramme Alkibiades: For det første de landeiende borgerne som sympatiserte med Nikias. De var motstandere av Sicilia-ekspedisjonen fordi de mislikte en overmodig ekspansjonisme som kunne sette både statens og deres egne eiendommers sikkerhet på spill. Dernest var det demokratene, som ikke anerkjente Alkibiades som en alliert. De bar fortsatt nag til ham for ostrakiseringen av Hyperbolos. Den tredje gruppen var de delene av det athenske aristokratiet som i første omgang hadde vært innstilt på å la Alkibiades i fred, men som likevel gikk mot ham da de selv ble angrepet gjennom tiltalene som ble instigert av hans fetter Alkibiades av Fegos.¹⁹⁰ Det var sistnevnte gruppe som ifølge Hatzfeld mobiliserte angiveren Agariste og anklageren Thessalos, som begge tilhørte det athenske aristokratiet.¹⁹¹

Den underliggende drivkraften i folkets opphisselse var, ifølge Thukydid, bekymringen for et politisk kupp. Denne uroen rettet seg særlig mot Alkibiades, og den gamle mistanken om at han skulle stå i ledtog med spartanerne ble vekket til live.¹⁹² Han hadde i 416 ledet en ekspedisjon som

i Både hennes eget og mannens navn peker i retning av at de tilhørte alkmaionidene. (Se Hatzfeld s 174.)

ii Han var sønn av Kimon og barnebarn av Miltiades, se over.

iii Saken som var blitt reist på basis av Pythonikos'/Andromakes' vitnemål var allerede besluttet utsatt til etter Alkibiades' hjemkomst fra Sicilia, og måtte derfor ligge i bero.

iv «...ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆ ἑαυτοῦ...» Plutark gjengir hele tiltalen i *Alkibiades* XXII 3, og tidfester den dermed til den perioden da Alkibiades var på Sicilia. Det har vært uenighet om tidspunktet for presentasjonen av Thessalos' tiltale, og Plutark synes delvis å forveksle den med Pythonikos' tiltale, ettersom han *også* skriver at den ble presentert *før* ekspedisjonen til Sicilia hadde gått ut (op.cit. XIX 2). Hatzfeld gjør et overbevisende forsøk på å rydde opp i uklarhetene (s 176 og n. 3).

v Alkibiades fungerte ifølge Thessalos som *hierofant*, dvs. presten som ledet de Eleusinske mysteriene, og som alltid skulle være fra Eumolpide-familien. Se Plutark, *Alkibiades* XXII 3 og *Bordtaler* I 621c.

vi Se Hatzfeld ss 177-181. Han refererer til et stykke av Eupolis, der Alkibiades fremstilles blant de initierte i kulten rundt den thrakiske gudinnen Kotytto. Ifølge en anekdote gjengitt av Cicero (med henvisning til historikeren Douris fra Samos) reagerte Alkibiades med å kaste dramatikerens på havet under overfarten til Sicilia. Cicero underkjenner riktignok sannhetsgehalten i anekdoten ved å vise til at det finnes verk av Eupolis skrevet etter Sicilia-ekspedisjonen (*Ciceros brev* XIX Ad Atticus 9).

støttet demokratiet på Argos, der han hadde bidratt ved oppbyggingen av bymurene og forestått arrestasjonen av 300 argiver mistenkt for å legge oligarkiske planer i ledtog med Sparta.¹⁹³ Likevel ble det nå lansert en mistanke om at hans venner i Argos planla «et angrep på folket»ⁱ.

Det var på denne bakgrunnen at stats-tiremen Salaminia, bare noen måneder etter den athenske hærens avreise til Sicilia, gikk ut for å hente Alkibiades tilbake til Athen. Det ble gitt ordre om at han ikke skulle arresteres, men at han bare skulle «kalles tilbake»ⁱⁱ for avhør og for å få anledning til å forsvare seg. Athenske ledere var engstelige for at en åpen arrestasjon ville svekke moralen blant soldatene på Sicilia¹⁹⁴ og undergrave alliansene med Argos og Mantinea¹⁹⁵ som Alkibiades hadde utvirket. Han ble derfor ikke tatt ombord på Salaminia, men fikk lov til å bruke sitt eget skip på tilbaketuren,ⁱⁱⁱ sammen med andre deltagere på Sicilia-ekspedisjonen som også var tiltalt.^{iv} Ingen av kildene beskriver noen protester fra de andre soldatene, eller fra hans medgeneraler, mot arrestasjonen av Alkibiades. Hatzfeld mener passiviteten kan forklares med at felttoget så langt hadde vært ganske mislykket, og Alkibiades hadde et vesentlig ansvar for misèren (ss 195-202).¹⁹⁶

Med sin sedvanlige teft for politisk spill må Alkibiades ha gjennomskuet strategien.^v Sammen med resten av mannskapet på sitt skip forlater han Salaminia og går i land i Thurii^{vi}, på sydkysten av Italia. Derfra kommer han seg over til Kyllene, på vestkysten av Peloponnes, som var havnebyen til Elis, der Alkibiades foregående år hadde feiret sine olympiske triumfer. Mannskapet på Salaminia gir raskt opp jakten på de flyktende, og seiler tilbake til Athen med informasjon om hendelsene. Kort tid etter dømmer athenerne Alkibiades og de andre flyktingene til døden in absentia.¹⁹⁷ Alkibiades' eiendommer blir dessuten konfiskert,^{vii} og samtlige prester og prestinner pålegges å forbanne hans navn.¹⁹⁸

Plutark understreker forskjellene mellom Alkibiades' og Nikias' personligheter, og gir

i «οἱ τε ξένοι τοῦ Ἀλκιβιάδου οἱ ἐν Ἄργει κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ὑπὸ πτεῦθησαν τῷ δήμῳ ἐπιτίθεσθαι.» (Og Alkibiades' gjestevenner i Argos ble samtidig mistenkt for å (ville) angripe folket.) Thukydides VI LXI.3. (Se også Diodoros Siculus XIII 5.1.)

ii «...τῷ μετρίῳ λόγῳ χρῆσθαι κελεύοντα ἀκολουθεῖν...» (... med den ytterste moderasjon i [sin] språkbruk å uttrykke en oppfordring om å følge med [dem] ...) skriver Plutark (Alkibiades XXI 5).

iii Cornelius Nepos hevder, som den eneste av de tilgjengelige antikke kildene, at han gikk ombord på Salamina (Alkibiades IV 3-4).

iv Hatzfeld (1940) mener at Alkibiades kunne føres bort uten protester fra sine soldater fordi felttoget så langt hadde vært ganske mislykket, og Alkibiades hadde et vesentlig ansvar for misèren (ss 195-202).

v Diodoros Siculus skriver at han enten hadde tilgang på informasjon om henrettelsene i Athen («συνειδῶς αὐτῷ τὴν ἀσέβειαν» – (han) selv kjente til ugjerningene), eller, mer vagt, at han fryktet størrelsen på faren («φοβηθεὶς τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου») som truet ham (XIII 5.3). Ifølge Nepos baserer han seg bare på sine egne overveielser over sine medborgeres tøylesløshet, og deres brutalitet mot sine ledere («immoderata civium suorum licentia crudelitateque erga nobiles») (op. cit. IV.4).

vi Kolonien Sybaris ble etablert av akaiere rundt 720, men ble avfolket etter at den ble ødelagt av nabobyen Kroton i 510. Perikles sendte ut nye kolonister i 444, som sammen med etterkommere av overlevende fra Sybaris gjenoppbygget en by like i nærheten av den opprinnelige beliggenheten, og gav den navnet Thurii. (Herodot V 44, Diodoros Siculus XII 9-10, Plutark: Perikles XI 5.)

vii Listen over de konfiskerte eiendommene er bevart. Ifølge Hatzfeld (s 128 og n. 4) vitner den ikke om noe luksuriøst liv, muligens som følge av at hans forbruk på det tidspunktet allerede hadde uttømt hans ressurser (ibid s 140 f).

inntrykk av en langt mer dynamisk invasjonstyrke under førstnevntes ledelse.¹⁹⁹ Det er imidlertid åpenbart at ekspedisjonen ikke lyktes noe videre under Alkibiades' inspirerte ledelse.²⁰⁰ Derimot gjorde Nikias, etter Alkibiades' avreise, noen manøvre som munnet ut i at den athenske hæren vant en mindre seier over syrakuserne i de første krigshandlingene vinteren 415/416.²⁰¹

2.13 Alkibiades i Sparta og nederlaget på Sicilia

Fra Kyllene reiste Alkibiades til Argos, der han hadde mange kontakter.²⁰² Derfra reiste han etter hvert videre til Sparta og ble raskt en aktiv rådgiver for spartanerne. Da syrakuserne sendte utsendinger til Korint og Sparta for å be om støtte i krigen mot Athen, oppildnet Alkibiades spartanerne til å komme Syrakus til unnsetning med en peloponnesisk allianse under deres egen ledelse.ⁱ Spartanernes general Gylippos ble valgt til å lede flåten,²⁰³ som skulle komme til å yte et avgjørende bidrag til at kampen om Syrakus endte med athenernes nederlag i 413. Da Gylippos kom til Sicilia sommeren 414, var syrakuserne nedkjørt av langvarig beleiring og flere nederlag. Hans nærvær bidro til å styrke deres kampvilje, og lettet dermed også arbeidet med å etablere allianser med andre byer på øya.²⁰⁴

Også athenerne sendte understøttelserⁱⁱ til den styrken som allerede befant seg på Sicilia, men etter en rekke tilbakefall og et dramatisk fluktforsøk klarte de ikke å unnsnippe det endelige slaget. Ifølge Thukydid var dette slaget den 'største' av alle de hellenske hendelser han hadde beskrevet: «for de seirende den mest glitrende, for de tapende den mest ulykkelige»ⁱⁱⁱ. Av den

i Ifølge Nepos tilråder han også et vennskap med perserkongen (op.cit. V 7).

ii Thukydid beskriver tre forsendelser: Den første var en respons på en henvendelse fra Nikias og Lamakos, og gikk ut på slutten av 415 med proviant (τροφήν) og kavaleri (ἰππέας) (VI XCIII.4). De to neste forsendelsene ble utløst av et langt brev fra Nikias (VII XI-XV) der han klaget sin nød etter at også general Lamakos var borte, og han selv sto alene igjen med sin nyresykdom og med ansvaret for hele ekspedisjonen: Eurymedon seilte straks ut med ti skip og 120 sølvtalenter i slutten av 414 (VII XVI.2). Noen måneder senere seiler Demosthenes med 55 skip, 1200 hopliter og et ubestemt antall mann og skip fra allierte stater (VII XX.2). Men han har forskjellige prosjekter underveis, og på forsommeren samme år er han ikke kommet lenger enn til Akarnania på vestkysten av det greske fastlandet. Der oppsøkes han av Eurymedon, som kommer fra Sicilia. De slår seg sammen og samler ytterligere styrker på veien til Sicilia, og ankommer dit sommeren 413 med omtrent 73 skip, nesten 5000 hopliter og rikelig med andre forsyninger (VII XXVI, XXXI, XXXIII.3-6, XXXV og XLII.1-3).

Også Diodoros Siculus omtaler tre forsendelser: Først 300 talenter og en kavalerikontingent på 250 mann i 415 (XIII 6.6 og 7.3), deretter general Eurymedon, som skal erstatte tapet av generalene Alkibiades og Lamakos, med ti skip og 140 sølvtalenter i 414 (XIII 8.6-7). Til slutt Demosthenes, som likevel kommer til Sicilia samtidig med Eurymedon. De to generalene har ved ankomsten over 80 triremer og 5000 soldater, i tillegg til båtmannskaper, handelsbåter, penger og krigsmaskiner (XIII 11.1-2).

Plutark skriver at understøttelsene ble forsinket fordi Nikias' initiale suksess hadde vekket misunnelse blant fremstående athenere, og videre at Demosthenes' styrke inneholdt 5000 hopliter, 73 skip og tilsammen 3000 spydkastere, bueskyttere og slyngkastere (*Nikias* XX 1 og XXI 1).

Gribble (1999, s 178) påpeker det påfallende misforholdet mellom Thukydids anklage om manglende «støtte» (πρόσφορα) til ekspedisjonen (II LXV.11) og hans opplisting av omfattende forsendelser, og konkluderer med at Thukydids referanse må være tilbakekallelsen av Alkibiades. Men Liddell and Scott's Intermediate Greek-English Lexicon åpner i liten grad for noen slik forståelse av πρόσφορα (*a bringing to* eller *that which is brought to* er de eneste aktuelle alternativene for å gi Thukydids setning mening). Gribbles forklaring er utelukkende tematisk basert, og synes å utnytte tvetydigheten i den engelske oversettelsen «support».

iii «καὶ τοῖς τε κρατήσασσι λαμπρότατον καὶ τοῖς διαφθαρείσι δυστυχέστατον.» Thukydid VII LXXXVII.5. Han skriver ikke noe om antallet falne, men Diodoros Siculus (XIII 19.2) hevder at det var 18 000.

athenske alliansen, som bare åtte dager tidligere hadde bestått av 40.000 soldaterⁱ, ble de resterende 7000 soldatene brakt til Syrakus og fengslet i steinbruddene i Latomiaⁱⁱ. Fangenskapet varte i 70 dager. Mange av soldatene døde på grunn av de elendige forholdene, og de overlevende ble solgt som slaver.²⁰⁵ En del soldater klarte å flykte unna syrakuserne før de ble tatt til fange, og skaffet seg mat og husly gjennom å deklamere vers av Euripides.²⁰⁶ Generalene Lamakos²⁰⁷ og Eurymedon²⁰⁸ var allerede drept i tidligere slag, mens Nikias og Demosthenes overgav seg etter de siste trefningene og ble senere henrettet i Syrakus.²⁰⁹

Alkibiades rådet spartanerne til å etablere en permanent hærstyrke på Attika, slik at de kunne kontrollere athenernes bevegelser på land og binde opp deres militære ressurser.²¹⁰ I overensstemmelse med dette rådet bygget spartanerne et fort i Dekeleia, et innlands-deme nord på Attika. Kong Agis brukte fortet som base for den peloponnesiske alliansens raid mot den athenske landsbygda.ⁱⁱⁱ Skiftet fra enkeltstående ekspedisjoner, som athenerne hadde lært seg å håndtere, til en stående hærstyrke som kunne utføre hyppige raid av varierende tyngde, ble en stor belastning for Athen både militært, logistisk og økonomisk.²¹¹

Diodoros anfører noen elementer fra Alkibiades' virke i Sparta som ikke kommer frem hos Thukydid. Han hevder at det var først under oppmuntring fra Alkibiades at spartanerne formelt brøt Nikias-freden, så sent som i 413.²¹² Thukydid skriver ikke eksplisitt når fredsavtalen ble brutt, men at spartanerne formelt holdt fast ved avtalen så sent som sommeren 416. De åpnet riktignok for lokale hevnaksjoner mot athenere stasjonert i Pylos, som tok rikelig bytte på lokale hærtokter.²¹³ Diodoros hevder dessuten, uten å oppgi noen kilde, at spartanerne i 413 invaderte Attika under felles ledelse av kong Agis og Alkibiades.²¹⁴

Ifølge Plutark vant Alkibiades spartanernes beundring, og antok et spartansk levesett de to årene han bodde blant dem, både i klesdrakt, kosthold og generell livsstil.²¹⁵ Mens kong Agis var ute på hærtokter eller holdt fortet i Dekeleia,^{iv} forførte Alkibiades hans hustru Timaia. Han kan ha blitt far til hennes sønn Leotykides, som Timaia privat skal ha kalt 'Alkibiades'.²¹⁶ Alkibiades skal ha uttalt at han forførte Timaia for å bli genetisk opphav til en spartansk kongerekke.²¹⁷ Ved kong Agis' død i 398 ble det strid om tronfølgen. Den mektige general Lysander, som hadde vært *elskeren* (ἐραστής – *erastēs*) til kong Agis' bror Agesilaos, sørget for at Leotykides ble frakjent tronarveretten på grunn av påstandene om illegitimitet.²¹⁸ Mens Alkibiades ennå oppholdt seg i Sparta, hadde Agis et anspent forhold til ham, og mislikte Alkibiades' tilbøyelighet til å ta æren for spartanernes suksesser.²¹⁹ Fra 413 begynte Alkibiades å orientere seg mot bystatene på kysten av Lille-Asia.

i Loeb's Thukydid-oversetter Charles Forster Smith anfører dette tallet i en fotnote (VII LXXXV.3 Fotnote 1, ss 174f), men oppgir ingen referanse. Diodoros skriver at athenerne alene hadde sendt totalt 40.000 soldater til Sicilia i løpet av hele ekspedisjonen (XIII 20.3).

ii Antagelig ble de sperret inne i det som nå heter Latomia dei Capuccini, nordøst i Syrakus.

iii Diodoros hevder at Alkibiades deltok i den første invasjonen av Attika våren 413 (XIII 9.2), men Thukydid, som naturligvis var bedre informert om disse hendelsene, skriver ikke noe om dette (VII XIX.1-2 og VII XXVII-XXVIII).

iv I overensstemmelse med Alkibiades' råd til spartanerne.

2.14 Revolter i Egeerhavet

Etter nederlaget på Sicilia var den athenske flåten såpass svekket at flere av deres 'allierte' øystater i Egeerhavet begynte å øyne muligheten for å frigjøre seg fra Athens herredømme. De søkte støtte dels hos perserne, dels hos spartanerne. Perserne hadde fått fornyet interesse for bystatene ved Egeerhavet etter Amorgesⁱ mislykkede forsøk på å løsrive Kariaⁱⁱ fra det persiske imperium i 414/13. Athens støtte til dette opprøretⁱⁱⁱ kan ha bidratt til at perserkongen Darios II Nothos^{iv} (423-404) valgte å alliere seg med Sparta. Men en viktigere faktor var antakelig at satrapene^v Tissafernes og Farnabazos hadde problemer med å oppfylle de økonomiske kravene fra Darios II, fordi mange av bystatene på den joniske kysten betalte skatt til Athen.²²⁰

Både Tissafernes og Farnabazos sendte utsendinger til spartanerne for å tilby støtte til en peloponnesisk flåte. Begge satrapene ønsket peloponnesernes hjelp til å instigere revolter mot Athen blant bystatene som lå innenfor deres interessesfærer. Hatzfeld mener Farnabazos' tilbud må ha vært mest attraktivt for spartanerne, fordi det åpnet for muligheten til å kontrollere Hellesponten og dermed korntransporten fra Svartehavskysten til Athen. Thukydid kommenterer spartanernes valg av Tissafernes som alliansepartner mer indirekte; han understreker at det var Alkibiades' innflytelse på Endios – som var blitt valgt til efor^{vi} i 413 – som manifesterte seg i dette valget, men opererer ikke med noen innbyrdes rangering av alternativene.²²¹ Hatzfeld påpeker at Alkibiades kan ha hatt interesse av at spartanerne valgte det tilsynelatende dårligste alternativet, fordi det ville gi mer rom for hans egne manøvreringer i retning av en retur til Athen. Han hadde også lite kontakter i Hellesponten og Farnabazos' satrapi, mens han i Karia hadde både gode kontakter og en viss berømmelse etter Olympiaden i 416.²²²

i Amorges var illegitim sønn av Pissuthnes, satrap i Karia, som startet en revolt mot perserkongen ca. 428. Tissafernes ble sendt for å slå revolten ned, og etter å ha lyktes med dette overtok han Pissuthnes' posisjon.

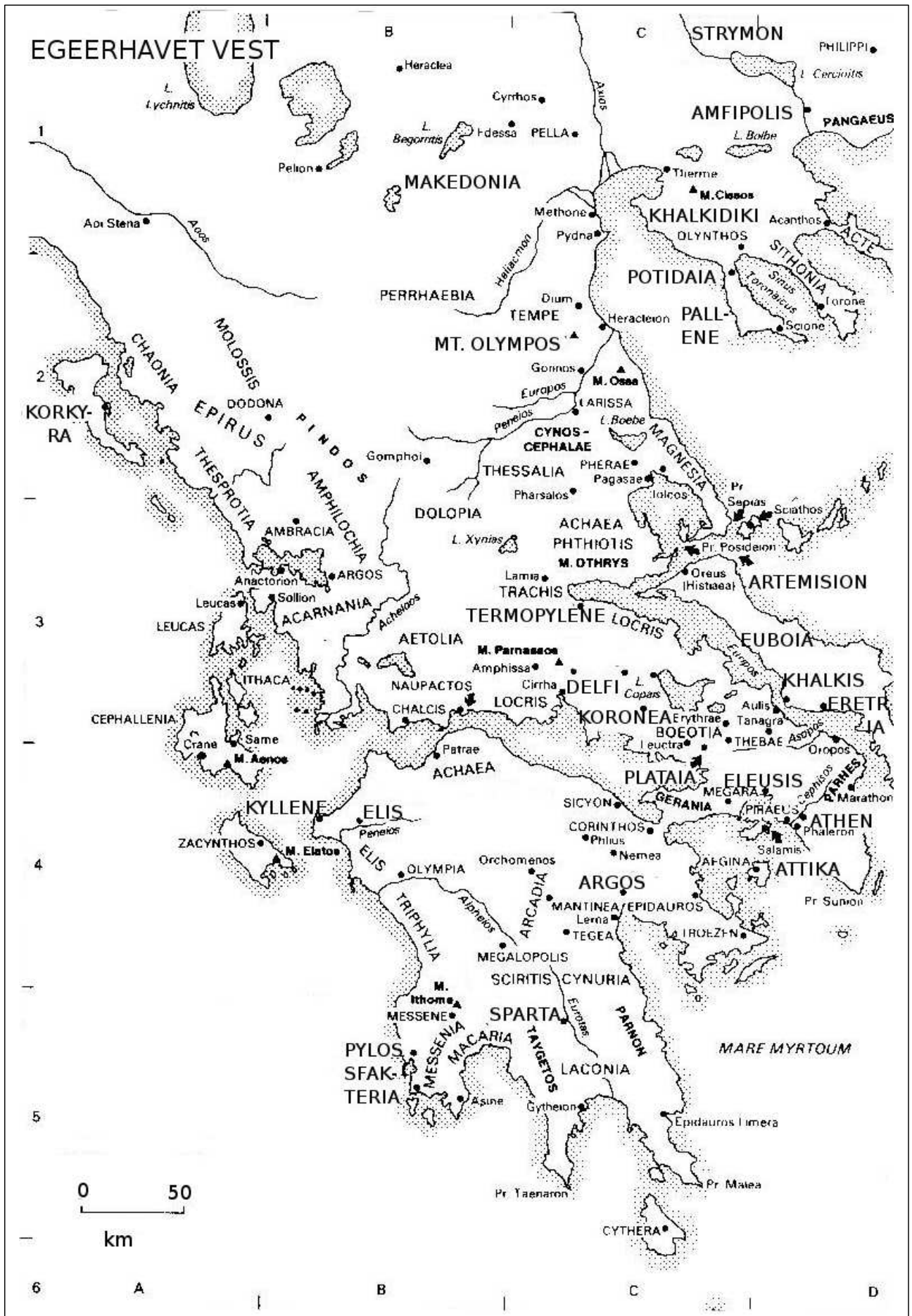
ii Karia var en persisk provins i Sydvest Anatolia, beliggende syd for elven Meander (Büyükmenderes), med byene Efesos i nord og Halikarnassos (Bodrum) i syd. Provinsens hovedsete var i Sardes (Sartmustafa), tidligere sentrum i det mediske rike, der Krøsus hadde sitt kongesete inntil han ble felt av perserkongen Kyros.

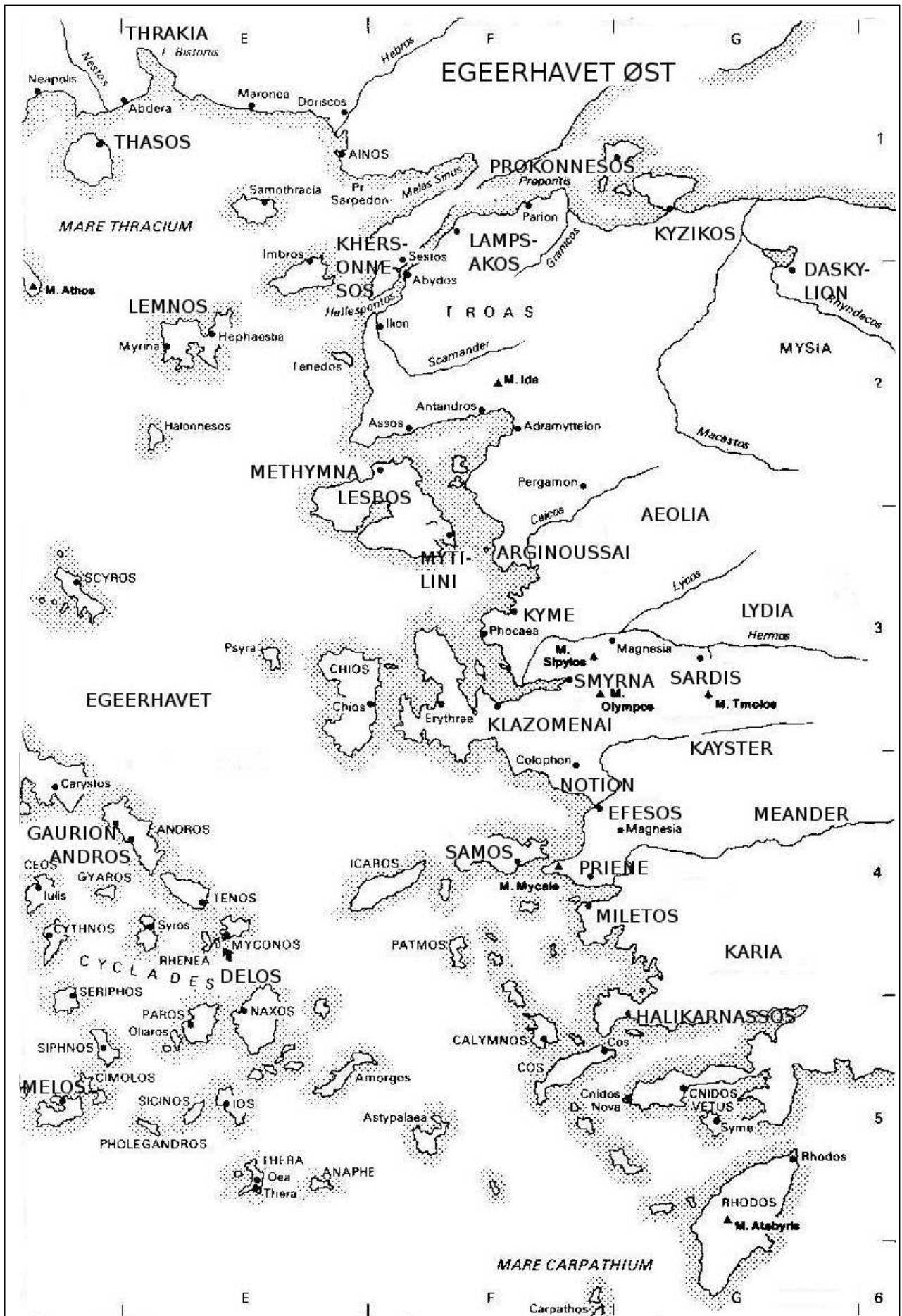
iii Thukydid antyder at det kan ha vært en allianse mellom Athen og Amorges' opprørere i Iasos (VIII XXVIII.2 og LIV.4).

iv Darios II Nothos (νόθος – nothos – bastard, dvs. født av slave eller konkubine) var illegitim sønn av perserkongen Artaxerxes I. Han var opprinnelig satrap i Hyrkania under navnet Okhos, men etter å ha drept sin bror Sogdianus (som nettopp hadde drept sin bror, og eneste legitime tronarving, kong Xerxes II) i 423, ble han konge over det mediske, det persiske og det egyptiske riket. (Diodoros Siculus XII 71.1.) Darios II var far til sin etterfølger Artaxerxes II, og til tronpretendenten Kyros den yngre, som portretteres av Xenofon i *Anabasis*.

v Satrapen var stattholder for en provins i det persiske riket. Han hadde en relativt selvstendig stilling, og kunne blant annet føre krig uten godkjennelse fra kongen. Tissafernes var satrap for provinsene Lydia og Karia, som omfattet hele den sydvestlige delen av Anatolia. Han hadde sitt hovedsete i Sardes (Sartmustafa). Farnabazos var satrap for Bithynia (øst for Marmarahavet) og den nordvestlige delen av Frygia (ved Hellesponten). Han hadde sitt hovedsete i Daskylion. Ruinene av byen ligger i det sydøstlige hjørnet av innsjøen Kuş Gölü, der det fortsatt er et naturreservat, slik det var på Farnabazos' tid. (Se Xenofon, *Hellenika* IV IV.15.)

vi Thukydid skriver at Endios var efor under disse hendelsene, dvs. i 413/412 (VIII VI.3). Ifølge Xenofon (*Hellenika* II II.1 og II III.10) var han dessuten efor i 404, mot slutten av den peloponnesiske krigen.

Etter noen forsinkelserⁱ gikk det ut en flåte fra den peloponnesiske alliansen som skulle seile til Khios i 412 for å støtte opprøret der. Flåten ble imidlertid presset av atenerne til å søke nødhavn i Peiraion, nordvest i den saroniske gulf. Her ble de fleste av peloponnesernes skip ødelagt, og deres general Alkamenes ble drept. Da spartanerne fikk beskjed om nederlaget, ble de så motløse at de vurderte å gi opp sine joniske ambisjoner.²²³ Samtidig var imidlertid Alkibiades' forhold til kong Agis' hustru Timaiia kommet offentligheten for øret. Han hadde dermed et presserende behov for å forlate Sparta, og klarte å få spartanerne til å fastholde sine opprinnelige planer.²²⁴ Han tilbød seg også å bruke sine overtalelsevner til å starte revolter blant bystatene i Egeerhavet og langs kysten av Lille-Asia. En flåte på fem skip ble deretter sendt fra Peloponnes til Khios, under ledelse av general Khalkideos, og med Alkibiades ombord. Alkibiades inngikk et samarbeid med den opprørske oligarkiske minoriteten på Khios, og understøttet av et løfte om at mer støtte fra Sparta var underveis, lyktes han i å oppildne øya til revolt. Han initierte også revolter i Erythraiⁱⁱ og Klazomenaiⁱⁱⁱ i Ionia og Milet i Karia.²²⁵

Under slaget om Milet (412) kjempet Alkibiades sammen med Tissafernes og mileserne mot atenernes hær. Men han kjempet mot den delen av hæren som kom fra Argos, slik at han ikke var i direkte konfrontasjon med athensk soldater.²²⁶ Den athenske generalen Frynikos valgte å avstå fra videre forsøk på å erobre Milet, fordi han hadde fått opplysninger om at mileserne ville få støtte fra en flåte på 55 skip under ledelse av spartaneren Therimenes. Flåten var bemannet dels av peloponnesere og dels av syrakusere som var oppildnet av Hermokrates^{iv} til å videreføre suksessen fra Sicilia og bidra til å knekke det athenske imperium.²²⁷ Alkibiades' rapport fra slagmarken var avgjørende for Therimenes' beslutning om å støtte mileserne i kampen mot den athenske hæren.²²⁸

2.15 Rådgiver for Tissafernes

Vinteren 412/411 sender spartanerne en flåte til den ioniske kysten, som bringer med seg en delegasjon på elleve rådgivere for general Astyokos. Han inkalles fra Milet, og overbringes beskjeden om at han skal besørge Alkibiades' henrettelse.²²⁹ Det fremgår ikke hos Thukydid hvorvidt Alkibiades hadde kjennskap til budskapet fra Sparta, men Plutark hevder at han oppdaget det.²³⁰ Uansett opptrådte han som om han kjente innholdet. Tapet av hans støttespiller general Khalkideos, som var drept av atenerne sommeren før, bidro nok også til hans opplevelse av å være

i Første forsinkelse var et jordskjelv som medførte at spartanerne bestemte seg for å halvere den opprinnelige flåten fra ti til fem skip (Thukydid VIII VI.5). Ifølge Xenofon (*Hellenika* III III.1-4) medførte dette jordskjelvet også at Alkibiades' forhold til Timaiia ble avslørt, fordi han ble sett komme flyktende ut fra hennes hus. Andre forsinkelse var korinternes ønske om å gjennomføre feiringen av de istmiske lekene før flåten gikk ut. Forsinkelsene gav atenerne tid og anledning til å gjennomskue spartanernes planer for Khios (Thukydid VIII IX-X).

ii Kretisk koloni på det ioniske fastlandet innenfor Khios. Det er lite igjen av byen, men enkelte ruiner er gravd ut nær İldır.

iii Athensk koloni på sydsiden av Smyrna-bukta (İzmir Körfezi). Filosofen Anaxagoras' (ca 500–428) fødested.

iv Demokratisk lederskikkelse i Syrakus, og sentral under motstanden mot Athens beleiring i 415-413.

presset. Alkibiades søkte tilflukt hos Tissafernes, der han etablerte seg som satrapens rådgiver.ⁱ Igjen gjennomførte han en total omlegging av sin livsstil for å anta persiske vaner.²³¹ Hans strategiske kløkt var intakt, og han fortsatte å gi gode råd til Tissafernes, slik han tidligere hadde gitt både athenerne og spartanerne. Men han gjorde nå sitt beste for å undergrave spartanernes interesser.²³²

Alkibiades' første anbefaling til Tissafernes var å redusere utbetalingene til den peloponnesiske hæren, og dessuten å foreta utbetalingene uregelmessig og forsinket. På den måten kunne Tissafernes forhindre at soldatene deserterte, fordi de til enhver tid ville ha penger til gode som de var redde for å tape.²³³ Alkibiades inntok også en ganske egenmektig posisjon i forhold til statene som lå under Tissafernes, og skjelte ut innbyggerne fra Khios for å be om økonomisk støtte fra satrapen.²³⁴ Alkibiades rådet også Tissafernes til å avstå fra å sette den fønikiske flåten inn på den peloponnesiske siden i kampen mot Athen, fordi det kunne medføre at den athenske sjømakten ble knekket, og at Sparta ville bli for sterkt. Han oppfordret ham til isteden å la athenerne og spartanerne tappe sine ressurser ved å bekjempe hverandre.²³⁵ Det var et prinsipp Tissafernes åpenbart la seg på minnet²³⁶, selv om han naturlig nok ikke var like opptatt av å følge Alkibiades' tilleggsanbefaling om å velge Athen som alliansepartner etter at de greske statene hadde utmattet hverandre.²³⁷

Tissafernes reiser nemlig straks til spartanernes base på Knidosⁱⁱ, der han går i forhandlinger med dem for tredje gang. Men når Likas – som leder spartanernes gruppe av rådgivere – kritiserer de to foregående avtalene og hevder at perserkongen krever for mye, blir Tissafernes så rasende at han bryter forhandlingene.²³⁸ Tissafernes' påfølgende strategiske manøvreringer, når han senere samme vinter endelig inngår sin tredje allianseavtale med spartanerne, er imidlertid helt i overensstemmelse med Alkibiades' råd. Han går riktignok med på spartanernes krav om å sette inn den fønikiske flåten på deres side, men foretar bare en demonstrativ manøver og ingen mobilisering av flåten.ⁱⁱⁱ Thukydid ser dette som et klart uttrykk for at det fortsatt er Alkibiades' råd om grekernes gjensidige utmattelse som styrer Tissafernes' valg.²³⁹ Han antar også at Alkibiades visste at Tissafernes aldri hadde til hensikt å sette inn den fønikiske flåten på den peloponnesiske siden, selv da han sommeren 411 seilte til Aspendos – der flåten lå i opplag – for å demonstrere sin samarbeidsvilje overfor spartanerne.²⁴⁰

Når Alkibiades anbefaler Tissafernes å velge Athen fremfor Sparta som perserkongens fremtidige alliansepartner, henviser han til athenernes egne tradisjoner som kolonimakt, som

i Thukydid (VIII XLV.2) skriver at han blir «*διδάσκαλος πάντων*», dvs. *en som underviser i alt*. Plutark skriver at han *der raskt ble den første og største*: «*εὐθύς ἦν παρ' αὐτῷ πρῶτος καὶ μέγιστος*» (*Alkibiades* XXIV 3).

ii Hatzfeld (ss 232, 238 og 240) insisterer på at spartanerne befinner seg i Kaunos, til tross for at Thukydid skriver at de bare er innom Kaunos før de etablerer seg i Knidos (VIII XXXIX.4, XLI.1, XLII.5, XLIII.2 og LII). Først når Tissafernes senere samme vinter faktisk inngår en tredje avtale med peloponneserne, foregår forhandlingene i Kaunos (VIII LVII).

iii Diodoros Siculus, som forveksler Farnabazos og Tissafernes, skriver at flåten først ble mobilisert, men så sendt tilbake til Fønikia (XIII 37.5).

innebar at de ville være mer samarbeidsvillige og forståelsesfulle overfor perserkongens imperiale disposisjoner. I motsetning til athenerne var spartanerne med sitt forsiktige gemytt ikke disponert for ekspansjonisme. Alkibiades hevdet derfor at deres motiv for å involvere seg i konfliktene i Egeerhavet bare var å hjelpe statene til frigjøring og til å bryte opp både det athenske og det persiske koloniveldet.²⁴¹ Riktigheten av dette strategiske resonnementet synes å bli bekreftet av den serien av revolterⁱ som den peloponnesiske hæren understøttet i tiden umiddelbart etter at de hadde signert sin tredje allianseavtale med perserne. Under forhandlingene mellom spartanerne og Tissafernes på Knidos (se over) kritiserte Likas de *foregående* allianseavtalene – inngått mellom Tissafernes og henholdsvis Khalkideos og Therimenes – fordi de ikke ville gi de ioniske bystatene *frihet* (ἐλευθερία), men bare påføre dem et persisk herredømme. Han bekrefter dermed nettopp slike motiver som Alkibiades postulerer som den peloponnesiske alliansens drivkrefter.²⁴²

2.16 Flåten på Samos

Sommeren 412 var det et folkelig opprør mot aristokratiet på øya Samos ved den joniske kysten. Athenske soldater som lå i havn i byen, støttet det vellykkede opprøret, og Samos ble belønnet med en autonom stilling innenfor det athenske imperiet. Senere samme sommer sendte athenerne ut en flåte på 48 skip under ledelse av generalene Frynikos, Onomakles og Skironides, for å prøve å begrense urolighetene i Egeerhavskoloniene. Etter det mislykkede forsøket på å bekjempe den peloponnesiske hæren i Milet (se over), trakk den athenske flåten seg tilbake til Samos, som med sitt folkelige styresett og sin sentrale beliggenhet var velegnet som base for flåtens videre arbeid.

Straks Alkibiades hadde etablert seg som rådgiver for Tissafernes, begynte han ikke bare å motarbeide peloponnesernes sak, men også å arbeide for sin egen tilbakevending til Athen.²⁴³ Han fryktet imidlertid fortsatt forfølgelse fra Folkeforsamlingen, og antok at det ville være lettere å inngå forhandlinger med et oligarkisk styrt Athen. De athenske *trierarkene*ⁱⁱ på Samos hadde allerede begynt å leke med tanken på å velte demokratiet, og ideen hadde spredd seg derfra til Athen. Utsendinger fra Samos oppsøkte Alkibiades hos Tissafernes, og han lot dem forstå at han sto satrapen så nær at han kunne påvirke ham til å stanse den økonomiske støtten til Sparta. Men han signaliserte også at for å vinne perserkongens tillit, ville det være nødvendig å etablere et oligarkisk styre i Athen.²⁴⁴

Dette var starten på en konspirasjonsprosess på Samos, der også mannskapetⁱⁱⁱ lot seg kjøpe til taushet av utsiktene til å komme på perserkongens lønningsliste. Frynikos mislikte prosessen, og hevdet at Alkibiades var mer opptatt av å mele sin egen kake enn av å ivareta bystatens interesser.²⁴⁵

i I Abydos, Lampsakos og Thasos.

ii τριήραρχος – triērarkhos: En velstående byborger som ble valgt til å finansiere og styre en trireme.

iii ὄχλος – ho okhlos: mengden, massen

Peisandrosⁱ og andre utsendinger reiste til Athen for å begynne arbeidet med å velte demokratiet og vinne aksept for Alkibiades' tilbakekomst. Frynikos prøvde å intervensere ved å sende et brev til spartanernes general Astyokos der han informerte om Alkibiades' planer. Astyokos valgte imidlertid å orientere både Tissafernes og Alkibiades om Frynikos' angiveri. Alkibiades informerte deretter de athenske generalene om Frynikos' svik, og oppfordret dem til å la ham henrettes. Frynikos responderte med en ny henvendelse til Astyokos, der han tilbød ham hjelp til å ødelegge hele den athenske hæren på Samos, som på dette tidspunkt var et lett bytte fordi forsvarsverkene ikke var ferdigbygget. Også dette brevet ble videreformidlet fra Astyokos til Alkibiades.²⁴⁶

Før Alkibiades rakk å orientere Samos, hadde Frynikos selv tatt initiativ til å ferdigstille befestningen av Samos, under henvisning til at han fryktet et angrep fra peloponneserne. Da Alkibiades senere varslet athenerne om Frynikos' svikefulle utspill og det forestående angrepet, førte athenernes generelle skepsis overfor Alkibiadesⁱⁱ til at de underkjente sannhetsgehalten i hans brev og isteden festet lit til Frynikos' versjon.ⁱⁱⁱ Dette er et av de få eksemplene på at Alkibiades ser ut til å bli ha blitt overlistet av en motstander. Men bortsett fra informasjonen som Alkibiades gav til athenerne på Samos, er resten av historien svakt dokumentert. Det har derfor vært hevdet at enten det første brevet eller begge brevene fra Frynikos til Astyokos kan ha vært rene fabrikasjoner fra Alkibiades' side. Han kunne ha produsert dem for å vekke athenernes motstand mot Frynikos, som hadde kritisert hans oligarkiske strategi.²⁴⁷ Og selv om Frynikos' andre brev var ekte, kan dette ha vært en ren provokasjon, ment å utløse nettopp den effekten det fikk både på Astyokos, som videreformidlet det, og på Alkibiades, som varslet athenerne.^{iv} Innenfor sistnevnte fortolkning led Alkibiades både et moralsk og et taktisk nederlag overfor Frynikos.

Til tross for skepsisen mot Alkibiades, og til tross for at han senere saboterte sitt løfte om å få Tissafernes til å inngå en avtale med athenerne²⁴⁸, ble det oligarkiske kuppet i Athen gjennomført. Som følge av Peisandros' agitasjon lot mange athener seg også overbevise om nødvendigheten av å la Alkibiades få tilbake sitt athenske borgerskap, fordi han hadde en høy stjerne blant grekerne,²⁴⁹ og fordi han fremsto som den eneste veien til en allianse med perserkongen.²⁵⁰

i Cornelius Nepos skriver (*Alkibiades* V 3) at Peisandros var general i den athenske hæren. Han hevder videre (V 4) at Alkibiades ble sviktet av Peisandros («Ab hoc destitutus...»), og at det var først gjennom sin kontakt med Thrasymboulos at han ble mottatt av athenerne. Ingen av disse opplysningene bekreftes av andre antikke kilder.

ii Thukydid: VIII LI.3: «ὁ Ἀλκιβιάδης οὐ πιστὸς εἶναι...» (*Alkibiades var ikke [ansett som] pålitelig...*)

iii Frynikos' gode rykte blant athenerne forble i første omgang uplettet, og han skulle senere komme til å innta en sentral posisjon i det oligarkiske 400-manns-rådet. Thukydid antar at hans frykt for Alkibiades' hevn kan ha vært ett av motivene for hans oligarkiske iver, ettersom han antok at en demokrat som Alkibiades aldri ville tilbakekalles til et oligarkisk styrt Athen (VIII LXVIII.3). Frynikos ble senere myrdet på torget i Athen etter å ha kommet tilbake fra en fredsekspedisjon til Sparta. Drapet bidro til å aktivisere motstanden mot 400-manns-oligarkiet, og ble starten på en prosess som endte med oligarkiets fall. Først etter drapet ble brevvekslingene med Astyokos underlagt en rettslig prøving, og Frynikos ble post mortem funnet skyldig i forræderi. (Plutark: *Alkibiades* XXV 9.)

iv Plutark gir muligens støtte til en slik teori når han hevder at Frynikos forventet Alkibiades' anklager, og følgelig også må ha forutsatt at Astyokos ville levere brevet til Alkibiades (op.cit. XXV 7).

2.17 Oligarkiet og opprøret på Samos

Tre sentrale hendelser i løpet av sommeren 411 frembragte en oligarkisk reform av det athenske demokratiet: Først vedtok Folkeforsamlingen, under press fra Peisandros' skremselspropaganda, å sende en delegasjon – under ledelse av Peisandros selv – til Sardesⁱ for å starte forhandlinger med Tissafernes og Alkibiades.ⁱⁱ Dernest sørget en gruppe unge menn for å få den demokratiske lederskikkelsen Androkles henrettet. Han hadde vært en av drivkreftene bak dødsdommen over Alkibiades.ⁱⁱⁱ Til slutt godtok den angstridde Folkeforsamlingen innføring av et 400-manns-styre, på et møte i Kolonos like nord for byens sentrum.²⁵¹ I forsøket på å forklare Folkeforsamlingens kollektive maktavståelse, fremholder Thukydid at folket overvurderte den oligarkiske sammensvergelsens makt og omfang.²⁵² Aristoteles viser til utbredte forestillinger blant athenerne om at perserkongen bare ville inngå allianse med et Athen under oligarkisk styre.²⁵³ I Xenofons gjengivelse av Theramenes' forsvarstale mot en anklage fra Kritias under de 30 tyranners styre i 404, anføres at det var utsiktene til et samarbeid med spartanerne som fikk Folkeforsamlingen til å stemme for oligarkiet.²⁵⁴

Selve maktovertakelsen, der et 400-manns-råd avsatte det kleisthenianske 500-manns-rådet, foregikk under trusler om vold.²⁵⁵ De 400 oligarkene utøvet ifølge Thukydid et egenrådlig og udemokratisk regime, med bruk av mord, fengsling og eksilering.²⁵⁶ Men han går ikke god for anklagene om eksessiv meningskontroll, som en Khaireas senere fremførte, for å oppildne flåten på Samos til å angripe sin hjemby.²⁵⁷ Aristoteles er noe mer positiv til 400-manns-oligarkiet, og angir at Athen ble styrt på en god måte, til tross for den pågående krigen.²⁵⁸ Diodoros er meget knapp i sin omtale av oligarkiet, og fastslår bare at «de førte krigen på en mye dårligere måte»^{iv} enn under demokratiet. Plutark er også kortfattet, men skriver at oligarkene var lite ivrige etter å føre krig mot peloponneserne fordi de forventet et godt samarbeid med spartanerne, og at det folkelige partiet ble tvunget til taushet gjennom drap av oligarkiets motstandere.²⁵⁹

Selv om mange av det athenske demokratiets kritikere var oppglødd ved tanken på et nytt styresett, sto ideen om et demokratisk styre fortsatt sterkt blant soldatene som var stasjonert på Samos. Samtidig med det oligarkiske kuppet i Athen var det også en oligarkisk revolt blant innbyggerne på Samos, ledet av en gruppe menn inspirert av Peisandros og hans medsammensvorne. Den athenske hæren var på det tidspunktet under ledelse av de demokratiske orienterte generalene Leon, Diomedon og Thrasyboulos, med den daværende hopliten Thrasyllus i en fremskutt posisjon. De valgte å gå inn i konflikten på folkets side. Revolten ble slått ned og det

i Tissafernes' hovedsete i Lydia.

ii Selv om forhandlingene mislyktes ble ikke den oligarkiske impulsen hemmet. En ekspedisjon sendes fra Samos for å bevirke oligarkiske revolter blant Athens demokratiske styrtede kolonier. (Thukydid nevner bare Thasos, men fastslår at det også gjaldt flere andre.)

iii Thukydid understreker at ønsket om å blidgjøre Alkibiades var et hovedmotiv for drapet på Androkles. (VIII LXV.2.)

iv «...ἀλλά πολὺ χειρὸν τὸν πόλεμον διώκησαν.» Diodoros Siculus: XIII 36.3.

demokratiske styret på Samos ble bevart. Etter hvert som de ble bedre informert om hendelsene i Athen, avkrevde Thrasyboulos og Thrasyillos en ed både av sine egne styrker og av befolkningen på Samos, der disse sverget å bevare den demokratiske tradisjonen, fortsette kampene mot Sparta og betrakte de 400 oligarkene som sine fiender. Soldatene holdt senere et folkemøte der de avsatte alle generaler og trierarker mistenkt for å nære oligarkiske preferanser. Flåten på Samos oppfattet seg fra da av som den egentlige bærer av athensk kultur, fordi den forvaltet både krigsstyrken og den demokratiske tradisjonen. I deres mentale armamentarium inngikk også et mulig samarbeidsforhold med Alkibiades, som kunne fungere som døråpner til en uslåelig allianse med perserkongen.²⁶⁰

Samtidig hadde Alkibiades 'mislyktes' i å få Tissafernes til å inngå en allianse med oligarkene i Athen. Avtalen strandet på et krav fra Tissafernes om at perserkongen skulle bygge opp en flåte som kunne få seile fritt langs den attiske kysten. Det var imidlertid Alkibiades som hadde fremført kravet på vegne av Tissafernes, og Thukydid hevder at han selv hadde fabrikkert det for å provosere den athenske delegasjonen til å bryte forhandlingene. Thukydid understreker at det var viktig for Alkibiades at det skulle *se ut som* han ikke hadde mislyktes i å overtale Tissafernes, og at han derfor fremførte krav som var så ekstreme at den athenske delegasjonen skulle føle seg tvunget til å avslå dem.²⁶¹ Det har vært spekulert i om Alkibiades' bakenforliggende hensikt hele tiden var å styrke sin posisjon blant demokratene.²⁶² Hans støtte til det oligarkiske kuppet kan ha inngått i en plan om å gjenvinne sin posisjon blant demokratene ved å velte et oligarki som han selv hadde tatt initiativ til å etablere.ⁱ Uansett var episoden i Sardes Alkibiades' siste flørt med oligarkiet. Hverken den athenske delegasjonen til Tissafernes, de oligarkisk orienterte athenerne på Samos eller general Frynikos anså etter dette Alkibiades som en troverdig støttespiller for oligarkiet.²⁶³ Alkibiades selv fastholdt sin tilhørighet på den demokratiske siden i athensk politikk for resten av sitt liv.ⁱⁱ

Etter at den demokratiske posisjonen hadde fått fullt gjennomslag både blant offiserene og soldatene i flåten på Samos, argumenterte general Thrasyboulos for å invitere Alkibiades tilbake til athenernes side i krigen. Etter et flertallsvedtak med garanti om amnesti hentes Alkibiades fra Sardes til Samos. Han holder en tale for soldatene der han beklager sin bitre skjebne som eksilert, uttaler sine fremtidsvyer for den athenske staten, og enda en gang overdriver sin innflytelse hos

i McGregor (1965, s 27) argumenterer for at alle Alkibiades' politiske og militære disposisjoner kan leses inn i en omhyggelig kalkulert plan. Han understreker spesielt Alkibiades' bruk av 400-manns-oligarkiet som en brekkstang for sin egen rehabilitering hos athenerne (ss 38-43). Plutark fremholder at det var Alkibiades selv som ble brukt av oligarkene, og at de ignorerte ham straks de var kommet til makten (*Alkibiades* XXVI 1-2), men er for øvrig åpen for tanken om Alkibiades' bruk av strategiske allianser for å utvirke sin egen retur til Athen (*Sammenligning av Alkibiades og Coriolanus* II 7).

ii Men selv en begeistret fortolker som McGregor, anerkjenner at Alkibiades *kan* ha inntatt en demokratisk posisjon på basis av strategiske kalkyler og en vårhet for politiske strømninger blant athenerne på Samos, og ikke som uttrykk for noen form for personlig overbevisning eller tilbøyelighet (1965, ss 41f). Også Perikles' sterke tilknytning til folket og demokratene var ifølge Plutark basert på et strategisk valg (*Perikles* VII 2 og IX 2). Alkibiades selv bedyret sin tilhørighet til demokratiet (som motsetning til tyranniet), selv da han skulle innnynde seg hos spartanerne (Thukydid: VI LXXXIX 3-4). Hatzfeld (s 77) kommenterer lakonisk at «de ces sentiments démocratiques, de cette activité démagogique, nous ne possédons nulle trace entre 421 et 415».

Tissafernes. Han understreker at Tissafernes' velvilje overfor athenerne forutsetter at han selv rehabiliteres til sin tidligere posisjon. Soldatene blir begeistret, velger ham til general og vil seile mot Athen umiddelbart. Men Alkibiades snakker dem bort fra å starte borgerkrig. Hans manøvreringer vekker imidlertid ikke bare de athenske soldatene, de utløser også et opprør i den peloponnesiske hæren mot general Astyokos, og et overraskende alliansebrudd der mileserne angriper et persisk fort.²⁶⁴

For å dempe den demokratiske reaksjonen på Samos sender oligarkene i Athen en delegasjon som formidler feilaktige opplysninger til soldatene. Utsendingene hevder at 400-manns-rådet var innsatt for bedre å ivareta athenernes felles interesser, og at det var en gruppe på hele 5000 menn som satt med den reelle myndigheten i bystaten. Soldatene har imidlertid allerede fått en helt annen informasjon fra Khaireas (se over), og blir igjen opphisset. Enda en gang må Alkibiades snakke dem ut av et angrep på Athen. Han handler med en statsmanns selvbevissthet og gir delegasjonen beskjed om at 400-manns-rådet må avsettes, og at han bare vil forhandle med utsendinger fra et styre på 5000 mann. Han krever dessuten at 500-manns-rådet gjenoprettes, og at det ikke må gis noen militære innrømmelser til Sparta.

Alkibiades reiser deretter til Aspendos,ⁱ dels for å forhindre at Tissafernes setter den fønikiske flåten inn på den peloponnesiske siden, dels for igjen å prøve å vinne Tissafernes' over til athenernes side.²⁶⁵ Selv om Tissafernes fortsetter å holde igjen på sin støtte til peloponneserne, er han ifølge Thukydid opptatt av helt andre ting enn Alkibiades' besøk i Aspendos. Den peloponnesiske flåten har begynt å bevege seg mot Hellesponten, og Tissafernes blir stadig mer bekymret for at de skal inngå en allianse med det hellespontine satrapiet under Farnabazos, til erstatning for avtalen med ham selv. Han reiser derfor nordover for å prøve å få peloponneserne i tale.

Athen var helt avhengig av flåten på Samos både for forsvar av byen og for å bevare sitt imperium. Derfor ble en allerede eksisterende splittelse i 400-manns-rådet forsterket da Samos-delegasjonen kom tilbake med Alkibiades' svar. Ekstremistene Frynikos, Aristarkos, Peisander og Antifon tok straks initiativ til en fredsdelegasjon til Sparta. De startet også byggingen av en mur langs havnen ved Eetioneia, på nordsiden av innseilingen til Pireus, som skulle gjøre det lettere å beskytte Athen ved et eventuelt angrep fra flåten på Samos. De moderate oligarkene under ledelse av Theramenes og Aristokrates gikk i stedet inn for å realisere et punkt i den nye forfatningen som var i overensstemmelse med Alkibiades' krav, men som så langt var ignorert: at alle borgere som hadde råd til å bekoste en hoplit-utrustning, skulle få fulle politiske rettigheter.ⁱⁱ Nominelt skulle

i Hatzfeld (s 258 og n.3) synes feilaktig å tro at Alkibiades oppholdt seg «i Faselidos og Kaunos», men de to byene (som begge lå i Lykia, øst for Karia) lå omtrent 170 km fra hverandre, og var altså ikke noe «sted» å oppholde seg. Thukydid angir Kaunos og Faselidos som punkter på reiseruten til og fra Aspendos (utvetydig i VIII LXXXVIII og implisitt i CVIII.1). Jfr Steven Forde (1989) s 192.

ii Thukydid underkjenner imidlertid umiddelbart forestillingen om at det skulle ligge noe annet enn private ambisjoner

dette være en gruppe på 5000 mann, omtalt som «styret av de 5000». Vurderingen av Alkibiades' intensjoner og maktpotensial var et avgjørende moment i de moderate oligarkenes taktiske overveielser.²⁶⁶

Frynikos ble drept med kniv på agoraen i Athen rett etter å ha kommet hjem fra en reise til Sparta. Mordet aktiviserte Theramenes og Aristokrates til en mer konfronterende linje overfor de ekstreme oligarkene. Men først etter athenernes nederlag for en peloponnesisk flåte utenfor havnen i Eretria på Euboia,ⁱ samlet Folkeforsamlingen seg på Pnyxⁱⁱ i september 411 og avsatte 400-mannsrådet – etter en regjeringsperiode på 4 måneder. Statens styre ble deretter overført til gruppen benevnt som 'de 5000', selv om det i praksis kan ha vært opptil 9000 menn som kvalifiserte for å inkluderes.²⁶⁷ Under det nye regimet ble Theramenes den ledende skikkelsen i Athen.²⁶⁸ Men den athenske militærstyrken var fortsatt splittet, og Theramenes rådde bare over en minimal flåte som under general Thymokares nettopp hadde lidd to nederlag for spartanerne.²⁶⁹ Det ble derfor sendt bud til Samos med bønn om å gjenforene flåten. Også til Alkibiades, som fortsatt befant seg i Aspendos, gikk det melding om at han kunne vende tilbake til sin hjemby. Men meldingen var utformet av Kritias og inneholdt intet løfte om politisk og juridisk rehabilitering.ⁱⁱⁱ Alkibiades valgte derfor å bruke tid på å bygge opp sin anseelse, og vendte ikke tilbake til Athen før fire år senere, på ettersommeren 407.^{iv} De ledende skikkelsene blant de ekstreme oligarkene flyktet ut av byen, med unntak for Antifon, som valgte å bli i Athen og ble dømt til døden.^v Thukydid karakteriserer den første tiden under det nye regimet som den beste athenerne hadde opplevd, og hevder at balansen mellom demokrati og oligarki ble en redning for bystaten.²⁷⁰

Theramenes' regime avsluttes tidlig i 410, med reetableringen av det kleisthenianske demokratiet. Thrasyillos velges til general og blir en sentral politisk figur, sammen med Kleofon som leder demokratene. Heller ikke dette regimet ser ut til å ha kommet med noen innrømmelser eller løfter til Alkibiades.²⁷¹

og politisk retorikk til grunn for de moderates nyoppståtte demokratiske ethos (VIII LXXXIX.3).

i Både Thukydid (VIII XCV-XCVI) og Aristoteles (*Den athenske konstitusjon* XXXIII.1) understreker hvor sterkt dette nederlaget rystet athenerne. Mer enn til det militære og materielle tapet var nok rystelsen knyttet til en latent frykt for at den peloponnesiske alliansen skulle utnytte den pågående athenske splittelsen til å skaffe seg et avgjørende overtak.

ii Som ikke var blitt brukt som forsamlingssted under oligarkiet.

iii Diodoros anser det som et eksempel på Theramenes' suverene vurderingsevne at han rådet athenerne til å tilbakekalle Alkibiades fra sitt eksil (XIII 38.2 og 41.2), men han kommenterer ikke at Theramenes faktisk overlot til Kritias å formulere forslaget og fremføre det for Folkeforsamlingen. (Se Plutark, *Alkibiades* XXXIII 1.) Hatzfeld (1940, ss 256-258 og 294) hevder at Theramenes' taktisk kløkt viste seg nettopp ved at han brukte en politisk svekket figur som Kritias, fordi han egentlig var urolig over følgene av Alkibiades' retur til Athen.

iv Utsettelsen fremkommer både hos Thukydid, Xenofon og Diodoros, men bare Plutark forklarer at han først ville vinne ære på athenernes side, for ikke å komme tomhendt hjem (*Alkibiades* XXVII 1). Hatzfeld roser Alkibiades for hans kloke og tålmodige håndtering av en delikat situasjon (1940, ss 254-260).

v Det var også en rettsak mot Aristarkos (Xenofon, *Hellenika* I VII.28).

2.18 Sjømilitær suksess

I september 411 plasserte general Mindaros den spartanske flåten nord-øst i Egeerhavet, og blokkerte dermed for atthenernes kontroll over innseilingen til Hellesponten. Passasjen fra Egeerhavet til Svartehavetⁱ var av avgjørende strategisk betydning, fordi korntransporten fra de fruktbare områdene nord for Svartehavet var en vesentlig kilde til atthenernes matforsyninger. I samme måned seiret athenerne i slag ved Kynos-Semaⁱⁱ og Kyzikosⁱⁱⁱ. Dette førte til at den peloponnesiske hæren midlertidig forlot sin base på Abydos^{iv}, og athenerne gjenvant optimismen som var gått tapt etter nederlaget for Sicilia-ekspedisjonen.²⁷² Alkibiades var general i den athenske flåten fra 411 til 407, men deltok ikke i de nevnte slagene, fordi han beveget seg mellom Kaunos og Faselis. Der sørget han, etter sine egne rapporter, for å forhindre at Tissafernes mobiliserte den fønikiske flåten på peloponnesernes side.²⁷³

Alkibiades bidro imidlertid avgjørende til seieren i slaget ved Abydos^v, som også fant sted i 411. Han kom athenerne til unnsetning med en flåte på atten^{vi} skip, vendte et jevnbyrdig slag til atthenernes fordel og sendte peloponneserne på flukt. Farnabazos, som ville demonstrere sin kampvilje for peloponneserne, kom inn til deres støtte, og klarte å forhindre at Alkibiades kapret mer enn tre av peloponnesernes skip.²⁷⁴ Kort etter slaget kom også Tissafernes til Hellesponten for å innsmygre seg hos spartanerne, og prøve å forpurre deres forestående allianse med Farnabazos.²⁷⁵ Alkibiades så en anledning til å vekke til live et tidligere samarbeidsforhold, og besøkte Tissafernes med gaver og tilbud om vennskap. Han hadde imidlertid feilvurdert deres relasjon – eller den tvangssituasjon som Tissafernes befant seg i overfor spartanerne²⁷⁶ – og ble pågrepet og sendt til fangenskap i Sardes, med beskjed om at kong Darios II krevde at han igjen skulle føre krig mot athenerne. Vaktholdet kan imidlertid ikke ha vært spesielt strengt, for etter 30 dager i Sardes flyktet Alkibiades med hest til Klazomenai. Plutark skriver at Alkibiades revansjerte seg på Tissafernes gjennom å sette ut rykter om at satrapen selv bisto ham i flukten.²⁷⁷

Fra Klazomenai seiler Alkibiades straks tilbake til Hellesponten og engasjerer seg i et nytt slag om Kyzikos i april 410, som ender med at den spartanske generalen Mindaros dør og Farnabazos jages på flukt. Athenerne under Alkibiades ledelse inntar Kyzikos og henter ut et stort pengebeløp, før de forlater byen uten å ødelegge den. Xenofon og Diodoros Siculus gir noe

i I den klassiske antikken kalte grekerne Svartehavet for Πόντος Ἐὐξεινος (Pontos Evkseinos – *det gjestfrie havet*), mens det tidligere navnet hadde vært Πόντος Ἄξεινος (Pontos Akseinos – *det ugjestmilde havet*).

ii Κυνός σήμα (kynos sēma - «tispegraven») var et nes på sydøst-siden av Khersonesos ved innseilingen til Hellesponten. Navnet referer til et sagn om Hekuba som ble steinet fordi hun hadde drept kong Polymestor av Khersonesos. Da hennes lik skulle hentes frem under steinene fant man ikke en kvinne, men en tisper med brennende øyne.

iii Milesisk koloni på sydkysten av Marmarahavet. Ruinene av byen er gravet ut ved basis av Kapıdağı Yarımadası (Kapidāi-halvøya), like nord for byen Bandırma.

iv På den asiatiske siden av Hellesponten, ca 30 km inn fra munningen mot Egeerhavet.

v Diodoros lokaliserer slaget til Dardanos, ca. 15 km nærmere Egeerhavet.

vi Diodoros skriver 20 (XIII 45.2).

avvikende fremstillinger av hvordan slaget utspilte seg, men begge tilskriver Alkibiades en ledende rolle i utformingen av den krigsstrategien som til slutt krones med hell.²⁷⁸ Ifølge Diodoros medførte peloponnesernes tap at spartanerne sendte en delegasjon til Athen, under ledelse av Alkibiades' venn Endios, for å forhandle om fred. Flere athenere var stemt for å avslutte krigen, men demagogen Kleofon overtalte folket til å profittere maksimalt på sin suksess. Diodoros anfører at bevisstheten om å ha Alkibiades på sin side igjen, bidro til at athenerne lot seg forføre til å fortsette krigen i håp om gjenvinne sin tidligere overlegenhet.²⁷⁹ Etter seieren i Kyzikos kunne athenerne sikre korntransporten fra Svartehavet frem til januar 409, da spartanernes general Klearkos etablerte seg i Bysants og dermed kunne kontrollere innseilingen til Bosporos-stredet. På dette tidspunktet synes ingen av stormaktene å ha hatt kontroll over Khalkedonⁱ på østsiden av innseilingen til Bosporos-stredet.ⁱⁱ

Alkibiades seiler videre fra Kyzikos til Perinthos og Selymbria, på nordsiden av Marmarahavetⁱⁱⁱ. Han etablerer et fort i Khrysopolis^{iv} på østsiden av Bosporos-stredet og anlegger en tollstasjon som kan profittere på transporten fra Svartehavet. Dette er en vanskelig periode for den peloponnesiske alliansen, både militært og økonomisk. Situasjonen forverres ytterligere når de syrakusiske generalene får beskjed om at byens nye demokratiske ledelse har avsatt dem, og Hermokrates kalles tilbake til Syrakus. Dessuten gjør Thasos revolt mot spartansk herredømme, og kong Agis gjør et mislykket fremstøt mot Athen fra fortet i Dekeleia. Farnabazos prøver å mildne peloponnesernes desperasjon gjennom å gi rundhåndet økonomisk støtte og sette i gang et storstilt skipsbyggingsprosjekt i Antandros^v.

I 409 drar den athenske generalen Thrasyllus ut med med 50 skip og gjør flere raid på den joniske kysten. Hans planer om å innta Efesos blir imidlertid oppfanget av Tissafernes, som på kort varsel klarer å samle en hær av allierte som beseirer athenerne.²⁸⁰ Athenene får sin hevn når de senere kaprer fire av de syrakusiske skipene som inngikk i Tissafernes' hær. Mannskapet tas til fange og sendes til Athen, der de blir plassert i et steinbrudd nær Pireus.^{vi} Blant fangene er også en Alkibiades – fetter av generalen og eksil-athener som ham. Ifølge Xenofon blir denne Alkibiades ikke sendt til Athen som resten av fangene, men på Thrasyllus' befaling blir han isteden henrettet ved steining. Xenofon angir ingen begrunnelse for Thrasyllus' valg.²⁸¹ Ifølge Hatzfeldt var dette Alkibiades av Fegos, som Diokleides hadde oppgitt som én av de to som hadde forledet ham til å

i Tilsvarer dagens Üsküdar, bydel i den asiatiske delen av Istanbul.

ii Xenofon skriver at Farnabazos drar ut for å støtte Khalkedon tidlig i 410, men utdyper ikke hva som kom ut av det (*Hellenika* I 1.26). Klearkos, som ble sendt av kong Agis til «Khalkedon og Bysants», lykkes åpenbart bare med å ta sistnevnte (ibid. I 1.35-36).

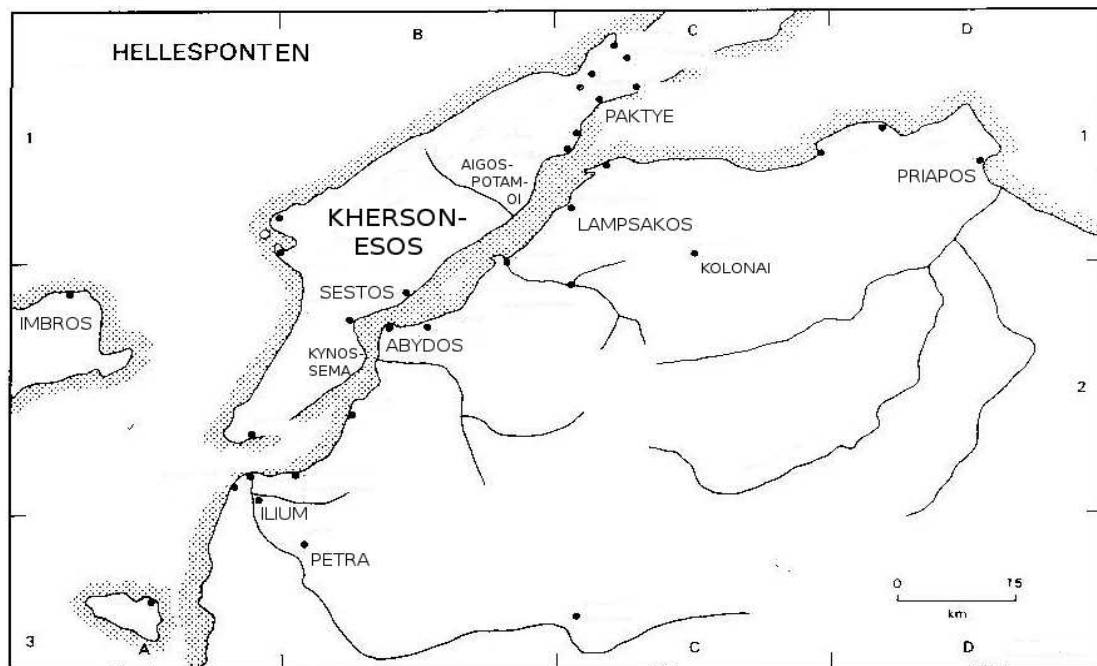
iii Marmarahavet ble kalt Προποντις (Propontis – forhavet).

iv Grunnlagt på 500-tallet. Til tross for sin strategiske plassering tvers overfor Byzants ble den aldri en selvstendig by, men fungerte som en nordlig del av Khalkedon (Kadiköy). Den inngår idag i Istanbul, som bydelen Üsküdar.

v Kystby ved bukten øst for Lesbos.

vi Det er nærliggende å oppfatte dette som athenernes revansjering av episoden med de athenske fangene som ble plassert i steinbruddet i Latomia nordøst i Syrakus, etter de siste kampene under Sicilia-ekspedisjonen. De syrakusiske fangene i Pireus klarte imidlertid å flykte ved å grave en tunnell ut av steinbruddet.

vitne falskt i saken om de ødelagt hermene (se over).²⁸² Gjennom å fullbyrde fetterens dødsdom markerte Thrasylllos en uavhengighet overfor Alkibiades som skulle tjene til hans fordel da Alkibiades senere igjen falt i unåde (se under).²⁸³

Thrasylllos tar deretter sine menn til Lampsakosⁱ for å slutte seg til den athenske hæren under Alkibiades' ledelse. Alkibiades' menn er imidlertid blitt så arrogante av sine mange seire at de ikke vil omgås Thrasylllos' soldater, som hadde opplevd flere nederlag.²⁸⁴ Alkibiades engasjerer hele hærstyrken i et angrep på Abydos, der de enda en gang slår Farnabazos på flukt, og forfølger satrapen inn i landet helt til mørket stopper dem. Gjennom denne vellykkede fellesmanøveren oppheves soldatenes skepsis, og den athenske hæren samles.²⁸⁵ Kildene oppgir ikke om Alkibiades var oppmerksom på at han ytte en tjeneste til en mann som nettopp hadde henrettet hans egen fetter, som straff for en overtredelse utøvet for å ivareta Alkibiades' interesser.

Athenerne inntar etter hvert byen Prokonnesosⁱⁱ i Marmarahavet og flytter flåten dit. Deretter angriper de Khalkedon og avskjærer byen gjennom å bygge den inn i en enorm palisade. Den spartanske generalen Hippokrates faller i kampene.²⁸⁶ Farnabazos tvinges til å inngå en avtale med Alkibiades, der han betaler athenerne 20 talenterⁱⁱⁱ for ikke å ødelegge Khalkedon. Det inngår også i avtalen at Farnabazos skal lede en gruppe med athenske utsendinger til kong Darios II, og at

i Dagens Lapseki, på asiatiske side nordøst i Hellesponten. Senter for kulten av den falliske guden Priapos. Anaxagoras flyktet hit fra Athen i 434, etter å ha blitt arrestert av Perikles' motstandere og anklaget for ringeakt for religionen.

ii Hovedstaden på en øy av samme navn vest i Marmarahavet, kjent for en hvit marmor med et blåskjær, som senere gav både øya (Marmara Adası – Marmaraøya) og havet (Marmara Denizi – Marmarahavet) sine navn. Øya var et yndet eksileringssted under den Byzantinske epoken, og bl.a. St. Ignatius skal ha blitt sendt dit.

iii 1 talent = 60 mnai, 1 mna = 100 drakmer, 1 drakme = 6 oboler. En soldatlønn kunne være på 3-6 oboler (½-1 drakme) pr. dag.

Khalkedon for fremtiden skal betale samme skatt til Athen som tidligere. Byen må dessuten gjøre opp utestående skatter fra perioden den var utenfor Athens kontroll.²⁸⁷ Athenernes utsendinger kommer imidlertid aldri frem til perserkongen. Spartanske utsendinger kommer dem i forkjøpet og får en avtale om kongens støtte. Kongens sønn Kyros sendes deretter ut for å støtte den peloponnesiske alliansen og selv overta kontrollen over Vest-Anatolia.

Alkibiades bygger i mellomtiden opp en stor hær gjennom å rekruttere soldater fra Thrakia og Khersonesos, og han erobrer Selymbriaⁱ. I september 408 iverksetter han beleiringen av Byzants, der Klearkos fortsatt er utplassert som guvernør. Sistnevnte føler at byens murer er trygge nok til at han kan forlate byen og reise over til Farnabazos på den asiatiske siden, for å be om økonomisk og militær støtte. Men Alkibiades klarer å etablere kontakter på innsiden av bymurene. Disse åpner portene om natten, slik at den athenske hæren kan marsjere inn og ta kontroll over byen. De spartanske lederne tas til fange og sendes til Athen.²⁸⁸ Med denne erobringen har athenerne gjenvunnet kontrollen over innseilingen til Bosporos-stredet. Diodoros skriver at athenerne også erobrer samtlige byer langs Hellesponten, med unntak for Abydos.²⁸⁹ Hatzfeld påpeker at Alkibiades, som hadde utvist slik vilje til brutalitet i diskusjonene om behandlingen av innbyggerne på Melos, etablerte svært milde regimer i de erobrede byene langs Hellesponten og kysten av Marmarahavet, og anser det som et resultat av hans refleksjoner over de negative konsekvensene av en mer brutal fremferd.²⁹⁰

2.19 Folkehelt i kortvarig maktposisjon

Med sine mange militære suksesser hadde Alkibiades en vesentlig del av æren for at athenerne nå kunne kontrollere eksporten av korn fra de fruktbare jordbruksområdene på Krim-halvøya og den øvrige nordkysten av Svartehavet, til områdene rundt Egeerhavet og Middelhavet. Han velges endelig til general sommeren 407, sammen med sine støttespillere Thrasyboulos og Adeimantos, og politisk nøytrale figurer som Konon, Aristokrates og Fanosthenes.²⁹¹ Både Theramenes, som fortsatt hadde politiske aspirasjoner i Athen, og neppe betraktet Alkibiades' rehabilitering med glede, og Thrasyllus, som nettopp hadde henrettet Alkibiades' fetter, ekskluderes fra den nye generalstaben.

Når Alkibiades i 407 endelig våger å komme tilbake til Athen for første gang siden han forlot byen med ekspedisjonen til Sicilia åtte år tidligere, er han altså både styrket av sine militære suksesser og har fått positive politiske signaler fra Folkeforsamlingen gjennom dens valg av generaler. Ved innseilingen til Pireus strømmer en beundrende og begeistret folkemasse til for å få

i Xenofon skriver at innbyggerne ikke slapp Alkibiades inn, men betalte ham penger (*Hellenika* I 1.21). Diodoros skriver at byen ble tatt «ved svik» (διά προδοσίας), uten å presisere hvordan det skjedde (XIII 66.4). En såpass sen kilde som Plutark forteller påfallende detaljert om forløpet, der Alkibiades med en kombinasjon av halsløst vågemot og genial manipulasjon fikk hele byen til å overgi seg til en hærstyrke på 30 mann (*Alkibiades* XXX 2-5).

se ham.ⁱ Men Alkibiades føler seg fortsatt utrygg og tør ikke gå i land før han ser venner og slektninger blant de fremmøtte. Plutark understreker at Douris fra Samos neppe kan ha rett i sin påstand om at Alkibiades' flåte var overdådig dekorert og ledsaget av fløytemusikk under innseilingen, fordi han fortsatt var engstelig for hvordan han ville bli tatt imot.ⁱⁱ Selv om athenerne ifølge Xenofon fortsatt var svært splittet i sine oppfatninger av ham, behandles han likevel som en helt. Diodoros gir en noe mer idealisert fremstilling, der både ledende athenerne og folket – om enn med helt motsatte interesser – følte at de endelig hadde funnet sin nye leder. Plutark skriver ikke noe om splittelse mellom sosioøkonomiske grupper, men at hver enkelt person følte både sorg og glede, fordi de tenkte på all den elendighet de hadde vært gjennom, og at alt dette kunne vært unngått om de bare hadde beholdt Alkibiades som general.²⁹²

Alkibiades holder sine forsvarstaler for Rådet og Folkeforsamlingen uten å møte noen innsigelser, og som på Samos utnevnes han straks til leder med absolutt makt. «[Han] ble utropt til leder over alle, med uinnskrenket myndighet ...» skriver Xenofon,ⁱⁱⁱ men gir ingen ytterligere forklaring på denne utnevnelsen, som ikke svarer til noen kjent posisjon i bystatens administrasjon. Hatzfeld mener at ikke siden Themistokles, i forkant av slaget ved Salamis i 479, hadde en atener blitt tilkjent en slik posisjon i byen.²⁹³ Diodoros Siculus betoner det militære aspektet ved Alkibiades' lederstilling når han skriver at «[de] utnevnte [ham] til general med full råderett både over land[-styrkene] og over sjø[-styrkene]». ^{iv} Denne stillingen kan minne om den tidligere polemarken, som var en av tre valgte statsledere i Athen etter at kongdømmet ble opphevet i 753. Polemarken hadde overordnet ansvar for statens krigføring, og det var denne funksjonen som fra 501 ble fordelt på de ti generalene (se over). Alkibiades fikk også erstatning for sine konfiskerte eiendommer, og stelene der hans dom – og andre avgjørelser mot ham – var nedfelt, ble kastet i havet. Videre ble det besluttet å oppheve den forbannelsen som Evmolpidene^v hadde lyst over ham da det ble kjent at han hadde deltatt i lattergjørelsen av de eleusinske mysteriene.²⁹⁴

Den 19. Boedromion^{vi} 407, som sin første handling i sin nye posisjon som statsleder, leder

i «...θαυμάζοντες καὶ ἰδεῖν βουλόμενοι τὸν Ἀλκιβιάδην...» (*fulle av beundring og med ønske om å se den [berømte] Alkibiades*) Xenofon, *Hellenika* I IV.13.

«πλείστοι δ' ἐπὶ τὴν Ἀλκιβιάδου θέαν συνέδραμον ἐπὶ τοὺς λιμένας...» (*Men de fleste stimlet til havnen for å se Alkibiades*) Diodoros Siculus XIII 68.3.

«...τοὺς μὲν ἄλλους στρατηγούς οὐδ' ὄραν ἐδόκουν ἀπαντῶντες οἱ ἄνθρωποι, πρὸς δ' ἐκεῖνον συντρέχοντες ἐβόων...» (*men menneskene som hadde møtt frem ville ikke se på de andre generalene ikke, men rundt denne [dvs. Alkibiades] stimlet de sammen med høye rop*) Plutark, *Alkibiades* XXXII 4.

«...tanta fuit omnium exspectatio visendi Alcibiades, ut ad eius triremem vulgus conflueret, proinde ac si solus advenisset.» (*så [sterk] var alles forventning om å se Alkibiades, at folket samlet seg rundt hans trireme, som om han skulle være kommet alene*) Cornelius Nepos, *Alkibiades* VI 1.

ii «...δεδιώς κατήγετο...» (*fryktsom ble han ført tilbake*) skriver Plutark, *Alkibiades* XXXII 3.

iii «...ἀναρρηθεις ἀπάντων ἡγεμῶν αὐτοκράτωρ...» *Hellenika*, I IV.20 s 40. Loeb's oversetter Carleton L. Brownson skriver «general-in-chief», som en litt misvisende gjengivelse av Xenofons *hapantōn hēgemōn* (leder for alle), fordi Xenofon, i motsetning til Diodoros, nettopp ikke benytter betegnelsen *stratēgos* (general).

iv «...στρατηγὸν καταστήσαντες αὐτοκράτορα καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν...» Diodoros Siculus XIII 69.3.

v Familien som administrerte den eleusinske mysteriekulten.

vi Βοηδρομιών – boēdromiōn: den tredje måneden i den attiske månekalenderen, svarer til august/september

Alkibiades og hans menn en prosesjon til Eleusis,ⁱ under feiringen av de eleusinske mysterier. Athenerne hadde helt siden 415, da spartanerne etter råd fra Alkibiades etablerte et fort i Dekeleia, valgt å føre prosesjonen over havet, fordi de fryktet å bli angrepet.²⁹⁵ Gjennom å lede prosesjonen over land markerte Alkibiades at han var en sentral person i bystatens offentlige liv, og demonstrerte samtidig sin seriøsitet i forhold til en religiøs fest som han tidligere var blitt mistenkt for å latterliggjøre. Prosesjonen kunne observeres av den spartanske kontingenten i Dekeleia, men kong Agis avsto fra å angripe. Dermed fikk Alkibiades også markert sitt bidrag til reetableringen av Athens militære maktposisjon og det endelige bruddet med sitt overløperi og sin spartafili. Plutark skriver at enkelte i de lavere klasser ble så begeistret for Alkibiades at de ønsket å utrope ham til tyrann, mens mektige athenere ønsket at han skulle seile ut på nye krigstokter snarest mulig.²⁹⁶

Fragmenter fra to dekreter vedtatt i Folkeforsamlingen i denne perioden leder Hatzfeld til å anta at det var et reelt fungerende demokrati under Alkibiades' ledelse, til tross for den omfattende makt han var tilkjent. Det foreligger ikke opplysninger om at han utløste noen skandaler i denne perioden, hverken av offentlig eller privat karakter. Hvorvidt dette var uttrykk for at Alkibiades hadde gjennomgått en holdningsendring, eller bare representerte en realitetsorientert håndtering av en labil maktposisjon, gir imidlertid ikke kildene noen indikasjon om.²⁹⁷

2.20 Slaget ved Notion

Etter denne symbolske autoritetsmarkeringen overfor spartanerne, kong Agis og athenerne kunne Alkibiades gjenoppta sin krigføring.ⁱⁱ Allerede høsten 407 seilte han til øya Andros syd for Euboia og inntok byen Gaurion. Han beseiret også byen Andros i kamp, men klarte ikke å besette den. Det ble senere et av ankepunktene mot ham at han ikke erobret byen.²⁹⁸ Deretter seilte han videre til Samos og gjenopprettet flåtebasen der.²⁹⁹ Videre plyndret han Kos og Rhodos.³⁰⁰ Samtidig ble Lysander valgt til *admiral* (ναύαρχος – navarkhos) for den spartanske flåten, og han seilte straks til den ioniske kysten. Der inngikk han en allianse med prins Kyros, som lovet å ivareta peloponnesernes interesser på en mer effektiv måte enn Tissafernes hadde gjort. Alkibiades gjorde et mislykket forsøk på å påvirke Kyros gjennom utsendinger som reiste via Tissafernes, og som fikk dennes anbefalinger.³⁰¹ Tissafernes ble også selv bekymret over peloponnesernes styrke, og prøvde uten hell å få Kyros til å akseptere Alkibiades' idé om å utmatte de greske styrkene gjennom innbyrdes krig.³⁰² Alkibiades kan ha stått bak Tissafernes' forsøk på å svekke spartanerne gjennom bare å yte en helt minimal økonomisk støtte.³⁰³ Da Kyros gikk med på å betale de peloponnesiske soldatenes lønnsforhøyelse, bidro dette til å svekke athenernes moral og øke deserteringene.³⁰⁴

i Kystby innerst i den Saroniske bukt, nord for øya Salamis. Mest kjent som kultsted for fruktbarhetsritene knyttet til myten om Demeter og Persefone, men var også dramatikerens Aiskylos' fødested.

ii Ifølge Plutark medførte Alkibiades' popularitet blant folket at overklassen ble bekymret for at han skulle slå seg opp som tyrann. De så helst at han kom seg ut av byen og inn i krigstjeneste igjen, og var derfor villige til å etterkomme alle hans ønsker, for å få ham ut på havet. (*Alkibiades* XXXIV 6 - XXXV 1.)

Den athenske flåten var derfor under et visst press både økonomisk og med hensyn til kampmoral, da Lysander gikk i havn i Efesosⁱ, øst for Samos, og startet bygging av triremer.³⁰⁵ Alkibiades flyttet den athenske flåten til Notion, noen kilometer nordvest for Efesos, hvorfra det var lettere å overvåke Lysanders aktiviteter. Senere forlot han selv flåten i Notion, for å etablere kontakt med general Thrasyboulos, som hadde kommet sydover fra Hellesponten, og var i ferd med å besette Fokaia (Foça).ⁱⁱ Men istedenfor å overlate kommandoen over flåten til en eller flere av de andre generalene – eller i det minste en av trierarkene – valgte Alkibiades å bruke sin egen *styrmann* (κυβερνήτης – kybernētēs) Antiokos,ⁱⁱⁱ og gav ham klar beskjed om ikke å gå i kamp med Lysanders flåte. Antiokos seilte likevel med noen få skip inn mot Efesos. Lysander, som kan ha vært informert om at Alkibiades hadde forlatt flåten, lot seg trekke inn i kamp. Hele den athenske flåten ble deretter mobilisert til støtte for Antiokos, men under dårlig organisering. Kampene endte med at athenerne tapte femten skip og ble drevet på flukt til Samos.^{iv} Da Alkibiades kom tilbake forsøkte han å rette opp skadene gjennom å engasjere Lysander i en ny strid, men Lysander innså nok at hans flåte ikke var sterk nok til å beseire athenerne under Alkibiades' ledelse og lot seg ikke lokke ut fra havnen.³⁰⁶

Athenernes nederlag ved Notion var ubetydelig rent militært, men ble en vesentlig politisk belastning for Alkibiades.^v Han anklages for å ha vært ukritisk da han overlot flåten til en styrmann uten erfaring med krigsledelse.^{vi} Plutark skriver at en av Alkibiades' motstandere, Thrasyboulos (ikke generalen), seiler fra Samos til Athen kort etter kamphandlingene og hisser opp befolkningen mot Alkibiades. Han hevder at Alkibiades ledet flåten på en lettsindig måte, og at han hadde overlatt kommandoen til en svirebror, slik at han selv kunne cruise rundt på Egeerhavet og samle inn penger og rangle med hetærer fra Abydos og Ionia, mens flåten var eksponert for fiender. Andre motstandere anklaget Alkibiades for å ha bygget et slott i Thrakia bare for å ha et tilfluktssted dersom han ikke lenger ville eller kunne bo i Athen.³⁰⁷ Den manglende erobringen av Andros ble også trukket frem som et ankepunkt.³⁰⁸

Like etter det mislykkede forsøket på å trekke Lysander inn i kamp, gikk Alkibiades til

-
- i Efesos var allerede på dette tidspunkt en viktig havneby, og ble i romersk tid den største og viktigste handelsbyen på den ioniske kysten, med anslagsvis 250.000 innbyggere. Senere har mudringen fra elven Kaystros (Kayster, Küçük Menderes – *Lille Meander*) flyttet kystlinjen vestover, slik at oldtidsbyens havn i dag ligger syv km fra havet.
 - ii Dette er Xenofons versjon (*Hellenika* I v.11). Diodoros skriver at Alkibiades reiser til Athens allierte i Klazomenai, for å beskytte byen mot plyndringer fra eksilerte borgere (XIII 71.1). Plutark skriver i Alkibiades-biografien at Alkibiades manglede økonomiske ressurser til å drive flåten, og derfor dro til Karia for å inn drive skatter (XXXV 4). I Lysander-biografien skriver han (som Xenofon) at Alkibiades reiste til Fokaia, men utan å angi hans ærend (V 1).
 - iii Plutark begrunner Alkibiades' forkjærlighet for Antiokos med en anekdote der Antiokos fanger en vaktel som den unge Alkibiades har mistet under et oppstemt øyeblikk ved sin første offentlige opptreden. (*Alkibiades* X 1.)
 - iv Ifølge Plutark ble Antiokos drept under kampene. (*Alkibiades* XXXV 6.)
 - v Plutark tillegger ikke slaget noen annen betydning enn at det ødela Alkibiades' karriere (*Lysander* IV 2).
 - vi Det er åpenbart at betydningen av slaget ved Notion ble forsterket for å ramme Alkibiades. Men Martha Nussbaum (1986, s 169) viser likevel manglende forståelse for omfanget av en generals ansvar når hun nevner «the Athenian losses at Notium – for which however, his subordinates, not he, deserved the blame.»

angrep på Kymeⁱ, først verbalt med falske anklager, og deretter gjennom å ta fanger. Innbyggerne i Kyme mobiliserte imidlertid et massivt motangrep, og Alkibiades og hans menn måtte til slutt flykte. Dette er den eneste historien fra de antikke kildene der en militærstyrke under Alkibiades' ledelse lider nederlag.ⁱⁱ Innbyggerne i Kyme sendte så en delegasjon til Athen som fordømte Alkibiades for hans handlinger. Det kom også anklager fra Alkibiades' fiender blant soldatene på Samos om at han arbeidet til fordel for spartanerne, og at han i hemmelighet prøvde å etablere et vennskap med Farnabazos slik at han ved krigens slutt skulle kunne herske over sin athenske medborgere.³⁰⁹ Cornelius Nepos, som hverken omtaler slaget ved Notion eller bruken av Antiokos som leder for flåten, hevder at Alkibiades tap av status hos athenerne skyldtes det mislykkede angrepet på Kyme.³¹⁰

2.21 Ny landflyktighet

Alkibiades faller også i status innenfor hæren, og hans fiender slår seg sammen for å presse ham ut av hans maktposisjon. Diodoros nevner anklager om hemmelige forhandlinger med Farnabazos og favorisering av fienden (se over), men hovedvekten legges åpenbart på feilvurderingen ved delegeringen av kommando i forkant av slaget ved Notion. Alkibiades ble også gjenstand for en rekke søksmål. Den viktigste saken var Diomedes' anklage om at han i Olympiaden i 416 urettmessig hadde påberopt seg æren for seieren til et heste-team som egentlig tilhørte Diomedes selv.³¹¹ Anklagen førte til en rettsak som utspilte seg etter Alkibiades' død, der Isokrates skrev forsvarstalen for Alkibiades' sønn Alkibiades IV.ⁱⁱⁱ

Etter hvert som anklagene og mistankene bygget seg opp mot Alkibiades, så den radikale demokraten Kleofon en anledning til å gjeninntre på den politiske scenen, der han og hans politisk allierte hadde hatt minimalt spillerom siden Alkibiades' retur til Athen i 407. Han fremførte en anklage for Folkeforsamlingen som resulterte i at resten av athenerne lot seg overtale til å vise sin uvilje mot Alkibiades gjennom å velge ti nye generaler uten å inkludere ham.³¹² I 407/406 måtte Alkibiades overlate kommandoen over flåten til Konon. Han måtte rydde opp i det kaos som etter hvert hadde oppstått under Alkibiades' ledelse. Som på Sicilia i 415 var det ingen av Alkibiades' soldater som protesterte mot hans detronisering. Ettersom han heller ikke denne gang hadde noen grunn til å forvente spesielt nådig behandling i det athenske rettsvesenet, tok han med seg en trireme og seilte nordover til sitt slott i Paktye^{iv} i Thrakia.³¹³

i By på den aioliske delen av Lydia-kysten, nord for Fokaia og Smyrna. Ifølge Diodoros Siculus (XIII 73.6) var byen alliert med Athen da Alkibiades angrep den. Hatzfeld (1940, s 313 n.2) leser Thukydids (VIII C.3 og C1.2) dithen at Kyme allerede i 411 var gått over til spartanerne, men Thukydids tekst er hverken eksplisitt eller entydig.

ii Under slaget ved Delion i 424 hadde han en underordnet stilling, og under slaget ved Mantinea i 418 hadde han antagelig ikke noen formell militær posisjon.

iii Andre del av talen Περὶ τοῦ ζεύγους (*Angående heste-teamet*) er bevart.

iv Ca. tyve km nordøst for Aigospotamoi, på halvøya Khersonesos som danner den nordvestlige avgrensningen av Hellesponten.

Kong Seuthes død i 410 markerte slutten på en fremgangsrik periode for det thrakiske kongedømmet Odrysia, som ble belastet med interne stridigheter. Seuthes etterfølger Medokos hadde et akutt behov for militær støtte. Alkibiades benyttet antakelig anledningen til å etablere allianser med Medokos i perioden 411-407, da han selv hadde stor militær suksess. Under sin nye eksilperiode hadde han ikke lenger tilgang på den athenske hæren, og etablerte i stedet – med sin private formue som lønnskilde – en hær av leiesoldater. Med disse utførte han plyndringstokter og førte kriger mot separatistiske thrakiske stammer. På den måten skaffet han seg et økonomiske utkomme, bidro til å beskytte greske bystater mot angrep fra 'barbarene', og videreførte sin bistand til kong Medokos.³¹⁴

2.22 Slaget ved Arginousai

Kallikratides velges som ny admiral for spartanerne i 406 og overtar kommandoen over flåten fra en motvillig Lysander.³¹⁵ Han erobrer Methymna, på nordsiden av Lesbos, og selger soldatene i den athenske garnisonen som slaver. Deretter tar han opp jakten på Konon, som flykter til Mytilini, på østsiden av Lesbos. Kallikratides barrikaderer havnen, men Konon klarer likevel å få sendt bud til Athen om at han trenger hjelp. Athenerne mobiliserer voldsomt, og klarer, med bruk av både slaverⁱ og kavaleristerⁱⁱ, og med tvungen støtte fra flere av sine allierte, å bygge opp en flåte på til sammen 150 skip. Denne flåten legger seg i havn på øyene utenfor Arginousai, rett øst for Mytilini. Xenofon kommenterer de taktiske disposisjonene under den påfølgende striden, og skriver at athenernes valg var basert på at de nå var dårligere sjøkrigere enn spartanerne.ⁱⁱⁱ

Åtte av de ti nye generalene deltar i slaget, dvs. alle unntatt Konon (som ligger barrikadert i Mytilini) og Leon. Under slaget faller Kallikratides i sjøen og drukner. Athenerne får overtaket og peloponneserne flykter til Khios. Etter slaget bestemmer generalene at trierarkene Theramenes og Thrasyboulos sammen med noen av *taksiarkene*^{iv} skal seile ut med 47 skip for å plukke opp de skipbrudne³¹⁶ fra de 12 skipene de hadde mistet i striden. Men det blåser opp en storm som gjør redningsaksjonen umulig. Generalene selv seiler mot Mytilini for å angripe den peloponnesiske flåten som fortsatt blokkerer havnen. Peloponneserne seiler imidlertid mot Khios straks de får bud om resultatet av kampene utenfor Arginousai, og klarer å komme seg unna athenerne.³¹⁷

I Athen blir det en kraftig negativ reaksjon etter slaget, og de seirende generalene avsettes,^v mens Konon får beholde sin stilling. To nye generaler utnevnes, blant dem Alkibiades' tidligere

i I motsetning til spartanerne brukte athenerne bare unntaksvis sine slaver som soldater.

ii Disse var normalt unntatt fra militærtjeneste til sjøs.

iii «*χεῖρον γὰρ ἔπλεον.*» (*for de var dårligere*) skriver Xenofon (*Hellenika* I VI.31). Brownsons oversettelse konstruerer en mer eksplisitt betydning: «... for the Athenians were inferior in seamanship.»

iv *ταξιάρχος* – *taksiarkhos*: Opprinnelig betegnelse på den militære lederen for én av de fire slektsbaserte stammene før Kleisthenes' reformer. Senere brukt som betegnelse på en lavere sjømilitær offiser (under trierarken) med ansvar for en viss mengde skip.

v Xenofon gir ikke i første omgang noen begrunnelse for avsettelsene (op.cit. I VII.1), mens Diodoros Siculus forteller at de skyldtes raseriet over at de døde soldatene ikke var blitt begravet (XIII 101.1).

kollega Adeimantos.³¹⁸ Seks av de åtte seirende generalene vender likevel tilbake til Athen. Én av dem anklages av den folkelige lederen Arkedemos for å ha underslått statens penger, og settes i fengsel. De andre generalene blir senere arrestert etter å ha forklart seg for Rådet vedrørende slaget og værforholdene.ⁱ I tilknytning til etterfølgende anklager fra Theramenes blir generalene på en lovstridig måte forhindret fra å komme med et skikkelig forsvar.³¹⁹ Theramenes anklage er merkelig sett med moderne øyne: Han hevder at generalene må tilskrives skylden for den avbrutte redningsaksjonen, ettersom de selv ikke legger skylden på noen andre, men bare viser til værforholdene.³²⁰ Senere arrangerer Theramenes et inntog i Folkeforsamlingen av en gruppe menn som later som de er slektninger av de druknede soldatene, og prøver å hisse opp forsamlingen til å straffe generalene.ⁱⁱ Denne gruppen betaler også en Kallikseinos for via Rådet å fremføre et prosedyreforslag i Folkeforsamlingen. Hans forslag innebærer at dommen skal felles på basis av det som allerede har kommet frem i Folkeforsamlingen, dvs. uten noen ordinær retts sak; at dommen skal fattes med åpen stemmegivning; at alle generalene skal dømmes under ett; og at de skal henrettes dersom de finnes skyldige.

Euryptolemos anklaget Kallikseinos for å ha fremmet et konstitusjonsstridig forslag.ⁱⁱⁱ Noen støttet denne innsigelsen, «men folkemengden ropte at det var forferdelig å ikke tillate folket å gjøre som det ville.»^{iv} Euryptolemos ble tvunget til å trekke anklagen tilbake, under trusler om at han selv ville kunne rammes av den kollektive domsavsigelsen som ventet generalene. Flere medlemmer i *prytaniet*^v protesterte mot fremgangsmåten, men også disse ble truet til å føye seg. Sokrates var den eneste av prytanene som fastholdt sin motstand, og «sa at han ikke ville handle [på annen måte] enn [slik at] alt [var] etter loven».^{vi}

Euryptolemos talte deretter til Folkeforsamlingen og advarte mot å dømme generalene under ett, fordi man kunne komme til å angre på sin avgjørelse. Folkeforsamlingen støttet i første omgang Euryptolemos, men etter en protest ble det en ny avstemning, der Rådets forslag om kollektiv domsavsigelse ble støttet. Alle de åtte generalene som hadde deltatt i slaget, ble dømt, og de seks

i Xenofon er kryptisk, og skriver bare at generalen forklarte seg: «...περί τε τῆς ναυμαχίας καὶ τοῦ μεγέθους τοῦ χειμῶνος.» (*om sjøslaget og intensiteten [eg. storheten] av vinter-stormen*) (*Hellenika* I VI.3). Foranledningen for orienteringen var antagelig den mislykkede redningsaksjonen.

ii Det er vanskelig å forstå Theramenes' aktivisme på noen annen måte enn at han innser at athenerne vil kreve at noen skal straffes for de druknede athenske soldatene, og at han selv og Thrasyboulos ville være ganske opplagte kandidater om generalen ble fritatt for ansvar. Xenofon understreker at generalene selv ikke ville spille det samme spillet gjennom å anklage Theramenes og Thrasyboulos (op.cit. I VII.4-7 og VII.17-18).

iii παρανόμων γραφή – paranomōn grafē – tiltale for et konstitusjonsstridig forslag i Folkeforsamlingen

iv «...τὸ δὲ πλῆθος ἐβόα δεινὸν εἶναι, εἰ μὴ τις ἔασει τὸν δῆμον πράττειν ὃ ἂν βούληται.» Xenofon, op.cit. I VII.12.

v πρυτανεία – prytaneis: Rådet besto av 50 representanter fra hver av de 10 geografisk bestemte stammene. Hver stamme (dvs. de 50 representantene fra hver stamme som satt i Rådet) skulle i hver sin måned av den athenske administrative kalenderen som besto av 10 måneder, fungere som forretningsutvalg og forestå administrasjonen av Rådet og Folkeforsamlingen. Medlemmene i denne administrative enheten kaltes 'prytaner' og deres styringsperiode ble kalt prytani.

vi «οὗτος δ' οὐκ ἔφη ἀλλ' ἢ κατὰ νόμον πάντα ποιῆσειν.» Xenofon, op.cit. I VII.15. Dette er eneste gang filosofen Sokrates (sønn av Sofronikos) nevnes i *Hellenika*. Se også Xenofon: *Erindringer om Sokrates* I 1.18, og Diogenes Laertius: II 24.

som var til stede i Athen, ble henrettet. Blant disse var Perikles' illegitime sønn med Aspasia. Aristoteles nevner dommen i *Den athenske konstitusjon*, og fastslår at «folket ble forledet ved at deres raseri ble vekket».ⁱ

Kort etter henrettelsene angret athenerne,ⁱⁱ og krevde at det skulle rettes en anklageⁱⁱⁱ mot de som hadde forført folket til en slik avgjørelse. Kallikseinos og fire andre ble fengslet i påvente av en rettssak. På grunn av en oppstand^{iv} i Athen, der blant andre demagogen Kleofon ble drept, klarte de fengslede å flykte før det kom til noen ny rettssak. Ifølge Xenofon kommer Kallikseinos senere tilbake til byen, men «dør av sult fordi han er hatet av alle».^v

2.23 Slaget ved Aigospotamoi

Både Kyros og spartanernes øvrige allierte på den ioniske kysten ble etter hvert misfornøyd med ledelsen av den peloponnesiske hæren, og sendte i 406 bud til Sparta om å gjeninnsette Lysander som admiral. Selv om han formelt gis stillingen som vise-admiral,^{vi} overtar Lysander kort etter kommandoen over hele den peloponnesiske flåten. Når Kyros kalles tilbake til sin far Darios II,^{vii} overlater han store økonomiske ressurser til Lysanders disposisjon og råder ham til å avholde seg fra å gå i krig med athenerne til de sammen har bygget opp en overlegen flåte.

I 405 erobrer general Lysander Lampsakos fra athenerne. Den athenske flåten, under ledelse av flere generaler, følger etter ham, og legger seg i havn ved Aigospotamoi, på den europeiske siden tvers over Hellesponten.^{viii} Lysander gir stadig inntrykk av å forberede seg på et sjøslag, men seiler aldri ut for å møte de krigsklare athenerne. Fra sitt slott i Paktye der Alkibiades kan overskue hendelsene, ser han at peloponneserne ligger i havn ved en by som kan forsyne dem med alt de trenger, mens athenerne må reise helt syd til Sestos (ca 2,7 km) for å proviantere. Ifølge Xenofon og Plutark kontakter han de athenske generalene og anbefaler dem å flytte flåten fra Aigospotamoi og sydover til Sestos.^{ix} Hans forslag avvises, særlig av generalene Tydeus og Menander, som understreker at det nå er *de* som har kommandoen, ikke han.^x I Diodoros' versjon tilbyr Alkibiades

i «ἐξαπατηθέντος τοῦ δήμου διὰ τοὺς παροργισαντας...» XXXIV.1. Aristoteles' setning er uten aktivt subjekt, mens Rackhams oversettelse tilfører ansvarlige aktører: «the people being completely deceived through the persons who provoked their anger».

ii «καὶ οὐ πολλῶ χρόνῳ ὕστερον μετέμελε τοῖς Ἀθηναίοις...» (og ikke lenge etterpå angret athenerne) Xenofon, *Hellenika* I VII.35. Tilsvarende hos Diodoros Siculus: XIII 103.1.

iii Anklagen ble reist i form av en προβολή – probolē, dvs. en anklage stilet til Folkeforsamlingen, vedrørende en krenkelse av staten. Folkeforsamlingen kunne på denne basis føre en rettssak der den selv fungerte som storjury.

iv Xenofon bruker begrepet στάσις – stasis, som var den vanlige betegnelsen på *borgerkrig*, men Brownson oversetter med «factional disturbance», som kan være mer historisk korrekt. (Op.cit. I VII.35.)

v «...μισούμενος ὑπὸ πάντων λιμῶ ἀπέθανεν.» Xenofon, op.cit. I VII.35. Diodoros Siculus skriver at Kallikseinos flyktet til Dekeleia, og ble foraktet i hele Hellas for sine handlinger (XIII 103.2).

vi De spartanske lovene forbød samme person å fungere som admiral mer enn én gang.

vii Under påskudd av at Darios II er syk, men egentlig fordi Kyros har henrettet to av hans barnebarn.

viii Xenofon angir at Hellesponten var ca 2,7 km (15 stadier) bred på dette stedet (op.cit. II I.21).

ix Sestos' strategiske beliggenhet fremheves senere også av spartanernes general Derkyllidas. (Xenofon, op.cit. IV VIII.5.)

x «αὐτοὶ γὰρ νῦν στρατηγεῖν οὐκ ἐκείνον.» (de selv var generaler nå, ikke han) Xenofon, op.cit. II I.26. Se også Plutark: *Alkibiades* XXXVI 4 - XXXVII 1 og *Lysander* IX 4 - XI 1. Plutark roser Alkibiades for genuint engasjement

støtte til athenerne under forutsetning av at han selv får ta del i kommandoen. Hans thrakiske venner, kong Medokos og kong Seuthes, har stilt sine hærstyrker til disposisjon for Alkibiades. Men de athenske generalene forstår at Alkibiades vil få hele æren ved en eventuell seier, mens de selv vil få ansvaret om strategien skulle mislykkes, og avslår derfor Alkibiades' tilbud.³²¹

Lysander holder på med sitt spill i fem dager, og athenerne blir stadig mer uforsiktlige, siden de er overbevist om at han ikke våger å angripe dem. Når Lysander på den femte dagen finner ut at han har oppnådd det han ønsker, setter han hele sin styrke inn mot den uforberedte athenske flåten. Xenofon gir en psykologisk forklaring på dette overraskelseselementet: Fordi Lysander stadig unngår kamphandlinger, begynner athenerne å forakte ham,ⁱ denne forakten gjør dem uforsiktlige, og de er derfor helt uforberedt når angrepet kommer. General Konon klarer å slippe unna med åtteⁱⁱ skip, mens resten av flåten, med generaler og mannskap,ⁱⁱⁱ tas til fange av Lysander og hans menn. Av frykt for athenernes reaksjon søker Konon tilflukt hos kong Evagoras^{iv} på Kypros, mens statstiremen Paralos går til Athen med bud om nederlaget. Lysias omtaler hendelsen uspesifisert som *ulykken* (ἡ συμφορά – hē symfora).³²² Han hevder dessuten at Alkibiades var ansvarlig for utfallet, fordi han hadde forledet general Adeimantos til å overgi/forråde (προδίδωμι – prodidōmi) flåten til Lysander.³²³

Etter å ha drøftet athenernes atferd tidligere i krigen, bestemmer peloponneserne at alle athenske fanger, med ett unntak^v, skal henrettes. Lysander seiler deretter ut igjen og tar tilbake Byzants og Khalkedon. De bysantinerne som hadde forrådt byen til Alkibiades, flykter til Athen, og blir akseptert som byborgere der. Lysander erobrer flere athenske garnisoner rundt Bosporos, Marmarahavet og Hellesponten. Han tvangssender soldatene tilbake til Athen,³²⁴ for på den måten å overbelaste matlagene i Athen og tvinge byen til overgivelse.³²⁵

2.24 Athens fall

Nyheten om tapet i slaget ved Aigospotamoi slår Athens befolkning med skrekk. Xenofon beskriver scenen i en av de få poetiske passasjene i *Hellenika*: «Da Paralos ankom Athen om natten ble [historien] om ulykken fortalt, og [et] klagehyl strakk seg fra Pireus langs de lange murene

i athenernes krigslykke, til tross for at han selv var i eksil (*Sammenligning av Alkibiades og Coriolanus* II 4).

i «...καταφρονούντες δὴ τοῦ Λυσάνδρου...» (*fordi de virkelig foraktet Lysander*) Xenofon, *Hellenika* II 1.27. Brownson's oversettelse av καταφρονούντες med «they presumed to think lightly of» treffer ikke helt den risikable emosjonelle kvaliteten som Xenofons tekst formidler. Også Plutark (*Alkibiades* XXXVI 4) bruker den adjektiviske partisippen καταφρονούντες, som Perrin, mer treffende, oversetter med «they despised their enemy».

ii Iflg. Xenofon og Plutark, Diodoros skriver ti.

iii Plutark skriver at Lysander tok i underkant av 200 triremer, og 3000 menn (*Alkibiades* XXXVII 2-3). Hverken Xenofon eller Diodoros angir noen tall.

iv Evagoras styrte bystaten Salamis (nord for Famagusta) på Kypros fra 410 til 374. Han tilhørte en gammel kongefamilie, men byen var blitt tatt av fönikerne i hans barndom. Etter at han hadde tatt byen tilbake i 410 fryktet han at perserne ville prøve å erobre den, og søkte derfor allianse med athenerne.

v Adeimantos hadde stemt imot et forslag om å straffe athenernes krigsfanger ved å hugge av dem høyre hånd. Peloponneserne var åpenbart kjent med denne avstemningen i Folkeforsamlingen, og lot ham derfor slippe henrettelse. (Xenofon, op.cit. II 1.31-32.)

[opp] til byen, [ved at] den ene formidlet budskapet til den neste». Befolkningen går straks i gang med å forberede seg på en beleiring. Samos er den eneste av byene i den athenske alliansen som ikke trekker seg ut. Spartanerne samler en hær på Peloponnes, som sammen med kong Agis' hær i Dekeleia går mot Athen fra nordsiden. Lysander ankrer opp i Pireus med 150 skip. Athenerne frykter at de skal bli behandlet like brutalt som de selv har behandlet sine fiender, og velger derfor å prøve å holde ut beleiringen. Først når forrådene begynner å bli tomme, sender de ut en delegasjon for å forhandle om fredsbedingungen. Men spartanernes krav er for strenge til at atenerne vil gå med på dem.

Theramenes tilbyr seg å gå i forhandlinger med Lysander, som hverken var konge eller efor, angivelig for å finne ut om spartanerne virkelig vil tvinge dem til å rive ned murene. I stedet blir han hos Lysander i tre måneder, mens han venter på at atenerne skal bli så nedkjørte av mangel på mat at de vil gå med på hva som helst. Når Theramenes kommer tilbake til Athen, hevder han at han var blitt holdt tilbake av Lysander, og at han ikke har fått utrettet noe fordi Lysander ikke hadde fullmakt til å forhandle på vegne av Sparta. Theramenes velges likevel til leder for en ny delegasjon som sendes til Sparta for å forhandle med peloponneserne. Spartanerne motsetter seg de andre greske byenes krav om at Athen skal ødelegges, og nøyer seg med å kreve at de skal rive en del av sine murer, avstå fra mesteparten av sin flåte (de får beholde syv skip), tilbakekalle borgere i eksil og innrette seg etter Spartas interesser. Våren 404 klarer Theramenes å få et flertall i Folkeforsamlingen til å akseptere fredsavtalen med peloponneserne, og rivingen av murene starter umiddelbart.³²⁶ Den andre peloponneserkrigens endelige avslutning, etter over 28 år, kommer med Lysanders beseiring av Samos sensommeren 404.³²⁷

2.25 De Tredves tyranni

Aristoteles skriver at det på dette tidspunkt var tre forskjellige politiske strømninger i Athen: en folkelig demokratisk, en aristokratisk oligarkisk og en aristokratisk tradisjonalistisk. Da Folkeforsamlingen sommeren 404 valgte tredeve menn til å reformere lovverket og etablere en ny konstitusjon, skjedde dette ifølge Aristoteles fordi Lysander hadde tatt oligarkenes parti og truet folket til føyelighet.³²⁸ Blant de tredeve som ble valgt, var Sokrates' tidligere elev Kritiasⁱⁱ og trierarken Theramenesⁱⁱⁱ. Men etableringen av en ny konstitusjon ble stadig utsatt, og i stedet sørget De Tredve for både å plukke ut et Råd og innsette tjenestemenn som passet dem. De arresterte

i «Ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις τῆς Παράλου ἀφικομένης νυκτὸς ἐλέγετο ἡ συμφορά, καὶ οἰμοωγὴ ἐκ τοῦ Πειραιῶς διὰ τῶν μακρῶν τειχῶν εἰς ἄστὺ διήκεν, ὁ ἕτερος τῶ ἑτέρῳ παραγγέλλων...» Xenofon, *Hellenika* II II.3.

ii Kritias (460-403), sønn av Kallaiskros, opptrer i Platons dialoger *Kharmides* og *Protagoras*. Den Kritias som opptrer i *Timaios* og *Kritias* regnes for å være hans bestefar.

iii Theramenes var ifølge Aristoteles leder for de aristokratiske tradisjonalistene. Han er den eneste av de fem tradisjonalistene Aristoteles nevner, som er med på Xenofons liste over de tredeve tyrannene. (Aristoteles, *Den athenske konstitusjon* XXXIV.3 og Xenofon, *Op.cit.* II III.2.) Diodoros Siculus hevder at Theramenes ble valgt av Athenerne, som en anerkjennelse av at han hadde prøvd å motsette seg Lysanders press, og fordi de håpet at han skulle virke modererende på oligarkene (XIV 4.1).

kjente motstandere av et oligarkisk styresett og bragte inn en spartansk garnison som ble brukt som en halvmilitær politistyrke.ⁱ Det utviklet seg etter hvert et internt motsetningsforhold mellom den aggressivt intervenserende Kritias og den moderate tradisjonalisten Theramenes. Sistnevnte hevdet at oligarkiet ville falle om de ikke trakk en større del av befolkningen inn i styret. De Tredve responderte på dette med å etablere en gruppe på 3000 mann som skulle delta i statsstyret.³²⁹

Theramenes mener imidlertid at dette er utilstrekkelig, og Kritias forstår at han for sin egen overlevelses skyld må sette Theramenes ut av spill. I en tale for Rådet anklager Kritias Theramenes for å være upålitelig og vinglete i sine sympatier: Han hadde først tilhørt demokratenes side, senere hadde han gått inn for de 400'ers tyranni, for så å gå tilbake igjen til demokratene. Underforstått ville han også denne gangen, som en av de tre tyranne, være en upålitelig medarbeider. Kritias viser også til at Theramenes anklaget generalene etter slaget ved Arginousai, til tross for at det var han selv som hadde hatt ansvaret for å gjennomføre den mislykkede redningsaksjonen. I sin forsvarstale presenterer Theramenes seg som en motstander både av det radikale demokrati og av et autokratisk oligarki.³³⁰ Han forteller at hans skepsis til De Tredve oppsto da de begynte å arrestere og eksilere verdige byborgere. Han nevner spesielt at man ved å sende personer som Thrasybulos, Anytosⁱⁱ og Alkibiades i eksil, bare ville bidra til å styrke opposisjonen. Denne referansen til Alkibiades er siste gang han nevnes i Xenofons Hellenika.³³¹ Etter Theramenes' tale foretar Kritias en taktisk og ulovlig manøver, som gir forsamlingen inntrykk av at han som representant for De Tredve har makt til å dømme ham til døden.ⁱⁱⁱ Theramenes pågripes og henrettes ved at han tvinges til å drikke giften skarntyde.^{iv}

Diodoros roser Theramenes for hans noble holdning^v under disse dramatiske hendelsene, og hans moralske styrke tilskrives den fortrolighet med filosofi som han hadde oppnådd gjennom sitt

i Iflg. Aristoteles henretter de 1500 athenere i løpet av sin korte regjeringsperiode (*Den athenske konstitusjon* XXXV.4). Diodoros Siculus beskriver et styre preget av sluhet, nepotisme, vold og vilkårlige henrettelser (XIV 4.2-4), som medfører at mer enn halvparten av borgerne flykter fra byen (XIV 5.7).

ii Athensk general som i 409 ble sendt ut for å redde messinernes befestning av Pylos mot spartanernes angrep. På grunn av storm klarte han imidlertid ikke å passere Kapp Mela på sydspissen av Peloponnes, og måtte seile tilbake til Athen med uforrettet sak. Dette medførte at spartanerne gjenvant kontrollen over Pylos etter at den i 15 år hadde vært under athenernes herredømme. Anytos ble anklaget for forræderi, og sto i fare for å bli dømt til døden. Ifølge Diodoros Siculus slapp han fri ved – som den første athenere i historien – å bestikke juryen (XIII 64.5-7). Anytos ble senere en mektig politisk skikkelse i Athen, og var en av de tre anklagerne som bragte Sokrates for retten i 399.

iii Dette er Xenofons versjon (*Hellenika* II III.50-54). Aristoteles fremstiller Kritias' fremgangsmåte som legal, ettersom den besto av to lovlig fremsatte lovforslag, som tilsammen gir De Tredve rett til å felle en dødsdom over Theramenes (op.cit. XXXVII.1).

iv κόνηιον – kōneion (eng. hemlock, lat. conium maculatum) Skarntyde er en plante i persillefamilien som på grunn av sin giftighet ble brukt til henrettelser i antikkens Hellas. Giftstoffet er en alkaloid som binder seg til nikotinreseptorer som finnes i det autonome nervesystem og i kontaktpunktet mellom nerve og muskulatur (muskel-endeplaten). Alle deler av planten er giftig, men frøene inneholder den høyeste konsentrasjonen av giftstoffet, og var antagelig grunnlaget for den ekstrakten som ble drukket av de dødsdømte. I primærfasen har stoffet en reseptorstimulerende effekt, med symptomer som hodepine, ustøhet, økt spyttsekresjon, profus svette, skjelvinger, hyppig vannlating og avføring, magesmerter, utvidede pupiller, hjertebank og depresjon. Ved en større forgiftning inntreier en sekundær fase der stoffet får en blokkerende effekt, med symptomer i form av synkende hjerterytme, muskel-lammelser, redusert aktivitet i sentralnervesystemet og til slutt den lammelsen av respirasjons-muskulaturen som medfører døden.

v «...ὁ μὲν Θηραμένης ἔφερε γενναίως τὴν ἀτυχίαν...» (*Theramenes bar sin dårlige skjebne på en verdig måte*) Diodoros Siculus, XIV 5.1.

vennskap med Sokrates. Folkemengdenⁱ, som sørger over Theramenes' skjebne, våger ikke å trosse makthaverne, men Sokrates og to av hans nære venner løper til for å stoppe soldatene fysisk. De avskjæres imidlertid av Theramenes som uttaler at det ville være en enda større sorg for ham om han også skulle bli årsak til sine venners død. Men Sokrates og hans hjelpere blir stående uten hjelp fra folket. De må derfor oppgi sitt initiativ og bivåne at Theramenes trekkes bort til sin henrettelse.³³² Sokrates skal også ved en tidligere anledning ha motsatt seg et pålegg fra Kritias og De Tredve om å arrestere en Leon av Salamis.³³³

Etter Theramenes' død fortsetter De Tredve sin egenrådige styreform. Den eksilerte Thrasyboulos samler en hær som angriper byen fra Pireus. To av de trede tyrannene (Kritias og Hippomakos) dør i striden, og gruppens selvtillit svekkes. Etter mye nøling bestemmer de 3000 seg i 403 for å avsette tyrannene, og velger i stedet en gruppe på tiⁱⁱ menn, én fra hver stamme, til å styre byen. De gjenværende 27 tyrannene flykter til Eleusis. Både de eksilerte tyrannene og de ti nye lederne i Athen prøver å mobilisere Sparta til å engasjere seg på deres side i kampen mot hæren i Pireus. General Lysander og kong Pausanias samler en peloponnesisk styrke som angriper Pireus, men møter kraftig motstand. Pausanias innkaller deretter utsendinger fra både Athen og Pireus og utarbeider et forlik mellom partene som ekskluderer tyrannene og deres nærmeste medhjelpere.³³⁴ Ifølge Aristoteles inneholder avtalen et universelt amnesti for tidligere forseelser,ⁱⁱⁱ og Xenofon antyder det samme.³³⁵ Diodoros skriver at athenerne fikk sitt land tilbake og kunne styre det etter sine egne lover, og at «de som fryktet å lide på grunn av sine sammenhengende serie av synder ble tvunget til å bosette seg i Eleusis.»^{iv} Det fremgår ikke om han bare sikter til de gjenværende tyrannene, eller om dette også omfattet andre.

Thrasyboulos holder en tale for Folkeforsamlingen der han maner til bredere samhold i bystaten under et demokratisk styre. Xenofons tekst er uklar om det videre forløpet, men konkluderer i en optimistisk tone med at «de to partene lever ennå i dag sammen som byborgere, og folket holder sine løfter.»^v Aristoteles omtaler den nye konstitusjonen som etableres etter forsoningen, og plasserer den som den siste i rekken av Athens tolv konstitusjoner.^{vi} Han fastslår at det er denne som fortsatt gjelder i hans tid (ca 325), uten andre forandringer enn «mengdens stadig økende deltakelse i maktutøvelsen».^{vii} Xenofons Hellenika forlater Athen etter disse hendelsene, og tredje bok konsentrerer seg om forholdet mellom Sparta, Persia og ikke minst Theben, som seiler

i «...τό (..) λοιπόν πλήθος...» (*den resterende mengden*) Diodoros Siculus, XIV 5.1.

ii Andokides hevder det var tyve (*Om mysteriene* 81).

iii «τῶν δὲ παρεληλυθόντων μηδὲνὶ πρὸς μηδὲνα μνησικακεῖν...» (*og en unngåelse av at noen [skulle] trekke frem gamle hendelser overfor noen andre*) Aristoteles, *Den athenske konstitusjon* XXXIX.6. Han understreker også at athenerne var forbilledlig konsekvente i realiseringen av dette amnestiet (ibid. XL.2-3).

iv «...τοῖς δ' εὐλαβουμένοις, μή τι πάθῃσι διὰ τὰ γενόμενα κατὰ τὸ συνεχὲς αὐτῶν ἀδικήματα, τὴν Ἐλευσίνα κατοικεῖν συνεχώρησαν.» Diodoros Siculus XIV 33.6.

v «ἔτι καὶ νῦν ὁμοῦ τε πολιτεύονται καὶ τοῖς ὄρκοις ἐμμένει ὁ δῆμος.» Xenofon, *Hellenika* II IV.43.

vi Dvs. *den ellevte* (ἐνδεκάτη – endekatē), fordi han teller reformer og ikke konstitusjoner (Aristoteles, op.cit. XLI.2).

vii «...ἀεὶ προσεπιλαμβάνουσα τῷ πλήθει τὴν ἐξουσίαν.» Loc.cit.

opp som en ny gresk maktfaktor. Athen omtales først når Theben trekker bystaten inn i krigen som sin alliansepartner.

I en foregripende kommentar til folkets reaksjon på Alkibiades' stormannsfakter etablerer Thukydid et motsetningsforhold mellom Alkibiades og De Tredve som åpenbart er til Alkibiades' fordel. Han skriver at athenerne på grunn av sin fiendtlighet overfor Alkibiades overlot styret til «andre» (dvs. de tredve tyrannene), som «i løpet av kort tid frembragte byens fall».ⁱ Isokrates indikerer at De Tredve bannlyste Alkibiades fra hele Hellas.³³⁶ Hverken Xenofon eller Diodoros omtaler forholdet mellom de tredve tyrannene og Alkibiades. Isokrates forteller at sønnen, Alkibiades IV, ble eksilert fra Athen av De Tredve.³³⁷ Lysias skriver at det var Alkibiades selv som tilkalte den 12 år gamle sønnen til Thrakia, på grunn av hans dårlige oppførsel. Han forteller videre at sønnen senere avslørte et av farens skjulesteder (slottet i Orni) til en Theotimos, og at Alkibiades reagerte med å stenge sin sønn inne og uttrykke sitt hat mot ham.³³⁸ Hatzfeld fastslår lakonisk at «fra dette tidspunkt må man erkjenne at Alkibiades går ut av historien og trer inn i legende-makeriet.»ⁱⁱ

2.26 Alkibiades' død

Hverken Thukydid eller Xenofon omtaler Alkibiades' død. Isokrates hevder at spartanerne og Lysander gjorde sitt ytterste for å avlive ham, men gir ingen detaljer om hendelsesforløpet.³³⁹ Ifølge Bernadotte Perrin er det liten grunn til å tro at det finnes pålitelig kunnskap om Alkibiades' død utover den generelle beskrivelsen hos Isokrates, og han anser Xenofons taushet som en indikasjon på det reelle kunnskapsnivået.³⁴⁰ Senere kilder peker imidlertid i retning av at Alkibiades døde under De Tredves tyranni,³⁴¹ at han søkte tilflukt hos Farnabazos, og at sistnevnte besørget hans henrettelse (se under for forskjellige versjoner). Dersom spartanerne var i posisjon til å presse Farnabazos til å utføre henrettelsen, må den etter Hatzfelds oppfatning ha funnet sted før deres flåte returnerte til Sparta i juli 404.³⁴²

De magre opplysningene fra samtidige kilder ser ut til å ha blitt utfyllt av senere forfattere, blant annet med historier hentet fra Alkibiades' forhold til Tissafernes, og fra Pausanias' og Themistokles' skjebner i persisk eksil.³⁴³ På begynnelsen av 300-tallet var det en oppblomstring av romantisierende biografisk litteratur om Alkibiades. Her tilkommer en rekke 'nye opplysninger' om Alkibiades' død. Ifølge Perrin kommer disse opplysningene antakelig fra Theopomposⁱⁱⁱ, og videreføres som en stafettpinne gjennom hellenismen, helt frem til Cornelius Nepos og Plutark.³⁴⁴

Diodoros skriver at Farnabazos, ut fra et ønske om å blidgjøre spartanerne, pågrep

i «...ού διὰ μακροῦ ἔσφηλαν τὴν πόλιν.» Thukydid VI XV.4.

ii «A partir de ce moment, il faut bien reconnaître qu'Alcibiade sort de l'histoire pour entre dans la légende.» Hatzfeld, 1940, s 340.

iii Gresk historiker, født rundt 380. Han var elev av Isokrates, og samtidig med Eforos. Det foreligger bare fragmenter av hans verker.

Alkibiades og henrettet ham. Han gjengir deretter Eforos' versjon av historien, som en kontrast til sin egen: Kyros hadde orientert spartanerne om sine planer om å angripe sin bror, kong Artaxerxes II.ⁱ Alkibiades snappet opp planene og informerte straks Farnabazos.ⁱⁱ Han ønsket dessuten å innynne seg hos kongen gjennom å overbringe opplysningene direkte til ham, og ba derfor Farnabazos om eskorte til Susaⁱⁱⁱ. Men Farnabazos trengte informasjonen til selv å skaffe seg kongens gunst, og sendte i stedet sin egen ekspedisjon til Susa.^{iv} Når Alkibiades forstår at han ikke vil få hjelp av Farnabazos, søker han i stedet støtte hos satrapen av Paflagonia.^v Men straks Farnabazos får kjennskap til dette, sender han ut en gruppe soldater som innhenter Alkibiades i en landsby i Frygia. Soldatene setter fyr på huset Alkibiades overnatter i. Han kommer ut for å forsvare seg, men dør av flammene og forfølgernes spyd.³⁴⁵

Cornelius Nepos vier påfallende mye oppmerksomhet til den siste fasen av Alkibiades' liv. Han forteller at det oppstår vennskap mellom Farnabazos og Alkibiades, og at førstnevnte gir Alkibiades skatteinntektene fra den Frygiske byen Grynium. Han gjengir også historien om Kyros og perserkongen som Diodoros tilskriver Eforos. Men hos Nepos er det ikke primært satrapen selv som ønsker livet av Alkibiades. I stedet er det Kritias som minner Lysander på at så lenge Alkibiades er i live, vil det athenske oligarkiet aldri kunne bli stabilt. Lysander blir skremt ved tanken på at Alkibiades skulle komme til å arrangere en ny tilbakekomst. Han truer derfor Farnabazos med at han vil avlyse avtalene mellom perserkongen og spartanerne dersom ikke Alkibiades blir utlevert. Farnabazos sender ut Sousamithras og Bagaesus, som setter fyr på Alkibiades' hus, slik Diodoros også forteller i tradisjonen fra Eforos. Nepos hevder at Alkibiades var rundt 40 år da han døde, men han må ha vært minst 45 år. Han plusser også på noen flere detaljer, i hovedsak tilsvarende de som gjengis av Plutark (se under), og som har vært tilskrevet en tradisjon fra Theopompos.³⁴⁶

Plutark skriver at Alkibiades begynte å frykte spartanerne etter Athens fall, og derfor forlot slottet i Paktye og begav seg innover i Bithynia.^{vi} Han tok med seg noen verdier, og plyndret til seg mer, men ble etter hvert betydelig svekket av stadige angrep fra thrakiske krigere. Han bestemte seg til slutt for å gjøre som Themistokles^{vii} hadde gjort, oppsøke kong Artaxerxes og tilby sine tjenester.

i Artaxerxes II var sønn av Darioes II Nothos, og kom til makten ved hans død i 404.

ii Xenofon nevner ikke dette i *Anabasis*, og Hatzfeld (s 347 n.1) påpeker det usannsynlige i at Xenofon, som selv var fortrolig med Kyros forberedelser, ikke skulle kjenne til Alkibiades' eventuelle forsøk på intervensjon.

iii Susa (Shush) ble erobret av Kyros den store i 538, og hovedstad i det persiske riket under Kambyses II (528-521).

iv Informasjonen medfører at Artaxerxes II får mer tid til å samle hæren som beseierer Kyros i 401, under slaget ved Cunaxa 70 km nord for Babylon. (Diodoros Siculus XIV 22-24.)

v Paflagonia var et kongedømme syd for den sentrale delen av Svartehavet. Det kom under Lydia på 500-tallet, og ble knyttet til det persiske imperium da Kyros beseiret Krösus i 547. Det er uklart hvilken satrap Eforos referer til, ettersom Paflagonia bevarte en selvstendig stilling under perserne, og ikke var underlagt noen satrap.

vi Region øst for Marmarahavet og syd for den vestlige delen av Svartehavet. Ble inkludert i Frygia etter at Lydia ble lagt inn under det persiske riket i 547.

vii Themistokles tilbragte siste del av sitt liv som rådgiver under kong Artaxerxes I. Han valgte å flykte fra Athen etter at han ble mistenkt for å være involvert i general Pausanias' planer om å inngå en allianse med perserne etter deres nederlag ved Salamis i 480. (Thukydid I CXXXV – CXXXVIII. Diodoros Siculus XI 23.3 og 54.2-58.)

Men på dette tidspunkt var De Tredve allerede blitt så bekymret over Alkibiades' planer og virksomheter at Kritias fant det påkrevet å orientere Lysander om at Athen ikke kunne bestå som stabilt oligarki så lenge Alkibiades var i live. Da Lysander i tillegg fikk beskjed fra ledelsen i Sparta om å avlive Alkibiades,ⁱ sendte han bud til Farnabazos med en oppfordring om å ta hånd om Alkibiades. Farnabazos satte sin bror Magaios og sin onkel Sousamithras på oppdraget. De fant Alkibiades i Frygia, der han bodde sammen med hetæren Timandra,ⁱⁱ omringet huset og satte fyr på det. Alkibiades klarte å komme seg gjennom flammene ved å slå dem ned med en haug med klær, og skremte deretter barbarene på flukt. Ingen av forfølgerne våget å møte ham i nærkamp, så Alkibiades ble drept av piler og spyd som rammet ham fra langt hold. Timandra plukket opp liket og gav Alkibiades en så storslått begravelse som hun hadde råd til.³⁴⁷

Plutark opererer også med en annen versjon av Alkibiades' død, der han forførte en kvinne av en velstående familie. I denne versjonen er det kvinnens brødre som oppsøker ham i Frygia, og avliver ham på den ovenfor beskrevne måten.³⁴⁸

Biografen Walter Ellis er mer liberal enn Perrin og Hatzfeld når det gjelder å akseptere spekulasjoner rundt Alkibiades' død. Han kritiserer Xenofon for hans taushet,³⁴⁹ og roser Nepos for hans fyldige 'informasjoner'.³⁵⁰ Ellis antar at Lysander, enten på eget initiativ eller på ordre fra Sparta, krevde av Farnabazos at Alkibiades skulle henrettes, at Farnabazos utpekte to menn som tente på Alkibiades' oppholdssted, drepte ham med spyd idet han forsøkte å rømme, og brakte hans hode til Farnabazos som bevis.³⁵¹

2.27 Sokrates' død

Selv om Thukydid kan ha avsluttet skrivingen på sitt historiske verk så sent som i 397, finner man ingen referanser til rettssaken mot Sokrates, eller hans henrettelse. Heller ikke Xenofon nevner rettssaken eller henrettelsen i sine historiske verker (Hellenika og Anabasis). I *Erindringer om Sokrates* imøtegår han anklager rettet mot filosofen. Han responderer antakelig på Polykrates' pamflett fra midten av 390-tallet, der Sokrates' relasjoner til Kritias og Alkibiades trekkes inn som spesifikasjoner av anklagene om å forlede ungdommen. Det er usikkert om relasjonen til Alkibiades hadde noen betydning under selve rettssaken.³⁵²

Diodoros skriver at Sokrates ble anklaget av Anytosⁱⁱⁱ og Meletos for *gudløshet* (ἀσεβεία) og

i Plutark angir to mulige grunner til dette initiativet: enten at også ledelsen i Sparta var bekymret for Alkibiades *dyktighet* (δύστης) og hans *tilbøyelighet til å sette i gang store prosjekter* (μεγαλοπραγμοσύνην), eller at noen ønsket å blidgjøre kong Agis (*Alkibiades* XXXVIII 4).

ii Iflg Plutark var hun en krigsfange fra Hyccara på Sicilia, og mor til den berømte hetæren Laïs fra Korinth. Se også Athenaios, *De lærdes selskap* XII 535e og XIII 574e-f.

iii Ifølge anekdotene skal han ha vært en av den unge Alkibiades' elskere. Plutark forteller at Alkibiades en gang stormet inn i et selskap arrangert av Anytos, og stjal halvparten av drikkebegrene. Anytos' venner ble opprørt, mens han selv var takknemlig for at Alkibiades hadde latt halvparten av begrene *bli igjen* (*Alkibiades* IV 4-5 og *Om kjærlighet* 762c-d). Historien finnes også hos Athenaios (op.cit. XII 534e-f). Det har vært hevdet at Anytos' sjalusi kan ha motivert hans engasjement i rettssaken mot Sokrates, men dokumentasjonen er tynn (se Gribble s 97, n.30).

for å ødelegge de unge (φθορά τῶν νέων). Deretter ble han dømt til døden og henrettet med skarntyde. Men folket angret fordi anklagen hadde vært uberettiget, og ble så rasende på anklagerene at de til slutt drepte dem uten rettssak.³⁵³ Ifølge andre kilder var det også en tredje anklager, Lykon, som man riktignok vet lite om. Samtidige kilder forteller ikke om athenernes anger eller drapet på anklagerne.

Diogenes Laertius skriver at Anytos' anklage mot Sokrates var motivert av en opplevelse av å ha blitt krenket av filosofen. Han fikk deretter Meletos til å bringe klagemålet inn for retten, med en tale skrevet av demagogen Lykon.³⁵⁴ Han innfører også to andre deltagere på anklagesiden, Polyektos og sofisten Polykrates. Diogenes viser til Favorinos som underkjenner autentisiteten av Polykrates' tekst *Anklageskrift mot Sokrates* (κατηγορία Σωκράτους), siden den refererer til Konons gjenoppbygging av Athens murer, som fant sted først i 394. Teksten kan derfor ikke ha blitt fremført under rettssaken i den form den er kjent i dag. Derimot hadde teksten betydning for ettertidens fremstillinger av Sokrates, fordi den søkte å sverte ham ved å fremholde hans ansvar som Alkibiades' og Kritias' lærer. Teksten finnes ikke i dag, men dens innhold kan i noen grad rekonstrueres på basis av gjengivelser hos Isokrates, Athenaios og Libanios.

Diogenes refererer også til Antisthenes og Platons versjoner, der de tre anklagerne fungerer som protagonister for krenkede samfunnsklasser: Anytos for håndverkere og politikere, Lykon for retorikerne og Meletos for poeten, fire yrkesgrupper som alle hadde fått lide under Sokrates skarpe analyser.³⁵⁵ Diogenes hevder videre, som Diodoros, at athenerne angret på dommen og henrettelsen: Like etter henrettelsen ble gymnasiene stengt, Anytos og Lykon ble bannlyst, Meletos ble henrettet, og Anytos ble senere også forvist fra Heraklea.³⁵⁶

2.28 Anklagene mot Sokrates

Også etter Sokrates' død var det en vedvarende interesse for hans forhold til Alkibiades, ettersom Kritias og Alkibiades var blitt anført som eksempler på hvordan Sokrates' lære virket ødeleggende på ungdommen. Sofisten Polykrates presenterte noen år etter henrettelsen av Sokrates et anklageskrift mot filosofen (κατηγορία Σωκράτους), der han legger spesiell vekt på forholdet til Alkibiades. De som ønsket å beskytte Sokrates' ettermæle, besvarte Polykrates' utspill gjennom å fremstille filosofens relasjoner på en måte som underkjente hans ansvar for sine elevs overtredelser. *Protagoras* og *Drikkegildet* av Platon, Xenofons *Erindringer om Sokrates* og (fragmenter av) Faidons *Zopyros* er fortsatt tilgjengelige tekster som antas å ha inngått i sokratikernes defensorium mot Polykrates' anklage. Det skal også ha vært utgitt en rekke dialoger med Alkibiades som hovedaktør. Platons *Alkibiades I* og den pseudo-platonske *Alkibiades II* er bevart intakt, og det finnes fragmenter fra dialoger av Aiskines fra Sfettos, Antisthenes, Evklid og Faidon.³⁵⁷

3. Antikkens versjoner av Alkibiades

Enkeltindividers valg og moralske kvaliteter hadde en sentral plass i antikkens historieskrivning. Fordi Alkibiades, i motsetning til Sokrates, var en viktig aktør innen både politikk og krigføring, finnes det en rekke *deskriptive og vurderende utlegninger* av hans personlighet. Gjennom taler som refereres, kommer også Alkibiades selv til indirekte å blande seg inn i dette forsøket på karakterbeskrivelse. Det har åpenbart vært viktig for ham å prøve å korrigere negative karakteristikk, fordi et belastet offentlig omdømme var en vesentlig sikkerhetsrisiko. I dette kapittelet er også inkludert *beskrivelser av hendelser og handlinger* som bidrar til å tydeliggjøre karaktertrekk hos Alkibiades, også når slike trekk ikke er eksplisitt formulert av den antikke forfatteren.

Vurderingene av Alkibiades reflekterer imidlertid ikke bare hans atferd, eller den vurderende forfatterens tolkning av denne atferden. Siden Alkibiades var en sentral politisk skikkelse i sin samtid, og forble en kontroversiell figur også etter sin død, kom fremstillinger av Alkibiades' liv også til å fungere som markører for forfatteres politiske tilhørighet. Å ta stilling i forhold til Alkibiades impliserte også visse vurderinger av det politiske liv i Athen på siste halvdel av 400-tallet, og visse vurderinger av forholdet mellom det sterke individet og massen. Oxford-filologen David Gribble har skrevet den mest omfattende analysen av antikkens litterære fremstillinger av Alkibiades' liv og opererer med tre kronologisk-tematiske faser, der hver fase ifølge forfatteren er «stadig mindre sannferdig i forhold til 400-tallets Alkibiades»: ³⁵⁸ 1: 400-tall og tidlig 300-tall, 2: sent 300-tall, 3: hellenismen. Følgende presentasjon følger i hovedsak Gribbles skjema.

3.1 400-tall og tidlig 300-tall

Denne perioden er preget av en polarisert fremstilling av Alkibiades: enten som suveren byborger og beundret folkehelt, eller som en maktkåt og egosentrisk trusel mot fellesskapet og det demokratiske styresett. Det ekstraordinære ved Alkibiades fremstilles enten som noe som *fryktes* fordi det oppfattes som en fare for den politiske stabiliteten, eller noe som *dyrkes* under forhåpninger om at hans suksess også kan bli bystatens suksess. En forfatter som Thukydid, med sine objektivitetspretensjoner, kan riktignok alternere mellom slike fremstillingsmodi, men den underliggende polariseringen er likevel som oftest tydelig.

Tre grupper av tekster inngår, ifølge Gribble, i denne fasen: De historiske tekstene av Thukydid og Xenofon konsentrerer seg om Alkibiades' politiske betydning, og omtaler private forhold bare fordi (og i den grad) Alkibiades' private liv fikk politisk betydning. I taler skrevet for rettssalen og Folkeforsamlingen brukes fortolkninger av Alkibiades' *bios* (dvs. hans måte å leve sitt liv på) til å plassere ham i forhold til sine medborgere i bystaten og til det politiske system. Talerens

egen posisjon bestemmer hvorvidt Alkibiades' utenforskap fremstilles som et fremragende og selvpoppofrende bidrag til fellesskapet, eller som en egosentrisk maktpersons trusel mot folkestyret. Det kan være vanskelig å bestemme hvilke (evt. hvilke deler) av disse talene som faktisk har vært fremført, og hvilke som har vært skrevet som retoriske øvelser. I komediene ble Alkibiades' privatliv gjenstand for satire. Hans forfengelighet, hans forhold til nytelser og hans seksuelle frivolitet ble derfor viet større oppmerksomhet enn hans politiske virksomhet.

3.1.1 Thukydids (460/55 – 400)

Enkelte forfattere har hevdet at Thukydids erfaring med Alkibiades' politiske karriere medførte at han gradvis begynte å tillegge individet en større rolle som årsaksfaktor i historien.³⁵⁹ Gribble underkjenner imidlertid en slik vurdering, og leser Thukydids fokus på Alkibiades som uttrykk for at han hadde observert en endring i Athens politiske liv etter Perikles' død. Perikles beskrives hos Thukydids som en mann som faktisk satte egne interesser til side for å ivareta fellesskapets interesser, mens etterfølgere som Kleon, Nikias og Alkibiades bare synes å bruke pretenderte statshensyn som skalkeskjul for kompetitive egeninteresser. For å fremstille den post-perikleanske historien var det derfor nødvendig å vie enkeltindividenes motiver og handlinger større oppmerksomhet enn under Perikles, nettopp fordi deres politiske beslutninger i mindre grad lot seg forklare ut fra fellesskapets reelle interesser.³⁶⁰

Ifølge Gribble videreførte Thukydids – gjennom hele sitt verk – en tradisjon fra Herodot med å bruke individer til å gi historien et narrativt fokus. Selv om enkeltindividenes livsløp ikke ble ansett som interessante, kunne de delene av individers liv som var relevante for historien, likevel få en sentral plass i fremstillingen. Når Alkibiades vies påfallende mye oppmerksomhet hos Thukydids, reflekterer det ifølge Gribble ikke at han ble ansett som noen vesentlig individuell årsaksfaktor i historien, men at han representerte en karaktertype som under de gitte historiske omstendigheter skulle komme til å få stor betydning.³⁶¹

Gribble går også i rette med forestillingen om at man fra Thukydids tekster kan ekstrahere noen integrert «domfellelse» over enkeltindivider, og at denne «dommen» eventuelt kan undergå påvisbare endringer gjennom forløpet av teksten (eller skriveprosessen).³⁶² Hos Thukydids er individet (med mulig unntak for Perikles) en narrativ drivkraft og ikke et tema som er interessant for sin egen del. Dessuten var Thukydids samtidshistoriker; han omtalte personer hvis omdømme fortsatt var uavklart (evt. fordi de fortsatt var i live). Ved å håndtere individomtalen med nennsomhet og presisjon kunne han unngå at hans tekst ble marginalisert av ettertidens konklusjoner. I den grad man kan lese seg frem til personvurderinger hos Thukydids, fremstår de derfor gjerne som resultatet av et forsøk på å «find a way of negotiating the competing and polarized rhetorical presentations of the historian's own day.»³⁶³

3.1.1.1 Nikias-freden (421)

Thukydid's første presentasjon av Alkibiades er knyttet til problemene som oppsto mellom atenerne og spartanerne allerede året etter inngåelsen av «Nikias-freden».³⁶⁴ Thukydid begynner med å fastslå at Alkibiades – som på dette tidspunkt var rundt 30 år – på grunn av slektens meritter nøytt stor respektⁱ i Athen, til tross for sin unge alder. Men straks etter fremholder han at Alkibiades' ønske om å bryte fredsavtalen med spartanerne, var styrt av et psykologisk reparasjonsbehov: Spartanerne hadde trigget hans stolthet og kranglevorenhetⁱⁱ da de under fredsforhandlingene foretrakk å forholde seg til mer erfarne menn som Nikias og Lakes, og ikke vektla Alkibiades' tilknytning til Sparta gjennom familiens tidligere proxeni. Thukydid skriver ikke eksplisitt hva han mener om et slikt motivasjonsgrunnlag, og det er ikke opplagt at han ville underkjent det. I Iliaden er krenkelsesdrevne handlingsmønstre anerkjent, og helten Akillevs faller ikke i status selv om han setter hele felttoget i fare som en reaksjon på at Agamemnon tar fra ham slavepiken Briseïs.ⁱⁱⁱ Men når Thukydid bare noen linjer senere gjentar poenget med at Alkibiades følte seg «på alle måter krenket»^{iv} av spartanerne, er det nærliggende å lese dette som uttrykk for at han likevel mener Alkibiades' vurderingsevne kan ha vært forstyrret av overdreven krenkbarhet.

Alkibiades inviterer utsendinger fra Argos, Elis og Mantinea for å starte forhandlinger med tanke på en allianse. Spartanerne sender straks en motdelegasjon til Athen, håndplukket for å appellere til atenerne, og med Alkibiades' venn Endios som en av de tre delegatene. Delegasjonen har fått full forhandlingsrett og orienterer Rådet om dette. Alkibiades klarer likevel å overtale utsendingene til å benekte sin beslutningsmyndighet overfor Folkeforsamlingen. Som en motytelse lover han å bruke sin personlige innflytelse til å sørge for at Sparta får tilbake kontrollen over Pylos.^v På det påfølgende møtet i Folkeforsamlingen blir atenerne rasende over at spartanerne har talt med to tunger og gitt motstridende opplysninger om sine myndigheter. Alkibiades trer inn og overhøveler spartanerne for deres upålitelighet. Nikias bruker sin innflytelse til å utsette beslutningen i noen dager, men Alkibiades lykkes til slutt med sin strategi; atenernes irritasjon over spartanernes upålitelighet medfører at de inngår avtale med argivene, mantineerne og eleerne. Alkibiades fører både Folkeforsamlingen, spartanerne, sin venn Endios og Nikias bak lyset.^{vi} De påfølgende skildringene av hærtokten, der Alkibiades' koalisjon til slutt lider nederlag under slaget

i «ἀξιώματι δὲ προγόνων τιμώμενος» (men [likevel] respektert på grunn av forfedrenes ære) Thukydid V XLIII.2.

ii «φρονήματι φιλονικῶν ἠγαντιοῦτο» (av kranglevorenhet fordi hans stolthet var såret) Loc.cit.

iii «Gråtende satte Akillevs seg ned på den grålige havstrand, fjernt fra sitt folk, og han skuet så mørk over storhavets vidder.» (Homer, *Iliaden*, 1. sang, l. 349-350) Først i 19. sang, og som en følge av elskerens Patroklos' død på slutten av 16. sang, klarer Akillevs å gjenfinne motivasjon for å tre inn igjen i kampen, og dermed snu akaierens krigslykke: «...nu får vi alle tenke på kamp. Det sømmer seg ei å nøle og spille tiden med snakk, ti stort er det verk som ennå er ugjort.» (Ibid. 19.sang, l. 148-150)

iv «πανταχόθεν τε νομίζων ἐλασσοῦσθαι» (og fordi han på alle måter anså seg krenket) Thukydid V XLIII.3.

v Odden nord for øya Sfakteria som var landbasen for atenernes militære suksess under Kleon og Demostenes i 425.

vi Thukydid (V XLV.3) understreker betydningen av å splitte Nikias og spartanerne: «Βουλόμενος δὲ αὐτοὺς Νικίου τε ἀποστῆσαι ταῦτα ἔπρασε ...» (Men han gjorde dette fordi han ønsket å holde dem borte fra Nikias ...)

ved Mantinea i 418, holdes i en rent deskriptiv form. Heller ikke når Alkibiades' tilstedeværelse senere forstyrrer spartanernes forsøk på å inngå en fredsavtale med argivene³⁶⁵, eller når han leder en ekspedisjon som bortfører 300 argiver mistenkte for spartafili³⁶⁶, tilfører Thukydide noen personvurdering.

3.1.1.2 Forspillet til ekspedisjonen til Sicila

Under opptakten til athenes ekspedisjon til Sicilia et par år senere velges Alkibiades som en av tre generaler (sammen med Nikias og Lamakos) til å lede ekspedisjonen. Alkibiades er nå blitt en såpass sentral figur i athensk politikk og militærliv at han utsettes for en mer inngående vurdering. De første kritiske antydningene kommer i Nikias' tale til Folkeforsamlingen. Alkibiades' navn nevnes ikke, men de tilstedeværende har neppe problemer med å forstå hvem han sikter til, og Thukydide bekrefter eksplisitt at Alkibiades er kritikkens målskive.³⁶⁷ Nikias beskriver ham som grepet av ungdommelig overmot, styrt av egeninteresserⁱ og overeksitert av å ha blitt valgt som general for en ekspedisjonⁱⁱ som han egentlig er «for ung»ⁱⁱⁱ til å lede. Deretter går han til angrep på hans personlige livsstil, hans ønske om å oppnå andres beundring gjennom å drive med kostbar hesteavl,^{iv} og han advarer mot å la ham få anledning til å fremheve seg selv på fellesskapets regning.^v Etter Nikias oppfatning vil Alkibiades bruke ekspedisjonen til å oppnå privat økonomisk vinning. Han karakteriserer ham som en mann som både ødelegger for fellesskapet og ødsler bort sine egne økonomiske ressurser.

Ved flere anledninger i Thukydides beretninger om Peloponneserkrigen fremstår Nikias med sin forsiktige konservatisme og manglende interesse for å styrke sin egen sosiale posisjon som en motpol til Alkibiades og hans intervensjonistiske hissighet og umettelig begjær etter å øke sin anseelse og å høste mest mulig anerkjennelse. Noe av denne forskjellen kan naturligvis forklares med Nikias' høyere alder og at Nikias allerede var vel etablert med en stor formue og et godt omdømme, mens Alkibiades var i god gang med å bruke opp sin formue og nettopp hadde begynt å bygge opp sin offentlige anseelse. Men Thukydides tekster peker i retning av at det også dreier seg om en motsetning mellom personligheter eller karaktertrekk, det som grekerne kalte «ethos»^{vi}. Det kan virke som Thukydide mener at det var slike forhold som disponerte Alkibiades for å mislykkes. I første omgang bruker han Nikias som talerør for denne oppfatningen, som for eksempel i utsagnet om at «grådighet har medført få suksesser, men mange [suksesser] har vært vunnet med forsiktighet og forutseenhet».^{vii}

i «...τὸ ἑαυτοῦ μόνον σκοπῶν...» (*idet han bare ser hen til seg selv*) Thukydide VI XII.2.

ii «...ἄρχειν ἄσμενος αἰρεθείς...» (*oppromt over å ha blitt valgt til å lede*) Loc.cit.

iii νεώτερος – νεότερος Loc.cit.

iv «...θαυμασθῆ μὲν ἀπὸ τῆς ἱπποτροφίας...» (*bli beundret for sin hesteoppdrett*) Loc.cit.

v «...τῆς πόλεως κιδύνω ἰδίᾳ ἔλλαμπρύνεσθαι...» (*på statens risiko/belastning oppnå ære for seg selv*) Loc.cit.

vi ἦθος – ethos – et tilvant sted, skikk, en persons karakter eller tilbøyeligheter

vii «...ἐπιθυμία μὲν ἐλάχιστα κατορθοῦνται προνοία δὲ πλεῖστα...» (*begjær gir minst suksess, og forsiktighet mest*) Ibid.

Nikias og Alkibiades videreførte hvert sitt aspekt av Perikles' unike kombinasjon av reflektert moderasjon og grensesprengende vågemot.³⁶⁸ Perikles' advarsel mot *imperial overstretch* i sin tale til atenerne i forkant av den 2. peloponnesiske krigen³⁶⁹ er en ganske åpenbar referanse for Nikias' tale.³⁷⁰ Thukydids går langt i retning av å hevde at atenernes endelige nederlag i 404 skyldtes at de ikke var i stand til å opprettholde den balansen som Perikles' prediket,³⁷¹ og fremholder ekspedisjonen til Sicilia som et vesentlig bidrag til det dårlige sluttresultatet. Fordi Alkibiades var en sentral pådriver for ekspedisjonen, er det nærliggende å anta at Thukydids ville legge ansvaret på ham. Men i de utfyllende kommentarene kommer det klart frem at det snarere er *Alkibiades' fiender* historikeren har i tankene.³⁷² Gribble har påpekt Thukydids subtile tvetydighet i fremstillingen av omstendighetene rundt Sicilia-ekspedisjonen: Selv om Alkibiades' overtalelser forførte den athenske befolkning til å sette i gang den skjebnesvangre ekspedisjonen, hadde den athenske befolkningen – gjennom tilbakekallelsen av Alkibiades – antakelig selv skylden for at den mislyktes.³⁷³

Etter Nikias' tale følger Thukydids andre presentasjon av Alkibiades, og her er tonen strammere enn i den første. Igjen fremholdes at det er striden med Nikias, snarere enn militærstrategiske overveielser, som er kilden til Alkibiades' handlingsiver. Dette står i kontrast til presentasjonen av Nikias' tale, der Thukydids ikke postulerer utenforliggende motiver. I tillegg til den generelle politiske stridenⁱ mellom de to anføres det at Alkibiades er spesielt motivert av at han selv har blitt nevnt i nedsettende vendingerⁱⁱ i Nikias' tale. Deretter begynner Thukydids å plukke frem argumenter som til forveksling ligner på dem som han i første omgang hadde lagt i Nikias' munn: Alkibiades er ivrig etter å bli general fordi han tørster etter å underlegge seg både Sicilia og Khartago og på den måten kunne øke sin personlige rikdom og styrke sin offentlige anseelse.ⁱⁱⁱ I en bisetning nevner han igjen Alkibiades' allmenne anerkjennelse blant atenerne, før han påpeker at Alkibiades hengir seg til forlystelser som er så kostbare at de overskrider hans egne økonomiske ressurser.^{iv} Som ett eksempel på en slik overdådighet gjentar han Nikias' kritikk av Alkibiades' hesteoppdrett. Mangelen på samsvar mellom ressurser og forbruk er åpenbart et vesentlig ankepunkt for Thukydids, fordi han setter den direkte i sammenheng med (en innskutt foregripelse av) den senere ødeleggelsen av den athenske staten.^v

I første omgang virker det som Thukydids mener at Alkibiades' økonomiske etos medførte at han senere utøvte militære og politiske handlinger som forårsaket bystatens undergang. En

VI XIII.1.

i «...διάφορος τὰ πολιτικά...» (*politisk uenighet*) Thukydids VI XV.2.

ii «...αὐτοῦ διαβόλως ἐμνήσθη...» (... [*Nikias hadde*] referert [*på en*] nedsettende [*måte*] til ham) Loc.cit.

iii «...τὰ ἴδια ἅμα εὐτυχίᾳς χρήμασι τε καὶ δόξῃ ὠφελήσιν...» (*samtidig øke hans egen rikdom og bidra til hans ære*) Loc.cit.

iv «...ταῖς ἐπιθυμίαις μείζουσιν ἢ κατὰ τὴν ὑπάρχουσαν οὐσίαν ἐρχήτο ...» (... he indulged desires beyond his actual means.) Ibid. VI XV.3.

v «ὅπερ καὶ καθεῖλεν ὕστερον τὴν τῶν Ἀθηναίων πόλιν οὐχ ἥκιστα.» (And it was precisely this sort of thing that most of all later destroyed the Athenian state.) Loc.cit.

alternativ tolkning kunne være at Alkibiades' holdninger var representative for en type holdninger som på grunn av sin allmenne utbredelse medførte en serie av handlingsvalg som mer indirekte summerte seg opp til en politisk katastrofe for bystaten i den formen Thukydid kjente og ønsket den.ⁱ Men hans etterfølgende avklaring peker i retning av andre årsakssammenhenger. Thukydid forklarer hvordan Alkibiades' grandiositet og mangel på nytelsesmessig selvbeherskelseⁱⁱ utløste en frykt blant befolkningen som utviklet seg til en mistanke om at han planla å etablere seg som tyrann.ⁱⁱⁱ Som følge av denne frykten overlot man kontrollen over Sicilia-ekspedisjonen til andre personer (dvs. Nikias og Lamakos), som førte krigen mot Syrakus på en slik måte at den førte til Athens fall.^{iv} Med en slik lesning (se kommentar i fotnoten) hevder altså Thukydid at Sicilia-ekspedisjonen sannsynligvis ville blitt brakt til suksess med Alkibiades som ledende general. Athenene gjorde følgelig, ifølge Thukydid, en stor feil da de brukte sine *private* reaksjoner på Alkibiades som grunnlag for å legge bånd på hans utfoldelse som general, politiker og potensiell statsleder.^v

Forestillingen om at en persons private livsførsel kunne fungere som en indikator for hans evne til å ivareta storsamfunnets interesser, var utbredt i den greske antikken. Hos Xenofon, Platon og Aristoteles påviser Foucault incitamentet til å trene opp sin selvbeherskelse før man begir seg inn i politisk arbeid.³⁷⁴ Den tempererte personlighet^{vi}, der drifter og lyster er underlagt en overordnet rasjonalitet, kunne oppøves gjennom en kontinuerlig kamp mellom regulerende og begjærende instanser i selvet.^{vii} Når personligheten ble formet på denne måten, ble det antatt at resultatet manifesterte seg både i privatsfæren og i den offentlige sfæren. Men Thukydid antyder altså at det athenske folk ville ha tjent på å operere med et skille mellom privat og offentlig livsførsel, fordi Alkibiades faktisk *hadde* kapasitet til å beherske militære og politiske anliggender, til tross for at han manglet evnen til å beherske seg selv. En slik distinksjon mellom privat og offentlig moral blir

i En slik lesningen finnes f.eks. hos Gary Alan Scott (*Plato's Socrates as Educator*, s 126).

ii «...τὸ μέγεθος τῆς τε κατὰ τὸ ἑαυτοῦ σώμα παρανομίας ἐς τὴν δίαίταν ...» (...the greatness of his lawless and sensual self-indulgence in his manner of living,...) Thukydid VI XV.4.

iii Thukydid sikter antagelig til Alkibiades' opphold i Athen i 407, etter 400-manns oligarkiet og før De tredves tyranni. Plutark skriver at deler av underklassen ønsket at han skulle etablere seg som tyrann (*Alkibiades* XXXIV 6).

iv Se Thukydid VI XV.4. I Smiths oversettelse blir setningen «... καὶ ἄλλοις ἐπιτρέψαντες ...» (og [til] andre ble overlatt) oversatt med «... and so entrusting the city to other hands ...», som viser til «τὴν πόλιν» (*byen*) i slutten av setningen. Hatzfeld (s 151) bruker «On confia à d'autres (qu'à Alcibiade) la conduite de la guerre ...», som viser til «τὰ τοῦ πολέμου» (*det som hører til krigen*) tidligere i setningen. Han tilføyer også en grammatisk begrunnelse for sitt valg (ss 199f n.1). Begge oversettelsene kan forsvares, og Hatzfelds versjon er foretrukket her fordi den gir setningen klarere mening. Steven Forde problematiserer begge løsningene, og hevder at Thukydids hovedpoeng er å «introduce Alcibiades as a question», ikke å ta stilling til hans moral eller kompetanse (ss 76-78 m/noter).

v «... δημοσίᾳ κράτιστα διαθέντι τὰ τοῦ πολέμου ἰδίᾳ ἕκαστοι τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτοῦ ἀχθεσθέντες ...» (... though publicly he managed the affairs of the war most excellently, in his private life every man had been offended by his practices,...) Thukydid VI XV.4.

vi σωφροσύνη – sōfrosynē – moderasjon, forsiktighet, selvkontroll

vii Det er denne *kontinuerlig selvbearbeidende prosessen* som ifølge Foucaults lesning betegnes med begrepet «ἐνκρατεία» (*enkrateia*), som kan oversettes med «å være i kontroll». Σωφροσύνη (*sofrosyne*) er resultatet av at dette arbeidet har lyktes.

ifølge Foucault tydeligere når det etableres atskilte opplæringsregimer for de to sfærene.ⁱ

Alkibiades' forsvar mot angrepene fra Nikias åpner med en påstand om at han gjennom å søke ære for seg selv og sin slekt, også har virket til fordel for sitt folk.ⁱⁱ Denne fordelten består i at han gjennom å utagere sin overdådighet (og her nærmer han seg en innrømmelse av at han faktisk har levd «over evne») hadde klart å få athenernes fiender i den peloponnesiske krigen til å tro at også den athenske bystaten var sterkere enn den faktisk var. Når Alkibiades ikke gir noe eksplisitt forsvar for hvorfor dette var så prisverdig, skyldes det antagelig at det å få fienden til å overvurdere ens egen styrke, var et anerkjent psykologisk grep i gresk krigsstrategi.³⁷⁵ Alkibiades' neste anførsel i sitt selvforsvar er mindre publikumsvennlig. Han hevder sin rett til å utagere følelsen av overlegenhet, fordi det er like naturlig at vellykkede mennesker er «ensomme», som at mislykkede mennesker er det. Selv om enestående menneskerⁱⁱⁱ (som han selv) er provoserende for sine samtidige, vil de æres av et stolt fedreland straks de har gått bort.

For å kunne gjennomføre et vellykket temaskifte, der han går over fra å forsvare seg selv til å markedsføre ekspedisjonen til Sicilia, må Alkibiades foreta ytterligere en presisjon av sitt selvbilde. Han introduserer nettop et slikt skille mellom sitt private og sitt offentlige virke som Thukydid har alludert til tidligere i teksten, og ber Folkeforsamlingen undersøke om han – til tross for sin private ekstravaganse – har skjøttet sine offentlige verv på en god måte.^{iv} Som dokumentasjon for sin militære kompetanse trekker han frem hærtoktet som endte med slaget ved Mantinea, der hans allianse ble knust av den spartanske hæren. Han erkjenner naturligvis nederlaget, men fremhever at han ved å samle en så stor hær av allierte (og uten å påføre den athenske staten alle de omkostninger og risiki det ville medført å føre krigen med en rent athensk hær), likevel satte en støkk i spartanerne, slik at de fortsatt var usikre på seg selv selv om de vant slaget.^v Med dette grunnlaget kan han så gå i gang med å overtale athenerne til å forstå både at det er mulig å vinne Sicilia, og at en slik ekspedisjon ville være en verdig måte å videreføre den athenske tradisjonen for å overskride fremfor å konsolidere sin suksess.^{vi} Nikias, som innser at han

i «...il y aura décrochage entre les exercices qui permettent de se gouverner soi-même et l'apprentissage de ce qui est nécessaire pour gouverner les autres...» (Michel Foucault, *Histoire de la Sexualité*, Vol 2, 1984, p 90). Foucault gir ikke noen eksplisitt tidsangivelse for dette skiftet, utover at det ikke finner sted under «la pensée grecque de l'époque classique».

ii «ὧν γὰρ πέρι ἐπιβόητός εἰμι, τοῖς μὲν προγόνοις μου καὶ ἐμοὶ δόξαν φέροι ταῦτα τῇ δὲ πατρίδι καὶ ὠφελίαν.» (For those things for which I am railed at bring glory to my ancestors and myself, as well as advantage to my country.) Thukydid VI XVI.1.

iii «...τινος λαμπρότητι προέσχον...» («...stood out as illustrious,») Ibid. VI XVI.5.

iv «...τὰ δημόσια σκοπεῖτε εἴ του χειρὸν μεταχειρίζω.» (...look at my public acts and see whether I execute them worse than another.) Ibid. VI XVI.6.

v «ἔξ οὗ καὶ περιγενόμενοι τῇ μάχῃ οὐδέπω καὶ νῦν βεβαίως θαρσοῦσιν.» (...and in consequence of this, though victorious in the field, even they have not firm confidence.) Loc.cit. Sharon Press (1991) har ikke sans for slike subtiliteter, og avviser slaget ved Mantinea som en «failure» for Alkibiades' planer, uten å referere til Alkibiades' egen fortolkning.

vi «... πόλιν μὴ ἀπράγμονα τάχιστ' ἄν μοι δοκεῖν ἀπραγμοσύνης μεταβολῇ διαφθαρήναι...» (*en stat som ikke er vant til å holde seg utenfor utenrikspolitisk aktivitet ville etter min oppfatning gå raskt til grunne om den skulle forandre seg til en stat som var utenrikspolitisk passiv*) Ibid. VI XVIII.7. At denne fremstillingen av athenerne ikke bare var et retorisk grep, men reflekterte en mer utbredt oppfatning av bystatens tilbøyelighet til progressivisme, bekreftes bl.a.

preker sin konservatisme for døve ører, prøver en mer indirekte (og igjen mislykket) strategi i sitt siste forsøk på å forpurre felttoget.

3.1.1.3 *Ødeleggelsen av hermene*

Etter ødeleggelsene av Hermes-statuen ble ikke Alkibiades umiddelbart anklaget for å ha deltatt, men enkelte vitner hevdet at Alkibiades hadde vært med på å ødelegge andre statuer og dessuten hadde deltatt i latterliggjørende versjoner av de Eleusinske mysteriene. Anklagene om manglende respekt for tradisjonell religiøsitet var uttrykk for en utbredt bekymring for oligarkiske impulser innenfor aristokratiet. Men ifølge Thukydides ble denne reaksjonen plukket opp og forsterket av mennesker som var sjalu på Alkibiades fordi de anså ham som en trussel mot sine egne ambisjoner om makt og anerkjennelse. Her ligger Thukydides sympati åpenbart hos Alkibiades, som fremstilles som vesentlig mer ansvarlig og renhårig enn sine motstandere. Disse valgte å la Alkibiades få seile i første omgang, for deretter å kalle ham tilbake fra felttoget når de hadde bygget opp en tilstrekkelig sterk sak mot ham.³⁷⁶ Denne strategien bidro i vesentlig grad til å utløse Alkibiades' første svik mot den athenske staten, og til at ekspedisjonen til Sicilia endte i militært nederlag for athenerne.³⁷⁷

3.1.1.4 *Ekspedisjonen til Sicilia*

Under ekspedisjonen til Sicilia støtte den athenske hæren straks på problemer. Det var vanskeligere enn forventet å etablere allianser, og det viste seg at de var blitt lurt av egesterne, som ikke hadde så store skatter som de hadde gitt inntrykk av. Nikias hadde forutsett sistnevnte skuffelse og kunne ta den med større sinnsro enn sine kolleger Lamakos og Alkibiades. Likevel var det igjen Alkibiades som lyktes med å benytte anledningen til å markere seg som ekspedisjonens drivende kraft. Mens Nikias anbefalte en avgrenset intervensjon til fordel for Egesta og deretter full tilbaketrekning, understreket Alkibiades det forsmedelige i å seile ut med så stor opprustning for så å gi etter for den minste motstand. Han anbefalte derfor å bygge opp allianser blant andre byer på Sicilia før de gikk til angrep på både Selinous og Syrakus. Selv om hensynet til ære og fremtoning, mer enn militærstrategisk realisme, preget Alkibiades' retorikk, var det likevel hans strategi som fikk gjennomslag. Hans suksess ble forsterket ved at athenerne fikk etablert kontroll over byen Catana, nord for Syrakus.³⁷⁸ Selv etter at Alkibiades hadde forlatt ekspedisjonen, fortsatte Nikias å følge hans planer.³⁷⁹

av de korintiske utsendingenes tale til den peloponnesiske alliansen etter nederlaget ved Potidaia (433/32): «...they are given to innovation and quick to form plans and to put their decisions into execution, (...) Again, they are bold beyond their strength, venturesome beyond their better judgement, and sanguine in the face of dangers; (...) [T]hey regard untroubled peace as a far greater calamity than laborious activity.» Thukydides I LXX – LXXI.4.

3.1.1.5 Tilbakekallelsen av Alkibiades

Thukydid bruker mye plass på å forklare bakgrunnen for at athenerne i mellomtiden har bestemt seg for å sende ut et skip for å hente Alkibiades tilbake til den ventende rettssaken. Nå er det ikke lenger bare generalens fiender som underlegges historikerens kritiske blikk. Hele den athenske befolkning omtales som en gjeng villstyrige tenåringer, ute av stand til å råde i eget hus. Styrt av irrasjonell frykt for at en tyrann igjen skulle ta kontrollen over Athen, stolte de på rykter fra tvilsomme personer og kastet mange av sine beste borgere i fengsel.ⁱ Thukydid uttrykker ikke noen eksplisitt vurdering av hvorvidt det er berettiget å tilbakekalle Alkibiades, men det virker som han inkluderer ham i gruppen av dem som «har et godt rykte og bare er anklaget på grunn av informantens skurkestreker».ⁱⁱ Prosessene aksellererte etter at vitnemålet fra folketaleren Andokides bidro til at saken om ødeleggelsen av hermene kunne avsluttes. Thukydid understreker at vitnemålet var omstridt, samtidig som han anerkjenner at det hadde en 'rensende' effekt gjennom å kanalisere og temme athenernes aksellererende paranoia.³⁸⁰

I Thukydids fremstilling blir Alkibiades den sentrale syndebukken i denne folkelige renselsesprosessen. På et tynt grunnlag tillegges han også ansvar for andre konspirasjoner rettet mot Athen, og anklages for å stå i ledtog med både spartanere og argiver. Utsendingene som skulle hente Alkibiades på Sicilia, var instruert om å håndtere ham respektfullt og ikke foreta en arrestasjon som kunne svekke moralen i felttoget. Alkibiades kan likevel ha ant eller kjent noe av den informasjonen som Thukydid formidler til sine lesere, og dermed forstått at han ville ha små muligheter til å overleve en rettssak under de rådende omstendigheter. Når han bryter forbindelsen med den athenske bystaten og i stedet søker beskyttelse hos spartanerne på Peloponnes, fremstår dette som en fornuftig handling fra en person hvis hensikter er miskjent av et paranoid og misunnelig folk. Hans vurderinger bekreftes av at både han og hans medflyktninger dømmes til døden in absentia straks etter sin flukt.³⁸¹

3.1.1.6 Alkibiades' svik mot Athen

Allerede før han forlater Sicilia sammen med de skipene som skal geleide ham tilbake til rettssaken i Athen, har Alkibiades imidlertid rukket å forråde sitt eget folk. Han informerer Syrakusvennlige innbyggere i Messina om den athenske hærens planer om å erobre sistnevnte by. Messinerne får dermed tid til å forberede seg; de henretter athenernes kollaboratører og motstår athenernes angrep.³⁸² Dette er Alkibiades' første bidrag til å gjøre det sicilianske felttoget til en av de største militære katastrofer i den athenske statens historie. Etter at han senere har slått seg ned i

i «...διά πονηρῶν ἀνθρώπων πίστιν πάνυ χρηστοὺς τῶν πολιτῶν ζυλλαμβάνοντες κατέδουν...» (...on the credit of bad men they arrested and threw into prison very excellent citizens,..) Thukydid VI LIII.2.

ii «one reputed to be good and accused only through the villainy of an informer» (Den grammatiske konstruksjonen i originalteksten er for komplisert til at poenget lar seg illustrere med et begrenset sitat.) Ibid. VI LIII.2.

Sparta, fullfører han prosjektet gjennom å overtale spartanerne til å organisere en peloponnesisk ekspedisjon til Sicilia med en spartaner som general, for å støtte Syrakus i kampen mot athenerne. Også forslaget om at spartanerne skulle etablere et fort i Dekeleia, inngikk som en viktig faktor i kampen om Sicilia, gjennom å binde opp athenske hærstyrker i kontinuerlig forsvar av Attika.³⁸³

Når Alkibiades skal overbevise spartanerne om at de bør lytte til hans råd, begynner han med å forklare hvorfor han tidligere hadde oppfordret athenerne til å søke allianse med spartanernes fiender (Argos, Ellis og Mantinea). Han trekker frem følelsen av å ha blitt forbigått ved forhandlingene som ledet til 'Nikias-freden', og hevder at han derfor *med rette* lot spartanerne lide under hans motarbeidelse av deres samarbeidsforsøk.ⁱ Som for å dempe effekten av å tillegge sin egen person så stor betydning hevder han i neste omgang at han og hans slekt alltid har bekjempet tyranner og følgelig stått på folkets side.ⁱⁱ Ettersom spartanerne ikke selv hadde et demokratisk styresett og tradisjonelt hadde valgt å støtte opp under mer aristokratiske/oligarkiske styreformere i Athen, var dette en risikabel linje å gå inn på. Alkibiades trekker det hele i land med noen retoriske krumspring, der han ender opp med å vise til at det uansett ikke ville vært lurt å skifte styreform så lenge fienden sto ved porten. (Han refererer riktignok til en periode da det formelt sett var en «pause» i den andre peloponnesiske krigen, men det er en pause som også Thukydid underkjenner, idet han hevder at det eneste rette må være å regne den som en del av krigen.ⁱⁱⁱ) Uansett fremholder han sin tilhørighet til et *moderat* demokrati, og ikke til det radikaliserende folkestyret som for øyeblikket satt med makten,^{iv} og som endog var ansvarlig for hans eget eksil.

I sitt forsøk på å forklare den sicilianske ekspedisjonen for spartanerne, går Alkibiades langt utover den offisielle athenske versjonen om at de skulle komme folket i Egesta til unnsetning³⁸⁴. For det første hevder han at det foreligger en plan om å underlegge seg hele Sicilia,^v slik også Nikias hadde hevdet med henvisning til athenernes overmøte etter slaget ved Sfakteria.³⁸⁵ Dernest tilføyer han en ambisjon om å beherske Italia, og til slutt, som kronen på det athenske erobningsverket, en idé som Thukydid tidligere i teksten har presentert som Alkibiades' private ambisjon, ønsket om å underlegge seg Karthago.³⁸⁶ Alkibiades fremstiller imidlertid alt dette for spartanerne ikke som sine egne, men som *athenernes* planer, og understreker at de gjenværende generalene vil prøve å fullføre

i «καὶ διὰ ταῦτα δικαίως ὑπ' ἐμοῦ πρὸς τε τὰ Μαντινέων καὶ Ἀργείων τραπομένου καὶ ὅσα ἄλλα ἠναντιούμην ὑμῖν ἐβλάπτεσθε.» (For these reasons you deserved the injury you suffered when I turned to the side of the Mantineans and Argives, and when I opposed you in other matters.) Thukydid VI LXXXIX.3.

ii Steven Forde (ss 92-95 og 98-103) påpeker at Alkibiades' δῆμος (dēmos) er en brikke i et politisk spill der han selv sitter i førersetet, og ikke en selvstendig og uforutsigelig folkemasse. Med en slik forståelse trenger ikke Alkibiades å aspirere til tyranni, selv om han ønsker kontroll over byen. Han opplever det heller ikke som paradoksalt at han som «demokrat» legger så stor vekt på sin egen person og sine private ambisjoner.

iii «καὶ τὴν διὰ μέσου ξύμβασιν εἴ τις μὴ ἀξιῶσει πόλεμον νομίζειν οὐκ ὀρθῶς δικαιῶσει.» (...if anyone shall not deem it proper to include the intervening truce in the war, he will not judge aright.) Thukydid V XXVI.2.

iv «τῆς δὲ ὑπαρχούσης ἀκολασίας ἐπειρώμεθα μετριώτεροι ἐς τὰ πολιτικά εἶναι» ([Vi] forsøkte, i motsetning til det nåværende vanstyret, å være moderate i politikken.) Ibid. VI LXXXIX.5.

v En ambisjon som både Thukydid, Diodoros og Plutark bekrefter som reell. (Thukydid VI VI.1. Diodoros Siculus XIII 2.6. Plutark: *Alkibiades og Corolianus* XVII 1-2 og *Nikias* XII 1-2.) Thukydid antyder athenernes ambisjoner om å erobre Sicilia allerede under omtalen av den første store ekspedisjonen til Sicilia i 427-423 (III LXXXVI.4).

prosjektet. Han tilføyer at en eventuell suksess ville gjøre det mulig for athenerne å angripe Peloponnes og deretter få herredømme over hele det hellenske folk.ⁱ Etter på den måten å ha vekket spartanernes frykt, understreker han indirekte hvilken styrke det er for dem å ha ham selv på sin side. Som en insider til den athenske staten kan han gi dem råd om de mest effektive måtene å ramme athenerne der de frykter det mest. Alkibiades' tale representerer i sin helhet en skamløs presentasjon av overløperens evangelium, som kulminerer i en hyllest til den strategiske verdien av å ha tilgang på informasjon om fiendens dypeste frykt og kjennskap til deres opplevelse av egen sårbarhet.ⁱⁱ

Alkibiades avslutter sin tale med å foregripe mulige negative reaksjoner på sitt hemningsløse overløperi gjennom igjen å problematisere og forklare sin egen person. Etter hans oppfatning er det ikke han som svikter sitt folk, men hans folk som har sviktet ham. Hans kjærlighet til staten er betinget av at han ikke utsettes for urettferdigheter, og at hans borgerlige rettigheter er intakte. Den staten som nå er hans fiende, er ikke lenger den staten som en gang var hans egen, men en stat som nå er gått tapt (gjennom sitt svik mot ham). Som en «ekte patriot»ⁱⁱⁱ angriper han derfor sitt tapte fedreland, ikke for å bekjempe det, men for å prøve å vinne det tilbake. Med denne talen lyktes det Alkibiades for annen gang i løpet av kort tid å frembringe en stor hærstyrke til Sicilia.

Ifølge Gribble bruker Thukydides Alkibiades' tale til spartanerne til å avsløre den fleksible pragmatismen som lå til grunn for hans politiske opptreden. Dermed gir han et realitetsorientert korrektiv til Lysias' og Isokrates' like overdrevne påstander om konsekvent illojalitet og urokkelig lojalitet.

Thukydides nevner Alkibiades bare én enkelt gang i bok VII, der han omtaler hans iver etter å stimulere spartanernes krigsvilje og å støtte opp under etableringen av et fort på Dekeleia.³⁸⁷ Men i bok VIII blir Alkibiades igjen en de mest omtalte aktørene i Thukydides krigshistorie, fullt på høyde med den persiske satrapen Tissafernes, og den athenske generalen Frynikos.

3.1.1.7 Egeerhavsrevoltene og flukten til Tissafernes

Sommeren 412 responderer Sparta på en henvendelse fra Chios om støtte til løsrivelse fra den athenske alliansen. Det gjøres klar en flåte som er ment å krysse Egeerhavet, men som i stedet blir angrepet av den athenske flåten og må søke nødhavn i Peiraium innerst i Den saroniske gulf.

Når spartanernes første initiativ i kampen om det athenske Egeerhavsimperium knekkes så raskt,

i «...καὶ μετὰ ταῦτα καὶ τοῦ ξύπαντος Ἑλληνικοῦ ἄρξειν.» (...og etter dette også å herske over hele det hellenske riket.) Thukydides VI XC.3. Se for øvrig Hatzfeldts kommentarer til Thukydides (1940, s 210). Alkibiades' totalprosjekt presenteres ifølge Plutark (*Alkibiades* XVII 3) allerede under diskusjonene om ekspedisjonen i den athenske Folkeforsamlingen i 415. Pseudo-Platon viser til tilsvarende ambisjoner i *Alkibiades II* (141a-b).

ii «βεβαιότατα δ' ἄν τις οὕτως τοὺς πολεμίους βλάπτει, εἰ, ἂ μάλιστα δεδιότας αὐτοὺς αἰσθάνοιτο ταῦτα σαφῶς πυνθανόμενος ἐπιφέρει. εἰκὸς γὰρ αὐτοὺς ἀκριβέστατα ἐκάστον τὰ σφέτερα αὐτῶν δεινὰ ἐπισταμένους φοβεῖσθαι.» (Dette er den sikreste måten å skade sine fiender: å få klar kjennskap til det som de frykter mest, for det er sannsynlig at de selv vet nøyaktig hva de bør frykte.) Thukydides VI XCI.6. Ref. Lysias: *Mot Alkibiades* I 35.

iii «...φιλόπολις οὗτος ὁὐρθόως...» (en slik riktig elsker av byen) Thukydides VI XCII.4.

reagerer de ifølge Thukydide med motløshetⁱ og ønske om å trekke seg fra hele sin ambisjon om å bli en ledende makt på havet.

Alkibiades oppfatter straks den regressive komponenten i spartanernes reaksjon, og starter igjen en storstilet overtalelsesaksjon for å få dem til å gjenvinne sin selvtillit. Han stiller også seg selv til disposisjon som en mulig hovedaktør i rasingen av det athenske imperium. Når man kjenner historiens etterfølgende forløp, kan man fristes til å anta at Alkibiades ikke bare var opptatt av å komme seg ut av en anspent relasjon til kong Agis,ⁱⁱ men at han allerede på dette tidspunkt hadde begynt å ane muligheten for å bruke sin ekspedisjon til athenske kolonier i Egeerhavet til å legge til rette for sin egen tilbakevending til Athen.ⁱⁱⁱ Men i stedet for å åpne for slike spekulasjoner understreker Thukydide hvordan Alkibiades igjen svikter sin fødeby gjennom den strategien han foreslår for spartanerne: Han tilbyr seg å reise rundt til de athenske koloniene for å bruke sin retoriske begavelse til å stimulere til opprør gjennom å fortelle om athenernes svakhet og spartanernes kampvilje.^{iv} Han benytter også anledningen til å styrke sin sak gjennom å spille på et latent motsetningsforhold i det spartanske lederskapet, mellom eforen Endios, som var Alkibiades' personlige venn, og kong Agis.³⁸⁸

Alkibiades og general Khalkideus seiler ut med en flåte på fem skip. Gjennom et samarbeid med oligarkene på Khios får de holde taler for Folkeforsamlingen. De forleder befolkningen til å tro at resten av den peloponnesiske flåten (som ligger i nødhavn i Peiraion i den Saroniske gulf, under overvåkning av en del av den athenske flåten^v) er underveis, og at de derfor kan ta sjansen på et opprør mot Athen. Alkibiades bidro deretter til å instigere tilsvarende utbrudd fra det athenske imperium i Erythrai, Klazomenai og Milet. Disse hendelsene stresset den athenske befolkning i en slik grad at det ble fattet vedtak i Folkeforsamlingen om å benytte fondet på 1000 talenter som Perikles hadde etablert til bruk i en nødsituasjon der Pireus var truet.³⁸⁹ Athenene lanserer en motoffensiv der særlig to faktorer blir av vesentlig betydning for Alkibiades: Den viktigste er etableringen av en militær base på Samos, som gjorde det lettere for Alkibiades å nærme seg Athen uten å risikere straffefølgelse. Men dersom man underkjenner antagelsen om at Alkibiades allerede fra starten av sin Egeerhavs-ekspedisjon egentlig siktet mot å vende tilbake til Athen, så var det en annen hendelse som også var av stor betydning, nemlig at hans støttespiller general Khalkideus falt under athenernes angrep på Panormos ved Milet.

i Thukydide bruker begrepet «ἀθυμύσαντες» (*som er uten hjerte/livskraft*) (VIII XI.3).

ii Se kapittel 2.13.

iii Malcolm McGregor lanserer en slik hypotese (1965, s 27), selv om en mer moderat versjon av hypotesen (s 42) ikke inkluderer denne fasen av Alkibiades' karriere. I en presisering av hypotesen (s 37) understreker McGregor dessuten at Alkibiades på det aktuelle tidspunktet (tidlig i 412) fortsatt var helhjertet investert på spartanernes side.

iv «... καὶ αὐτός, ὅταν προσβάλη Ἴωνία, ῥαδίως πείσειν τὰς πόλεις ἀφίστασθαι, τὴν τε τῶν Ἀθηναίων λέγων ἀσθένειαν καὶ τὴν τῶν Λακεδαιμονίων προθυμίαν.» (... and that he himself, when he reached Ionia, would easily persuade the cities to revolt by telling them of the weakness of the Athenians and the zeal of the Lacedaimonians;...) Thukydide VIII XII.1.

v Se kapittel 2.14.

Thukydide indikerer nemlig en sammenheng mellom Khalkideus' død og Alkibiades' følelse av å miste sin status blant peloponneserne. Sammen med budet til Astyokos om at han skal henrettesⁱ, fører denne opplevelsen av mistillitt til at Alkibiades flykter over til Tissafernes. Thukydide forklarer dødsdommen over Alkibiades med at han, i tillegg til sitt fiendskap med kong Agis, «for øvrig fremsto som upålitelig»ⁱⁱ. Selv om Thukydide åpenbart refererer til spartanernes vurdering av Alkibiades, formulerer han seg slik at det forblir uklart om han selv deler oppfatningen. I samme setning forteller han også at Alkibiades knapt har kommet seg i havn hos Tissafernes før han begynner å gjøre sitt ytterste for å ødelegge for den peloponnesiske alliansen.ⁱⁱⁱ Det er nærliggende å lese teksten slik at Thukydide vil understreke Alkibiades notoriske *upålitelighet* og antyde en parallell til et tidligere allianseskifte fra Athen til Sparta. Også den gangen baserte Alkibiades sin posisjon på å angripe den siden han nettopp hadde forlatt.

Da Alkibiades gikk over til spartanernes side mens felttoget på Sicilia pågikk, fungerte sviket mot Athen som en demonstrasjon og garanti overfor spartanerne om at han faktisk mente sitt sideskifte alvorlig. Her synes Alkibiades' valg å være grunnet på en akutt egeninteresse, ettersom han var avhengig av å ha en legitim tilknytning til én av de store greske enhetene dersom han skulle kunne videreføre sine politiske ambisjoner. Det er likevel en slående kombinasjon av fryktløshet og kulturell fingerspitzgefühl han utviser ved å gå inn i fiendens hovedkvarter og overbevise dem om at han er deres redningsmann. Overfor Tissafernes var det imidlertid ikke nødvendig, snarere risikabelt, å starte sitt arbeidsforhold med å undergrave peloponnesernes sak. Det var unødvendig fordi hans egen sikkerhet ikke sto så akutt på spill under dette sideskiftet, så lenge peloponneserne hadde en allianseavtale med Tissafernes. Og det var risikabelt av samme grunn, fordi Tissafernes kunne vende seg mot ham når han forsto at han prøvde å motarbeide alliansen. I denne situasjonen er det derfor mer nærliggende å lese Alkibiades' handlingsvalg som uttrykk for at han for alvor hadde begynt å planlegge returen til sin hjemby^{iv}, og at en allianse mellom Athen og Tissafernes var en del av denne planen.

Alkibiades' råd til Tissafernes om å holde krigen mellom peloponneserne og Athen i gang inntil de hadde utmattet hverandre^v, kan i første omgang se ut som et svik, og endog et dobbeltsvik, siden både Athen og Sparta ville kunne rammes tungt om en slik plan ble iverksatt. Men det blir raskt klart at Alkibiades ønsket en slik utmattelseskrig bare som et preludium til en allianseavtale mellom perserne og athenerne.^{vi} I sin argumentasjon overfor Tissafernes underkjenner Alkibiades

i Se kapittel 2.15.

ii «... και ἄλλως ἄπιστος ἐφαίνετο,...» Thukydide VIII XLV.1.

iii «...ἔπειτα ἐκάκου πρὸς αὐτὸν ὅσον ἐδύνατο μάλιστα τῶν Πελοποννησίων τὰ πράγματα,...» (... and then proceeded to damage the Peloponnesian cause with him as much as he possibly could.) Loc. cit.

iv Thukydide bekrefter eksplisitt at det er slik han tolker Alkibiades' 'rådgivning' (VIII XLVII.1).

v Se kapittel 2.15.

vi «ἐπιτηδειοτέρους τε ἔφη τοὺς Ἀθηναίους εἶναι κοινωνοὺς αὐτῷ τῆς ἀρχῆς.» (The more suitable partners, he said, with whom to share the sovereignty were the Athenians;...) Thukydide VIII XLVI.3.

Athens demokratiske tradisjoner til fordel for de mer tyranniske tendensene i bystatens historie. Dermed får han spartanerne til å fremstå som oppviglere som bare vil besørge mindre staters frigjøring, mens athenerne beskrives som imperialister og kynisk kalkulerende maktstrateger.³⁹⁰ Selv om dette ikke er en ren løgn, så er det ihvertfall en strategisk tilpasset beskrivelse av virkeligheten. Det er i tilknytning til denne fremstillingen at Thukydide for første gang forklarer Alkibiades' tvetydige handlingsvalg ved å henvise til hans ønske om å vende tilbake til Athen.³⁹¹

3.1.1.8 Bruken av oligarkiet

Da Alkibiades sendte bud til ledende menn blant athenerne på Samos for å starte prosessen med å erstatte demokratiet med et oligarki, var det general Frynikos som talte sterkest imot en slik idé. Som ved fremstillingen av Nikias' når han kommer med sine innsigelser mot Alkibiades før ekspedisjonen til Sicilia, understreker Thukydide at også Frynikos var en klokere og mer balansert mann enn Alkibiades. Dette inntrykket var allerede forberedt gjennom Thukydides første presentasjon av Frynikos, der han trakk seg fra et forestående sjøslag med den peloponnesiske hæren fordi han mener at konsekvensene av et eventuelt tap ville være for store. Thukydide er sjeldent uforbeholden i sin rosende omtale av denne beslutningen.³⁹²

Dersom Frynikos hadde engasjert seg i dette slaget, ville Alkibiades vært en av hans viktigste motstandere. Alkibiades hadde nemlig ridd fra slagmarken ved Milet til Teikiussa i Iasosbukta for å be om støtte fra den spartanske generalen Therimenes, som hadde lagt til havn med en flåte på 33 peloponnesiske og 22 sicilianske skip.³⁹³ Det var da Frynikos fikk nyss om denne støtten at han valgte å trekke sin flåte tilbake. Dersom dette slaget hadde blitt utkjempet, virker det sannsynlig at det hadde blitt et av de største sjøslagene i den peloponnesiske krigen. Et slikt slag ville, nesten uansett utfall, med stor sannsynlighet ha skapt vesentlige hindringer for at Alkibiades kunne tilbakekalles til Athen, dersom det hadde blitt kjent for athenerne at han hadde spilt en avgjørende rolle på motpartens side.

Når Alkibiades kommer med sitt forhandlingstilbud til athenerne på Samos, uttrykker Frynikos vesentlig tvil om hans hensikter og hans redelighet. Han hevder at Alkibiades ikke har noen andre politiske interesser enn å sørge for sin egen tilbakevending til Athen.³⁹⁴ Deretter foretar han to risikable manøvre: Først informerer han peloponnesernes general Astyokos om at Alkibiades er i ferd med å desertere, og deretter tilbyr han Astyokos hjelp til å angripe den ubefestede athenske flåten på Samos.ⁱ Selv om det tilsynelatende var Alkibiades som var mest lojal overfor Athen i disse utvekslingene, blir hans oppfordring til den athenske flåten om å henrette Frynikos for hans svik ikke tatt til følge. Og det er Frynikos' versjon av historien som aksepteres av athenerne. Thukydide forklarer dette med at det var en generell mistillit til Alkibiades blant athenerne.ⁱⁱ Men når

ⁱ Se kap. 2.16.

ⁱⁱ «δόξας δὲ ὁ Ἀλκιβιάδης οὐ πιστὸς εἶναι,...» (But (...) Alkibiades was not regarded as a trustworthy man, ...) Thukydide

Alkibiades' forhandlingstilbud senere tas opp til votering på Folkeforsamlingen i Athen, må Frynikos likevel se seg slått av en større folkeforfører,ⁱ akkurat som Nikias før ekspedisjonen til Sicilia. Etter avstemningene sender athenerne en delegasjonⁱⁱ til Sardes for å begynne forhandlinger med Alkibiades og Tissafernes, og Frynikos avsettes som general.

Det fremgår av Thukydid's fremstilling at Alkibiades saboterer forhandlingene mellom athenerne og Tissafernes ut fra ren egeninteresse. Han forstår at Tissafernes uansett ikke kommer til å ta sjansen på å bryte alliansen med peloponneserne, og frykter at hans egen manglende innflytelse på satrapen skal avsløres. Derfor prøver han å få det til å se ut som det er athenernes kravstorhet som forårsaker bruddet i forhandlingene. Hos Thukydid ser dette sviket (mot den athenske delegasjonen) ut som en opportunistisk tilpasning til uomgjengelige omstendigheter (Tissafernes' urokkelige motvilje mot en allianse med Athen). Men det fremgår ikke hva som var kilden til Alkibiades' tolkning av Tissafernes, og ingen dokumentasjon som evt. kunne underbygge at hans tolkning var korrekt. Episoden demonstrerer at Alkibiades hadde så stor tillit til sine egne vurderinger at han ikke fant det bryet verdt å drøfte eller koordinere sine intervensjoner med dem som han var i ferd med å innnynde seg hos. Han avskjærer den athenske delegasjonen fra å utøve noen reell innflytelse på Tissafernes, tilsynelatende fordi han anser statens interesser som mindre viktige enn beskyttelsen av sitt eget omdømme.

Det er også mulig å fortolke forhandlingsepisoden på en måte som tilskriver Alkibiades større grad av kontroll over og større evne til å forutse sine omstendigheter.ⁱⁱⁱ Hans sabotering kan sees som et demonstrativt første trinn i en styrt avvikling av hans 'oligarkiske fase', og en markering av at han fra nå av sikter mot å reetablere det athenske demokratiet. Med en slik lesning vil Alkibiades' intervensjon ikke bare være motivert av en *privat bekymring* for eget omdømme. Han ville i tillegg ha en *politisk interesse* av at delegasjonen skulle mislykkes, fordi et oligarki uten en persisk allianse ville være en vesentlig enklere motstander i kampen for et demokratisk styrt Athen.^{iv} En eventuell visjon om et demokratisk Athen ville åpenbart ha inneholdt en forestilling om ham selv i en ledende posisjon, men det svekker ikke verdien av likevel å operere med et skille mellom private og politiske motiver hos Alkibiades.

Det er uansett lett å forstå den oppgitte irritasjonen som ser ut til å prege delegatene når de til slutt bestemmer seg for å avbryte forhandlingene og reise videre til Samos. Deres skuffelse og

VIII LI.3. Det har vært hevdet at Frynikos' siste melding til Astyokos inngikk i en strategi for å sverte Alkibiades (se f.eks. McGregor, 1965, s 39). Han var i så fall en av de få som lyktes i å utkonkurrere Alkibiades i politisk taktikeri. Se nærmere drøftelser i kap. 2.16.

i Hverken Alkibiades eller Frynikos var til stede på møtet, men Peisandros talte Alkibiades' sak.

ii Under ledelse av Alkibiades' tillitsfulle proselytt Peisandros.

iii I samsvar med McGregors (*The Genius of Alkibiades*, 1965) oppfatning av at Alkibiades «... at all stages of his career (...) knew exactly what he was doing and did it with deliberation, ...» (s 27). Kfr. Steven Fordes reservasjoner mot en slik hypotese (s 192 n.17).

iv McGregor anerkjenner ikke eksplisitt en slik tolkning, men den stemmer godt med hans øvrige lesning av Alkibiades' liv.

misnøye rettes helt adekvat mot Alkibiades, som har benyttet første anledning til å svikte dem.³⁹⁵ Denne negative reaksjonen mot Alkibiades fikk et visst fotfeste blant athenerne på Samos, men stoppet likevel ikke den oligarkiske bevegelsen som han hadde initiert.³⁹⁶ I Athen myrdes demagogen Androkles av en gruppe unge menn med oligarkiske preferanser. Han var en av lederne for det folkelige partiet, og samtidig en av Alkibiades' argeste motstandere.ⁱ Drapet på Androkles får dermed den dobbelte funksjon at det legger til rette både for de oligarkiske reformene og for Alkibiades' tilbakevending til Athen.

3.1.1.9 Gjenopptatt demokratisk intensjon

På dette tidspunkt har oligarkiet åpenbart utspilt sin rolle for Alkibiades. Også omgivelsene ser ut til å oppfatte ham som en demokratisk sinnet politiker: Da demokratene, under ledelse av Thrasyboulos, hadde tatt kommandoen over flåten på Samos, ble kontakten med Alkibiades gjenopprettet.³⁹⁷ Og da Frynikos engasjerte seg på den oligarkiske siden i Athen, var det ifølge Thukydid fordi han oppfattet dette styresettet som den beste garantist for at Alkibiades ikke kunne vende tilbake til Athen.³⁹⁸ Det var nok en presis vurdering; straks 400-manns-rådet var erstattet av «de 5000», ble Alkibiades kalt tilbake til Athen.³⁹⁹

I omtalen av Frynikos' oligarkiske iver benytter Thukydid igjen anledningen til å rose ham for hans pålitelighet,ⁱⁱ mens Alkibiades i samme setning bare omtales som Frynikos' fiende. Det er mulig at Thukydids litt overraskende ros av Frynikos kan leses som en implisitt antydning om Alkibiades' *mangel* på pålitelighet. Ettersom Thukydid er mer kritisk til 400-manns-oligarkiet⁴⁰⁰ enn til demokratiet⁴⁰¹, må denne kontrasteringen i så fall oppfattes som en vurdering av to individer, og ikke som en indirekte karakteristikk av deres politiske posisjoner.ⁱⁱⁱ Men ikke på noe sted kommer Thukydid med direkte kommentarer til Alkibiades' politiske manøvreringer i denne fasen, hverken til hans kortvarige oligarkiske flørt eller til hans skifte tilbake til en demokratisk posisjon.

Etter å ha blitt hentet til Samos av Thrasyboulos, holder Alkibiades en tale som minner om den talen han holdt ved sin desertering til spartanerne. Igjen beklager han seg over at han er blitt urettferdig behandlet, han oppildner forsamlingen til en fornyet tro på den athenske bystaten, og han overdriver sin innflytelse hos Tissafernes^{iv}. Triaden av sympati for hans bitre skjebne, begeistring for hans politiske (evt. militære) visjoner og beundring for hans fremtoning og prestasjoner, ser ut til å utgjøre grunnelementene i Alkibiades' forførende retorikk. Thukydid avholder seg fortsatt fra en direkte karakteristikk av Alkibiades, men avslører i stedet hans manipulerende intensjoner (både

i Se kap. 2.12.

ii «...πολύ τε πρὸς τὰ δεινὰ, ἐπειδήπερ ὑπέστη, φερεγγυώτατος ἐφάνη.» (... and when face to face with dangers, after he had once set to work, he proved himself a man who could be quite depended upon.) Thukydid VIII LXVIII.3.

iii Se Malcolm Heath (1990) om nødvendigheten av å ta høyde for innslag av politisk retorikk for å forstå enkelte passasjer hos Thukydid.

iv «...καὶ ὑπερβάλλον ἐμεγάλυνε τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν παρὰ τῷ Τισσαφέρνει...» (...and (...) to magnify to excess his own influence with Tissafernes.) Thukydid VIII LXXXI.2.

overfor venner og fiender) og det løgnaktige i hans påstander.⁴⁰²

Den eksaltasjon som Alkibiades vekker hos athenerne på Samos, sikrer ham umiddelbart stillingen som general med øverste kontroll over flåten.ⁱ Men istedenfor å ride på denne bølgen, bruker han sin nyvunne innflytelse til straks å dempe forsamlingens revansjelyst overfor oligarkene. Det er som et retorisk ekko av Perikles' og Nikias' taler når Alkibiades oppfordrer soldatene til først å konsentrere seg om sine «nære fiender»ⁱⁱ, dvs. den peloponnesiske hæren og forholdet til Tissafernes, før de seiler mot Pireus. Men Thukydide er fortsatt ikke villig til å gi Alkibiades noen anerkjennelse: Alle hans manøvrer fremstilles igjen som løgner og spill for galleriet; han bruker sin innflytelse på athenerne til å imponere Tissafernes, og øker sin innflytelse hos athenerne gjennom å få dem til å tro at han har en høy stjerne hos Tissafernes.ⁱⁱⁱ

Alkibiades forlater snart Tissafernes' hoff for godt, for å knytte seg til athenerne på Samos. Dit kommer også en delagasje fra 400-manns-rådet som vekker et morderisk raseri blant soldatene. I det eneste tilfellet av uforbeholden anerkjennelse til Alkibiades,^{iv} fastslår Thukydide at ingen annen ville vært i stand til å stagge de krigshissige soldatene, og at han med sin handling forhindret at Athen mistet hele sitt ioniske og hellespontine imperium.⁴⁰³ Alkibiades sender delegasjonen tilbake med strenge betingelser for en eventuell gjenopprettelse av forbindelsene mellom flåten og bystaten. Gribble omtaler denne sekvensen som det første sted i Thukydides beretning der Alkibiades lever opp til historikerens perikleanske idealer om å skille mellom offentlige og private interesser.⁴⁰⁴ Også i forhold til utsendinger fra Argos opptrer Alkibiades med en statsmannsaktig selvbevissthet⁴⁰⁵ som på ingen måte reflekterer skjørheten i hans nyvunne maktposisjon.

I sin siste samhandling med Tissafernes tilskrives Alkibiades en subtil utnyttelse av en kombinasjon av Tissafernes' antatte intensjoner og spartanernes forventede emosjonelle reaksjoner: Thukydide forteller at Alkibiades oppsøker Tissafernes i Aspendus, der den fønikiske flåten ligger i opplag. Selv om han håper å få Tissafernes til å mobilisere flåten til støtte for athenerne, forventer han egentlig ikke å lykkes umiddelbart med dette, selv om han gir inntrykk av en slik forventning overfor athenerne.⁴⁰⁶ Alkibiades regner med at Tissafernes fortsatt vil følge den strategien han selv har anbefalt – å la grekerne utmatte hverandre i innbyrdes kamp – og at han derfor neppe vil bruke den fønikiske flåten på *noen* side i kampen. Men han antar også at han ved sitt nærvær i Aspendus

i «...τὰ πράγματα πάντα ἀνετίθεσαν,..» (... entrusted to him all their affairs;..) Thukydide VIII LXXXII.1.

ii «...τοὺς ἐγγυτέρω πολέμιους...» Ibid. VIII LXXXII.2.

iii «ζυνέβαινε δὲ τῷ Ἀλκιβιάδῃ τῷ μὲν Τισσαφέρνει τοὺς Ἀθηναίους φοβεῖν, ἐκείνοις δὲ τὸν Τισσαφέρνη.» (And thus it fell out that Alcibiades was merely using Tissaphernes to frighten the Athenians and the Athenians to frighten Tissaphernes.) Ibid. VIII LXXXII.2.

iv Det er omdiskutert hvorvidt Thukydide tekst (VIII LXXXVI.4) også er eksplisitt på at dette var første gang Alkibiades virkelig handlet til Athens fordel: «καὶ δοκεῖ Ἀλκιβιάδης πρῶτος τότε καὶ οὐδενὸς ἔλασσον τὴν πόλιν ὠφελῆσαι...» (Og det virker som Alkibiades på dette tidspunkt *i særlig grad*, og ikke mindre enn noen annen, virket til nytte for staten; ...) I Ms B (Vaticanus) benyttes πρῶτον istedenfor πρῶτος, som gir meningen «for første gang» istedenfor «i særlig grad». Både McGregor (1965, 40 n.30) og Gribble (1999, s186 n.78) foretrekker πρῶτον.

vil få *spartanerne* til å tro at det er *han*, i sin gjenopptatte rolle som atener, som har snakket Tissafernes bort fra sine planer om å sette inn flåten på spartanernes side. En slik støtte fra den fønikiske flåten var nemlig implisitt forutsatt i den gjeldende alliansetraktaten mellom Tissafernes og peloponneserne.⁴⁰⁷

På den måten, ved å innføre enda et moment av skepsis i peloponnesernes holdning til Tissafernes og deres allianse, ønsker Alkibiades å fremprovosere et brudd i relasjonen mellom Tissafernes og peloponneserne. Han håper videre at et eventuelt brudd i neste omgang skal presse Tissafernes i retning av en allianse med atenerne, og dermed åpne mulighetene for at han likevel vil kunne nyttiggjøre seg flåten. Det siste leddet er åpenbart det svakeste i den tankerekken Thukydide tilskriver sin protagonist i dette kapittelet,⁴⁰⁸ men det er ikke noe enestående ved at Alkibiades topper en glitrende og realitetsorientert strategisk manøver med et innslag av ønsketenkning. Den samme tilbøyeligheten kan ses i tilknytning til slaget ved Mantineia, i hans forventninger til Sicilia-ekspedisjonen, og muligens også i forkant av slaget ved Notion.

Thukydide er ikke spesielt overbevist om demokratiske intensjoner hos de moderate oligarkene som, dels oppildnet og dels skremt av Alkibiades' posisjonering på Samos, begynner å vende seg i demokratisk retning. Han underkjenner deres politiske genuinitetⁱ og fremholder deres private ambisjoner.ⁱⁱ Når han konkluderer avsnittet med å påpeke at «hver enkelt av dem konkurrerte om selv å bli folkets fremste leder»,ⁱⁱⁱ er dette åpenbart en karakteristikk som også kunne rammet Alkibiades. At det dessuten kunne vært en treffende beskrivelse av Perikles, ser ikke ut til å bidra til å kaste noe forsonende lys over hans adoptivsonn, for Thukydide holder avsnittet i en konsekvent kritisk tone. Gribble påpeker hvordan Thukydide har en tendens til å fremstille Perikles som hevet over enhver form for personstrid.⁴⁰⁹ Dette gjelder både implisitt, gjennom at han unnlater å omtale den politiske opposisjonen, og eksplisitt, når han skriver at det var først etter Perikles' død at en konkurranse mellom likemenn ble et kjennetegn ved athensk politikk.⁴¹⁰

I sitt siste avsnitt om Alkibiades forteller Thukydide at han kommer tilbake til Samos og orienterer atenerne om sin suksess hos Tissafernes; han har sørget for at den fønikiske flåten ikke vil settes inn på peloponnesernes side, og dessuten styrket Tissafernes' vennskap med atenerne.⁴¹¹ Thukydide kommenterer ikke Tissafernes' forhold til atenerne, men bekrefter at Tissafernes forlater Aspandus uten å bringe med seg den fønikiske flåten. Han gir imidlertid en helt annen versjon av Tissafernes' beveggrunner – en versjon der Alkibiades' overtalelseskunster og alliansetilbud ikke har noen plass.⁴¹² Med dette avsluttende avsnittet fikserer Thukydide bildet av Alkibiades som en

i «ἤν δὲ τοῦτο μὲν σχῆμα πολιτικὸν τοῦ λόγου αὐτοῖς...» (... this phrase of theirs was a mere political catchword,...) Thukydide VIII LXXXIX.3.

ii «πάντες γὰρ αὐθημερὸν ἀξιοῦσιν οὐχ ὅπως ἴσοι, ἀλλὰ καὶ πολὺ πρῶτος αὐτὸς ἕκαστος εἶναι.» (... for all demanded forthwith, not equality, but each that he shall be quite the first himself;...) Loc.cit.

iii «ἠγωνίζετο οὖν εἷς ἕκαστος αὐτὸς πρῶτος προστάτης τοῦ δήμου γενέσθαι.» (Each one, therefore, strove to become the foremost leader of the people himself.) Loc.cit.

manipulator og falskspiller, med mange forførende, og noen få forsonende, egenskaper.

3.1.2 Xenofon – historiker (427 – 355)

Xenofon deltok som gresk leiesoldat i hæren som den persiske tronpretendenten Kyros d.y. ledet mot sin bror perserkongen Artaxerxes II i 401, og beskrev senere felttoget i *Anabasis*. Senere tok han på seg oppgaven å videreføre Thukydid's brått avbrutte beretninger fra den Peloponnesiske krigen, og skrev i *Hellenika* det greske samfunnets historie i perioden 411-362.

Personkarakteristikker inngår ikke som en like sentral del av historiefremstillingen hos Xenofon som hos Thukydid. Hans observasjons- og vurderingsevne virker heller ikke like velutviklet. Det bildet Xenofon gir av Alkibiades i sine realhistoriske tekster, er derfor hverken så tydelig eller så tvetydig som hos Thukydid.

3.1.2.1 *Hellenika I*

Hellenika starter i 411, like etter 400-manns-oligarkiets fall. På dette tidspunkt er Alkibiades en etablert historisk og litterær figur som ikke trenger noen videre presentasjon. Dette er den mest «vellykkede» av Alkibiades livsfaser, der han virker med suksess for sin fødeby. Han kommer første gang inn i Xenofons historie under det første av de to slagene ved Abydos som omtales i *Hellenika*. Xenofons summariske fremstilling av den avgjørende effekten av Alkibiades' inngripen i slaget har et anstrøk av hagiografi.⁴¹³ Men rett etter slaget gjør Alkibiades en grov taktisk feilvurdering: Ubeskyttet og med naive forhåpninger om vennskap begir han seg til Tissafernes' leir. Det medfører fangenskap og en eksponering av hans tidligere svik. Han blir fortalt at «perserkongen pålegger ham å føre krig mot athenerne»,ⁱ med det underforståtte budskap at han skal gjenoppta sitt tidligere arbeid som fiendens kollaboratør. Han klarer imidlertid å flykte allerede etter tredve dager og gjenopptar umiddelbart sin krigsdeltagelse på athenernes side. I Xenofons tekst er det ingen tegn til at Tissafernes lykkes i dette forsøket på å svekke Alkibiades' posisjon blant athenerne. Han går rett tilbake til sin militære lederposisjon og holder en flammende tale til soldatene, som åpenbart har vært en av Churchills inspirasjonskilder.ⁱⁱ

Alkibiades' selvtillitt og dynamiske kreativitet synes også å være helt intakt. Når flåten legger til havn i Prokonnesos, inndrar han lokalbefolkningens båter for at ingen skal kunne røpe flåtens plassering. Hans påfølgende krigsaktiviteter er preget av suksess. Vinteren 409/408 beseirer han Farnabazos i enda et slag ved Abydos, og forfølger ham deretter inn i det Frygiske fastlandet helt til mørket stopper jakten.⁴¹⁴ Spørsmålet om hva som hadde skjedd om Alkibiades hadde klart å innhente den persiske satrapen, er i likhet med en rekke andre episoder fra hans liv en åpenbar

i «...κελεύειν βασιλέα πολεμῆν Ἀθηναίους.» Xenofon: *Hellenika* II.9.

ii «...παρεκελεύετο αὐτοῖς ὅτι ἀνάγκη εἶη καὶ ναυμαχεῖν καὶ πεζομαχεῖν καὶ τειχομαχεῖν.» (... told them that they must needs fight at sea, fight on land, and fight against fortresses.) Xenofon, *Opcit.* II.14.

fristelse for kontrafaktisk historieskrivning. I den påfølgende kampen om Khalkedon manøvrerer han med en taktisk eleganse og presisjon som virker helt suveren.⁴¹⁵ Kort etter bruker han overløpere på innsiden av Byzants' bymurer til å kapre byen fra spartanerne helt uten kamp.⁴¹⁶

I 407 blir Alkibiades igjen valgt til general mens han fortsatt er i eksil, og han vender etterhvert tilbake til Athen. I stedet for å gi sin egen vurdering av Alkibiades, presenterer Xenofon de to motstridende oppfatningene av ham som rådet i bystaten: Av noen ble han fremstilt som den beste av byens borgere, urettmessig fordømt på grunn av et misunnelsesmotivert komplott, en som alltid hadde oppmerksomheten mot fellesskapets interesser, men var tvunget av omstendighetene til å gå i fiendens tjeneste, og som mest av alt ønsket et demokratisk styresett. Av andre ble han fremstilt som kilden både til statens tidligere problemer og til de problemene som ville komme. Xenofon gir langt mer plass til den positive vurderingen av Alkibiades enn til kritikernes synspunkter, men det er også mulig å lese en undertone av ironi inn i hans fremstilling av de måpende folkemassene som samler seg på kaia for endelig å få se den store Alkibiades.

Idet han skal stige i land i Pireus, gir Xenofon leseren et glimt av forbehold og engstelse hos Alkibiades som er nærmest fraværende i resten av historien om ham.ⁱ Selv om forsiktighet ikke ser ut til å ha vært et spesielt fremtredende karaktertrekk hos Alkibiades, er det slående hvor omhyggelig og presist han vanligvis vurderer sin posisjon og sine muligheter i de innledende faser av en ny relasjon. Den samme nølende sensitivitet kan man se i hans relasjon til spartanerne: Etter å ha flyktet fra Salamina, som skal bringe ham tilbake fra Sicilia-ekspedisjonen, reiser han ikke umiddelbart til Sparta, men venter i Kyllene (eller Argos) til spartanerne selv inviterer ham.ⁱⁱ Episoden der han tas til fange av Tissafernes og sendes til i Sardes, er et av få eksempler på at Alkibiades gjør en vesentlig feilvurdering av en relasjon.ⁱⁱⁱ Den kortvarige nølingen ved kaia i Pireus avløses imidlertid straks av det politiske høydepunkt i Alkibiades' liv. Frem til slaget ved Notion omtrent et halvår senere ser han ut til å ha vært Athens mektigste og mest velansette mann. Antagelig var han også en av de rikeste. Ved erobringen av Andros opptrer athenerne, under Alkibiades' ledelse, mer skånsomt enn ved behandlingen av mange tidligere utbryterstater. Etter å ha beseiret byen og dens spartanske støttespillere og stengt dem inne i byen, nøyer athenerne seg med å drepe *noen få* av mennene.^{iv}

Slaget ved Notion markerer slutten på Alkibiades' suksess hos athenerne.^v Xenofons tekst inneholder ingen direkte evaluering av Alkibiades' handlingsvalg. Selve hendelsen der han overlater

i «Ἀλκιβιάδης δὲ πρὸς τὴν γῆν ὀρμισθεὶς ἀπέβαινε μὲν οὐκ εὐθέως, φοβούμενος τοὺς ἐχθροὺς ἐπαναστὰς δὲ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἐσκόπει τοὺς αὐτοῦ ἐπιτηδεῖους εἰ παρήϊσαν.» (Meanwhile Alcibiades, who had come close to the shore, did not at once disembark, through fear of his enemies; but mounting upon the deck of of his ship, he looked to see whether his friends were present.) Xenofon, *Hellenika* I IV.18 ss 38f.

ii Se kap. 2.13.

iii Se kap. 2.18.

iv «...ἐτρέψαντο καὶ κατέκλεισαν εἰς τὴν πόλιν καὶ τινὰς ἀπέκτειναν οὐ πολλούς,...» ([the Athenians] routed them, shut them up in their city, and killed some few of them.) Xenofon, op.cit. I IV.22.

v Se kap. 2.20.

ansvaret for flåten til Antiokos, står helt ukommentert. Man aner Alkibiades' desperasjon når han senere kommer tilbake til Samos og får vite hva som har skjedd, men Xenofon skriver bare at han seiler til Efesos for å utfordre til kamp.⁴¹⁷ Xenofon overlater igjen til det athenske folket å formulere vurderingen av Alkibiades. Og på dette tidspunkt ser det ut til at motviljen mot Alkibiades er enerådende. Athenerne er sinteⁱ og anklager Alkibiades for ha mistet skipene som følge av «skjødesløshet»ⁱⁱ og «manglende styring».ⁱⁱⁱ Da Alkibiades heller ikke får noen velvilje fra de militære,^{iv} forlater han flåten og seiler med en enkelt trireme til sitt slott i Paktye på Khersonesos.

3.1.2.2 *Hellenika II*

Alkibiades' slott ligger strategisk plassert i forhold til scenen for slaget ved Aigospotamoi. Han har åpenbart fortsatt såpass mye velvilje igjen overfor athenerne at han gjør et siste forsøk på å intervensere på deres side i krigen med spartanerne, og tar derfor kontakt med de athenske generalene. Hans militærstrategiske begavelse er igjen frapperende. Den svakheten som han påpeker i athenernes disposisjoner,^v er nettopp den som skal vise seg å bli utslagsgivende for det etterfølgende slaget – et slag som avgjør hele den peloponnesiske krigen i athenernes disfavør. De motvillige, kompetetive og mindre begavede generalene avviser imidlertid Alkibiades' hjelpsomhet. Dette er Alkibiades' siste handling i *Hellenika*. «Og så gikk han sin vei,»^{vi} skriver Xenofon tørt, og sender ham dermed ut av historien like ukommentert som han slapp ham inn.

Like før Theramenes får sin dødsdom under De Tredves tyranni, holder han en tale der han forsvarer seg mot Kritias' anklager.^{vii} Han hevder at en altfor omfattende eksilering av motstandere bare hadde bidratt til å styrke opposisjonen, og nevner tre personer, blant dem Alkibiades, som han fant særlig det uklokt å forvise fra bystaten. Xenofon skriver ikke noe eksplisitt om denne eksileringen av Alkibiades, men siden Theramenes nevner ham i sin tale, får man inntrykk av at det er fattet et formelt vedtak. Alkibiades' eksil på Khersonesos er i så fall ikke bare basert på hans egen opplevelse av å være mislikt på grunn av feilvurderingen i forkant av slaget ved Notion. Theramenes' tale gir også inntrykk av at Alkibiades fortsatt hadde såpass mange sympatisører i Athen at det kunne være politisk risikabelt å ha et for klart motsetningsforhold til ham.

i «...χαλεπῶς εἶχον τῷ Ἀλκιβιάδῃ,...» (... they were angry with Alkibiades,..) Xenofon, *Hellenika* I V.16.

ii ἀμελείαν – ameleian (Loc.cit.)

iii ἀκράτειαν – akrateian (Loc.cit.)

iv «Ἀλκιβιάδης μὲν οὖν πονήρως καὶ ἐν τῇ στρατιᾷ φερόμενος,...» (So Alcibiades, who was in disfavour with the army as well,..) Ibid. I V.17.

v Mangelen på en nærliggende provianteringskilde.

vi «καὶ ὁ μὲν ὄχγετο.» Ibid. II I.26.

vii Se kap. 2.25.

3.1.3&4 Retoriske tekster

Alkibiades' og Hipparetos sønn Alkibiades IV vendte tilbake til Athen etter gjenopprettelsen av demokratiet i 403. Han ble etter hvert gjenstand for en serie av rettssaker,⁴¹⁸ hvorav to er kjent for ettertiden gjennom Lysias' anklageskrifter (XIV og XV) og Isokrates' forsvarsskrift (XVI). Selv om det er enighet om at rettssakene har funnet sted, har man diskutert både talenes autentisitet og hvilken grad av bearbeidelse de har undergått på veien fra rettssal til boksider. Felles for de tre tilgjengelige tekstene er at den anklagedes avdøde far vies stor oppmerksomhet, og forsøk på å forme (eller posisjonere seg i forhold til) hans ettermæle synes å være et vesentlig motiv for alle involverte parter. Anklageren i Lysias XIV (= Mot Alkibiades I) innrømmer åpent at fiendskapet mellom hans egen far og tiltaltes far (dvs. Alkibiades) inngår i hans motivasjon for å føre saken.⁴¹⁹

Gribble har påvist hvordan det tidlige 300-tallets interesse for Alkibiades reflekteres i en diskussiv relasjon mellom Lysias' anklageskrifter og Isokrates' forsvarstale. Dette kan ha skjedd ved at redigeringsarbeidet under overføringen av talene til publiserbare tekster medførte tidsforskyvninger som muliggjorde suksessiv besvaring av de respektive talenes og tekstenes utspill.⁴²⁰ Dette gav forfatterne anledning til å debattere – og posisjonere seg i forhold til – en del av tidens sentrale politiske temaer.⁴²¹ Mens Isokrates XVI fremstiller Alkibiades i henhold til *idealer om enhet og samklang* (ὁμόνοια) som preget diskusjonene rundt det gjenopprettede demokratiet, går Lysias XIV så langt i etablere et fiendebilde av Alkibiades at han gir ham ansvaret for atthenernes nederlag i slaget ved Aigospotamoi.⁴²² Isokrates fremhever Alkibiades' forfedre som ansvarlige for den opprinnelige etableringen av et demokratisk styre i Athen,⁴²³ og assosierte ham dermed til den opplevelsen av lettelse over å ha blitt kvitt De Tredves tyranni som preget atthenerne i denne perioden. Han antyder videre at Alkibiades var mannen som kunne ha forestått gjenoppbyggingen av muren mellom Athen og Pireus,⁴²⁴ også et hett tema i Athen helt fra tyranniets fall i 403 til muren var på plass ti år senere. For Lysias ble Alkibiades tvert imot, i forlengelsen av hans påståtte ansvar for nederlaget ved Aigospotamoi, selv ansvarlig for at murene var blitt revet.⁴²⁵

Et annet tema som engasjerte befolkningen i det gjenopprettede demokratiet var naturligvis forholdet mellom den aristokratiske eliten og folket. Anklagene om Sokrates' «fordervelse av ungdommen» var særlig fokusert på hans aristokratiske tilhengere og deres anti-demokratiske ugjerninger. Også de anklagene som fremføres mot Alkibiades IV i Lysias XIV og XV, omhandler typisk aristokratiske unnlattelsesynder, som å bruke sin gode forbindelser til å unndra seg krigstjeneste, eller å avtjene sin militærplikt i kavalleriet istedenfor som fotsoldat.⁴²⁶ Isokrates anser åpenbart likevel Alkibiades' aristokratiske tilhørighet som en fordel i rettssaken, og overdriver farsfamiliens aristokratiske status gjennom å postulere tilhørighet til slekten «Eupatridene», hvis eksistens ikke er dokumentert.⁴²⁷ Gribble postulerer to mulige forklaringer på Isokrates overraskende utspill: Det kan ha blitt tilføyd under en revisjon av teksten og følgelig vært basert på

andre hensyn enn forholdet til en folkelig preget jury. En annen mulighet er å lese det som uttrykk for at Isokrates tillot seg å spille på det athenske folkets vedvarende ambivalens overfor aristokratiet, som både fryktet og beundret.

3.1.3 Lysias (440-380)

Lysias var født i Athen som sønn av en velstående syrakuser, og flyttet som ung til kolonien Thurii ved Tarentum-bukta. Etter atthenernes nederlag på Sicilia ble han i 412 tvunget til å flytte tilbake til Athen. Han mistet sin formue og etablerte seg som taleskriver. Han skrev blant annet to anklageskrifter mot Alkibiades IV, som i 395 sto tiltalt for unndragelse og svindel i forhold til militære plikter. Lysias gjør rimeligvis sitt beste for utdype Alkibiades IV's moralske elendighet, og bruker også mye energi på å sverte hans far. Flere av påstandene er uten dekning i øvrige kjente kilder til biografiske opplysningene om Alkibiades' liv. Deler av teksten synes å ha inspirert (eller å ha vært inspirert av) pseudo-Andokides' *Mot Alkibiades*.

3.1.3.1 Militært svik

Lysias parallellfører far og sønn og hevder at mens sønnen unndro seg ordinær militærtjeneste for Athen, fant faren det riktig å gå i felten på fiendens side.⁴²⁸ Han nevner Alkibiades' ansvar for spartanernes etablering i Dekeleia og hans instigering av revolter i Egeerhavet, og hevder (feilaktig) at han oftere gikk til krig på fiendens side mot sin egen stat, enn på Athens side mot fienden.⁴²⁹ Men selv om han virket til skade for Athen når han var på spartanernes side, klarte han ikke å ramme spartanerne når han igjen var blitt general i den athenske hæren.⁴³⁰ Denne påstanden underkjennes riktignok i en annen tale, der Lysias fastslår at Alkibiades som general i den athenske hæren vant flere seire over spartanerne.⁴³¹ Alkibiades frekkeste svik var likevel da han under slaget ved Aigos Potamoi forledet sin venn general Adeimantos til å forråde flåten til Lysander.⁴³²

Lysias hevder at Alkibiades, etter å fått perserkongens garanti om økonomiske støtte til atthenerne, underslo mer enn 200 talenter fra byens skattkammer.⁴³³ Farens svik var ifølge Lysias så ødeleggende at om atthenerne hadde vært kloke nok til å henrette ham mens han var på sønnens alder (dvs. i begynnelsen av 20-årene), ville byen ha unngått sine *ulykker* (συμφοραί).⁴³⁴

3.1.3.2 En skrøpelig fyr

Lysias er heller ikke imponert over Alkibiades' strategiske kompetanse og makt, og hevder at en hvilken som helst sviker kunne ytt fienden den typen tjenester Alkibiades gav spartanerne. Han var dessuten ikke i stand til å bidra med noe av verdi når han var tilbake igjen på atthenernes side.

«Han klarte hverken å kaste fienden ut fra landet»ⁱ eller å vinne tilbake Khios, som han selv hadde oppildnet til å bryte med Athen. Egentlig var det bare når det gjaldt *slyngelaktighet* (πονηρία – ponēria), at Alkibiades utmerket seg fremfor andre.⁴³⁵ Til tross for sine talegaver, sine mange støttespillere og sin store formue våget han aldri å underkaste seg en offentlig undersøkelse i sin hjemby, men valgte heller eksil i en hvilken som helst annen stat.⁴³⁶ Under en forsvarstale som antakelig ble holdt i 403/402, er Lysias nøye med å la den tiltalte fremheve emosjonell og genetisk avstand til Alkibiades, selv om de to hadde seilt på samme skip (antakelig da Alkibiades seilte mot Andros høsten 407).⁴³⁷

3.1.3.3 Slektsarv og generasjonskonflikter

Selv om Alkibiades IV kopierer sine forfedre når han lever et usvevende ungdomsliv, og har en elskerinne *før han er kommet i puberteten* (ἄνηβος – anēbos – skjeggløs), reagerer Alkibiades på sønnens opptreden og kaller ham til seg i Thrakia. Men der forråder sønnen faren, og sistnevnte reagerer med å sperre ham inne og bruke ham som gissel. Alkibiades gir uttrykk for at han hater sin sønn så sterkt at han ikke vil sørge for noen begravelse om han skulle dø i sitt fangenskap. Straks etter farens egen død blir Alkibiades IV sluppet ut av sin elsker Arkebiades, og hevner seg på faren ved å spille bort den formuen han hadde etterlatt seg.⁴³⁸ Formuen reflekterte imidlertid ikke Alkibiades' mange erobringer og antatte inntektskilder, ettersom den var mindre enn den formuen han selv hadde fått overført da han ble 18 år.⁴³⁹ Også tidligere slekter trekkes inn i Lysias forsøk på svekke Alkibiades IV's sak; han er kilden til påstanden om at både en oldefar på farssiden (Alkibiades II) og en på morssiden (Megakles IV) ble ostrakisert to ganger.⁴⁴⁰

3.1.4 Isokrates (436-338)

Isokrates var født inn i en velstående athensk familie, som mistet sin formue etter Athens nederlag i den peloponnesiske krigen. Hans gode utdanning (med både Sokrates og Gorgias som lærere) medførte at han hadde utmerkede forutsetninger da de økonomiske omstendighetene tvang ham til å livnære seg som taleskriver. Han ble sin samtids mest innflytelsesrike taleskriver i Hellas, og fikk også stor betydning for ettertiden gjennom sin undervisning og sine skrifter. Han skrev en forsvarstale for Alkibiades' sønn Alkibiades IV, som svar på anklager fra en Teisias om at Alkibiades uberettiget hadde tilegnet seg hans hestetem (Isokrates XVI). Rettssaken antas å ha funnet sted rundt 397, dvs. ca. syv år etter Alkibiades' død. Første del av talen, som normalt inneholdt en gjennomgang av de «objektive» omstendigheter rundt saken, er ikke bevart. Den delen av talen som er tilgjengelig, består i et forsvar for Alkibiades' liv og karakter. Det har vært antatt at

i «...οὔτε τοὺς πολεμίους ἐδύνατο ἐκ τῆς χώρας ἐκβαλεῖν...» Lysias, *Mot Alkibiades* I 36. Det er uklart hvilken fiende og hvilken situasjon Lysias sikter til.

saken gjaldt Olympiaden i 416, da Alkibiades stilte med syv hestetem, vant en overveldende seier, og senere ble anklaget av en Diomedes for å ha tatt æren for prestasjonene til et hestetem som han bare skulle bidra til å finansiere. Selv om to forskjellige personer figurerer som den krenkede part, har man etter en tradisjon fra Plutark antatt at det dreier seg om den samme saken.⁴⁴¹

Talen har en åpenbart «realistisk» pretensjon, selv om den er et partsinnlegg. Den inneholder ingen kritiske eller negative vurderinger av Alkibiades, og unnlater å gjengi hendelser eller handlinger som ville stilt ham i et dårlig lys. Isokrates ble senere besatt av tanken på den Store Mann, som både kunne redde Hellas og besørge hans egen berømmelse. Det kan nok derfor ha falt ham lett å mobilisere denne typen begeistring også for en figur som Alkibiades. Som Gribble⁴⁴² har påpekt, tipper talen raskt over fra å være en forsvarstale (for sønnen) til å bli en hyllingstale til Alkibiades. Hans ambisiøsitet fremstilles derfor ikke som en trussel mot bystaten, men som kanalisert inn i produktiv virksomhet for bystaten og fellesskapet. Talen ble riktignok holdt for en offentlighet som kjente godt til Alkibiades, så man må anta at det var klare grenser for hvor langt taleren kunne bevege seg bort fra en rimelig objektiv gjengivelse av hendelser i mannens liv. Utfallet av saken er ikke kjent.

3.1.4.1 Identitetsstrategi

Talen åpner med at Alkibiades IV beklager seg over de vanemessige anklager og bakvaskelser han selv og hans far utsettes for, og antyder at de benyttes som syndebukker av personer som kanskje heller burde se kritisk på seg selv.⁴⁴³ Han fremlegger fire aspekter ved farens identitet som åpenbart er ment å punktere kritikken: For det første at hans far aktivt videreførte en slektstradisjon av genuin omsorg for folket, og derfor fortjente dets takknemlighet;⁴⁴⁴ for det andre at faren var en aristokratisk helteskikkelse som man burde beundre og bejuble istedenfor å kritisere;⁴⁴⁵ for det tredje at det var en dyp forbindelse mellom farens karakter og skjebne og det athenske folk;⁴⁴⁶ og til slutt trekker han frem et moment som også finnes hos Thukydid, nemlig at farens evne til å ivareta offentlige funksjoner var allment anerkjent, selv av dem som kritiserte hans privatliv.⁴⁴⁷

3.1.4.2 Dypfølt demokrat

Under demokratiet var det en kontinuerlig engstelse i den athenske befolkning for sterke personers maktbegjær. Alkibiades var et opplagt objekt for denne typen bekymring. Isokrates gjør sitt ytterste for å understreke at Alkibiades' politiske tilbøyeligheter og forkjærlighet for demokratiet var dypt forankret i hans konstitusjon, og at han således ikke var tilgjengelig for bestikkelser og opportunistiske innfall. Han hopper over Alkibiades' eget initiativ til å igangsette en forfatningsendring i Athen, og vektlegger i stedet at han *motsatte seg* de 400 oligarkene, selv om

han ble invitert til å delta i deres styre.⁴⁴⁸ Isokrates hevder at allerede tiltalen mot Alkibiades i 415, om at han hadde besudlet de eleusinske mysteriene, var initiert av de senere oligarkene, som et ledd i en plan for å sette ham ut av spill og dermed bane veien for et oligarkisk styre. Selv om dette kan virke noe søkt når man ser på Alkibiades' egen rolle i etableringen av oligarkiet i 411, støtter det oppunder tanken om at Alkibiades' midlertidige oligarkiske preferanser var et middel og ikke et mål. Isokrates påstår videre at valget av Alkibiades til general for Sicilia-ekspedisjonen i 415 var et uttrykk for folkets avvisning av anklagene mot ham. Dette er såpass i strid med Thukydid's detaljerte beskrivelse av hendelsesforløp og beveggrunner at det ikke virker tilforlætelig.

Isokrates understreker at det var oligarkeneⁱ som ved to anledninger sendte Alkibiades i eksil,ⁱⁱ og impliserer dermed et motsetningsforhold mellom dem. Videre hevder han at selv om Alkibiades var sterk nok til at han kunne ha lyktes med å etablere seg som tyrann, valgte han å avstå fra dette nettopp fordi hans demokratiske overbevisning veide tyngre enn hans maktbegjær.⁴⁴⁹ De trede tyranter og spartanernes felles anstrengelser for å avlive Alkibiades anføres også som en indikasjon på at han ble vurdert som en trussel mot et oligarkisk styresett, selv når han var i eksil. «Fordi han led for dere [dvs. det athenske folket] kan dere lett gjenkjenne hans velvilje overfor dere,»ⁱⁱⁱ skriver Isokrates, og «han ønsket selv det samme styresett som dere.»^{iv} Gribble påpeker Isokrates' bruk av ordet *συμφοραί* (ulykker) for å beskrive Alkibiades eksilperioder, et begrep som for atenerne var sterkt assosiert med De Tredves tyranni og nederlaget i den peloponnesiske krigen.⁴⁵⁰

3.1.4.3 Aristokratisk helt

Når han skal portrettere Alkibiades som aristokratisk helteskikkelse, renner Isokrates' tekst plutselig over av en forakt for det folkelige og det ordinære. For en moderne leser fremstår dette som en massiv undergravelse av den parallelt løpende fremstillingen av folkets og demokratiets mann. Han skriver at Alkibiades, til tross for sin overlegne fysikk, avsto fra friidrettskonkurranser fordi «[han] så at noen av atletene var av dårlig slekt, innbyggere av små stater og hadde lav utdannelse»^v. Derfor slo han seg heller på hesteavl, som bare kan utøves av medlemmer av den

i Isokrates omtaler oligarkene som «τῶν ἐχθρῶν τῶν ὑμετέρων» (deres [dvs. tilhørernes] fiender). (Angående hesteteamet 37.)

ii Begge tolkningene er feilaktige. Alkibiades ble aldri sendt i eksil (Isokrates skriver ἐξέπεσεν – sende ut av landet), men valgte begge ganger selv å oppgi sin tilhørighet til Athen. Isokrates indikerer (loc.cit.) at den andre eksileringen skulle ha blitt vedtatt under De Tredve's tyranni, men Alkibiades forlot flåten allerede vinteren 407/06, mens De Tredve's tyranni ble etablert (med støtte fra Spartanerne) først etter slaget ved Aigospotamoi i 404. Isokrates tar poenget opp igjen på en litt mer tilforlætelig måte et par avsnitt lenger ned (op.cit. 40), der han synes å henvise til tyrannen Kritias' initiativ for å få Alkibiades henrettet. Også Plutark (*Alkibiades* XXXVIII 3) og Nepos (*Alkibiades* X 1) anfører Kritias' initiativ for å få Alkibiades henrettet.

iii «...ἐξ ὧν δι' ὑμᾶς κακῶς πέπονθε ῥάδιον γινῶναι τὴν εὐνοίαν τὴν ἐκείνου.» Isokrates, op. cit. 41.

iv «...τῆς αὐτῆς πολιτείας ὑμῖν ἐπιθυμῶν,» Loc.cit.

v «εἰδῶς ἐνίους τῶν ἀθλητῶν καὶ κακῶς γεγονότας καὶ μικρὰς πόλεις οἰκοῦντας καὶ ταπεινῶς πεπαιδευμένους,» Ibid. 33.

økonomiske overklassen. Hans enorme formue gjør det videre mulig for ham å pådra seg luksusutgifter som overskrider selv flere bystaters samlede ytelser. Alkibiades er i det hele tatt så suveren at fortidige og samtidige konkurrenter blekner i sammenligning, og fremtidige konkurrenter avskrives enhver mulighet for noen gang å nå opp til hans nivå.⁴⁵¹

Isokrates forteller historien om hvordan Alkibiades etter felttoget til Potidaia i 432 hedres med en taperhetsmedalje. Han underslår den delen av historien som Platon formidler (og som Plutark senere gjentar), om at Alkibiades egentlig var såret og satt ut av spill og ble reddet av Sokrates, men at han likevel fikk medaljen enten på grunn av sin sosioøkonomiske status eller fordi Sokrates ønsket det.⁴⁵² Også ekteskapet med Hipparete og forholdet til hennes far Hipponikos beskrives i idealiserte vendinger, uten innslag av de komplikasjonene som Alkibiades brakte inn i begge disse personenes liv.⁴⁵³

3.1.4.4 Tilgivelige svik

Isokrates skriver at Alkibiades så langt som mulig unngikk å svikte Athen, selv etter at han hadde flyktet fra statstiremen Salaminia som skulle bringe ham tilbake fra Sicilia. Men en slik tolkning forutsetter at han unnlater å fortelle at Alkibiades hadde sviktet hjembyen allerede før han forlot Sicilia: Athenerne hadde planlagt å ta Messina med hjelp av kollaboratører innenfor murene, og straks Alkibiades hadde fått pålegget om å returnere, røpet han planene og forhindret dermed at kuppet kunne gjennomføres.⁴⁵⁴ Ifølge Isokrates gikk Alkibiades i dekning i Argos,⁴⁵⁵ og først da athenernes tiltak for å ramme ham nådde et helt uutholdelig nivå, følte han seg tvunget til å oppsøke Sparta. Isokrates benekter også at Alkibiades rådet spartanerne til å etablere et fort i Dekeleia, og at han bidro til å instigere revolter blant Athens allierte bystater ved Egeerhavskysten. Han hevder at alt Alkibiades gjorde, var rettferdige handlinger, og at andre handlinger var blitt urettmessig tillagt ham.⁴⁵⁶

Etter å ha kommet tilbake på athenernes side, brukte Alkibiades, ifølge Isokrates, sin innflytelse hos Tissafernes til å forhindre at spartanerne fikk økonomisk støtte,ⁱ og at den fønikiske flåten ble satt inn på spartanernes side.ⁱⁱ Dessuten skal han ifølge Isokrates også ha forhindret frafall fra den athenske alliansen, lønnet soldatene med sine egne midler, tilbakeført den politiske makten til folket i Athen og sørget for å gjenforene den splittede athenske befolkningen.ⁱⁱⁱ I tillegg kapret han en rekke skip, vant en rekke slag, erobret en rekke byer og gjorde en rekke andre ting som Isokrates ikke vil gjengi i detalj fordi de er vel kjent.^{iv} Isokrates har lav terskel for å omskrive

i Flere kilder bekrefter at Alkibiades bidro til å dempe Tissafernes' engasjement på spartanernes side, men dette skjedde før han hadde gjenopptatt sin tilknytning til athenerne. Se kap. 2.15.

ii Det er usikkert hva som faktisk skjedde, men sikkert at Alkibiades ønsket å *gi inntrykk av* at han hadde hatt en avgjørende innflytelse. Se kap. 2.17.

iii De to første punktene er ikke nevnt i andre kilder, de to siste er rimelige lesninger av Alkibiades' bidrag til å avsette 400-manns oligarkiet.

iv Isokrates er ikke eksplisitt, men han referer åpenbart til perioden 411-407, da Alkibiades med stor suksess seilte som

historiene om Alkibiades' svik mot Athen, men kan tillate seg å være mer etterrettelig når han fremhever de fordelene Alkibiades brakte athenerne så lenge han var på deres side.⁴⁵⁷

3.1.4.5 Faderens synder

Mot slutten av talen tydeliggjøres de belastningene Alkibiades har påført sin sønn. Allerede i de innledende avsnittene har Alkibiades IV anført at hans liv er preget av beskyldninger og ondsinnede anklager, med opprinnelse i farens handlinger og overtredelser.⁴⁵⁸ Når temaet kommer opp igjen mot slutten av talen, uttrykker Alkibiades IV frykt for å skulle bli straffet på farens vegne, selv om anklagernes egentlige motiv er å slippe ubehagelig oppmerksomhet rettet mot dem selv. Det er tydelig at Alkibiades IV ikke har noen tillit til at han har arvet farens evne til å håndtere et liv som utstøtt.ⁱ Han ble både «farløs»ⁱⁱ og morløsⁱⁱⁱ allerede ved fødselen. Før han var fire år – dvs. rundt 411 – opplevde han at hans eget liv kom i fare «på grunn av fars eksil.»^{iv} Han gir ikke noen nærmere beskrivelse av hva denne livsfaren besto i. I tillegg til dette ble han selv sendt i eksil av De Tredve mens han ennå bare var en gutt^v, og i motsetning til alle andre fikk han ikke tilbake retten til familiens eiendommer etter De Tredves nederlag i 403.⁴⁵⁹

Alkibiades IV er åpenbart av den oppfatning at han med så mange tap i sin historie ikke vil være i stand til å håndtere den tilleggsbelastningen som et eventuelt tap av statsborgerskap vil påføre ham. Han innser at det er nettopp spørsmålet om hans borgerskapsstatus som står på spill, både for ham og hans anklagere, for han har ikke økonomi til å håndtere hverken den pengesummen (fem talenter) som er involvert, eller en eventuell bot.⁴⁶⁰ Når han til slutt reflekterer over hvorfor han eventuelt skal rammes av en slik ublid skjebne, berører han fortsatt ikke sin fars mulige skyldbyrde, men beklager seg bare over det himmelropende urettferdige i at han skal «tape sine borgerrettigheter som følge av fars seier i Olympiaden.»^{vi} Selv om man forstår hans indignasjon, baserer han altså stadig sitt forsvar på en ganske åpenbar fordreining, både av anklagen og av farens liv. Alkibiades IV ser ingen annen løsning enn å håpe på *nåde* (ἐλεηθείην – eleētheiēn) for seg selv, med henvisning til de belastninger som hans liv (og hans farsarv) allerede har påført ham.⁴⁶¹ Det var nettopp folkets *nåde* (χάριτι – khariti) som hans far hadde vegret seg mot å basere seg på, da han etter sitt første eksil ble invitert til å vende tilbake til Athen fra Samos,⁴⁶² en holdning som medførte

athensk general i Egeerhavet, Hellesponten og Marmarahavet.

i Selv om Alkibiades selv mistet sin far allerede som barn, så ble han tilsynelatende såpass godt ivaretatt av morens familie at farens fravær ikke synes å ha blitt noen ødeleggende belastning i hans liv. Hans evne til å tilpasse seg til en svært omskiftelige skjebne vitnet ihvertfall ikke om noen vesentlige funksjonsbegrensninger.

ii Det har vært antatt at rettssaken ble holdt i 397, det året da Alkibiades IV ble myndig. Han må altså ha vært født rundt 415, det året faren flyktet fra statstiremen Salamina som skulle ha ført ham tilbake til rettssak i Athen.

iii Plutark fremstiller Alkibiades' behandling av Hipparete på en slik måte at den synes å være årsaken til hennes død (*Alkibiades* VIII 3-4), men en slik mulighet berøres rimeligvis ikke i Isokrates' tekst.

iv «...διὰ τὴν τοῦ πατρὸς φυγὴν ...» Isokrates, *Angående heste-teamet* 45.

v παῖς – pais – gutt/barn

vi «... διὰ τὴν τοῦ πατρὸς νίκην τὴν Ὀλυμπίασιν ἀτιμωθήσομαι...» Isokrates, *op.cit.* 49.

ytterligere fire års selvpåført utlendighet.

3.1.4.6 Andre tekster

I en elogi til den mytiske kong Busiris av Egypt (*Isokrates XI*) kritiserer Isokrates Polykrates for hans utilstrekkelighet i håndteringen av det samme temaet. Han parallelfører denne manglen med Polykrates' anklageskrift mot Sokrates, og kritiserer ham for å ha gjort en tilsvarende feilvurdering der, fordi han prøvde å sverte Sokrates' ettermæle gjennom å omtale ham som Alkibiades' lærer. Isokrates underkjenner først sannhetsgehalten i påstanden, idet han hevder at Alkibiades aldri ble undervist av Sokrates. Dernest hevder han at *om* det hadde vært sant, ville det i så fall bare virket til å *styrke* Sokrates' omdømme, «ettersom [Alkibiades] var langt bedre enn andre [mennesker]»ⁱ.

3.2 Sent 300-tall

Mot annen halvdel av 300-tallet var ikke lenger Alkibiades et like brennbart politisk tema. Den polariserende tendensen i de tekstlige fremstillingene av hans liv fra 400- og tidlig 300-tall, erstattes av en splittelse som Gribble⁴⁶³ karakteriserer som «ambivalent». Her er det mulig å fremstille Alkibiades' ambisiøsitet, prangende forbruk og hybris som fascinerende og beundrede egenskaper, *samtidig som* de utgjør en latent trusel mot den politiske stabiliteten og kan vekke folkets hat og mishag. Forfatterne kan hengi seg til en utbredt nostalgisk fascinasjon for Athens gullalder i det 5. århundre.

Demostenes' fremstilling av Alkibiades i anklageskriftet mot Meidias tilhører denne fasen. Gribble inkluderer dessuten deler av pseudo-Andokides' tekstⁱⁱ, og flere tekster av historikere hvis verker er gått helt eller delvis tapt, men som er indirekte tilgjengelig gjennom verker av Diodoros Siculus, Cornelius Nepos, Plutark og Athenaios.ⁱⁱⁱ Gribble nevner bare Theopompos av disse 300-talls historikerne, og viser til at hans teori om forfallet i Athens politiske lederskap antakelig har inneholdt en drøftelse av Alkibiades. Det er imidlertid rimelig også å inkludere historikere som Filistos, Eforos, Timaios og Douris av Samos i denne gruppen.

Også sokratikerne, som til dels hadde førstehånds kjennskap til Alkibiades, plasserer Gribble i denne perioden, selv om flere av deres verker rent kronologisk antakelig tilhører forrige periode. Da Polykrates utgav sitt anklageskrift mot Sokrates på midten av 390-tallet, bidro han antakelig til å gjenopplive interessen for filosofens relasjon til Alkibiades. Denne interessen ser ut til å ha holdt seg langt inn på 300-tallet. Sokratikerne videreførte interessen for Alkibiades' bios og plasserte ham

i «...ὅτι δὲ πολὺ διήνεγκε τῶν ἄλλων...» Isokrates, *Busiris* 5.

ii Ettersom denne teksten sannsynligvis er produsert under hellenismen vil den tas opp under kap. 3.3.

iii Ettersom disse også er de viktigste kildene til hellenistiske forfatters presentasjon av Alkibiades, vil også disse tas opp i kapittel 3.3.

innenfor et moralsk univers, der hans feilvurderinger og manglende evne til å nyttiggjøre seg Sokrates' visdom forårsaket hans livs misère. Samtidig var det maktpåliggende for dem å imøtegå Polykrates' anklager gjennom å etablere en tydelig avstand – eller et motsetningsforhold – mellom de to aktørene. Polykrates og hans anklageskrift anføres riktignok aldri eksplisitt i foreliggende tekster av Sokrates' apologeter, men trekkes frem av Isokrates, som vurderer assosiasjonen til Alkibiades som en (ufrivillig og usannferdig) hyllest.⁴⁶⁴

3.2.1 Demostenes (384 - 322)

Taleren og politikeren Demostenes anla i 350/351 en sak mot den rike atheneren Meidias. I sin anklagetale anfører han en sammenligning mellom Alkibiades og Meidias. Uansett hvilken stamtavle, rikdom eller makt en enkeltperson kan vise til, skriver Demostenes, har athenerne tradisjon for likevel ikke å ville la seg plukke på nesen. Han forteller at Alkibiades var av fin familie både på farssiden og morssidenⁱ, at han til tross for sin tilknytning til aristokratiet hadde gått i krig på demokratenes side, at han hadde vunnet olympiske seire, og at han ble ansett som sin tids beste general og beste folketaler. Til tross for disse mange kvalitetene aksepterte ikke athenerne hans fornærmelser, men straffet ham med dom og eksil. De foretrakk å lide både under spartanernes besettelse av Dekeleia, under tapet av sin flåte og på mange andre måter fremfor å underkaste seg det frekkhetens tyranni som Alkibiades bød dem. I forhold til Meidias er likevel Demostenes' Alkibiades en tilgivelig figur, fordi hans dårlige egenskaper ble oppveid av hans mange fortrinn, mens Meidias bare hadde frekkhet og lovløshet å skilte med.⁴⁶⁵ Demostenes hevder bl.a. at Alkibiades deltok i ødeleggelsen av hermene.⁴⁶⁶ David Gribble anser Demostenes' tekst som en tidlig dokumentasjon på utbredelsen av anekdotiske historier om Alkibiades.⁴⁶⁷

3.2.2-4 Sokratikerne

Polykrates' anklager om at Sokrates var ansvarlig for den politiske virksomheten til sine elever Kritias og Alkibiades, ble antakelig offentliggjort først på midten av 390-tallet.ⁱⁱ Sokratikerne reagerte rimeligvis med et forsøk på å beskytte Sokrates' ettermæle ved å underkjenne hans ansvar for sine elevers politiske virksomhet.⁴⁶⁸ Men anklagene om en assosiasjon med Alkibiades ble også en gylden anledning til å bruke sistnevntes tvetydige berømmelse til å skyve den mindre kjente Sokrates inn på scenen. Sokratikerne brukte litterære konfrontasjoner mellom Sokrates og Alkibiades til å demonstrere at den sokratiske filosofien, med sin skepsis til lederskapet i Athens storhetstid, var relevant for den politiske nyorienteringen som fant sted i 300-tallets detroniserte

i Demostenes hevdet riktignok at Alkibiades tilhørte alkmaionidene på farssiden og var beslektet med Hipponikos på morssiden (*Mot Meidias* 144).

ii Hvorvidt slike anklager også kan ha blitt fremført under selve rettsaken er uklart, men iflg Gribble (1999, ss 224-230) var det først gjennom Polykrates' anklageskrift at «the debate surrounding Socrates was entangled with that around Alcibiades».

bystat.⁴⁶⁹ Når Sokrates kommer «seirende» ut av dialogen i *Alkibiades I*, representerer det en påstand om at filosofen (og filosofien) står sterkere enn selv den mest briljante politiker, også i spørsmål om statens styre.⁴⁷⁰

De følgende avsnittene vil derfor omhandle Alkibiades i hans relasjon til Sokrates, og ikke primært fremstillinger av Alkibiades selv. Bare fire av tekstene som antas å tilhøre denne gruppen, er tilgjengelige i sin helhet i dag. De platonske tekstene *Alkibiades I* og *Symposion* vil tas opp i neste kapittel. Xenofons *Erindringer om Sokrates* og den pseudo-platonske *Alkibiades II* viser, i likhet med fragmenter fra en tekst av Aiskines fra Sfetos, en Sokrates som gir den unge Alkibiades helt andre råd enn de han skulle komme til å realisere i sin politiske karriere. I likhet med senere apologeter, som Gary Alan Scott, ønsket sokratikerne å demonstrere at Alkibiades mislykkede politiske karriere nettopp skyldtes at han *ikke* fulgte filosofens råd. Som Scott uttrykker det: «[He] proves unworthy of the teacher's attention, reluctant as [he] is to allow himself to be dissuaded or diverted from his original desires.»⁴⁷¹

3.2.2 Xenofon – sokratiker (427 – 355)

Xenofon er muligens en bedre kilde til å forstå Sokrates' virksomhet enn Platon, fordi han hverken synes å ha pretensjoner eller evner til å gjøre noe utover å gjengi sine erfaringer med filosofen. Selv om det er klare likhetstrekk mellom Xenofons og Platons Sokrates-figurer, synes sistnevnte å inngå som en brikke i et omfattende ontologisk og epistemologisk system, som man ikke får inntrykk av at han selv har konstruert. Også Xenofons *Alkibiades*, og Xenofons beskrivelse av forholdet mellom Sokrates og Alkibiades, skiller seg fra Platons versjoner på tilsvarende måter:

I Sokrates' funksjon som mentor er det hos Xenofon ikke noen vesentlig forskjell mellom de rådene han gir Alkibiades, og de som han gir til andre aspirerende unge menn.ⁱ Platons beskrivelse i *Alkibiades I* gir et klart inntrykk av spesielle investeringer og risikoer som Sokrates tar på seg, og som skiller hans håndtering av Alkibiades fra hans håndtering av andre politisk ambisiøse proselytter.

I beskrivelsen av kjærlighetsrelasjonen mellom Sokrates og Alkibiades lar Platon, både i *Alkibiades I* og i *Symposion*, den mobiliserte seksualiteten inngå som en dynamisk faktor i forholdet. Begjæret fungerer som en dobbeltløpet drivkraft, som presser dels mot umiddelbar tilfredsstillelse og dels mot høyere aspirasjoner, og der de to målene gjensidig utelukker hverandre. Hos Xenofon omtales ikke det seksuelle aspektet ved relasjonen mellom de to. Xenofon omtaler bare ett aspekt ved den ene siden av den tradisjonelle pederastiens velregulerte system for

i Som f.eks. Glaukon (*Erindringer om Sokrates*, III VI). David M. Johnson (2003, s xiv) forklarer riktignok dette med å hevde at tekstens innhold er stjålet fra Platon (*Alkibiades I*) og Aiskines fra Sfetos, og at Xenofon har erstattet Alkibiades med Glaukon. David Gribble (1999, s 215 n.6) avviser spekulasjonen som «[a] very questionable claim (...) [t]ypical of [overconfident] scholarship».

byttehandel, der den enes (παιδεραστής – paiderastēs) begjærstilfredsstillelse kunne kjøpes gjennom den andres (ἐρώμενος – erōmenos) tilgang på visdom og gode råd. Det er bare Sokrates' lærergjerning som omtales, og hverken hans eller Alkibiades' seksuelle interesse for motparten berøres eksplisitt. I stedet gis en generell beskrivelse av éndimensjonal selvbeherskelse som Sokrates' viktigste redskap for håndtere erotisk begjær.⁴⁷² Dersom Xenofon ville antyde at det var slike motkrefter Sokrates mobiliserte mot Alkibiades' attraktivitet, kommer dette svært indirekte til uttrykk. Men når Sokrates kommenterer Kritobolos' uforsiktige hengivelse til sitt begjær etter Alkibiades' sønn, er det naturligvis mulig å lese det som en indirekte referanse til hans egne erfaringer med Alkibiades.

3.2.2.1 Gode råd og dårlig oppførsel

Xenofon refererer Sokrates' anklagere, som hadde hevdet at Alkibiades var det athenske demokratiets «mest ubeherskede, tøylesløse og voldsomme»ⁱ person. Han tar ikke avstand fra denne beskrivelsen, men vil unndra Sokrates fra ansvaret for å ha frembrakt slike egenskaper. Ifølge Xenofon var det en dypt forankret politisk og sosial ambisiøsitet (φιλοτιμία – filotimia) som i første omgang drev Alkibiades (og Kritias) mot Sokrates. Det var sistnevntes talegaver og argumentative mesterskap Alkibiades ønsket å tilegne seg, ikke hans sparsommelige livsstil og moralske overlegenhet. Straks han mente å ha tilegnet seg tilstrekkelig retorisk kompetanse til å få et overtak på sine motdebattanter, forlot han kretsen rundt Sokrates og begynte å involvere seg i politikken. Men Sokrates' arbeid besto i å lære sine venner å være kloke mennesker (σωφρωνέω – sōfrōneō), ikke smarte politikere.⁴⁷³

Men noen kunne jo komme til å hevde at Sokrates til tross for Alkibiades' karaktersvakhet, burde ha lært ham opp i fornuft og måtehold. Xenofon besvarer en slik mulig anklage med å anføre at Alkibiades så lenge han sto under Sokrates' innflytelse, faktisk oppførte seg skikkelig, ikke bare fordi han var styrt av straffeangst, men fordi han faktisk trodde på at denne atferden var best. Dette synes riktignok å stå i motsetning til Xenofons tidligere påstand om at det var *ambisiøsitet* som drev Alkibiades både til Sokrates og bort fra Sokrates, fordi det virker lite sannsynlig at et slikt karaktertrekk ikke skulle være dominerende også i den korte mellomperioden da han tilhørte det sokratiske fellesskapet. Men Xenofon imøtegår den psykologiske essensialismen som ligger til grunn for en slik innvending, og postulerer i stedet en mer dynamisk karakterologi der personligheten undergår en kontinuerlig modulering som reflekterer *det sjelelige treningsarbeid* (τὰ τῆς ψυχῆς ἔργα) den til enhver tid er gjenstand for. Så lenge Alkibiades befant seg i kretsen rundt Sokrates, var han et godt menneske. Etter hvert som han involverte seg i det politiske liv, og ble attraksjonsobjekt for kvinnene, startet imidlertid en *avlæring av moralske egenskaper* (κατάλυσιν

i «...ἀκρατέστατος τε καὶ ὕβριστότατος καὶ βιαιότατος.» Xenofon, *Erindringer om Sokrates* I II.12.

τῆς ἀρετῆς), og han ble igjen den Alkibiades som den athenske offentligheten kjente best.⁴⁷⁴

Men Xenofon er ikke mer konsistent enn at han bare noen avsnitt senere underkjenner hele den moralske læringsprosessen mellom Alkibiades og Sokrates, siden førstnevntes mangel på *underdanighet*ⁱ avskar ham fra å lære noe som helst av filosofen. Xenofon gjenopptar den nylig avviste antakelsen om Alkibiades' karakterbestemte politiske ambisiøsitet, og rehabiliterer den som forklaring på hans utilgjengelighet for moralsk læring. Han understreker poenget gjennom å referere en anekdote der Alkibiades allerede før han er tyve år gammel har begynt å benytte sine retoriske evner til politisk sofisteri.⁴⁷⁵ Dermed kan Alkibiades plasseres i et kvalitativt annerledes forhold til Sokrates enn filosofens genuine *elever* (ὁμιλητῆς – homilētēs), som Kriton o.a., som aldri gjorde noe galt, hverken som unge eller som gamle.⁴⁷⁶

3.2.2.2 Avholdenhet som ideal for håndtering av begjær

Platons seksualdrevne pedagogiske teori, slik den fremlegges av Sokrates/Diotima i *Symposion*, innebærer en ganske subtil balanse mellom det mobiliserte begjær og den fullbyrdede seksualakten.⁴⁷⁷ I Alkibiades' historie, som Platon bruker til å illustrere teorien, trekkes Sokrates så langt i retning av et samleie at enkelte forfattere har betvilt påstanden om at det ikke fant sted.⁴⁷⁸ Selv om også Xenofons Sokrates åpenbart kjenner en sterk draging mot unge gutter, legger han inn vesentlig større avstand og benytter en langt mer entydig unngåelsesstrategi. «Når det gjaldt seksuelle nytelser,» skriver Xenofon «anbefalte han en strikt unngåelse av vakre [mennesker].»ⁱⁱ Filosofen bekymrer seg for Kritobulos som har våget å kysse Alkibiades' vakre sønn, og hevder at han dermed satte både sin frihet og sin økonomi på spill. Han anser vakre unge gutter for å være giftigere enn skorpioner, siden de ikke engang trenger å være i berøring med sine ofre for å *gjøre [dem] gale* (μαίνεσθαι ποιεῖν). Og Xenofon beundrer ham for å ha øvet seg opp til å unngå de vakreste (guttene) like lett som andre unngår de styggeste.⁴⁷⁹ Med sedvanlig inkonsistens hevder Xenofon imidlertid også at når Sokrates hevdet at han var *forelsket* (ἄν τινος ἐρᾶν), var det ikke de som var vakre av utseende han var tiltrukket av, «men de hvis sjel naturlig søkte mot det gode.»ⁱⁱⁱ Dette *gode* er, som i *Symposion*, sterkt knyttet til kunnskap og lengsel etter kunnskap.

Xenofon tillegger likevel sin Sokrates-figur ett subtilt moment i seksualitetsreguleringen som kanskje muligjør et noe mer flerdimensjonalt bilde av hans relasjon til Alkibiades. Det er nemlig de sjelelige aspektene ved seksualiteten som medfører de omtalte risikoer. Selv den som ikke er herre over sine drifter, kan – uten å ta skade av det – hengi seg til den type seksuelle tilfredsstillelser som kroppen begjærer, men som ikke sjelen på egen hånd ville oppsøkt om ikke det

i Xenofon skriver ἀρέσκοντος, som hos Liddell og Scott oversettes med «*pleasing*, but mostly in a bad sense, *obsequious*, *cringing*». Både Loeb's oversetter E.C. Marchant og Henning Mørland bruker *sympathy/sympati*, som ikke reflekterer den asymmetri og autoritets-underkastelse som uttrykkes i Xenofons begrepsvalg.

ii «Ἀφροδισίων δὲ παρήνει τῶν καλῶν ἰσχυρῶς ἀπέχεσθαι.» Xenofon, *Erindringer om Sokrates* I III.8.

iii «ἀλλὰ τῶν τὰς ψυχὰς πρὸς ἀρετὴν εὖ πεφυκότων ἐφιέμενος.» Op.cit. IV 1.2.

fysiske begjæret hadde overveldet den.⁴⁸⁰ Siden de vakre guttene er sjelens åpenbare attraksjonsobjekt for Xenofons Sokrates, må det her være seksuelle relasjoner til mindre tiltrekkende gutter, til kvinner og til slaver som fremstilles som risikofrie nytelsesmuligheter. Avstanden til den senere kristne seksualmoralen, der det somatiske aspektet ved seksualiteten synes å være en viktigere kilde til fortapelse enn det sjelelige, er åpenbar. Denne nyanseringen hos Xenofon innebærer kanskje ikke mer enn en tydeliggjøring av underliggende drivkrefter i den konvensjonelle relasjonen mellom ἐραστής og ἐρώμενος. Han åpner likevel for å forstå at selv om Alkibiades' forelskelse i Sokrates – slik den fremstilles Platon – innebar en invertering av konvensjonene, representerte den et fokus på sjelelige aspekter som ikke var fremmed for den tradisjonelle pederastien.

En tilsvarende proto-platonisk fremstilling av den tradisjonelle pederastien presenterer Platon selv gjennom Pausanias' tale i *Symposion*. Taleren har åpenbart ingen pretensjoner om å overskride etablerte rammer, men understreker likevel et vesentlig kvalitativt skille mellom den fysiske og kortvarige nytelsen og en mer varig, forpliktende og sjelelig nytelse.⁴⁸¹

3.2.2.3 Formingen av politikere

Både i Platons *Alkibiades I* og hos Xenofon tillegges Sokrates klare intensjoner om å forme fremtidige politikere, så Xenofons indignasjon over frafalne proselytters politiske ambisjoner kan synes noe malplassert. Xenofons Sokrates anser sin lærergjerning som en mer effektiv måte å søke politisk innflytelse enn selv å gå inn i politisk virksomhet (utover det som tilfalt ham som hans borgerplikt).⁴⁸² Selv om Alkibiades ikke nevnes eksplisitt i tilknytning til slike intensjoner, så er han åpenbart en av dem forfatteren må ha hatt i tankene. Og så lenge Kritias og Alkibiades var blant de få av Sokrates elever som gjorde noen form for politisk karriere, må man anta at hans lærergjerning har fremstått som rimelig mislykket. Det er ingen overraskelse at Xenofon ikke trekker denne konklusjonen selv, men underlig at han serverer eventuelle Sokrates-kritikere et såpass åpenbart argument. Og om man skal insistere på den apologetiske impulsens dominans hos Xenofon, blir det enda merkeligere at en person som Charmides, som i likhet med Kritias skulle bli en av de trede tyranner, gis uforbeholden ros av Xenofons Sokrates og innstendig oppfordres til å involvere seg i politisk virksomhet.⁴⁸³

Misforholdet mellom evner og posisjoner er en kjent ingrediens i Sokrates' kritikk av politikere, og hos Xenofon utmåler han de belastningene som påføres mennesker som kommer i en situasjon der forventningene vil overstige deres ytelsesevne.⁴⁸⁴ Heller ikke her nevnes Alkibiades direkte, men det er ingen tvil om at han er i Xenofons eget assosiasjonsfelt. I *Alkibiades I* utdyper Sokrates hva som vil kreves av Alkibiades dersom han skal bli en dyktig politiker, og ikke bare en vakker og begavet ung mann som havner i politikken som følge av folkets villighet til å la seg

forføre. Deres gjensidige engasjement i å forme en ny type politiker er utvetydig. Xenofon nøyer seg med å konstatere at han tenkte at Sokrates generelle formaninger ville virke til å motvirke tilbøyeligheter til (*politisk*) *bedrageri* (ἀλαζονεύεσθαι – alazonevesthai) i hans omgangskrets.⁴⁸⁵ Uten at Alkibiades nevnes eksplisitt, er han (ved siden av Kritias) den åpenbare adressaten for Xenofons undertone av skuffelse over den sokratiske strategiens manglende gjennomslag. Sokrates tillegges et utsagn om at med en større begavelse følger også et større behov for utdanning⁴⁸⁶ – en holdning som kanskje kan forklare noe av intensiteten i hans interesse for å innlemme Alkibiades i sin omgangskrets (særlig tydelig i *Alkibiades I*). Innspillet åpner også for å forklare det endelige utfallet av Sokrates' pedagogiske intervensjon med at Alkibiades' talenter bare gjorde det enda vanskeligere å forme ham til en god politiker.

3.2.3 Aiskines fra Sfetos (425-350)

Enkelte fragmenter fra Aiskines' tekster om Alkibiades finnes på papyrus fra Oxyrhynkus, men en vesentlig større del er kjent gjennom referanser hos andre forfattere.⁴⁸⁷ Av disse fragmentene er det bare de som foreligger hos Aelius Aristides som har tilstrekkelig innhold og omfang til å gi noen karakteristikker av Alkibiades. Disse orienterer seg rundt to hovedtemaer: For det første Sokrates' oppfordring om at Alkibiades burde ta lærdom av Themistokles' skjebne, og innse at selv en så intelligent og reflektert person, og som hadde en så viktig funksjon for den athenske staten, ble rammet av folkets fordømmelse og eksilert fra sin hjemby. Påminnelsen vekker Alkibiades' mindreverdighetsfølelse, fordi han innser at han ikke kan konkurrere med Themistokles.⁴⁸⁸ Det fremgår ikke av fragmentene hvilken funksjon mobiliseringen av Alkibiades' selvforakt har for Sokrates, men det er rimelig å anta at de inngår i det samme prosjektet som i *Alkibiades I*, nemlig å utløse et lærings- og forbedringsønske som åpner for filosofens intervensjon.

Det andre temaet omhandler Sokrates' motiver for å engasjere seg så sterkt i Alkibiades. Her fremgår det at den kjærlighet (eller forelskelse) Sokrates følte for Alkibiades, også fungerte som en inspirasjonskilde for ham selv, slik at han i forhold til Alkibiades kunne yte noe som han ellers ikke kunne yte. Han etablerer et kvalitativt pedagogisk skille mellom ordinær instruksjon, som ikke kan skape forandring, og en kjærlighetsbasert relasjon, som faktisk kan utløse forandringer/forbedringer selv gjennom et nærvær uten målrettede intensjoner.⁴⁸⁹ Aiskines synes her å nærme seg den pedagogiske stigen som utdypes i Diotimas tale i Platons *Symposion*, der begjæret og forelskelsen er første trinn i en spontant forløpende pedagogisk kaskade som kan kulminere i kvalitative endringer hos personer som klarer å nyttiggjøre seg de prosessene som settes i gang.

Ingen av fragmentene fra Aiskines' tekst(er) gjengir noe forsøk på å etablere distanse mellom Sokrates og Alkibiades, slik man ser hos Platon og Xenofon. Men selv om den tilgjengelige tekstmengden fremhever tiltrekningene mellom de to, er den for sparsom til å gi grunnlag for

oppfatninger av hvilke holdninger som har preget den fullstendige teksten.

3.3 Hellenismen

Det forelå store mengder tekster og biografiske opplysninger da de hellenistiske forfatterne begynte sitt arbeid med å katalogisere og bevare den klassiske kulturen. Ingen av tekstene om Alkibiades som ble produsert i hellenistisk tid, er tilgjengelige i dag,ⁱ så deres innhold må avledes fra senere tekster som har benyttet de hellenistiske tekstene som sine kilder. På grunnlag av denne indirekte tilgjengeligheten konkluderer Gribble med at tekstene kan deles inn i tre grupper: Den første gruppen består av lærde kommentarer til fremstillinger av Alkibiades. Dernest kommer retoriske lærestykker, der motsetningsforholdet mellom den ambisiøse Alkibiades og det athenske folkestyret var et klassisk tema. Den tredje gruppen av tekster inneholdt beskrivelser av Alkibiades' *bios*, dvs. fremstillinger av hans liv som ikke vektla det kronologiske forløpet av hans liv, men i stedet fremstilte det i henhold til bestemte skjemaer egnet til å karaktisere hvilken *type* liv han levde. Et typisk skjema regulerte beskrivelsene av det *avvikende* ved Alkibiades' liv på måter som ifølge Gribble søker å forene de motstridende fremstillingene fra den klassiske perioden: Mens den klassiske fremstillingen var preget av splittelse, enten som polarisering eller som ambivalens, tenderer hellenistiske fremstillinger mot å ufarliggjøre hans utenforskap og gjøre hans «likegyldighet overfor den offentlige mening og konvensjonene, [til] en skøyeraktig og egentlig harmløs fryd over skandaler».⁴⁹⁰

De politiske kontroverser som Alkibiades vekket i sin samtid, var naturligvis en vesentlig årsak til at ettertiden fortsatte å vie ham oppmerksomhet. Men interessen for moralske aspekter ved hans liv var et særtrekk ved Alkibiades-tradisjonen, som skilte den fra hellenismens håndtering av andre figurer fra den klassiske perioden. Dette representerte en videreføring av sokratikernes og Platons arbeid med å innskrive relasjonen mellom Alkibiades og Sokrates i et kompetetivt moralsk univers, og deres bruk av relasjonen til å skape en forbindelse mellom politikk og filosofi.⁴⁹¹

Gribble anser tekster av Cornelius Nepos, Plutark og Athenaios for å reflektere hellenismens fremstillinger av Alkibiades. Det er litt overraskende at Gribble ikke gir noen analyse av Diodoros Siculus' tekster, og heller ikke plasserer dem i sitt kronologisk-tematiske skjema, til tross for at de inneholder ganske omfattende beskrivelser av Alkibiades' virksomhet. Tematisk hører Diodoros dels hjemme i Gribbles første fase, sammen med Thukydid og Xenofon, idet han vektlegger Alkibiades' politiske virksomhet og i hovedsak berører private forhold bare i den grad de har politisk betydning. På den annen side har Diodoros' fremstilling av Alkibiades' utenforskap i forhold til det athenske demokratiet et sterkere innslag av den «ambivalens» som ifølge Gribble preger andre fase. Men ut fra kronologiske forhold, og fordi han i likhet med med Nepos og Plutark gir oss indirekte tilgang

i Med unntak for pseudo-Andokides' tekst, som er plassert her på grunnlag av indiser, men hvis produksjonsdato er usikker.

på hellenistiske kilder som ikke lenger er tilgjengelige, har jeg likevel valgt å plassere ham i tredje fase.

Heller ikke teksten *Om kjærlighet*, som tidligere ble tilskrevet Lukian, er inkludert i Gribbles skjema. I denne teksten inngår fortolkningen av forholdet mellom Alkibiades og Sokrates i en diskusjon av pederasti vs. heterofilt ekteskap. Tekstens hovedreferanse er Platons *Drikkegildet*, og den viderefører sokratikernes interesse for moralske aspekter ved Alkibiades' bios. Teksten er imidlertid et såpass sent produkt at kronologiske hensyn tilsier at den plasseres i tredje fase.

3.3.1 Pseudo-Andokides (usikker datering)

Teksten *Mot Alkibiades* er et partsinnlegg lagt til ostrakiseringsprosessen i 416, som resulterte i at Hyperbolos ble sendt i eksil. Ut fra de biografiske opplysningene om *tekstens jeg-person* er det åpenbart at det ikke dreier seg om Andokides, selv om teksten har vært publisert som en del av hans verk. Jeg-personen synes å hente trekk fra Faiax, som var den tredje kandidaten for ostrakisering, ved siden av Alkibiades og Nikias.ⁱ Plutark omtaler Faiax som tekstens forfatter,⁴⁹² men forskjellige kilder gir forskjellige opplysninger, og hverken forfatterskapet eller dateringen av teksten kan i dag bestemmes med sikkerhet.⁴⁹³

Ifølge Carcopino (1935) er teksten hverken skrevet av Andokides eller Faiax. Stilstudier viser en innflytelse fra Isokrates, uten at denne har hatt fullstendig gjennomslag, mens innholdsstudier tilsier at Demosthenes' *Mot Meidias* (fra 348) har blitt influert av pseudo-Andokies' tekst. På basis av disse og andre forhold konkluderer han med at teksten må være produsert i første kvartal av 300-tallet, antakelig mellom 395 og 384.⁴⁹⁴ Argumentasjonen er imidlertid til dels svært tynn, og de sterkere delene faller stadig igjennom i forhold til Raubitschek's gjennomgang 13 år senere.

Raubitschek (1948) påpeker at Andokides viste seg som Alkibiades' fiende da han – for å forhindre ekspedisjonen til Sicilia – involverte seg i ødeleggelsen av hermene i 415. Det kan derfor virke rimelig at han året i forveien skrev en tale (til støtte) for Faiax, for å bevirke at Alkibiades ble ostrakisert.⁴⁹⁵ Både Raubitschek og Gribble (se under) understreker hvor konsekvent teksten unnlater å nevne hendelser fra Alkibiades' liv etter 416. Det faktum at ikke engang Thukydid klarer å være så konsekvent historisk korrekt når han refererer presumptivt autentiske taler, leder Raubitschek til å anta at teksten faktisk er fra 416.⁴⁹⁶ Han argumenterer overbevisende for rimeligheten i å anta at det må ha foregått uformelle forhandlinger og drøftelser i de to månedene fra ostrakiseringen ble bestemt og til den ble gjennomført,⁴⁹⁷ og punkterer dermed Carcopinos konvensjonelle insistering på at «[i]l n'y avait pas de débats dans l'ostracisme.»⁴⁹⁸

For Gribble (1999) blir unnlattelsen av alle hendelser etter 416 et avgjørende argument for at

i Se kap. 2.9.

teksten *ikke* er produsert på 390-tallet, fordi den ideologiske debatten som pågikk da, nesten utelukkende interesserte seg for disse senere hendelsene i Alkibiades' liv. Han utelukker ikke at teksten faktisk ble produsert i tilknytning til ostrakiseringsprosessen – selv om det er enighet om at det neppe har eksistert noen formell anledning til å fremføre den – men konkluderer likevel med at det er for mye som taler mot en slik hypotese.⁴⁹⁹ Tekstens temaer, dens måte å behandle Alkibiades og Plutarks tillit til at den er genuin (om enn forfattet av Faiax), leder Gribble til å konkludere med at teksten tilhører hellenismen.⁵⁰⁰ Mengden og presisjonen av historiske detaljer, som er så sterk at teksten for enkelte forhold representerer det eneste tilgjengelige kildemateriale, tilsier imidlertid at det dreier seg om en tekst fra tidlig hellenistisk tid.⁵⁰¹ Jeg har valgt å følge Gribble, selv om Raubitscheks argumentasjon ennå i dag fremstår som svært overbevisende.

Tekstens konsentrasjon om handlinger og egenskaper knyttet til Alkibiades' privatliv som begrunnelse for at han representerer en trusel mot fellesskapet, får Gribble til å omtale den som «a rhetorical exploitation of the suspicion aroused by Alcibiades' lifestyle, ...».⁵⁰² Tekstens jeg-person vil minne lytterne om Alkibiades' mange dårlige egenskaper, slik at de velger å ostrakisere *ham* istedenfor jeg-personen selv. Forfatteren er vel kjent med at denne typen forsvar og anklage ikke var en del av den formelle prosedyren i en ostrakiseringsprosess.⁵⁰³ Her er det Alkibiades' *hybris* som understrekes, i motsetning til Lysias XIV som fremholder hans *umoral* (πονηρία – ponēria). Teksten nærmer seg dermed det Gribbles omtaler som en *ambivalent* fremstilling av Alkibiades, siden *hybris* (i motsetning til *umoral*) var en holdning som kunne vekke både fordømmelse og beundring. Men omstendighetene tilsier at interessen for Alkibiades' *hybris* kan ha vært rent taktisk motivert. I en ostrakiseringsprosess ville *hybris* bli oppfattet som et vesentlig mer relevant anklagepunkt enn *umoral*.⁵⁰⁴

3.3.1.1 Folkefiende

Angrepet på Alkibiades innledes med jeg-personens hjertesukk over at materialet er så stort at han ikke vet hvor han skal begynne. Bare å gå gjennom alle de private krenkelsene Alkibiades har utøvet, ved utroskap, ved å forføre gifte kvinner og ved sin generelle lovløshet, ville kreve mer tid enn taleren har til rådighet. Han vil derfor konsentrere seg om Alkibiades' offentlige feiltrinn og krenkelser av sin nære familie. Teksten omhandler likevel nesten utelukkende handlinger utført av Alkibiades som privatperson, selv om deres storslagenhet gjorde dem til offentlige anliggender.

Det første anklagepunktet er Alkibiades' anbefaling om å doble overslaget for alliansestatens tribut til felleskassen til det deliske forbundet.ⁱ Det beskrives som en tredobbel krenkelse: først av Aristeides, som laget det opprinnelige overslaget; dernest av de mange allierte statene som allerede slet med å betale den opprinnelige tributten; og ikke minst av athenerne selv,

i Tributbeløpene ble øket i 425 og 413, men det er ikke kjent fra andre kilder at Alkibiades skal ha vært involvert.

som ville være utsatt hvis de øvrige statenes uvilje mot alliansen ble forsterket, siden Athen trengte deres hjelp for å ivareta sin egen sikkerhet. Alkibiades anklages også for å ha tiltusket seg deler av den tributten som alliansestatene betalte, som et mer åpenbart forbrytersk eksempel på hans egen tilbøyelighet til å utviske skillet mellom det private og det offentlige.⁵⁰⁵ Mer generelt anklages Alkibiades for å være kortsiktig og populistisk i sin politiske virksomhet. Pseudo-Andokides forskrekkes over at Alkibiades kan anses som demokrat, når demokratiets mål er likhet mellom mennesker, mens den grådighet og arroganse som Alkibiades utøver i sitt privatliv, tydelig viser at han nettopp ikke søker likeverd.⁵⁰⁶

Pseudo-Andokides utdyper episoden under olympiaden i 416, der Alkibiades vant overlegent med sine hesteteam, men muligens tilsnek seg æren for et team som egentlig tilhørte Diomedes. Forfatteren mener at Alkibiades med sin oppførsel demonstrerte et begjær etter å vinne som var så sterkt at han ikke unnslo seg for å stjele, selv fra sine athenske medborgere. Hans oppførsel avslørte dessuten at demokratiet var et bedrag, for Alkibiades hadde «en folkeleders ord, men viste seg som en tyrann i sine handlinger.»ⁱ I motsetning til spartanerne, som var så hederlige at de uten videre aksepterte sine nederlag, selv når de tapte i konkurranse med allierte stater, ville ikke Alkibiades engang akseptere et tap overfor en medborger, «men har sagt rett ut at han ikke kan tolerere noen som rivaliserer [med ham].»ⁱⁱ Pseudo-Andokides understreker det politisk destruktive i en slik holdning, fordi den kunne medføre at også alliansepartnerne ville føle forakt for atenerne og sympati for deres fiender.

Athenernes unnskyldighet overfor Alkibiades' grådighet på oppmerksomhet og anerkjennelse ble latterliggjort av enkelte utenforstående som så hva som skjedde. Andre nøret opp under idealiseringen, underkastet seg Alkibiades' karisma og overøste ham med gaver. Pseudo-Andokides understreker at til tross for at Alkibiades innhentet skatter fra de allierte, måtte han ikke gi noen offentlig redegjørelse for bruken av pengene. Og selv om alle som involverte seg i Alkibiades' ekstravagante prosjekter, hadde blitt ruinert av dem, hadde han selv klart å doble sin formue.⁵⁰⁷

Historien om maleren Agatharkos, som Alkibiades stengte inne i sitt eget hjem til han hadde gjennomført et dekorasjonsoppdrag som han var pålagt, nevnes som et eksempel på at Alkibiades kan bryte loven uten at hverken privatpersoner eller staten konfronterer ham med overtredelsene. Og Alkibiades' lovbrudd er ikke uttrykk for mangelfull forståelse av lovene, men en demonstrativ forakt for dem. «[H]an anser det ikke som rimelig at han selv skal følge byens lover, men at dere skal innrette dere etter hans livsstil,»ⁱⁱⁱ konkluderer pseudo-Andokides.

Ved et annet tilfelle jager Alkibiades sin konkurrent Taureas bort fra en konkurranse mellom

i «...τοὺς μὲν λόγους δημαγωγῶ τὰ δ' ἔργα τυράννου παρέχων,» Pseudo-Andokides, *Mot Alkibiades* 27.

ii «...ἀλλὰ φανερώς εἴρηκεν οὐκ ἐπιτρέψειν τοῖς ἀντεπιθυμοῦσιν τινος.» Op.cit. 28.

iii «...οὐκ αὐτὸς τοῖς νόμοις τοῖς τῆς πόλεως, ἀλλ' ὑμᾶς τοῖς αὐτοῦ τρόποις ἀκολουθεῖν ἀξιῶν.» Op.cit. 19.

guttekor. Publikum fordømmer handlingen, men juryen belønner ham likevel med førsteprisen.ⁱ Forfatteren legger skylden på folkets holdninger: «Dere straffer ikke frekkheter, og selv om dere fordømmer fordekte overtredelser, så beundrer dere demonstrativ tøylesløshet.»ⁱⁱ Alkibiades' tendens til å unnsnippe rettslig forfølgelse for sine handlinger anføres flere ganger.⁵⁰⁸ Etter olympiaden får han til og med belønning i form av bespisning på statens bekostning.⁵⁰⁹ Pseudo-Andokides anklager også Alkibiades for å være en rollemodell som forleder ungdommen til bare å holde taler, mens de overlater krigføringen til de eldre. Og som flere av alkmaionidenes tidligere motstandere refererer han til Alkibiades' mange ostrakiserte forfedre for å så tvil om slektens redelighet.⁵¹⁰

Det er likevel en underliggende ambivalens i pseudo-Andokides' fremstilling av Alkibiades som folkefiende. Jeg-personen uttrykker en implisitt beundring for Alkibiades' enorme makt i det athenske samfunnet, og lar det fungere som ytterligere et argument for ostrakisering, i overensstemmelse med institusjonens opprinnelige intensjon. Samtidig med at taleren fremhever Alkibiades' styrke, understreker han også sin egen svakhet og ubetydelighet. Til tross for mange anledninger er det nemlig ennå ingen som har våget å trekke Alkibiades for retten, mens han selv er blitt satt under tiltale hele fire ganger. Han antyder at store deler av den athenske befolkning har inngått i en tilsvarende asymmetrisk relasjon til Alkibiades, og valgt å bevare sin trygge underlegne posisjon fremfor å uttrykke sine reaksjoner.⁵¹¹ Derfor innebærer en eventuell ostrakisering av Alkibiades både en kollektiv terapeutisk mulighet «for at alle som ser [denne avstraffelsen] blir mer rettferdige og mer selvbeherskede»ⁱⁱⁱ, og en generalpreventiv anledning til «å gjøre [andre] tøylesløse personer mer lovlydige»^{iv}.

3.3.1.2 *Familiemann*

De mest graverende overtramp mot familien begår Alkibiades i ekteskapet med Hipparete. Gjennom sin økonomiske grådighet karrer han til seg en medgift på til sammen tyve talenter, som ifølge pseudo-Andokides var den største medgift noen greker hadde fått. Ved sin hemningsløse utroskap presser Alkibiades etterhvert sin kone til å søke om skilsmisse. Deretter viser han sin forakt for dommere og lover når han med hjelp av sine venner oppsøker henne på torget og bærer henne hjem med makt, for å forhindre at skilsmissen skal bli effektivt.^v Han planlegger også å skaffe seg tilgang på resten Hipponikos' formue ved å drepe Hipparetets bror Kallias. Kallias redder

i Hatzfeld (1940, s 133) hevder (uten å oppgi sine kilder) at eksklusjonen av Taureas kan ha vært helt legitim, ettersom han, i strid med regelverket, skal ha benyttet en ikke-athensk kordeltager.

ii «...οὐ τιμωρούμενοι τοὺς ὑβρίζοντας, καὶ τοὺς μὲν λάθρα ἀδικούντας κολάζοντες, τοὺς δὲ φανερώως ἀσελγαίνοντας θαναμάζοντες.» Pseudo-Andokides, *Mot Alkibiades* 21.

iii «...ὅπως τούτους ὀρώντες δικαιότεροι καὶ σωφρονέστεροι γίνωνται.» Ibid. 40.

iv «...τοὺς ἀσελγεστάτους νομιμωτέρους ποιήσετε.» Loc.cit..

v Plutark skriver (*Alkibiades* VIII 4) at Hipparete dør kort tid etter denne hendelsen, men tilskriver ikke ansvaret eksplisitt til Alkibiades og hans oppførsel. Pseudo-Andokides berører ikke Hipparetets død.

sitt liv ved å skrive et testamente der hele hans formue skal tilfalle staten, dersom han skulle dø uten livsarvinger.⁵¹²

Like opprørende er historien om da Alkibiades anbefalte athenerne å selge kvinner og barn fra Melos som slaver etter at hele den mannlige befolkningen var blitt drept, og deretter gikk hen og kjøpte en av kvinnene for så å få en sønn med henne. Gutten måtte dermed vokse opp med foreldre som var hverandres verste fiender, og med en far som hadde vært med på å utrydde hans slektninger. Hendelsen sammenlignes med Aigistos' fødsel,ⁱ som en understrekelse av at Alkibiades' oppførsel ikke bare var en privat overtredelse, men også representerte en trusel mot staten, fordi den kunne ha frembragt en «kongemorder» i Athens midte.⁵¹³

3.3.2 Cornelius Nepos (99? - 24? fvt.)

Nepos var født i Gallia Cisalpina og hans formue muliggjorde et omfattende forfatterskap i flere forskjellige sjangre. I sine parallellbiografier (*De Viris Illustribus*) sammenligner han fremstående greske personligheter med motsvarende romerske, for dermed å overføre noe av glansen fra antikkens Hellas til den romerske æra. Han henvender seg til et allment publikum, med intensjoner om underholdning og moralsk oppdragelse mer enn kritisk presisjon. Hans gjennomgang av Alkibiades' liv er summarisk når det gjelder de realhistoriske omstendigheter og virker klisjépreget når det gjelder personvurderingen. Selv om flere av personvurderingene hos Plutark åpenbart er hentet fra Nepos' tekst, setter Plutark dem i en sammenheng som får dem til å fremstå som mer velfunderte og veloverveide enn hos Nepos.

3.3.2.1 Idealisert kompleksitet

Nepos understreker Alkibiades' omfattende begavelser, inkludert hans evner som folketaler.⁵¹⁴ Men i motsetning til Plutark⁵¹⁵ nyanserer han ikke bildet ved også å erkjenne innslaget av vesentlige begrensninger i Alkibiades' talegaver. Når Nepos ser svakheter hos Alkibiades, dreier det seg om hans nytelsesbegjær og mangel på selvbeherskelse. Dette er egenskaper som Nepos åpenbart misliker, og som han ser som en motsetning til mer oppvurderte karaktertrekk som veltalenhet, vitalitet, tilpasningsdyktighet osv. Disse opposisjonsrelasjonene i Nepos' dydsregister utlegges deretter som et uttrykk for en kompleksitet lokalisert i Alkibiades' karakter.ⁱⁱ

Nepos gjenopptar sin idealisering av Alkibiades på slutten av teksten, i omtalen av hans ettermæle. Han forteller at autoritative og kritiske historikere som Thukydid, Theopompos og

i I mytologien var Aigistos sønn av Tyeste og hans datter Pelopeia, og ble født med den hensikt at han skulle hevne seg på Tyestes bror kong Atreus av Mykene. Aigistos drepte først Atreus, og senere også hans sønn Agamemnon, da denne vendte tilbake fra Troja.

ii «...ut omnes admirarentur in uno homine tantam esse dissimilitudinem tamque diversam naturam.» (... *alle ble imponert over at én mann kunne være så motsetningsfylt og ha en så mangfoldig natur.*) Cornelius Nepos, *Alcibiades* I 4.

Timaios «enes i å prise nettopp den mannen»ⁱ. Og Nepos følger opp med å gjenta hans mange kvaliteter, hans eleganse og hans livsstil, hans fysiske styrke, hans utholdenhet og hans tilpasningsdyktighet. Han skriver med begeistring om hvordan Alkibiades' som kunne utkonkurrere spartanerne i strenghet, også kunne overgå thrakerne i drukkenskap og lidderlighet og imponere perserne med sin ekstravaganse. «På den måten,» konkluderer Nepos «kunne han, uansett hvem han var hos, holde første plass og samtidig være høyt elsket.»ⁱⁱ Så orker han ikke mer av sin egen begeistring, og avslutter abrupt: «Men nok av dette; la oss gå over til de andre.»ⁱⁱⁱ

3.3.2.2 Ubeheersket seksualitet

Sokrates nevnes dels som hans lærer, og dels som en i den rekken av voksne mannlige beilere Alkibiades hadde som ung, men bare Platons Symposion oppgis som kilde.^{iv} Nepos betegner Alkibiades multiple seksuelle affærer som en «motbydelig»^v virksomhet, som han likevel må innrømme at «han utøvet meget elegant og spøkefullt»^{vi}. Men i motsetning til Plutark, som vier en god del oppmerksomhet til Alkibiades' kjærlighetsaffærer, vil ikke Nepos kaste bort tiden på å fortelle om disse, fordi han mener han har viktigere ting å konsentrere seg om.^{vii}

Nepos' vurdering av Alkibiades' seksuelle tøylesløshet har et innslag av indignasjon som ikke fremkommer i de andre tilgjengelige antikke tekstene. Dette kunne leses som en tidlig versjon av idealiseringen av gjensidig avhengighet og maskulin trofasthet i ekteskapsrelasjoner. Tendenser som ifølge Foucault begynner å bli synlige allerede under hellenismen, og som kommer tydelig til uttrykk i tekster fra det første århundret av den romerske keisertiden.⁵¹⁶ Men i motsetning til Plutark et par hundre år senere viser Nepos ingen interesse for Alkibiades' hustru og deres miserable relasjon. Ekteskapet nevnes bare indirekte gjennom en referanse til svigerfaren Hipponikos og hans økonomiske status som «den rikeste av alle Gresk-talende [mennesker]»^{viii}. En slik interesse peker mer i retning av den klassiske antikkens oppfatning av ekteskapet som en institusjon «som hadde til hensikt å ivareta opprettholdelsen av husholdningen (oikos)»⁵¹⁷. Nepos kommenterer heller ikke Alkibiades' posisjon som pederastenes begjærsobjekt i «amore Graecorum». Selv om det er et ekstra trykk i Nepos' indignasjon, reflekterer den antagelig fortsatt den klassiske oppvurderingen av

i «...in illo uno laudando consenserunt.» Ibid. XI 1.

ii «Quibus rebus effecisse ut, apud quoscumque esset, princeps poneretur habereturque carissimus.» Cornelius Nepos, *Alcibiades* XI 6.

iii «Sed satis de hoc; reliquos ordiamur.» Loc.cit.

iv «Ineunte adulescentia amatus est a multis amore Graecorum, in iis Socrate, de quo mentionem facit Plato in Symposio.» (*Fra tidlig ungdom ble han elsket av mange, på den greske måten, blant dem [var] Sokrates, som Platon nevner i Drikkegildet.*) Ibid. II 2.

v «odiosa» Ibid. II 3.

vi «...multa delicate iocoseque fecit;...» Loc.cit.

vii «Posteaquam robustior est factus, non minus multos amavit, (...) quae referremus, nisi maiora potiora haberemus.» (*Etter at han ble voksen, hadde han ikke færre kjærlighetsaffærer [...] som vi ville gjengitt, om vi ikke hadde hatt større og viktigere [temaer].*) Loc.cit.

viii «...omnium Graeca lingua loquentium ditissimum;...» Ibid. II 1.

måtehold og selvbeherskelse. Der er det *subjektet* som løper en risiko (eller avslører sine defekter) gjennom ubehersket seksuell utfoldelse, det er ikke noen *relasjon* som belastes med utroskap eller en gudegitt *moral* som krenkes med overtredelser.

3.3.2.3 Tvetydig projeksjonsbærer

I forbindelse med saken om ødeleggelsen av hermene og de private feiringene av de eleusinske mysteriene, understreker Nepos at mistanken som rettes mot Alkibiades, ikke primært var av religiøs, men av politisk art.⁵¹⁸ Fordi Alkibiades hadde en så enestående maktposisjon, ble det antatt at han ikke ville være tilfreds med å fungere som privat borger i et demokrati,ⁱ men at han var interessert i en regimeendring som åpnet for mer sentralisert maktutøvelse. Han hadde skaffet seg mange personers velvilje gjennom sin generøsitet, og satt mange personer i gjeld til seg selv gjennom å yte dem hjelp i rettssaker. Han ble ansett for å være overlegen alle andre borgere,ⁱⁱ og var gjenstand for en ambivalent begeistring. For selv om han kunne vekke sterke forhåpninger blant sine tilhørere, fastholdt athenerne en dobbelt bevissthet om «at han var i stand til gjøre mye skade [men] også [gjøre mye] godt»ⁱⁱⁱ.

Også spartanerne inntok en reservert holdning til Alkibiades, til tross for hans gode råd og hans mange kvaliteteter. Men deres ambivalens var mer basert på hans etnisk-geografiske tilhørighet enn på det bipolare risikomomentet i hans begavelse og ambisjøsitet. Derfor bevarte spartanerne sin skepsis til ham til tross for alle hans ytelser og prestasjoner, og av frykt for hans makt bestemte de seg til slutt for å avlive ham. Men Alkibiades begavelse reddet ham igjen, fordi det ikke var mulig å holde slike planer skjult for ham når han først hadde bestemt seg for å være på vakt. Han flyktet over til Tissafernes straks han ante hva som var i ferd med å skje.⁵¹⁹

Ved Alkibiades' retur til Athen i 407, etter 8 år i utlendighet, beskriver Nepos hvordan den idealiserende siden av athenernes ambivalens blir helt dominerende i deres holdning til ham. De tillegger ham riktignok fortsatt ansvaret både for sine misèreer og sine suksesser; men nå skyldes misèrene hans fravær fra – mens suksessene skyldes han inklusjon i – det athenske prosjektet. Folket pålegger seg selv ansvaret både for nederlaget på Sicilia og for spartanernes mange seire i etterkant av denne krigen, og mener det skyldes at de tvang Alkibiades i eksil. Og Nepos fortenker dem ikke dette tilsynelatende forenklete resonnementet, «for etter at hans ledelse av hæren begynte, hadde fienden hverken på land eller til sjøs kunnet måle seg med deres makt»^{iv}. Mottagelsen reflekterer begeistring; han hylles med gullkrone og konfetti, som om han skulle vært en olympisk seierherre.

i «...et potentior et maior quam privatus existimabatur;...» (... han ble ansett som for mektig og for stor til [bare å være] privatperson;...) Cornelius Nepos, *Alcibiades* III 4.

ii «...neque ei par quisquam in civitate poneretur.» (... og ikke eneste i byen kunne plasseres på hans nivå.) Ibid. III 5.

iii «...quod et obesse plurimum et prodesse poterat.» Loc.cit.

iv «...nam postquam exercitui praesse coeperat, neque terra neque mari hostes pares esse potuerant.» Ibid. VI 2.

Alkibiades reaksjon på all denne vennligheten er også relatert til den belastningen det har vært å måtte leve med athenernes splittede bilde av ham. Når han tar imot folkets begeistring med tårer i øynene, forklarer Nepos dette med å vise til den smerten han har måttet bære på som følge av deres tidligere avvisning.ⁱ Omskrevet til psykodynamiske termer innebærer det at Alkibiades gråter av lettelse fordi han endelig igjen kan nyte godt av den idealiserende komponenten i folkets labile relasjon til sitt projeksjonsbærende objekt. Denne kombinasjonen av fortidig sorg og nåtidig lettelse smitter også over på hans tilhørere når han holder sin tale i Folkeforsamlingen, som svarer med gråt på hans beretning. Det mangler ikke noe på Nepos' psykologiske teft når han bemerker at folkets tårer er basert på en dissosiativ benektelse av deres egen deltakelse i fordømmingen av Alkibiades. De reagerer ikke med anger og skylderkjennelse, men med sinne mot *dem* som hadde forårsaket hans eksil, «som om det var et annet folk, og ikke dem selv som nå gråt, som hadde dømt ham for helligbrøde»ⁱⁱ.

Det tar ikke lang tid før athenernes holdning igjen snur, noe som understrekes av Nepos ved at han hopper over en del vesentlige mellomliggende hendelser, og går rett til slaget ved Kyme, som var en av Alkibiades' få militære og strategiske faderer. Nepos viser hvordan beundringen av Alkibiades blir til hans ulempe, for athenerne kan ikke tro at en mann med hans kvaliteter kan mislykkes, og hevder derfor at han må ha blitt bestukket til ikke å beseire Kyme. Igjen understrekes athenernes uutryddelige ambivalens: «for de fryktet ham ikke mindre enn de elsket ham»ⁱⁱⁱ. Og Nepos konkluderer med å postulere athenernes (ambivalente) idealisering som det virkelig store problemet for Alkibiades,^{iv} en vurdering som overtas nesten ordrett av Plutark^v. Nepos antyder at Alkibiades selv hadde et ambivalent forhold til Athen, ettersom han til tross for all urimelig behandling «likevel ikke kunne trekke tilbake kjærligheten til sin hjemby»^{vi}. Alkibiades' siste desperate kjærlighetshandling er tilbudet om bistand til den athenske hæren før slaget ved Aigospotamoi. Som flere andre av de antikke kildene antyder Nepos at hærens negative svar på Alkibiades' tilbud bidro til at slaget endte med et ødeleggende nederlag for Athen.

3.3.2.4 Militær leder

Nepos omtaler ikke Alkibiades' militære kvaliteter før han oppsummerer hærtoktene i Ionia og Hellesponten, som la grunnlaget den storstilte tilbakevendingen til Athen i 407. Han antyder

i «Ille lacrimans talem benevolentiam civium suorum accipiebat, reminiscens pristini temporis acerbitatem.» Cornelius Nepos, *Alcibiades* VI 3.

ii «...proinde ac si alius populus, non ille ipse qui tum flebat, eum sacrilegii damnasset.» Ibid. VI 4.

iii «...timebatur enim non minus quam diligebatur,» Ibid. VII 3.

iv «Itaque huic maxime putamus malo fuisse nimiam opinionem ingenii atque virtutis;...» (*Vi mener derfor på det sterkeste at den overdrevne oppfatningen av [hans] begavelse og mot var et onde for ham...*) Loc.cit.

v «Ἔοικε δ' εἶ τις ἄλλος ὑπὸ τῆς αὐτοῦ δόξης καταλυθῆναι καὶ Ἀλκιβιάδης.» (*Det ser ut til at om noen ble ødelagt av sitt eget [gode] omdømme, så var det Alkibiades.*) Plutark, *Alkibiades* XXXV 2. Hatzfeld (s 314) oppfatter ikke at resonnementet er hentet fra Nepos (eller en felles kilde), og tilskriver den til Plutark.

vi «Neque tamen a caritate patriae potuit recedere.» Cornelius Nepos, op.cit. VIII 1.

bredden i Alkibiades' strategiske ferdigheter når han skriver at mange av de erobrede byene ble stormet, «men med like mange ble det knyttet allianser gjennom forhandlinger, og ved at de viste nåde i behandlingen av fanger»ⁱ. Den andre vurderingen kommer i tilknytning til Alkibiades' rådgivning til general Filokles i forkant av slaget ved Aigospotamoi. Han tilbyr seg å presse spartanerne til enten å inngå i den sjøkrigen som de fryktet å tape, eller å be om fred. Alkibiades' plan var å bruke styrkene til den thrakiske kong Seuthes til å angripe Lysanders hær fra landsiden, og dermed tvinge ham til sjøs. Selv om Filokles anerkjenner Alkibiades' strategiske resonnement, vil han ikke tillate ham å gjenoppta kommandoen over den athenske hæren. Alkibiades kommer da med sitt subsidiære råd om å ha leiren lenger borte fra fienden, fordi soldatenes mangel på disiplin kunne gjøre dem til et lett bytte for Lysander. Dette innspillet anerkjennes av Nepos som en svært treffsikker forutsigelse av det faktiske forløpet av kampene som førte til athenernes nederlag.⁵²⁰

3.3.3 Diodoros Siculus (siste årh. fvt.)

Sicilianeren Diodoros fra Agyrium (Agira) begynte antakelig sin historieskrivning en gang mellom år 60 og 56 fvt., med ambisjoner om å skrive en total verdenshistorie. Store deler av hans verk på 40 bind er bevart. Han skrev med vesentlig større tidsmessig og geografisk avstand til Alkibiades enn Thukydid og Xenofon, og var nok også mer disponert for å tilpasse formidlingen til sine moralske preferanser. Ideer om at fortiden kunne fungere som læremester for samtiden,⁵²¹ og at enkeltpersoner kunne hente moralsk inspirasjon fra sin bekymring for hvordan fremtidens lesere skulle komme til å vurdere deres handlinger,⁵²² er sentrale historiografiske ledestjerner hos Diodoros. Selv om han har vært kritisert for sin manglende presisjon, er hans historie likevel interessant fordi han benyttet antikke kilder som ikke lenger er tilgjengelige. Når det gjelder Sicilias historie, synes han rimeligvis å være mer pålitelig.

3.3.3.1 Kynisk naturbegavelse

Diodoros' første presentasjon av Alkibiades er anekdotiskⁱⁱ og ganske tendensiøs: Perikles har overført verdiene i skattkammeret til det athenske forbundet fra Delos til Athen, og brukt pengene til egne formål. Dermed får han et problem når athenerne i 431 krever en redegjørelse for hans bruk av forbundets verdier. Den unge Alkibiades redder sin stefar ut av dilemmaet gjennom å råde ham til ikke å søke etter en måte å *redegjøre for* pengene, men heller finne en måte å *unnlate å redegjøre for* dem. Perikles tar guttens retoriske poeng, og unnfanger umiddelbart ideen om å trekke athenerne inn i en stor krig, fordi dette vil være den mest effektive måten å avlede deres

i «...neque minus multas consilio ad amicitiam adiunxerant, quod in captos clementia fuerant usi.» Ibid. V 6.

ii Episoden finnes ikke hos Thukydid, mens Plutark gjengir Alkibiades' råd, men ikke Perikles' reaksjon (*Alkibiades* VII 2). Diodoros oppgir Eforos som sin kilde. Han var en gresk historiker og elev av Isokrates, som levde på 300-tallet. Hans universalhistorie skal ha vært på 29 bind. Han siteres av Strabo og kritiseres av Polybios, men bare fragmenter av hans skrifter er tilgjengelige idag, og ingen av hans historiske tekster.

oppmerksomhet fra pengene han har brukt opp.⁵²³ Deretter bruker han en mindre overensstemmelse med spartanerne som påskudd for å starte den peloponnesiske krigen.ⁱ

Her gis altså 20-åringen Alkibiades indirekte ansvar for den krigen som skulle komme til å prege Hellas gjennom hele hans voksne liv. Samtidig gis en overraskende negativ fremstilling av Perikles, som ikke korrigeres vesentlig av at Diodoros' hyller hans talegaver⁵²⁴ og hans militære begavelse⁵²⁵. Han gis det moralske ansvar for en krig som påfører athenerne enorme lidelser og ender med det athenske imperiums oppløsning. Gjennom sitt kildevalg har Diodoros lagt til rette for å kunne fremstille Alkibiades som et taktisk naturtalent uten moralske skrupler, som ikke nøler med å ofre statens interesser når de kommer i strid med hans egne eller med hans families. Perikles fremstilles som Alkibiades' medsammensvorne i et egosentrisk familiekomplott der ivaretagelse av statens interesser er helt underordnet private interesser.ⁱⁱ

3.3.3.2 Militær lederskikkelse

Under de siste forberedelser til slaget ved Mantinea i 418 er Alkibiades til stede som en ledende figur, men som *privatperson* (ἰδιώτης – idiōtēs) uten noen formell posisjon. Hans oppgave synes å være å styrke tilknytningen mellom athenerne og deres allierte i Elis og Mantinea, «gjennom hans vennskap med»ⁱⁱⁱ disse. Dette er ikke den eneste episoden der Alkibiades' privatliv og personlige egenskaper synes å veie tyngre enn formelle posisjoner. Under ekspedisjonen til Sicilia tre år senere styrkes f.eks. athenernes mistenksomhet mot Alkibiades av at hans *private venner* (ἰδιόξενοι – idioxenoi) i Argos har gjort et (mislykket) forsøk på å styrte demokratiet der.⁵²⁶ Den athenske alliansens tap ved Mantinea ser imidlertid ikke ut til å svekke hverken Alkibiades' selvfølelse eller hans posisjon blant athenerne og argivene; kort tid etter nederlaget velges han igjen til general i Athen, og administrerer eksileringen av en gruppe spartafiler borgere fra Argos.⁵²⁷

Som Thukydide benytter også Diodoros opptakten til Sicilia-ekspedisjonen til en utlegning av Alkibiades' kvaliteter, om enn uten Thukydides reservasjoner og ambivalens. Alkibiades presenteres som Nikias' hovedmotstander, «den mest fremragende av athenerne»^{iv}, og den største taleren, kjent for sin gode avstamning, sin rikdom og sin militære dyktighet.^v Mens Thukydide gjengir Nikias' og

i Spartanerne protesterte mot athenernes vedtak om å ekskludere Megara fra kommersiell virksomhet i Athen (Diodoros Siculus XII 39.4-5).

ii Plutark formidler et mer tilforlatterlig mulig realhistorisk grunnlag for anekdoten: Athenerne ble engstelige for sine alliertes reaksjon på at Perikles hadde brukt pengene i den deliske ligaens felleskasse til utsmykning av Athen. Perikles avviste engstelsen som ubegrunnet så lenge Athen sørget for at de allierte fikk leve i fred for perserne. Men også Plutark erkjenner at athenerne gav Perikles skylden for den peloponnesiske krigen; noen mente han handlet ut fra hensynet til byens beste, mens andre mente han var styrt av arroganse og stridslyst. Plutark selv forklarer Perikles' stivbente og krigsutløsende konflikthåndtering med en hemmelig uvilje mot bystaten Megara. Men han understreker også at en serie av rettssaker mot nære personer som konkubinen Aspasia, skulptøren Feidias og filosofen Anaxagoras kan ha medført at Perikles selv følte seg truet, og derfor valgte å avlede athenernes kritikk gjennom å lede bystaten inn i en krig. (*Perikles* XII 1-4 og XXIX-XXXIII, og *Nikias* IX 7.)

iii «διὰ τὴν φιλίαν» Diodoros Siculus XII 79.1.

iv «ἐπιφαιέστατος Ἀθηναίων» Ibid. XII 84.1.

v «ἦν γὰρ ὁ ἀνὴρ οὗτος δεινότατος μὲν εἰπεῖν τῶν πολιτῶν, εὐγενεῖα δὲ καὶ πλοῦτις καὶ στρατηγία διωνομασμένος.»

Alkibiades' taler over flere sider, og utdyper de spenningsforhold deres motstridende posisjoner vekket i den athenske befolkningen, er det hos Diodoros ingen avstand mellom Alkibiades' tale og athenernes ivrige krigsforberedelser. Som om hans ord fungerer som en ren kommando og athenerne er villige marionetter under hans overveldende inspirasjonskraft.

Diodoros starter sin neste bok med å utdype den stemningen som rår i Athen etter Alkibiades' tale. Overklassen slutter seg til folkets entusiasme og yter villig av sine ressurser for å bygge opp flåten. En strøm av våpenføre menn fra Athen og deres allierte bystater stiller seg til disposisjon som soldater. Diodoros skriver at athenerne var *oppblåste/opphissede* (μετεωρισμένοι – meteōrismenoi) i sine forventninger og klare til å fordele Sicilia mellom seg. Verbet μετεωρίζω – meteōrizō brukes i passiv diatese om oppløftede eller opphissede emosjonelle tilstander basert på urealistiske oppfatninger eller forhåpninger. Det brukes også til å betegne en overmodig sinnstilstand som følge av uventet suksess, som for eksempel ved grekernes seier over Mardonius i slaget ved Plataia, som avsluttet perserkrigene i 479.⁵²⁸ Det var i en tilsvarende oppløftet sinnstilstand at Themistokles unnfanget ideen om å bygge ut Pireus til å bli Athens havneby.⁵²⁹ Og Kleofon spilte på en slik tilbøyelighet i det athenske folk da han hisset dem opp til å avvise spartanernes fredstilbud etter slaget ved Kyzikos i 410ⁱ, ved å få dem til å tro at det ikke ville være noen grenser for deres fremtidige suksess. Bevisstheten om å ha Alkibiades som sin militære leder styrket ifølge Diodoros athenernes tilbøyelighet til å hengi seg til de illusjonene Kleofon tilbød dem.⁵³⁰

Alkibiades' tale brakte altså den athenske befolkning inn i en ustabil begeistret tilstand, preget av tanken på deres fremtidige suksess på Sicilia. Dermed er det ikke overraskende at Alkibiades også ble syndebukk da byen like etter våknet til nyheten om ødeleggelsen av hermene. Diodoros skriver ikke eksplisitt at det var slike psykologiske mekanismer som mobiliserte folket, men han forteller at den som først rettet mistanken mot Alkibiades, raskt avslørte seg som en løgner,ⁱⁱ og at det heller ikke senere fremkom dokumentasjon som kunne inkriminere den nyvalgte generalen. Det er åpenbart at Diodoros, i likhet med Thukydid, oppfatter anklagene mot Alkibiades som uvederheftige.

3.3.3.3 Eksilert kraftsentrum

Bevisstheten om det athenske folkets tilbøyelighet til å vippe mellom begeistring og aggresjon kan også ha bidratt til at Alkibiades valgte å flykte fra følgeskipet Salaminia under

(... for this man was the ablest orator among the citizens and was widely known for his high birth, wealth, and skill as a general.) Loc.cit.

i Se kapittel 2.18.

ii Diodoros Siculus (XIII 2.4.) skriver at personen hevdet å ha sett Alkibiades og flere andre samle seg i huset til en μέτοικος (metoikos – innvandrer), den natten ødeleggelsene fant sted, dvs. første natt etter fullmåne. Fordi han senere påsto at han gjenkjente ansiktene i lyset fra månen, ble det avslørt at historien ikke kunne være sann. Andokides forteller en lignende historie om en Diokleides (*Om mysteriene* 37-66).

tilbaketuren fra Sicilia. Som Thukydid kan heller ikke Diodoros angi hvilke opplysninger Alkibiades baserte seg på da han foretrakk en risikabel flukt til fienden i Sparta fremfor en retts sak i sin egen hjemby.⁵³¹ Han får et indirekte forsvar for sitt valg gjennom Nikias' reaksjon på Demosthenes' forslag om å trekke styrkene ut av Sicilia like før det endelige nederlaget i 413: «Om de sluttet fred med syrakuserne, og seilte hjem uten at henernes godkjennelse, ville de selv risikere å utsettes for dem som hadde gjort det til en vane å føre falske anklager mot sine generaler.»⁵³²

Under drøftelsene i Syrakus etter alliansens endelige seier over at henerne i 413 fremholder syrakuseren Nikolaos at det er urimelig at Alkibiades skal gå fri, mens Nikias straffes med henrettelse. Han hevder at Alkibiades var ansvarlig for krigen, men gir ikke noen nærmere karakteristik av hans personlighet. Han nøyer seg med å understreke *Nikias' kvaliteter*, slik at de kan fungere som retorisk kontrast til egenskaper hos Alkibiades, selv om de ikke ekspliseres. Nikias omtales som »den mest humane av at henerne»ⁱ, «hyllet for sin høyverdige karakter»ⁱⁱ, og dessuten «den lykkeligste mann og beundret i alle byer»ⁱⁱⁱ. Med tanke på Alkibiades' krigsvilje, hans brutale fremferd mot sine fiender og hans funksjon som pådriver for massakren på Melos, synes også avslutningen av Nikolaos' hyllest til Nikias å presentere ham som den rake motsetning: Fordi Nikias selv hadde vært mild mot sine fiender så lenge han hadde skjebnen på sin side, var det en plikt for syrakuserne å vise medfølelse med ham når hans lykke nå hadde snudd.⁵³³

Etter Nikolaos' tale prøver General Gylippos å moderere kritikken av Alkibiades. Men heller enn å være en beskrivelse av realiteter virker dette som et retorisk grep der hovedpoenget er å ramme Nikias. Han begynner med å underkjenne Alkibiades' ansvar for Sicilia-ekspedisjonen, og hevder at en rådgiver ikke kan gis ansvaret for det valget et folk gjør på basis av ens råd.⁵³⁴ Gylippos kjenner selvfølgelig styrken i Alkibiades' overtalelsesevner, siden de hadde medført at han selv ble sendt som general til Sicilia, og dermed hadde fått anledning til å gjøre militær suksess. Videre hevder han at det ikke er noe poeng i snakke om å straffe «Alkibiades, som vi ikke har noen makt over»^{iv}, i stedet for å drøfte behandlingen av de fangene de har på hånden. Men han vet at Alkibiades, som desertør i spartanernes varetekt, kan straffes når det måtte passe dem.

Diodoros fremholder at Alkibiades' kapasitet er uavhengig av om han er general for at henerne eller slåss på spartanernes side. I kraft av sine talegaver, sitt vågemot og sin genetiske og økonomiske fremrøgenhet yter han spartanerne vesentlig bistand i krigen mot at henerne. Men han understreker også Alkibiades' sterke ønske om å vende tilbake til sin fødeby, og hans innsats for å være byen til hjelp selv når den så ut til å være dømt til endelig nederlag. Alkibiades tilskrives æren for å ha fratatt spartanerne en vesentlig militær fordel gjennom å snakke Farnabazos^v bort fra å

i «...τὸν (...) φιλανθρωπότατον Ἀθηναίων...» Diodoros Siculus XIII 27.4.

ii «...καλοκάγαθίαν ἐπαινούμενος...» Op.cit. XIII 27.5.

iii «...μακαριστὸς ἦν καὶ περίβλεπτος κατὰ πᾶσαν πόλιν...» Loc.cit.

iv «...Ἀλκιβιάδην, εἰς ὃν τὴν ἐξουσίαν οὐκ ἔχομεν...» Op.cit. XIII 31.4.

v Diodoros forveksler satrapene Farnabazos og Tissafernes.

mobilisere den fönikiske flåten. Hans gjeninntreden i den athenske hæren omtales som hovedkilden til seirene over spartanerne og vendingen av athenernes krigslykke.⁵³⁵

Alkibiades' militære polyvalens kommer subtilt til uttrykk i Diodoros' beskrivelse av hans ankomst med atten skip til slaget ved Abydos i 410. Slaget står jevnt når Alkibiades' flåte dukker opp i horisonten. Fordi både athenerne og spartanerne tror at skipene kommer dem selv til unnsetning, intensiveres motet og kampviljen på begge sider. Men etter hvert som flåten kommer nærmere, signaliserer Alkibiades til athenerne at han er kommet til deres assistanse. Spartanerne forstår hva som skjer, gir umiddelbart opp håpet om seier og prøver fortvilet å komme seg unna. Oppglødd av sitt nyvunne overtak forfølger athenerne sine flyktende fiender og kaprer ti av deres skip.⁵³⁶ I Diodoros' tekst er dette en seier som Alkibiades' bevirker ved sitt blotte nærvær, uten noen form for fysisk involvering i kampene.

3.3.3.4 Hjemvendt folkehelt

I Diodoros' hyllest til Theramenes, som besørget 400-manns-oligarkiets fall, er det et vesentlig poeng at han var den eneste som hadde anbefalt athenerne å tilbakekalle Alkibiades, «gjennom hvem de gjenvant sin egen styrke»ⁱ. Ved hans ankomst til Samos i 411 vet athenerne allerede at det er han som har bevirket at den fönikiske flåten ikke ble trukket inn i kampene på fiendens side. Alkibiades kan derfor ta opp spørsmålet om å returnere fra sin eksiltilværelse, gråte over sin skjebne, og forklare at han var i en tvangssituasjon da han bidro på spartanernes side i krigen. Det fremgår klart av Diodoros' tekst at athenerne på Samos er emosjonelt berørt av Alkibiades' nærvær og hans bekjennelser, men til grunn for deres entusiastiske mottakelse ligger også en kjøligere anerkjennelse av hvilken fordel det ville være å ha en såpass vidgjeten krigsherre på sin side.⁵³⁷

Under erobringen av Byzants i 409 er det ikke bare Alkibiades' kontaktnett og militærstrategiske begavelse som sikrer seieren, men også hans treffsikre innlevelsessevne. Diodoros' forteller at selv etter å ha kommet seg på innsiden av bymurene, hadde ikke athenerne tilstrekkelig militær styrke til å ta byen. I et kritisk øyeblikk utbasunerte Alkibiades at ingen av byens opprinnelige innbyggere skulle lide overlast dersom athenerne seiret. Dette utløste et umiddelbart allianseskifte hos byzantinerne, som vendte seg mot peloponneserne med full tyngde og dermed besørget deres nederlag.⁵³⁸

Slik militærstrategen Alkibiades kunne vekke begeistring og kampvilje uansett hvilken side han gikk inn i under en krig, hadde også politikeren Alkibiades evnen til å vekke både begeistring og motvilje på tvers av sosiale klasser og ideologiske preferanser. Mens Xenofon understreker splittelsen i synet på Alkibiades ved hans innseiling i Pireus i 407, hevder Diodoros at folket og

ⁱ «...δι' ὃν πάλιν ἑαυτοὺς ἀνέλαβον,...» Diodoros Siculus XIII 38.2. Se også XIII 41.2.

overklassen er like begeistret, men på basis av helt avvikende fortolkninger av hans politiske prosjekt.⁵³⁹ Diodoros' gir en ganske presis beskrivelse av det man i selv-psykologien kaller en *idealiserende overføring*ⁱ. Som objekt for deres begeistring blir ikke Alkibiades sett av sitt publikum, men de tillegger ham egenskaper som de savner hos seg selv. Gjennom sin begeistring for hans berømmelse hengir de seg til forestillingen om at hans nærvær vil gi også dem selv den suksessen de så lenge har savnet. Og selv om Diodoros ikke gjør det helt klart om han refererer athenernes tanker, eller gir til beste sin egen vurdering, virker han uansett ikke helt i stand til å holde avstand til begeistringen, men smører tykkere på enn noen gang før: «Han var modigere enn alle andre menn, den mektigste folketaler, den dyktigste av generaler, og hadde det mest gjennomslagskraftige vågemot. Dessuten var hans utseende overlegent vakkert, og hans sinn var glitrende og eslet for store prosjekter.»

Det er noe storslagent over Alkibiades' skikkelse i denne sekvensen hos Diodoros; han kommer tilbake fra 7 års eksil og arbeid for fiendtlige makter, tas imot av en begeistret folkemengde, hilser tilbake *med vennlighet* (φιλανθρώπος – filanthrōpos), innkaller et møte i Folkeforsamlingen, og holder en tale der han forklarer sine handlingsvalg. Talen vekker folkets *sympati* (εὐνοίαν – evnoian) i en slik grad at de anklager *byen* for den urett den har begått mot *ham*, gir ham tilbake hans eiendeler, makulerer alle dommer som har vært felt mot ham, pålegger presteskaper å oppheve de religiøse forbannelsene mot ham, og velger ham til sin høyeste militære leder.⁵⁴⁰ Det var nettopp en slik paradoksal behandling Sokrates gav inntrykk av å ønske fra Athen da byen 9 år senere stevnet ham for «gudløshet» og for «å villedde ungdommen», og han foreslo som straff å bespises på byens bekostning.⁵⁴¹ Med Sokrates' trassige motvilje mot forførende retorikk, var det neppe noen overraskelse at han, i motsetning til Alkibiades, ikke fikk sitt ønske oppfylt.

3.3.3.5 Fallet

Spartanernes admiral Lysander og kong Agis ser ut til å ha hatt stor respekt for Alkibiades som militær leder. Under slaget ved Notion er Lysander nøye med bare å gå i kamp med den athenske flåten når Alkibiades ikke er til stede for å kommandere den.⁵⁴² Man aner i underteksten hos Diodoros at Alkibiades innser at athenerne ikke vil tilgi ham dette taktiske nålesticket fra Lysander, men hans panikkartede mobilisering for å rette opp skaden bærer ingen frukter. Episoden er en av de få der Alkibiades både feilvurderer og blir overlistet av sin motstander.ⁱⁱ Også kong Agis benytter anledningen til å sette inn et angrep på Athen når han får høre at Alkibiades (riktignok

i I en «idealiserende overføring» blir minnet om barnets følelse av fullkommenhet reaktivert hos en voksen. Ettersom den voksne er for oppmerksom på sine mangler til å kunne oppleve seg selv som kilde til fullkommenhet, må denne kilden legges til en annen person. Opplevelsen av fullkommenhet blir så mulig gjennom den idealiserte personens nærvær eller oppmerksomhet. Se f.eks. Sigmund Karterud: *Fra narsissisme til selvpsykologi*, s 60 og 74-79.

ii Det groveste tilfellet av feilvurdering skjer i forhold til Tissafernes, som han oppsøker ved fronten på kysten av Frygia i 411, rett etter slaget ved Abydos. Se kap. 2.19.

sammen med de beste athenske soldatene) er ute av byen på en ekspedisjon.⁵⁴³

Etter det forsmadelige nederlaget ved Notion, og etter at han heller ikke lykkes med sitt forsøk på rette opp igjen skaden, virker det som Alkibiades mister selvbeherskelsen. Diodoros gjengir en episode (som ikke finnes hos Xenofon) der Alkibiades angriper befolkningen i Kymé med falske anklager, for å provosere frem et påskudd til å angripe byen. Han tar også fanger, som han begynner å føre bort til skipene. Men folket i Kymé går til motangrep, påfører Alkibiades' soldater et nederlag og tvinger dem til å oppgi fangene og flykte tilbake til sine skip. Alkibiades tilkaller forsterkninger og gjør et nytt forsøk på å innta byen, men innbyggerne i Kymé er ikke lenger villige til å gå ut av byen og møte ham til strid når de ser hans overlegne hærstyrke (jfr. Lysanders overveielser i etterkant av slaget ved Notion). Dette taktiske nederlaget etterfølges av at utsendinger reiser fra Kymé og Samos til Athen med tungtveiende anklager mot Alkibiades. Athenerne oppgir sin idealiserende beskyttelse av Alkibiades, og han avsettes som general. For første gang i historien reagerer Alkibiades på motgang med å gå inn i en *depressiv posisjon*ⁱ; han overveldes av tanken på «folkets raseri»ⁱⁱ, og begynner å bekymre seg over de mange rettssakene og mulige straffetiltakene som venter ham. Han hadde på dette tidspunkt åpenbart ikke lenger overskudd til å sette i gang nye storslåtte prosjekter som kunne avlede oppmerksomheten fra hans problemer; «han dømte derfor seg selv til eksil»ⁱⁱⁱ og trakk seg tilbake til sitt slott i Thrakia.⁵⁴⁴

En ny oppblomstring av Alkibiades' *ego-syntone*^{iv} optimisme kommer likevel under slaget ved Aigospotamoi i 405. Han tilbyr å støtte athenerne med en thrakisk hærstyrke, under forutsetning av at han selv får gjeninnta en ledende stilling i det athenske militærapparatet. Diodoros skriver at Alkibiades er motivert av et håp om at han gjennom en ny militær suksess skal kunne vekke til live folkets kjærlighet. De tilstedeværende generalene har tilstrekkelige innsikt i den athenske psyken til at de forstår at det er en mulighet for at det skal gå nettopp slik, ettersom athenerne ville være tilbøyelige til å tilskrive Alkibiades æren for en eventuell seier, men kanskje gi dem selv ansvaret for et nederlag. Ifølge Diodoros er det et slikt resonnement som ligger til grunn for generalenes avvisning av Alkibiades' tilbud.

I 404 vekkes igjen Alkibiades' håp om å gjenvinne sin tapte ære, om ikke hos athenerne, så ihvertfall hos perserne. Han får kjennskap til Kyros' planer om å angripe sin bror kong Artaxerxes II, og planlegger å benytte disse opplysningene til å innynde seg hos perserkongen. Men han formidler dem først til Farnabazos, for gjennom ham å få adgang til kongen. Farnabazos vil

i «Den depressive posisjon» brukes hos den østerrikske psykoanalytiker Melanie Klein til å betegne en tilstand der barnet er i stand til å ta inn over seg at mor (eller en annen sentral omsorgsperson) er et «helt menneske», dvs. med potensial for både gode og onde handlinger. I den voksnes psyke representerer «den depressive posisjon» en realistisk erkjennelse av verdens gode og vonde sider, mens «den paranoid-schizoide posisjon» innebærer manglende evne til å ta inn over seg at verden er motsetningsfylt.

ii «...τῆς τοῦ πλήθους ὀργῆς ...» Diodoros Siculus XIII 74.2.

iii «αὐτὸς οὖν αὐτοῦ κατέγνω φύγην.» Ibid. XIII 74.4.

iv «Ego-syntoni» betegner en opplevelse av å være tilfreds med seg selv og sine handlinger, uavhengig av graden av realisme i selvvurderingen.

imidlertid heller utnytte informasjonene til sin egen fordel, og bestemmer seg derfor for å la Alkibiades avlives. I sitt livs sluttscene er Alkibiades i midten av førtiårene, og kampviljen er slett ikke gått ut av ham. Han væpner seg og stormer ut av det omringede og brennende huset der han skulle tilbringe natten. Enda en gang «prøver Alkibiades å forsvare seg»ⁱ, men flammene og hans forfølgeres spyd blir den siste brutale korreksjon av hans grandiose livsprosjekt.⁵⁴⁵

3.3.4 Plutark (ca. AD 46-127)

Plutark var født i Khaironea i Boiotia og kunne på grunn av sine foreldres rikdom studere ved Akademiet i Athen. Han benyttet både fortsatt tilgjengelige kilder, som Herodot, Thukydid og Xenofon, og kilder som nå er gått tapt, som Eforos, Douris fra Samosⁱⁱ, Theopompos, Filistos og Timaios. Som i sine andre parallellbiografier legger Plutark vekt på å fremstille hovedpersonens personlighet og moralske etos. Han sammenligner Alkibiades med den mytiske romerske patrisieren Coriolanus. Gribble antar at ingen av Plutarks øvrige biografiske objekter var mer beskrevet og mer kjent for hans lesere enn Alkibiades, ettersom det forelå en mengde anekdotisk materiale «with which every educated Greek would be familiar.»⁵⁴⁶ I tillegg til Alkibiades' karaktermessige flertydighet og hans tendens til å utløse polariserte vurderinger kunne selve mengden av materiale derfor skape ytterligere et problem for en eventuell ambisjon om integrert karakterbeskrivelse. Men den anekdotiske tradisjonens innordning under standardiserte biografiske skjemaer og topoi disponerte likevel for å etablere en enhet i mangfoldet av kilder, selv om den resulterende *bios* rimeligvis kunne komme til å skåre høyere på intern konsistens enn på realisme. En selvrefleksiv realisme er likevel ivaretatt ved at Plutark fremholder kildenes egen tvetydighet og innbyrdes motstridende fremstillinger, og ved at han inkluderer opplysninger som han i neste omgang selv underkjenner som usannsynlig.⁵⁴⁷

Mens Nepos ifølge Gribble *utelukkende* baserer seg på den hellenistiske biografitradisjonen, vitaliserer Plutark sin fremstilling med materiale fra Thukydid, Platon og sokratikerne.⁵⁴⁸ Plutarks tilbøyelighet til å fylle ut hullene i Thukydid kan riktignok synes tvilsom, men Gribble oppfatter likevel hans fremstilling som mindre idosynkratisk og mer nyansert enn Thukydid. Fra den sokratiske-platoniske biografitradisjonen henter Plutark en moraliserende impuls. Men mens Platon fremstiller et absolutt valg mellom filosofisk oppstigning til ideenes verden og det politiske livet, er Plutarks Sokrates innstilt på å tilby Alkibiades en mer ordinær moralsk veiledning.⁵⁴⁹

Alkibiades' moralske tvetydighet,ⁱⁱⁱ hans hang til rivalisering og hans *begjær etter å være*

i «...τὸν Ἀλκιβιάδην ἐπιχειρήσαι μὲν ἀμύνεσθαι,...» Diodoros Siculus XIV 11.4.

ii Tyrann på Samos, født i 352. Han skrev historiske og filosofiske verker mot slutten av sitt liv, men intet av dette er bevart. Han hevdet å være etterkommer av Alkibiades. Plutark har åpenbart ikke spesielt stor tiltro til ham (se f.eks. *Alkibiades* XXXII 2-3).

iii «Τὸ δ' ἦθος αὐτοῦ πολλὰς μὲν ὕστερον (...) ἀνομιότητας πρὸς αὐτὸ καὶ μεταβολὰς ἐπεδείξατο.» (His character, in

enestående (τό φιλόπρωτον – to filoprōton) er vesentlige aspekter ved Plutarks karaktertegnning.⁵⁵⁰

Gribble påviser tre tematiske akser i Plutarks beskrivelse av Alkibiades' tvetydighet.⁵⁵¹

- 1) Handlingens mann med en forkjærlighet for luksus.
- 2) Omstendighetsbestemt karaktertilpasning.
- 3) Politisk manipulator med en (tapt) filosofisk fortid.

Men selv om tvetydigheten er omhyggelig beskrevet, ivaretar Plutarks fremstilling også hellenismens brudd med den klassiske antikkens polariserende fremstillinger. Omtaler av Alkibiades' hybris følges gjerne av unnskyldende etterspill som transformerer hans truende overmot til sjarmerende lettsindighet.⁵⁵²

3.3.4.1 Kjærlighetsrelasjoner

Plutark legger stor vekt på det asymmetriske elementet i relasjonen mellom Alkibiades og Sokrates, med vesentlige innslag av selvforakt og selvfornedrelse fra Alkibiades' side. Heller ikke i forhold til sine øvrige elskere eller til sine kvinner synes Alkibiades å søke noen form for likeverd. Alle hans nære relasjoner fremstilles som maktforhold, der den enes styrke finner sitt motstykke i den andres svakhet og underlegenhet. Bare ved én anledning fremholder Plutark at Alkibiades yter et positivt bidrag til en av sine offervillige beilere. Men også i denne episoden er det åpenbart at det er anledningen til lek og maktdemonstrasjon som driver Alkibiades, ikke ønsket om ytelse eller gjenytelse.⁵⁵³ Plutark understreker imidlertid at Alkibiades og Sokrates trekkes gjensidig mot hverandre i et forsøk på å motvirke omgivelsenes negative innflytelse på en person som i utgangspunktet er av en *god natur* (εὐφυΐα – evfyia), og at de mentale prosessene som Sokrates forsøker å starte hos Alkibiades, oppleves som smertefulle.⁵⁵⁴

Ekteskapet med Hipparete beskrives ganske omsvøpssløst, og Alkibiades fremstår som en ekstremt lite hensynsfull ektemann. Plutark er den som klarest antyder en sammenheng (om enn bare uttrykt som en tidsmessig nærhet) mellom Alkibiades' resolute intervensjon i forhold til Hipparetes forsøk på å skaffe seg en skilsmisse, og hennes død. Men han tar samtidig brodden av en nærliggende indignasjon gjennom å understreke at Alkibiades handling var i overensstemmelse med både normer og lover, så lenge han bare hadde utøvet den maskuline makten som lovverket la til rette for.⁵⁵⁵

3.3.4.2 Offentlig opptreden

Alkibiades oppfattet selv sine talegaver som sin sterkeste og sin mest løfterike begavelse.⁵⁵⁶ Plutark gir ham for så vidt medhold i den vurderingen, basert på komedieforfatteres og

later life, displayed many inconsistencies and marked changes,...) Plutark, *Alkibiades* II 1. Se også hans *Nikias* IX 1 for en beskrivelse av Alkibiades' splittelse.

Demosthenes' vitnemål. Men Plutark henviser også til filosofen Theofrastos' nyanseringer: Selv om Alkibiades var god til å forstå hva som krevdes i en gitt situasjon, var han ikke spesielt god til å ordlegge seg. På dette området var han faktisk *ikke særlig ressurssterk* (οὐκ εὐπορῶν)⁵⁵⁷; han snubler midt i sin tale, stopper opp, tar en pause mens han prøver å finne frem en setning som glipper for ham, og fortsetter så med all mulig forsiktighet. Det rimer ikke akkurat med bildet av den forførende folketaleren, og er ett av få eksempler på at Alkibiades tilskrives en mangel eller svakhet som ikke er av moralsk karakter. Selv hans talefeil fremstilles ellers mer som en styrke enn som en svakhet.⁵⁵⁸

Når hans forførelsessevner settes på en reell prøve, ser det imidlertid ikke ut til at manglende språkferdigheter hemmer ham i vesentlig grad; «han ydmyket straks alle de andre folketalerne»ⁱ, med unntak for Faiax og Nikias. Men til tross for denne suksessen blir Nikias' allment opphøyde status, både blant fiender og medborgere, som toppes med hans ansvar for freden med spartanerne, til slutt «en ekstrem belastning for Alkibiades»ⁱⁱ, som setter i gang et omfattende allianseapparat for å orkestre sin hevn. Han etablerer allianser med Spartas fiender og kommer med falske anklager mot Nikias i Folkeforsamlingen.⁵⁵⁹ Med manipuleringen av de spartanske sendebudene i 420ⁱⁱⁱ, som representerer kulminasjonen av hevningstrigene mot Nikias, får Alkibiades sitt definitive gjennomslag i Folkeforsamlingen og velges for første gang til general. Selv om Plutark skriver at ingen kunne anerkjenne Alkibiades' fremgangsmåte, må han likevel vedgå at effekten av hans intervensjoner^{iv} var en opprivende splittelse på Peloponnes, med minimal belastning for Athen.

Men når det kommer til stykket, blir likevel Alkibiades' forfengelighet for mye for Plutark, som oppsummerer med å bemerke at «[a]ll denne statsadministrasjon og veltalenhet og høysinnethet og dyktighet, sto i kontrast til en tøylesløs livsførsel både med hensyn til drikking og et løsaktig seksualliv, og feminine klær – som en purpurfarget kappe som han trakk etter seg rundt på torget – og overdådig ekstravaganse»^v. Mens *byens mest ansette menn* (οἱ ἔνδοξοι – hoi endoksoi) foraktet denne livsførselen og Alkibiades' lovløshet, og fryktet dens konsekvenser, vekslet folket mellom å hate ham og å lengte etter hans nærvær.⁵⁶⁰ Og på grunn av Alkibiades' rikdom og generøsitet, hans strålende slekt, hans veltalenhet, hans tiltrekkende driftighet og hans dyktighet i krig, var athenerne tilbøyelige til å tilgi ham alt annet: «... de satte alltid de mildeste navn på hans feiltrinn, som barnaktighet og ærekjærhet.»^{vi} «Så ubestemt var folkemeningen om

i «...τοὺς μὲν ἄλλους εὐθὺς ἐταπεινώσε δημαγωγούς,...» Plutark, *Alkibiades* XIII 1.

ii «...οὐ μετρίως ἀνιώμενος ὁ Ἀλκιβιάδης ...» Ibid. XIV 2.

iii Se kapittel 2.8.

iv Som endte med slaget ved Mantinea i 418.

v «Ἐν δὲ τοιούτοις πολιτεύμασι καὶ λόγοις καὶ φρονήματι καὶ δεινότητι πολλὴν αὖ πάλιν τὴν τρυφὴν τῆς διαίτης καὶ περὶ πότους καὶ ἔρωτας ὑβρίσματα, καὶ θηλότητος ἐσθήτων ἀλουργῶν ἐλκομένων δι' ἀγορᾶς, καὶ πολυτέλειαν ὑπερήφανον,...» Plutark, *Alkibiades* XVI 1.

vi «ἀεὶ τὰ πράοτατα τῶν ὀνομάτων τοῖς ἀμαρτήμασι τιθεμένους, παιδίας καὶ φιλιμίας.» Ibid. XVI 3.

ham,» konkluderer Plutark, «på grunn av uregelmessigheten i hans natur». ⁱ Han slutter seg til Arkestratos, som hadde fastslått at Hellas ikke kunne utholde mer enn én Alkibiades. ⁵⁶¹

Sammenlignet med tidens demagoger ⁱⁱ ble Alkibiades splittelse likevel en styrke, ettersom han ikke var like uregjerlig som dem. Fordi han gikk med full kraft både mot det gode og det dårlige, ble han også en kilde til fornyelser. ⁵⁶²

3.3.4.3 Sicilia-ekspedisjonen og Alkibiades' overløperi

Plutark forteller at kampen om sinnene var avgjort før Folkeforsamlingen møttes til diskusjon om Sicilia-ekspedisjonen, fordi Alkibiades allerede hadde korrumpert folket med sine løfter. ⁵⁶³ Men som Thukydid er Plutark gjennomført sympatisk innstilt til Alkibiades når han skriver om ødeleggelsen av hermene, og gjør det klart at Alkibiades utsettes for urimelig behandling fra atenerne. Men han synes også at han er vel rask med å hevne seg når han blir hentet på Sicilia, først ved umiddelbart å fralure Messina fra atenerne. ⁵⁶⁴ Etter å ha flyktet fra Salamina blir han gjenkjent i Thurii og spurt om han ikke kan stole på sitt eget folk, siden han flykter fra dem. Alkibiades har på dette tidspunktet ikke etablert noen kontakt med Sparta, og utviser sedvanlig politisk teft: «'[Jeg kan stole på dem] i alt annet,' svarte han, 'men når det gjelder mitt liv [ville jeg] ikke en gang [stole på] min mor ...'» ⁱⁱⁱ

Når han kommer til Sparta, endrer Alkibiades' så fullstendig sin fremtoning og livsførsel at Plutark vier et langt avsnitt til en fortolkning av denne omstillingsevnen. Han gjengir et utsagn som sies å komme fra spartanerne, der det hevdes at Alkibiades' største kraft besto i hans grenseløse evne til å assimilere og tilpasse seg til andres levemåter. Dette gjaldt enten han var i Sparta, Ionia, Thrakia, Thessalia eller Persia. Men Plutark understreker at det ikke var noen dypere transformasjon av hans personlighet som fant sted, det var snarere slik at han hadde en overutviklet vårhet for hva som kunne irritere dem han var sammen med, og styrte sine handlinger etter dette. Derfor var det bare i det ytre at endringene foregikk, og Plutark postulerer en annen uforandret del av Alkibiades' person som er upåvirket av, og står i kontrast til, disse overflatetilpasningene. Til å karakterisere dette aspektet ved Alkibiades velger Plutark et sitat fra Orestien av Euripides: Orestes' søster Elektra har nettopp møtt Helena, som vil markere sorgen over sin døde søster Klytaimnestra (Elektras mor) ved å sende en hårlokk til hennes grav. Men Helena klipper denne hårlokken av helt ute ved tuppen av håret, og Elektra oppfatter straks implikasjonen av et slikt valg: Helena er fortsatt primært opptatt av å beskytte sin egen skjønnhet, og hennes sorg over søsteren er bare en tynn ferniss over en grunnleggende selvopptatthet. Denne erkjennelsen uttrykker Elektra med ordene:

i «οὕτως ἄκριτος ἦν ἡ δόξα περὶ αὐτοῦ διὰ τὴν τῆς φύσεως ἀνωμαλίαν.» Ibid. XVI 6.

ii Plutark nevner ikke navn, men det er rimelig å anta at han tenker på Kleon.

iii «Τὰ μὲν ἄλλ'» ἔφη «πάντα περὶ δὲ τῆς ψυχῆς τῆς ἐμῆς οὐδὲ τῆ μητρὶ, ...» Plutark, *Alkibiades* XXII 2.

«Hun er [fortsett] den gamle/tidligere kvinnen!»ⁱ Når Plutark bruker dette sitatet for å karakterisere Alkibiades' tilpasningsevner, er det med en åpenbart kritisk intensjon. Han antar implisitt Elektras holdning til Helena, som med sin utroskap har ødelagt Elektras liv, og som hun tidligere i stykket karakteriserer som «kilden til alle sorger»⁵⁶⁵. Samtidig utnytter Plutark den overraskende og komiske effekten av å karakterisere den vakre, vitale, (relativt) unge og maskulint potente eks-generalen som en «gammel kvinne», til å tematisere en splittelse mellom fremtoning og essens i Alkibiades' liv.⁵⁶⁶

Sitt neste overløperi starter Alkibiades med en storslagen inntreden hos Tissafernes; både hans ytre presentasjonⁱⁱ og hans medbragte talenterⁱⁱⁱ er overveldende. Men det er igjen moralske defekter som er Plutarks underliggende tema, og som knytter Alkibiades og Tissafernes sammen. For Tissafernes som «heller ikke [er en] redelig [mann], men ondskapsfull og glad i dårlig selskap»^{iv}, begeistres over muligheten til samvær med Alkibiades. Plutark hevder at det egentlig ikke var noe menneske som kunne motstå Alkibiades' sjarm, heller ikke de som fryktet ham eller var sjalu på ham. Når også Tissafernes, «den mest hellener-hatende av persere»^v, gir etter for Alkibiades, prøver de to å overgå hverandre i gjensidig smiger; satrapens trumfkort er å oppkalle sin vakreste park etter gjesten.

Alkibiades svarer på Tissafernes' begeistring med å oppgi all sin tilknytning til Sparta og straks begynne å motarbeide deres interesser. Den posisjon han dermed vinner hos Tissafernes, får athenerne til å angre sin dom over ham og sette hans eksil i sammenheng med sine egne aktuelle problemer. Alkibiades på sin side frykter at dersom Athen blir ødelagt, kan han igjen komme til å måtte underkaste seg spartanerne som nå hater ham. Det er ikke klart hos Plutark om det er på basis av slike taktiske kalkyler, eller en kjærlighet til fødebyen, Alkibiades fullbyrder sirkelen i sitt overløperi gjennom igjen å rette oppmerksomheten mot Athen (via Samos).⁵⁶⁷ Plutark gir imidlertid eksplisitt støtte til Frynikos' vurdering av at det ikke var noen genuin *politisk interesse* som drev Alkibiades' til å engasjere seg for en oligarkisk revolt, men utelukkende et ønske om å oppheve sitt eget eksil.^{vi}

i «Ἔστιν ἡ πάλαι γυνή.» Euripides: *Orestes* linje 129.

ii «...ὑπερέβαλεν ὄγκῳ καὶ πολυτελείᾳ τὴν Περσικὴν μεγαλοπρέπειαν...» (*både i verdighet og overdådighet overstrålte han den persiske storartetheten*) Plutark, *Alkibiades* XXIII 5.

iii «...πολύτροπον καὶ περιττόν αὐτοῦ τῆς δεινότητος ...» (*hans allsidighet og ekstraordinære dyktighet*) Ibid. XXIV 4.

iv «... οὐκ ὦν ἀπλοῦς ἀλλὰ κακοήθης καὶ φιλοπόνηρος...» Loc.cit.

v «... μισέλλην ἐν τοῖς μάλιστα Περσῶν ...» Ibid. XXIV 5.

vi «... Φρύνιχος [...] ὑποπτένσας, ὅπερ ἦν, τὸν Ἀλκιβιάδην οὐδέν τι μᾶλλον ὀλιγαρχίας ἢ δημοκρατίας δεόμενον, ζητοῦντα δὲ παντὶ κατελθεῖν...» (... *Frynikos fryktet, slik det var; [at] Alkibiades ikke behøvde oligarkiet noe mer enn demokratiet, men søkte under enhver omstendighet å komme tilbake ...*) Ibid. XXV 5.

3.3.4.4 Veien tilbake til Athen

Når Alkibiades endelig tilkalles til Samos, er soldatene i harnisk over det oligarkiske kuppet i Athen, og vil straks ha Alkibiades til å lede dem i krig med sin hjemby. Plutark er begeistret over Alkibiades' håndtering av denne utfordringen. Han mener at han demonstrerer sitt naturtalent som leder ved umiddelbart å tale den eksalterte folkemengden til rette, i stedet for å føye seg for den folkelige opphisselsen som akkurat hadde bidratt til gi ham tilbake den etterlengtede posisjonen som general.⁵⁶⁸ Mens Thukydid fortsatt ikke klarer å gi slipp på sin skepsis til Alkibiades i omtalen av denne hendelsen,ⁱ konkluderer Plutark med at han «[i]hvertfall på dette tidspunkt [på] bemerkelsesverdig [vis] reddet byen.»

Plutark roser også Alkibiades for et annet tiltak,ⁱⁱ som Thukydid ikke gir ham noen anerkjennelse for, nemlig at han *lover*ⁱⁱⁱ å bringe den fønikiske flåten over på atthenernes side, eller i det minste å forhindre at den brukes på spartanernes side. Men det er bare sitt *løfte* han får denne merkelige anerkjennelsen for; når det gjelder spørsmålet om hvorfor Tissafernes unnlot å benytte flåten på spartanernes side, understreker Plutark at Alkibiades *tillegges* ansvaret^{iv} for dette, og tar ikke stilling til om han hadde noe reelt bidrag til sluttresultatet.⁵⁶⁹

Etter at oligarkiet er veltet, og en mer helhjertet invitasjon til å returnere til Athen formidles til Alkibiades, er han likevel ikke klar til å vende tilbake. Mens hverken Thukydid, Xenofon eller Diodoros Siculus berører mulige årsaker til at han velger å forlenge sitt eksil med ytterligere fire år, hevder Plutark at han hadde behov for å ha noe å vise til, slik at han ikke skulle «komme tilbake [ved] folkets medfølelse og nåde, men med høy anseelse».^v Denne tanken, som Plutark tilskriver ham uten kildeangivelse, innleder den mest suksessrike perioden i Alkibiades' liv, med en rekke militære seire, som kulminerer i den overdådige mottagelsen i Athen ettersommeren 407. På ett tidspunkt blir selv Alkibiades' soldater så *overmodige* (ἐφρόνησαν – efronēsan)^{vi} av sine suksesser at de ikke vil forholde seg til general Thrasylllos' soldater, som har lidd nederlag ved Efesos.^{vii} Fordi Alkibiades selv ikke er henført av en slik selvtilfredshet, men stiller opp til støtte for Thrasylllos når han trenger det, reintegreres de to troppene gjennom å samarbeide i kamphandlinger.⁵⁷⁰

Når han endelig kommer tilbake til Athen, blir Alkibiades hos Plutark tatt imot med en mer utvetydig begeistring og varme enn hos Xenofon og Diodoros. Befolkningen gråter ved tanken på hvor mye bedre de hadde hatt det om han bare hadde fått forbli general hele tiden,⁵⁷¹ mens han selv

i Se over kap. 2.17 og 3.1.9.

ii «Ἐκεῖνό τε δὴ καλὸν τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ δεύτερον,...» (A second honourable proceeding of Alcibiades ...) Plutark, *Alkibiades* XXVI 6.

iii Plutark bruker verbet ὑπισχνέομαι – hypiskhneomai, som også kan oversettes med *å ta på seg en oppgave* eller *å sette seg fore å gjøre noe*. Loc.cit.

iv Plutark utnytter dobbeltheten i begrepet αἰτία – aitia, som kan bety både *skyld/anklage* og *ære/fortjeneste*; spartanerne gir Alkibiades skylden, mens atthenerne tilskriver ham æren. Ibid. XXVI 7.

v «...οἴκτω καὶ χάριτι τῶν πολλῶν ἀλλ' ἐνδόξως κατελθεῖν.» Ibid. XXVII 1.

vi Ἀν φρονηματίζομαι – fronēmatizomai: *være overmodig/dumdristig*

vii Se kap. 2.18.

«gråter og sørger over sin egen lidelseshistorie,»ⁱ som han imidlertid ikke vil klandre det athenske folket for, men tilskriver en «dårlig skjebne og en djevelsk sjalusi»ⁱⁱ. Fra denne tåredryppende manøver slår han direkte over til å raljere over fiendenes håp om å beseire dem, og hisser den bevegede mengden opp til ny begeistring. Det eneste illevarslende i Plutarks glansbilde er bekymringen over at Alkibiades kom til Athen under feiringen av Plynteria, fordi gudinnens ansikt ble tildekket på denne dagen, og den ble regnet som en dårlig dag for enhver form for virksomhet.ⁱⁱⁱ

Etter å ha ledet det eleusinske opptoget fremstår Alkibiades som så uovervinnelige at folk fra de lavere klasser vil ha ham til tyrann, mens overklassen raskest mulig vil ha ham ut på nye krigstokter før slike forslag går til hodet på ham.⁵⁷² Plutark understreker at Alkibiades' retur medførte et avgjørende skille, ikke bare på det mentale plan, men også for athenernes reelle styrke som sjøkrigsnasjon.⁵⁷³

3.3.4.5 Fatal feilvurdering

Allerede på et punkt i historien der Alkibiades ennå står på høyden av sin nyvunne suksess i Athen, skriver Plutark foregripende at han mer enn noen annen var en mann som ble «tatt ned av sitt eget omdømme».^{iv} Han hevder at Alkibiades' stadige suksesser medførte at folk tilskrev ham grenseløst *vågemot* (τολμά – tolma) og *skarpsinn* (σύνεσις – synesis), og derfor ikke lenger forsto at også han kunne mislykkes. Dermed ble hans feiltrinn oppfattet som bevisst vilde handlinger og ikke som feilslåtte intensjoner.^v Athenerne klarte heller ikke forstå at de hadde gitt ham for knappe økonomiske ressurser til at han kunne føre den krigen de ønsket, og at han derfor stadig måtte forlate fronten for å hente økonomisk støtte. Det er ifølge Plutark nettopp under en slik økonomisk motivert ekspedisjon at han overlater kommandoen for flåten til sin styrmann Antiokos. Dermed legger han også grunnlaget for Lysanders ydmykende seier over athenerne i slaget ved Notion, og for sin egen endelige eksilering fra Athen.

Plutark beskriver Antiokos som «en dyktig styrmann, men for øvrig en uintelligent og vulgær person»,^{vi} og går dermed god for athenernes vurdering av at Alkibiades hadde gjort en grov feilvurdering da han lot ham få kommandoen over flåten. Plutark antyder dessuten, i motsetning til de andre antikke kildene, en mulig begrunnelse for *hvorfor* Alkibiades gjorde dette tilsynelatende helt unødvendige feiltrinnet: Alkibiades har en forkjærlighet for Antiokos på grunn av hans spontane bidrag under Alkibiades' første offentlige opptreden, da han fanget Alkibiades' vaktel.⁵⁷⁴

Plutark trekker frem en Thrasyboulos, som ikke nevnes av de andre antikke kildene, som

i «...τὰ μὲν αὐτοῦ πάθη κλαύσας καὶ ὀλοφυράμενος,» Ibid. XXXIII 2.

ii «...τῆνι τύχη πονηρᾷ καὶ φθόνερῳ δαίμονι,» Loc.cit.

iii Grekerne kalte slike dager ἀποφράδες ἡμέραι (*dager som ikke bør nevnes*), som tilsvarer romernes 'dies nefasti'.

iv «...ὕπὸ τῆς αὐτοῦ δόξης καταλυθῆναι ...» Plutark, *Alkibiades* XXXV 2.

v «...ὑποπτον αὐτοῦ τὸ ἐλλείπον, ὡς οὐ σρουδάσαντος, ἀπιστίᾳ τοῦ μὴ δυναθῆναι παρεῖχε.» (...when he failed in anything, men suspected his inclination; they would not believe in his inability.) Loc.cit.

vi «...ἀγαθὸς μὲν ἦν κυβερνήτης ἀνόητος δὲ τᾶλλα καὶ φορτικός.» Ibid. XXXV 4.

hovedårsaken til atthenernes fornyede motvilje mot Alkibiades. Thrasyboulos har oppfattet at Alkibiades måtte forlate flåten for å innhente økonomisk støtte, men han omskriver dette til å bli et aspekt ved Alkibiades' begjær og vellystighet istedenfor et uttrykk for hans ansvarsfølelse overfor soldatenes legitime økonomiske krav. Igjen var det Alkibiades' mangel på selvbeherskelse som ble fokus for de som ønsket å ramme ham.

Da Alkibiades fikk beskjed om at han ikke var blitt gjenvalgt som general, ble han «redd» (δεδοικώς – dedoikōs)⁵⁷⁵ og forlot umiddelbart leiren. Episoden minner om hans reaksjon ved tilbakekallelsen fra Sicilia, da han valgte å desertere fremfor å gå gjennom en rettssak i Athen. Den frykten som Plutark tilskriver ham, kan også virke som en overreaksjon på ikke å bli gjenvalgt som general. Men Alkibiades' bekymring blir mer forståelig om man ser den som uttrykk for hans bevissthet om at hans anseelse i den athenske befolkning var så skjør at han bare kunne regne med å overleve så lenge han var på topp og var gjenstand for folkets idealisering. Dersom idealiseringen ble punktert eller korrigert, ville han ikke lenger ha noen beskyttelse mot de negative reaksjonene som hans provoserende livsstil utløste. Ethvert hint om negative holdninger blant athenerne kunne derfor oppfattes som et signal om at hans liv eller frihet sto i fare.

3.3.4.6 Slaget ved Aigospotamoi

Når Alkibiades fra sitt slott i Paktye observerer de athenske troppenes manøvreringer overfor Lysanders peloponnesiske styrker, provoseres fagmennesket i ham. For som militærstrategisk analytiker mangler Alkibiades hverken realisme eller idealisme. Han kan «ikke unnlate å observere og ikke avstå fra å involvere seg i»ⁱ den misèren som den athenske militærledelsen står i ferd med å rote flåten inn i. Selv om hans innspill avvises av generalene, har Alkibiades likevel, og for siste gang, demonstrert en tilknytning til det athenske prosjektet som ikke oppheves av hans eksilstatus. Og slik Akillevs hengav seg til å sture da Briseïs ble tatt fra ham,⁵⁷⁶ er det opplevelsen av å være *grovt krenket* (προπηλακισθεῖς – propēlakistheis)ⁱⁱ av generalene som blir Alkibiades' endelige og legitime begrunnelse for ikke å løse atthenernes problem gjennom å presse Lysander til kamp med bruk av thrakiske hærstyrker.

Plutark tar ikke eksplisitt stilling til om Alkibiades faktisk kunne reddet athenerne fra nederlag i det som skulle vise seg å bli det avgjørende slaget i den andre peloponnesiske krigen; han refererer både de som mente at Alkibiades skrøt på seg en urealistisk kapasitet, og de som mente at han sannsynligvis kunne realisert sine ideer.⁵⁷⁷ Men han gjør det helt klart at Alkibiades hadde vurdert den foreliggende situasjonen helt korrekt, og at Lysander utnyttet nettopp de svakhetene hos athenerne som Alkibiades hadde påpekt.ⁱⁱⁱ

i «...οὐ περιεῖδεν οὐδ' ἡμέλησεν...» Plutark, *Alkibiades* XXXVI 5.

ii Ἀν προπηλακίζω – propēlakizō – å oversprøyte med søle (Ibid. XXXVI 3.)

iii «Ὅτι μέντοι τὰς ἀμαρτίας τῶν Ἀθηναίων ὀρθῶς συνείδε, ταχὺ τὸ ἔργον ἐμαρτύρησεν.» (However, that he saw only

3.3.4.7 *Alkibiades' død*

I forbindelse med at Alkibiades velger å gjøre som Themistokles, nemlig å oppsøke perserkongen for å tilby sine tjenester, understreker Plutark at Alkibiades mente seg å gjøre dette med edlere hensikter enn sin storslagne forgjenger. For mens Themistokles kom til perserne mens de selv var athenernes fiender, hadde Alkibiades til hensikt å be perserne om å gi sin støtte til Athen i konflikten med peloponneserne.⁵⁷⁸ Gjennom å gi inntrykk av å ha tilgang på noen av Alkibiades' siste tanker om seg selv, leverer Plutark implisitt et dobbelt forsvar for hans skiftende tilhørigheter: Også helten Themistokles – som ved sine geniale og fryktløse manøvre flere ganger hadde reddet Athen fra å komme i fiendens hender – hadde, som Alkibiades, forlatt byen når han ble utsatt for folkets fiendtlighet. Dessuten var Alkibiades ikke bare *like bra som* Themistokles. Med henvisning til sine edle hensikter om fortsatt å hjelpe sin hjemby fra en posisjon i utlendighet, kunne han hevde å være en *mer lojal* person enn ham.

De *sorgtunge* (ὄλοφύρομενοι – olofyromenoi) athenerne som Plutark omtaler, er nærmest synkronisert med Alkibiades, når de «i detalj gjennomgår sine feil og tankeløsheter»ⁱ og konkluderer med at «den største [feilen] de hadde gjort var deres andre raseriutbrudd mot Alkibiades.»ⁱⁱ De ser slaget ved Notion med et klarere blikk, og erkjenner at de valgte å kvitte seg med sin beste general bare fordi en av hans underordnede hadde mistet noen få skip på en lite ærerik måte. For siste gang mobiliserer de «et vagt håp»ⁱⁱⁱ om at Athen kan reddes så lenge Alkibiades er i live, ved at han vender tilbake fra sitt eksil og bistår folket i kampen mot både De Tredve og spartanerne. Men selv om Alkibiades opptrer heltmodig i Plutark's beskrivelser av hans død, må han til slutt gi tapt for sine forfølgere⁵⁷⁹ og får aldri realisert denne dobbelt etterlengtede tilbakekomsten til det athenske folk. Plutark benytter ifølge Gribble ofte døds måten til å fremheve grunnleggende karaktertrekk hos sine biograferte personer. De to forskjellige (om enn bare delvis motstridende) versjonene av Alkibiades' død fungerer dermed som en siste understrekelse av det tvetydighetstemaet som preger Plutarks biografi.⁵⁸⁰

3.3.4.8 *Komparativ alkibiadi*

Plutark's parallellbiografier avsluttes normalt med et kapittel der han sammenligner sine to protagonister og gir en oppsummerende vurdering av deres egenskaper. I sammenligningen mellom Coriolanus og Alkibiades konkluderer han med at det ikke kan være noen tvil om sistnevntes kvaliteter som militær leder, enten han var i athenernes eller i deres fienders tjeneste. Alkibiades' anstrengelser for å oppnå folkets anerkjennelse er han mer kritisk til, men kan tilgi ham fordi han

too well the errors of the Athenians the event soon testified.) Ibid. XXXVII 2. συνείδε (av συνοράω) kan oversettes med *han så med ett blikk*, som understreker Plutark's anerkjennelse av Alkibiades' militærstrategiske årvåkenhet.

i «...διεξιόντες τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν καὶ ἀγνοίας ...» Plutark, *Alkibiades* XXXVIII 1.

ii «...ὧν μεγίστην ἐποιούντο τὴν δευτέραν πρὸς Ἀλκιβιάδην ὀργήν.» Loc.cit.

iii «...τις ἐλπὶς ἀμυδρά...» Ibid. XXXVIII 2.

var åpenhjertig. Også hans kyniske politiske spill er han villig til å gå god for, i hvert fall i den grad det skapte positive virkninger for Athen (som f.eks. alliansen med Argos, Elis og Mantinea).

Alkibiades' evne til å tilgi sine interne fiender straks de viste anger, anerkjennes uten forbehold.⁵⁸¹

Plutark gir Sparta skylden for at Alkibiades etter hvert forlot dem til fordel for athenerne, dels fordi de planla å henrette ham, og dels fordi «spartanerne snarere misbrukte enn brukte ham»ⁱ. Men som kontrast til bildet av Alkibiades som uskyldig offer for spartanerne, lanserer Plutark muligheten for at Alkibiades hos Tissafernes gjenvinner kontroll over sin egen skjebne, og bevisst innnyder seg hos satrapen for å besørge en fordekt ivaretagelse av Athens interesser og dermed legge til rette for sin egen tilbakekomst.⁵⁸²

Plutark fortsetter vekslingen mellom negative og positive karakteristikk, der Alkibiades og Coriolanus har en tendens til å havne på hver sin ytterlighet: Mens Alkibiades benytter bestikkelser til å leve et utsvevende liv, er Coriolanus fullstendig ubestikkelig. Mens Coriolanus er helt uten evne til å forføre folket, er Alkibiades så velvillig og sjarmerende at selv hans feil kan virke til hans fordel. Sistnevnte egenskap forklarer hvordan Alkibiades, som påførte Athen så mye skade, likevel gjentatte ganger kunne velges som general; «[han] kunne ikke bli hatet av sin medborgere, selv når han handlet til skade for dem»ⁱⁱ.

Det var en spesiell kvalitet ved Alkibiades at han bragte seier og hell til dem som han var i tjeneste hos, slik at de ulykkene han påførte athenerne, alltid rammet dem når han var i eksil, mens han var til stor hjelp så lenge han var på deres side.⁵⁸³ Han hadde heller ikke noen problemer med å håndtere sine motstandere så lenge han selv var i byen, mens de måtte benytte seg av hans fravær til å få has på ham. Mens Coriolanus ikke ville nedlate seg til å søke folkets gunst, la Alkibiades ingen skjul på at det var nettopp i folkets anerkjennelse at han fant sine største gleder, og at han ikke tålte å bli oversett. Sammenlignet med den stivbente og rakryggete Coriolanus blir det likevel Alkibiades som til slutt trekker det korteste strået hos Plutark, «fordi [han var] overivrig med hensyn til [rikdom], og lite interessert i å vinne moralsk ære»ⁱⁱⁱ.

3.3.5 Pseudo-Lukian (tidlig 300-tall AD)

Teksten *Om kjærlighet*^{iv} inneholder en dobbeltdialog som drøfter kjærlighetens vesen. Det sentrale tema er en sammenligning mellom den heterofile kjærligheten og pederastien. Forholdet mellom Sokrates og Alkibiades brukes som eksempel, og gis tre forskjellige fortolkninger av tre forskjellige aktører:

Den pederasti-kritiske Kharikles anfører relasjonen som et eksempel på løgnaktigheten hos

i «... ἀποχρωμένων μάλλον ἢ χρωμένων αὐτῷ Λακεδαιμονίων...» *Sammenligning av Alkibiades og Coriolanus* II 7.

ii «...οὐδὲ πάσχοντες κακῶς ἐδύνατο μισεῖν οἱ πολῖται...» Plutark, *Sammenligning av Alkibiades og Coriolanus* III 3.

iii «... δία τῷ θρασυτάτῳ περὶ ταῦτα καὶ ὀλιγωροτάτῳ τοῦ καλοῦ γενομένου.» *Op.cit.* V 2.

iv Min oversettelse av originaltitelen Ἐρώτες – erōtes, den engelske oversettelsen i Loeb bruker «Affairs of the Heart».

dem som påstår at det er åndelig lengsler som driver dem mot gymnasiene og de unge guttene. Han anerkjenner at Alkibiades var et fysisk attraksjonsobjekt mens han ennå var ung, men avfeier hans åndelige attraktivitet under henvisning til ødeleggelsen av hermene, parodieringen av de eleusinske mysteriene, sviket mot Athen, bidraget til spartanernes befestning av Dekeleia og ønsket om å etablere seg som tyrann.⁵⁸⁴

For pederasti-forsvareren Kallikratidas representerer forbindelsen mellom Alkibiades og Sokrates det ideale kjærlighetsforhold. Han aksepterer uforbeholdent den versjonen som formidles i Symposion. Gjennom at Sokrates avstår fra å fullbyrde seksualakten, legges, ifølge Kallikratidas, grunnlaget for *varig kjærlighet* (μακράν εὖνοιαν – makran evnoian),⁵⁸⁵ som ikke bare gir et godt liv, men også et strålende ettermæle. Det krypto-religiøse elementet i Diotimas utlegning i Symposion, der den korrekt håndterte guttekjærligheten kulminerer i kunnskap om *skjønnhetens essens* (ὁ ἔστι καλόν – ho esti kalon)⁵⁸⁶ reflekteres i Kallikratidas' påstand om at dydige pederaster belønnes med «udødelighet»ⁱ. Som hos Diotima synes denne belønningen å være forbeholdt den voksne og *aktivt elskende* (ἐραστής – erastēs) Sokrates, mens den unge og *passivt elskede* (ἐρώμενος – erōmenos) Alkibiades har en mer uklar skjebne.⁵⁸⁷

Den jordnære Theomnestos forsvarer både pederastien generelt og forholdet mellom Alkibiades og Sokrates spesielt. Men han underkjenner de *høytravende talerne* (μετεωρολέσχει – meteōroleskhai)⁵⁸⁸ med sine åndelige aspirasjoner, og har ingen tro på at Sokrates lot sjansen gå fra seg til å tilfredsstille sine drifter når han først hadde havnet under samme kappe som Alkibiades.

i Pseudo-Lukian bruker «ἄφθαρτον», dvs. «noe som ikke ødelegges» (verbaladjektiv fra φθείρω – ftheirō – ødelegge). *Om kjærlighet* 49.

4. Platons Alkibiades

Den mest kjente fremstillingen av Alkibiades hos Platon, er sluttscenen i *Symposion*. Alkibiades-skikkelsen fungerer som en negativ eksemplifikasjon av Platons kjærlighetsteori, slik den er presentert gjennom Sokrates' gjengivelse av Diotimas tale. Hans relasjon til Sokrates fungerer også som en markør for det man med Michel Foucault og Henri Joly kunne kalle *den platonske vending i seksualitetens historie*. Bildet av den unge og attraktive Alkibiades som den aktive elsker (ἐραστής – erastēs) som begjærer Sokrates på grunn av hans visdom og til tross for hans høye alder og lite tiltrekkende utseende, innebærer en invertering av relasjonene i den tradisjonelle greske pederastien.

Platons vurderinger av Alkibiades kommer rimeligvis bare indirekte til uttrykk gjennom dialogene. I *Protagoras* fremstilles han i første omgang som et seksuelt attraksjonsobjekt uten øvrige kvaliteteter.⁵⁸⁹ Men mot midten av dialogen intervenserer han plutselig med et intelligent og balansert – om enn litt idealiserende – forsvar for Sokrates' diskusjonsform (336b-d). *Alkibiades I* gir inntrykk av en attraktiv, talentfull og ambisiøs ung mann med en svakhet for folkets smiger. I *Symposion* bekreftes dette inntrykket, og Alkibiades-figuren selv uttaler at sistnevnte svakhet ble avgjørende for hans livsløp som ung voksen (215d-216c). Sokrates gir i samme tekst uttrykk for at han opplever Alkibiades som oppmerksomhetskrevene og kontrollerende.⁵⁹⁰ I dialogen *Gorgias*, som utspiller seg mot slutten av Alkibiades' liv,ⁱ kan det synes som om Sokrates igjen har forsonet seg med Alkibiades og funnet tilbake til sin kjærlighet til ham (481d), selv om han er frustrert over hans ustabilitet (482a). Sokrates-figuren formulerer dessuten en unik apologi for Alkibiades' politiske innsats, og forutser at folket vil gi ham urimelig stort ansvar for en misère som egentlig burde belastes gamle helter som Temistokles, Kimon og Perikles (519a-b).

I Platons to verker om politisk teori, *Staten* og *Lovene*, nevnes ikke Alkibiades en eneste gang. Det finnes imidlertid en sekvens i *Staten* som i så stor grad nærmer seg en beskrivelse både av Alkibiades og av hans relasjon til Sokrates, at det er vanskelig å tro at han ikke skulle være Platons referanse.⁵⁹¹ Sekvensen omhandler en (hypotetisk) mann som til tross for all verdens velsignelser («skjønnhet og rikdom og kroppslig styrke og en familie med sterk innflytelse i bystaten»ⁱⁱ) og en *filosofisk natur* (φιλοσόφω φύσει), likevel blir forledet av «massene som sitter tett sammen i Folkeforsamlingen eller rettssalen eller teateret eller millitærleiren eller et annet offentlig forsamlingssted for folket, og med masse støy avviser eller anerkjenner noe som blir sagt eller gjort».ⁱⁱⁱ For *i dette samfunnets tilstand* (ἐν τοιαύτῃ καταστάσει πολιτειῶν) er det helt umulig for en

i Dialogens tidsindikasjoner er ikke helt konsistente, men like før de kommenterte avsnittene tidfestes dialogen til året etter rettsoppgjøret som fulgte slaget ved Arginousai (*Gorgias* 473e-474a), dvs. 405.

ii «...κάλλος καὶ πλοῦτος καὶ ἰσχύς σώματος καὶ συγγένεια ἔρρωμένη ἐν πόλει...» *Staten* 491c.

iii «...συγκαθεζόμενοι ἄθροοι πολλοὶ εἰς ἐκκλησίας ἢ εἰς δικαστήρια ἢ θέατρα ἢ στρατόπεδα ἢ τινα ἄλλον κοινὸν πλῆθους σύλλογον σὺν πολλῷ θορύβῳ τὰ μὲν ψέγωσι τῶν λεγομένων ἢ πραττομένων τὰ δὲ ἐπαινώσιν» Ibid. 492b

slik mann å utvikle gode egenskaper, med mindre det skjer ved en *guds deltagelse* (θεοῦ μοῖραν) i hans utdanning. Etter Sokrates-figures oppfatning er det til og med slik at «en edel karakter kommer verre ut av en dårlig oppdragelse, enn den som er ordinær.»ⁱ Og om han lever i en *mektig by* (μεγάλης πόλεως), vil han bare «fylles av umulige håp om å herske over både grekere og barbarer.»ⁱⁱ Om noen prøver å fortelle ham sannheten om hans tilstand, og at han trenger hjelp til å forbedre seg, vil han ikke lytte til det. «Når slike menn på den måten faller fra [filosofien], går det elendig. Ensomme og retningsløse forlater de filosofien, og de blir utilpass og uten sannhet i sine egne liv.»ⁱⁱⁱ Om vi aksepterer denne teksten som et portrett av Alkibiades, fungerer den som en teoretisk utlegning av den dramatiserte presentasjonen av Alkibiades-figuren i *Symposion*. Den vurderingen som man kan slutte seg til ut fra hendelser og handlinger som utspiller seg i drikkegildet, kommer her eksplisitt til uttrykk og settes inn i en mer omfattende analyse av samfunn og styreformer. Her fungerer ikke (den antatte) Alkibiades-figuren lenger bare som en privatperson med relasjonsproblemer, men som politisk symbol og eksplisitt motpol til Platons politiske ideal om filosofen som konge.

En av de første kjente samlingene av Platons skrifter ble laget av den egyptiske astrologen Thrasyllus av Mendes († 36 AD). Han inkluderte to dialoger mellom Alkibiades og Sokrates som ser ut til å ha vært anerkjent som Platons verker i antikken, men hvis autenticitet senere har vært betvilt. Ifølge Diogenes Laertius⁵⁹² ble den første av disse dialogene (Ἀλκιβιάδου τοῦ μείζονος, dvs. *Alkibiades I* eller Alcibiades Major) av flere regnet som en innledning til Platons verker. Denne vurderingen ble delt av peripatetikerer Olympiodoros og hans elev neoplatonisten Proklos, som begge skrev kommentarer til dialogen. Det var den tyske teologen og Platon-oversetteren Friedrich Schleiermacher som først underkjente dialogens autenticitet i 1836, på basis av innholdsmessige kriterier. Selv om Schleiermachers vurdering fikk sterkt gjennomslag, er det i dag flere forskere som avviser hans og hans proselytters vurderinger og anser dialogen som et platonisk verk.⁵⁹³ Men Foucaults påstand om at «det ikke lenger er en eneste intellektuell som virkelig seriøst stiller spørsmålet om dets autenticitet»,^{iv} er overdrevet, og er korrigert av hans redaktører i en fotnote.⁵⁹⁴

Alkibiades I foregriper flere temaer som konkluderes i *Symposion*, og tegner klare portretter både av Alkibiades og Sokrates. Selv om det er usikkert om Platon faktisk forfattet dialogen, virker Sokrates-figuren overbevisende platonisk, og Alkibiades-figuren fungerer utmerket som en

i «... ἀρίστην φύσιν ἐν ἀλλοτριωτέρα οὖσαν τροφῇ κάκιον ἀπαλλάττειν τῆς φαῦλης.» *Staten* 491e.

ii «... πληρωθήσεται ἀμηχάνου ἐλπίδος ἡγούμενον καὶ τὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ τῶν βαρβάρων ἱκανὸν ἔσεσθαι.» *Ibid.* 494c.

iii «οἳτοι μὲν δὴ οὕτως ἐκπίπτοντες οἷς μάλιστα προσήκει, ἔρημον καὶ ἀτελεῖ φιλοσοφίαν λείποντες αὐτοὶ τε βίον οὐ προσήκοντα οὐδ' ἀληθῆ...» *Ibid.* 495b-c.

iv «... il n'y a plus un seul savant qui pose réellement, sérieusement, la question de son authenticité.» *L'herméneutique du sujet* s 71.

innledende pendant til fremstillingen i *Symposion*. I *Alkibiades II* er det mindre å hente; den er pregløs i personkarakteristikken, argumentativt og innholdsmessig svak, unisont underkjent som platonisk verk,⁵⁹⁵ og bidrar lite til forståelsen av Platons håndtering av de to protagonistene. I motsetning til andre Platon-dialoger av omdiskutert autentisitet regnes det heller ikke for bevist at den er fra 300-tallet.⁵⁹⁶

4.1 Alkibiades I

Ettersom det er vanskelig å fastslå med sikkerhet når Platon skrev dialogen, blir spekulasjoner over den spesifikke historiske konteksten rimeligvis beheftet med samme usikkerhet. Cambridge-filologen Nicholas Denyer hevder, med noen tekstreferanser fortolket med varierende overbevisningskraft, at Platon må ha skrevet teksten tidlig på 350-tallet.⁵⁹⁷ Han knytter derfor ikke teksten til sokratikernes forsvar mot Polykrates' anklageskrift mot Sokrates på 390-tallet, men til hendelser i Platons egen livshistorie: Etter gjentatte forsøk (i 367 og 361) på å veilede den syrakusiske tyrannen Dionysios II til å inkarnere hans ideal om filosofen som politisk lederskikkelse, vender en skuffet Platon skuffet tilbake til Athen. Der får han melding om at tyrannen som har vist seg så ugjennomtrengelig for filosofisk instruksjon, likevel har formastet seg til å skrive en innføringsbok i filosofi. Platons dialog representerer ifølge Denyer et forsøk på å korrigere forestillingen om at det finnes noen slik enkel vei til filosofien, gjennom å påvise at når det menneskelige materialet ikke er godt nok, vil ikke engang Sokrates' (og dermed heller ikke Platons, kunne man tilføye) personlige oppfølging gi de ønskede resultater.⁵⁹⁸

Det erotiske aspektet ved relasjonen mellom Alkibiades og Sokrates er tema fra første replikk i dialogen. I motsetning til Sokrates-figuren i *Symposion*, som opptrer som objekt for Alkibiades' begjær, inngår Sokrates her i den tradisjonelle pederastiens rolle som pågående «elsker» (ἐραστής) som prøver å forføre den unge mannen. Alkibiades gir til og med uttrykk for en viss irritasjon over Sokrates' insisterende nærvær.⁵⁹⁹ Men også i *Alkibiades I* er det et ukonvensjonelt innslag i Sokrates' kurtise. Dialogen utspiller seg på slutten av 430-tallet, da Alkibiades var 19 år gammel (123D), og dermed forbi den pre- og peripubertale fasen som var den ideelle alder for de konvensjonelle pederastenes begjærsubjekter.ⁱ Sokrates kommenterer selv sitt forsinkede utspill, men presenterer seg likevel som Alkibiades' «første elsker» (πρῶτος ἐραστής⁶⁰⁰), og indikerer dermed at også *hans* interesse først ble vekket mens Alkibiades ennå bare var en vakker gutt uten hår på overleppen.ⁱⁱ Han hevder til og med at han nærmest har fotfulgt gutten og observert alle hans bevegelser helt fra han kunne gå ut av døren (selv om både normal realitetssans og omstendighetene

i Ifg Pausanias' tale i Platons *Symposion* fantes det imidlertid også innenfor den tradisjonelle pederastien voksne menn som, i likhet med Sokrates, var mest interessert i de unge guttenes sjelelige kvaliteter, og som derfor valgte å vente til guttene fikk den første skjeggveksten før de gjorde sin interesse gjeldende (181c-d og 183e).

ii I *Lysis* brukes riktignok uttrykket *første venn* (πρῶτον φίλον) med en abstrakt betydning, om det vi søker i et vennskap, men som ikke er den enkelte vennen (219c).

i dialogen tilsier at han snakker usant).⁶⁰¹ Etter denne første fasen har imidlertid Sokrates holdt seg tilbake i flere år, inntil Alkibiades' øvrige elskere har oppgitt sin interesse.

En annen versjon av forholdet mellom de to kommer til uttrykk i dialogen *Protagoras*⁶⁰² (som utspiller seg omtrent på samme tid som *Alkibiades I*), der Sokrates forklarer sin interesse for den halv voksne Alkibiades ved å vise til hans *erotiske og estetiske kvaliteter*.⁶⁰³ Han legitimerer sitt begjær med henvisning til skjønnhetsidealer fra Iliaden, der guden Hermes omtales som «en kongsbåren yngling, skygget om haken av spirende dun, i sin fagreste ungdom.»⁶⁰⁴ Selv om også Sokrates' dialogpartner anerkjenner «Alkibiades' skjønnhet» (τὴν Ἀλκιβιάδου ὥραν), er han nok mer realitetsorientert enn filosofen når han beskriver ham som en mann «med full skjeggvekst» (πύγωνος ὑποπιπλάμενος). I sin iver etter å normalitetsforklare sitt begjær, fastholder imidlertid Sokrates sin underlige oppfatning av Alkibiades som ὑπηνήτης (*hypēnētēs*), dvs. en gutt med begynnende/dunete skjeggvekst. Og han er forbauset – nesten imponert – over sin evne til å *tøyle sitt begjær* etter den unge mannen, og i stedet vie sin oppmerksomhet til sofistene Protagoras. Sistnevnte har riktignok ikke Alkibiades' ytre perfektion, men (gir inntrykk av å ha) noe som forekommer Sokrates enda vakrere, nemlig visdom.ⁱ

Men i *Alkibiades I* er det hverken fascinasjonen over utseende – med det fetisjaktige fokus på ansiktsbehåring – eller et (ironisk) begjær etter visdom som trekker Sokrates mot Alkibiades. Her ser han snarere en mulighet for handling og intervensjon enn en anledning til å tilfredsstille sine drifter. Han påpeker Alkibiades' talent for storhet, som riktignok inntil nå har vært uforedlet og villedet, og lanserer et storstilet moralsk korreksjonsprosjekt. (Det er i lys av dette prosjektet Alkibiades-figuren i *Symposion* – som utspiller seg 16 år senere – fremstår som forfeilet.) Sokrates anklager Alkibiades for å bruke sine naturlige fortrinn til å fremstå som overlegen, ved å holde seg til enkle utfordringer og skrøpelige konkurrenter. Denne tilbøyeligheten til å velge snarveier står ikke i forhold til den enorme ambisiøsiteten som Alkibiades også bærer på, som inkluderer en grandios fantasi om å overgå selv stefaren Perikles.ⁱⁱ Sokrates observerer også en ubendig fremskrittstrang hos sin unge venn, og hevder at Alkibiades heller vil dø enn å slå seg til ro med det han har.⁶⁰⁵ Den progressivisme som Sokrates her tilskriver Alkibiades, har et åpenbart korrelat i det ekspansjonsbehovet Alkibiades dels selv uttrykker, og dels tilskriver den athenske bystaten, under diskusjonene i forkant av Sicilia-ekspedisjonen,⁶⁰⁶

David M. Johnson har påpekt at Alkibiades' ambisjoner fungerer både som drivkraft og angrepspunkt for Sokrates' reformprosjekt.⁶⁰⁷ Når Sokrates skal begrunne sin lange periode med tilbakeholdenhet, anfører han ikke begjærsmestringens disiplinerende effekt på sitt selvforhold, men

i Når Kenneth Dover (1978, s 159) fastslår at «[e]ros for wisdom is more powerful, and more important to Socrates, than eros for a beautiful youth», lukker han nok likevel et tema som for filosofen selv synes å være vesentlig mer dynamisk, åpent og problematisk.

ii Se 105b. I *Alkibiades II* (141a-b) inkluderer hans grenseløse ambisjoner ikke bare at han vil herske over Athen og Hellas, men inkluderer også herredømme over Europa og gjerne hele verdens befolkning.

rent pedagogiske hensyn. Han har ventet på at Alkibiades for egen maskin skulle bygge opp så store ambisjoner at han ville bli tilgjengelig for filosofens innspill: «For [først] nå vil du lytte til meg,»ⁱ sier Sokrates, med en implisitt henvisning til sin tålmodige bruk av timing som pedagogisk redskap. Etter 6-7 års oppmerksom venting var omstendighetene endelig til stede for å si det han så lenge hadde holdt for seg selv, «for ikke å snakke bortkastet.»ⁱⁱ Men de lenge avventede ambisjonene er samtidig altfor forstyrrede til at de kan gi Alkibiades' livsløp noen rimelig retning og form. Etter Sokrates' oppfatning er det bare med hans hjelp at den aspirerende statslederens vidløftige ambisiøsitet kan transformeres til realitetsorientert målrettethet.⁶⁰⁸

Neste del av dialogen går, på sedvanlig sokratisk-platonsk vis, med til å undergrave Alkibiades' forestillinger om at han forstår seg på noe i det hele tatt, for dermed å aktualisere hans mottagelighet for filosofens innspill. Men Sokrates går lenger enn å underkjenne Alkibiades spesifikke politiske kompetanse. Han hevder nemlig å ha observert ynglingens påståelige selvsikkerhet helt fra barnsben av, dvs. fra et tidspunkt da det var utelukket at han kunne ha noen velfundert forståelse av hvordan ting henger sammen (110a-c). Sokrates påpeker at Alkibiades' skråsikkerhet har vært uforandret gjennom hele hans liv, og at den følgelig er et karaktertrekk, dvs. en automatisert måte å møte verden på, som ikke reflekterer graden av kunnskap eller kompetanse. Det retoriske spørsmålet om hvor Alkibiades henter sin kunnskap fra, er et åpenbart anslag til en psykologisk analyse, der de personhistoriske kildene til Alkibiades' insisterende retthaveri kunne tematiseres.ⁱⁱⁱ Alkibiades har allerede signalisert at hans «kunnskap» om rett og galt ikke var basert på noen høyere etisk bevissthet, men knyttet til barnets idisoynkratiske opplevelse av å bli urettferdig behandlet.^{iv} Han har ikke hatt noen fase i sitt liv der han har stilt spørsmålsteget ved sine egne kognitive forutsetninger, og lever derfor fortsatt med et infantilt, emosjonsbasert og imperativt kunnskapsbegrep.^v Sokrates avstår imidlertid fra å forfølge et psykologisk-ontogenetisk perspektiv, og fokuserer i stedet på retthaveriets epistemologiske konsekvenser: Den som ikke er i stand til å erkjenne egen usikkerhet eller kunnskapsmangel, vil aldri komme i posisjon til å lære noe (nytt) (110d-116d). Og filosofen synes ikke å ha videre tillit til at Alkibiades kan ta imot instruksjon. Under et øyeblikks kognitiv forvirring hos sin dialogpartner, slår filosofen straks til med et forslag

i «νῦν γὰρ ἄν μου ἀκούσῃς.» *Alkibiades I* 106a.

ii «ἴνα μὴ μάτην διαλεγόμην.» Ibid. 105e.

iii «εἰ δὲ μήθ' ἠῶρες μήτε ἔμαθες πῶς οἶσθα καὶ πόθεν;» (og om du ikke har oppdaget det, og ikke lært det, hvordan vet du det, og hvorfra?) Ibid. 110d. Det uuttalte svaret er naturligvis at Alkibiades slett ikke vet, men at han har erfart at om han pretenderer skråsikkerhet så vil verden mer enn gjerne forføres. Når Sokrates påpeker at Alkibiades utagerte sin skråsikkerhet allerede som barn, indikerer han imidlertid at den ikke er en selvbevisst retorisk strategi, men snarere representerer et ubearbeidet kompensatorisk forsvar mot barnets opplevelse av svakhet og hjelpeløshet.

iv «... σαφῶς ἐγίγνωσκων ὅτι ἠδικοῦμενην.» ([jeg] visste klart at jeg ble behandlet galt) Ibid. 110c. Loeb's oversetter Lamb har noe misvisende brukt «understood» i stedet for «knew». Sistnevnte er en mer nærliggende oversettelse av ἐγίγνωσκων, og ville ivareta dialogens tematisering av at Alkibiades tviholder på barnets skråsikkerhet, og ikke har klart å utvikle en reflektert og dialogisk holdning til etiske spørsmål.

v Når Sokrates, for å introdusere et prosessuelt kunnskapsbegrep, stiller det retoriske spørsmålet «når var du uvitende?» (Πότε οὖν ἀγνοεῖν ἤγοῦ;.), så er Alkibiades (som forventet) ute av stand til å svare (ibid. 110c). Det finnes ikke noe før og etter, hverken i hans kunnskaper eller i hans kunnskapsforståelse.

om at den unge mannen bare kan kopiere ham, om han ikke finner sin egen løsning (108b).

Gjennom mer og mindre overbevisende slutninger og provokasjoner klarer Sokrates å bringe Alkibiades ut av balanse, og tvinger ham dermed til å innrømme sin forvirring, i overensstemmelse med konvensjonene i Platons dialoger. Denne forvirringen er åpenbart et vesentlig delmål for den sokratiske strategien.ⁱ En intellektuelt omtumlet Alkibiades utbryter til slutt at «jeg vet ikke [svaret på spørsmålet om forholdet mellom det moralsk riktige og det hensiktsmessige], og [jeg vet] ikke [lenger] hva jeg selv sier»ⁱⁱ. Til den intellektuelle forvirringen knytter det seg også en emosjonell tilstand, som Alkibiades beskriver som *underlig* (ἀτόπως – eg. *uten sted*). Sokrates oppfatter denne *følelsetilstanden* (τὸ πάθημα) som vesentlig for prosessen, og fastslår straks – om enn i spørsmålsform – at Alkibiades selv ikke begriper hva som foregår. En stadig mer nedkjørt Alkibiades innrømmer villig sin forvirring i forhold til sine egne følelsesmessige reaksjoner, og tilføyer dessuten en kartesiansk tvil selv på enkle sanseerfaringer. Han nøler med å fastslå at han er sikker på om han er utstyrt med to eller tre øyne, eller om han har to eller fire hender.⁶⁰⁹

Sokrates forholder seg imidlertid ikke til dybden i den forvirring han har klart å frembringe hos sin nyvunne proselytt, men durer videre med sine epistemologiske kjepphester. Gjennom å ignorere den unge mannens nøling unnlater Sokrates å tematisere den grunnleggende skjørheten i Alkibiades' relasjon til omverdenen. Sokrates forholder seg som om enkle empiriske spørsmål om antall øyne og hender fortsatt kan ligge fast, selv om forholdet mellom moral og kortsiktig nyttetenkning er satt på spill. Men Alkibiades signaliserer klart at dette skillet ikke finnes i hans indre verden; når han først nærmer seg den hjelpeløsheten som hans skråsikkerhet skulle kompensere for, blir all kunnskap like usikker. Fordi Sokrates-figuren i *Alkibiades I* i liten grad forholder seg til de emosjonelle aspektene ved den radikale mentale omstillingsprosessen han er i ferd med å lansere hos sin proselytt, glipper også anledningen til å innse at en person som Alkibiades – i motsetning til Platon – ikke hadde de nødvendige mentale forutsetningene for å delta i den sokratiske prosessens opprivende filosofiske undersøkelser. Det er rimelig å lese beskrivelsen av en slik «pedagogisk defekt» som en kritikk av Sokrates-figuren. Den amerikanske filosofen Gary Alan Scott gir riktignok flere gode forslag til andre forklaringer på Platons forkjærlighet for Sokrates' mislykkede pedagogiske fremstøt, men virker mer investert i apologese enn i forståelse.⁶¹⁰

Istedenfor å stille en karakterdiagnose gir Sokrates en treffsikker beskrivelse av Alkibiades' intellektuelle og epistemologiske problem: Han er forvirret på grunn av et misforhold mellom hva han vet og hva han pretenderer å vite. Han plasserer ham i en gruppe av mennesker som er dømt til å feile i sitt liv, ikke først og fremst fordi de ikke vet hva som er rett, men fordi de pretenderer å vite

i Gary Alan Scott (2000, ss 62-74) understreker de pedagogiske intensjonene ved Sokrates manøvreringer. Men Platon lar sin Sokrates-figur antyde at et innledende grep med å svekke erōmenos' selvfølelse, også kan inngå i en ordinær forførelsesprosedyre (*Lysis* 205e-206b).

ii «... οὐκ οἶδ' ἄ ἔγωγε οὐδ' ὅ τι λέγω,..» 116e. Dette er riktignok en standardformulering for uttrykk av intellektuell desperasjon blant Platons sokratiske dialogpartnere. Se Denyer (2001) s 153.

noe de ikke vet. Sokrates aner åpenbart hvilke krenkelser han retter mot sin venns selvfølelse, og «nøler med å benevne (...) den lidelsen [han] undergår»ⁱ. Men siden det ikke finnes andre vitner til Alkibiades' skammelige nederlag, finner han det likevel akseptabelt å sette kronen på verket: «Du er samboer med dumskap av verste sort, min gode venn, det beviser du med dine egne uttalelser...»ⁱⁱ. Sokrates fastslår at Alkibiades, som de fleste andre politikere, kaster seg inn i et arbeidsfelt der han er uten reell kompetanse. Men som for å gi den nedbrutte ungdommen et halmstrå, gjør han et mulig unntak for hans idealiserte stefar Perikles. Det skal riktignok snart vise seg å være en ironisk snert også i Sokrates tilsynelatende anerkjennelse av Athens mektigste mann,⁶¹¹ men Alkibiades griper begjærlig anledningen til vikarierende rehabilitering av sin selvrespekt. Som en angstridd søndagsskolegutt imiterer han sin selvoppnevnte mentors poeng og lister opp den rekken av rådgivere som selv en gigant som Perikles var avhengig av, som en dokumentasjon på statsmannens bevissthet om hullene i sine egne kunnskaper.

Sokrates underkjenner etter hvert både Perikles og Zopyros som læremestere for en mann som har satt seg fore å møte motstandere fra det persiske eller det spartanske kongehus. Selv om det er et innslag av realitetsorientering i Sokrates' tirade over persiske og spartanske ledes fremragende utdannelse, begår han også en vesentlig idealisering av Alkibiades' potensielle motstandere.ⁱⁱⁱ Det er åpenbart at arbeidet med å punktere Alkibiades' eksalterte selvbilde, fortsatt er et hovedanliggende for filosofen. Gjennom å gjøre hans motstandere urimelig store bidrar Sokrates til at Alkibiades fremstår som urimelig liten, og bereder dermed grunnen for den unge mannens overgang fra å ha Perikles til å velge Sokrates som primært idealiseringsobjekt. Jo lenger ned Sokrates klarer å trykke Alkibiades og alle de han har knyttet seg til, jo lettere blir det å promovere seg selv som den eksistensielle branntomtens heroiske redningsmann.

Nicholas Denyer omtaler Sokrates' fremgangsmåte som en «risky tactic», men selv om han erkjenner at den mislyktes, ser han ingen grunn til vurdere Sokrates med et kritisk blikk. I stedet er det Alkibiades som må ta ansvaret for feilslaget, fordi han «fails to seize intellectual opportunities» og dessuten er litt for «eager to adopt the prose style of sophist rhetoric».⁶¹² Dermed viderefører Denyer ufordøyet det forsvaret for Sokrates som har vært tilskrevet Platon og hans sokratiske kolleger. Men selv om Alkibiades utvilsomt blir presentert for «some fairly sophisticated philosophy» i løpet av dialogen, som han med sitt gode hode kanskje burde gjort mer ut av, er det påfallende at Denyer ignorerer de emosjonelle implikasjonene av Sokrates' frontalangrep på hans identitet. Det er åpenbart at en ung mann som mistet sin far da han var rundt fire år gammel og senere vokste opp med en stefar som var Athens mest beundrede mann, undergår ganske store indre

i «ὀνομάζειν μὲν ὀκνῶ» «οἷον πάθος πέπονθας» *Alkibiades I* 118b. Tekstfragmentene står i motsatt rekkefølge hos Platon.

ii «ἀμαθία γὰρ σοικεῖς, ὦ βέλτιστε, τῆ ἔσχάτῃ, ὡς ὁ λόγος σουκατηγορεῖ καὶ σὺ σαυτοῦ.» Loc.cit.

iii David M. Johnson (*Socrates and Alcibiades* s xvi) påpeker det samme poenget, men tilskriver det en helt annen betydning.

omveltninger når han etter noen få minutters samtale skal tvinges til å gi avkall også på forestillingene om sin stefars storhet. Denyer er opptatt av den induktive gyldigheten av Sokrates kritikk av Perikles, men viser ingen interesse for dybden i de emosjonelle rivninger som Alkibiades utsettes for.ⁱ

Gary Alan Scott understreker at Platons valg av litterær uttrykksform må respekteres, og ettersom de *viser* like mye som de *hevder*, er det nødvendig «to grasp a dialogue's meaning on several levels.»⁶¹³ I henhold til en slik utvidet oppfatning av filosofens uttrykksfelt skisserer han en tretrinns-prosess, som han gjenfinder både i *Lysias* og *Alkibiades I*: Avlæring eller undergravning av motpartens etablerte kunnskaper følges opp med å stimulere hans begjær/ambisiøsitet, og avsluttes med en korrigerende introduksjon av det sokratiske perspektiv.⁶¹⁴ Men Scott bryter likevel ikke i vesentlig grad med den konvensjonelle filosofiske lesningen som Denyer representerer, siden han fortsetter å legge hovedvekten på kognitive aspekter ved den krisen som Sokrates prøver å frembringe hos sine motparter.

Også Platons tekst tematiserer den identitetskrisen som Alkibiades påføres, og fremstiller den som et viktig sokratisk arbeidsredskap.⁶¹⁵ Men Platon synes likevel å ha en større åpning mot emosjonelle aspekter ved Sokrates' provokasjoner. Dette fremgår for eksempel ved at teksten tar opp en annen belastning på den unge mannens identitet, nemlig at han er i en fase av livet der han står i ferd med å miste voksne menns erotiske begjær som kilde til selvbekreftelse.⁶¹⁶ Platon lar imidlertid ikke den empatiske bevisstheten legge noen vesentlig demper på måten Sokrates-figuren gjennomfører sitt prosjekt; han fortsetter å håndtere sin desperate dialogpartner med nådeløs konsekvens.⁶¹⁷

Filosofen overtar etter hvert rollen som skråsikker besserwiser, som Alkibiades selv ble tvunget til å forlate. Med gud (Θεός – theos) som referanse fastslår Sokrates «at ikke gjennom noen annen [manns hjelp] vil du bli fremragende, enn gjennom min.»ⁱⁱ Den etterfølgende innrømmelsen av at han spøker, virker ikke særlig overbevisende, og leseren levnes liten tvil om at påstanden går tungt inn hos Alkibiades. Etter dette punktet i dialogen er Alkibiades ikke lenger i stand til å etablere noen uavhengighet i forhold til Sokrates. Fra tid til annen siver hans desperasjon ut gjennom forsøket på å bevare et skinn av selvrespekt, mens han lydlig dilter etter ethvert resonnement filosofen peker ut for ham: «Men ved gudene, Sokrates, jeg vet ikke selv hva jeg sier. Jeg er redd for at jeg selv lenge, uten å innse det, [har vært i] en skammelig tilstand.»ⁱⁱⁱ Sokrates benytter denne anledningen til å holde litt igjen på sine angrep og berolige sin dialogpartner gjennom å henvise til at han ennå er ung nok til at han kan forandre seg. Men han understreker

i «... the more cases that Socrates can adduce of Pericles' failure to teach people wisdom, the more likely it is that the cause of so systematic a failure lies in Pericles himself.» Denyer, 2001, s 161.

ii «... ὅτι ἡ ἐπιφάνεια δι' οὐδενὸς ἄλλου σοι ἔσται ἢ δι' ἐμοῦ.» 124c. En tilsvarende uttalelse kommer i 105d.

iii «Ἀλλὰ μὰ τοὺς Θεοῦς, ὦ Σώκρατες οὐδ' αὐτὸς οἶδα ὅ τι λέγω, κινδυνεύω δὲ καὶ πάλαι λεληθῆναι ἐμαυτὸν αἰσχιστὰ ἔχων.» 127d.

samtidig at Alkibiades må utnytte sin nyoppdagede fortvilelse til å omlegge sitt livsløp gjennom en «omsorgsfull administrasjon av sitt eget liv»ⁱ.

I en begynnende oppklaring av hva som ligger i denne korrigerende 'omsorgen for selvet', postulerer Sokrates sjelens primat over kroppen, og understreker at det er sjelen og ikke kroppen som må være omsorgens objekt. Denne hierarkiske dikotomien overfører han også til kjærlighetens verden, og til deres egen relasjon. For mens alle andre bare har elsket Alkibiades' kropp – som ikke er ham selv, men hans eiendom – så har Sokrates elsket hans sjel. Distinksjonen får to konsekvenser for deres relasjon: Nå er ikke Sokrates lenger bare hans *første elsker* (πρῶτος ἐραστής), men også hans *eneste elsker* (ἐραστής μόνος).ⁱⁱ Og denne kjærligheten til sjelen blir dessuten den endelige forklaringen på hvorfor Sokrates holdt seg tilbake mens de andre beilerne presset seg på, men presenterte sin interesse når de andre begynte å falle fra. For kjærligheten til sjelen vedvarer også «når kroppen[s tid] er forbi» (λήγοντος τοῦ σώματος), ihvert fall «så lenge den [dvs. sjelen] søker å bli bedre» (ἕως ἄν ἐπὶ τὸ βέλτιον ᾗ)⁶¹⁸. Og det er ikke bare slik at sjelens attraktivitet varer lenger enn kroppens, det er også et motsetningsforhold mellom de to; sjelens blomstring starter først når kroppen begynner å forfalle.ⁱⁱⁱ

Men Sokrates' kjærlighet til Alkibiades' sjel er underlagt tre betingelser. Den første er kravet om at sjelen stadig må søke forbedring, den andre er det noe overraskende kravet om at han må bestrebe seg på «å være så vakker som mulig»^{iv}, og den tredje er at Alkibiades ikke må «bli ødelagt og vanæret at det athenske folk». Av disse erklærer Sokrates det athenske folket som den største truselen mot deres relasjon.^v Han pålegger derfor Alkibiades å utruste seg med *lærdom* (μαθόντα),

i Det er den beste oversettelsen jeg klarer å gi av begrepet «ἐπιμεληθῆναι σαυτοῦ» (127d). En kortere versjon ville vært *kuratering av selvet*, men begrepet er lite brukt i norsk språk, og for entydig knyttet til kunstutstillingenes doméne. Foucault bruker *souci de soi* (Histoire de la sexualité, Vol 3), som ivaretar ἐπιμέλεια's kombinasjon av bekymret overvåking og omtanke/omsorg. Loeb-oversetter Lamb's bruk av *taking pains over oneself* er dels (som mitt eget løsningsforsøk) estetisk utilfredsstillende, og konnotasjonene går for langt i retning av anstrengende og ubehagelige korreksjoner. Gary Alan Scott bruker hhv. *taking trouble over oneself* og *taking care of oneself*, det kunne kanskje blitt tilfredsstillende om han hadde klart å kombinere de to i ett uttrykk. Egil A. Wyller har i sin norske oversettelse brukt *sjelens skjøtsel*, som ivaretar tvetydigheten, men kanskje trekker litt for langt i retning av kontroll og gartnerdrift i forhold til omsorg. Se Michel Foucault's *L'herméneutique du sujet* ss 81f for en nærmere utredning av begrepets etymologi og betydning.

ii «... Ἀλκιβιάδῃ τῷ Κλεινίου ἐραστής οὐτ' ἔστιν ἄλλ' ἢ εἰς μόνος καὶ οὗτος ἀγαπητός Σωκράτης ὁ Σωφρονίσκου καὶ Φαινάρετης.» ([for] Alkibiades [sønn] av Kleinias er det ingen elsker unntatt én, og det [er] den høyt elskete, Sokrates [sønn] av Sofroniskos og Fainarete.) 131e.

iii Michel Foucault (*L'usage des plaisirs* ss 261f) påpeker at idealet om sjelen, snarere enn kroppen, som kjærlighetens objekt, også fantes i den tradisjonelle pederastien, men at det særegne ved Platon var «la manière dont il établit l'infériorité de l'amour pour le corps». For hans fokus var ikke lenger respekt for guttens ære, men spørsmålet om hva som utgjorde kjærlighetens dypere vesen, slik den finnes hos mannen. Som det fremgår av beskrivelsen synes dette skiftet ennå ikke å ha inntrådt i *Alkibiades I*.

iv «... ὅτι κάλλιστος εἶναι.» 131d. Gary Alan Scott (2000, s 95) skriver at Sokrates gjennom denne oppfordringen «unites the qualities attributable to Alcibiades' physical beauty with the beauty manifested in a well-ordered individual» og at han leder den unge mannen til å «see that his physical endowments, on their own, are not what makes him beautiful; rather his physical properties only serve to render him beautiful insofar as he makes himself beautiful in his whole person.» Det er grunn til å tvile på at en så krystallklar utlegning fanger Platons tvetydige formulering. Nicholas Denyer trekker i samme retning som Scott, ikke med egne tolkninger, men med en henvisning til Epiktets like insisterende og entydige lesning (*Plato: Alcibiades* ss 224f).

v I Platons *Symposium* innrømmer Alkibiades-figuren at det var nettopp *massenes jubel og applaus* («... τῆς τιμῆς τῆς

slik at denne kan fungere som *motgift* (ἀλεξιφάρμακα) når han senere trer inn i bystatens politiske liv. Etter denne anbefalingen begynner Sokrates igjen å nærme seg spørsmålet om hva *sjelens forbedring* innebærer, og hva det vil si å underlegge den en «omsorgsfull administrasjon»: Første trinn er å bli kjent med selvet. Sokrates introduserer en visuell metafor med et øye som ser seg selv avspeilet i pupillen på et annet øye, og konkluderer analogt med at også en sjel som skal bli kjent med seg selv, må se på en annen sjel. Han slipper riktignok analogien før dens konkrete implikasjoner er helt tydelige, men understreker at den som ikke kjenner seg selv, heller ikke kan kjenne sine eiendeler, og enda mindre andres eiendeler, og derfor er uegnet som politiker. Både frihet og makt er verdiløse uten kjennskap til hvordan de bør brukes. For en person som ikke har denne kjennskapen, enten han er barn eller voksen, vil det være bedre å bli styrt av en som er klokere, enn selv å ha makt over andre.

Mot slutten av dialogen gir Sokrates igjen inntrykk av å beherske seg et øyeblikk, og å anerkjenne hvilke emosjonelle belastninger han utsetter sin dialogpartner for. Den tvetydige omsorgen kommer til uttrykk i et merkelig utsagn der han nøler med å benevne Alkibiades' ynkelige stilling, under henvisning til at han er så vakker.⁶¹⁹ Det er ikke klart om utsagnet er ironisk, eller om han faktisk mener at det ekstraordinære spriket mellom utseende og åndelig habitus hos Alkibiades skulle bidra til å forsterke lidelsen over å få tilstanden beskrevet i klare ord. Men når denne observasjonen introduseres, er Alkibiades allerede så hardt festet i Sokrates' eksistensielle tommeskruer at hans valgfrihet i praksis er opphørt. I den følgende sekvensen overlater han både motivene og metodene for omleggingen av sitt livsløp til Sokrates (135c-d). Dersom denne delen av dialogen skulle være i nærheten av å reflektere det faktiske samspillet mellom Alkibiades og Sokrates, kommer det ikke akkurat som noen overraskelse at Alkibiades senere måtte bryte helt ut av relasjonen om det skulle være mulig å opprettholde et minstemål av selvrespekt.

Alkibiades-figuren begynner allerede tidlig i dialogen en gradvis progredierende avståelse fra sin selvstendighet.ⁱ Han fremstilles som uten intellektuelle eller emosjonelle motforestillinger mot Sokrates' retoriske regime. Når selvoppgivelsen synes fullbyrdet, «velger» han til slutt Sokrates til sin nye *veileder* (παῖδαγωγός) og lover umiddelbart å starte sin selvforbedring. Sokrates er dels begeistret over å ha vunnet en proselytt, dels reservert med hensyn til det videre forløp. Reservasjonen skyldes riktignok ikke Alkibiades' *egne kvaliteter* (τι τῆ σῆ φύσει), men en engstelse for at bystatens *styrke* (ῥώμη) skal bli for mye, ikke bare for Alkibiades, men også for Sokrates selv (135d-e).

ὑπὸ τῶν πολλῶν.» 216b) som ble hans filosofiske lengsels bane.

i David Halperin (1990, s 269) nevner *Alkibiades I* som eksempel på en dialog som «...culminates in the actual conversion of a beautiful youth to an active and aggressive erotic role». Han baserer seg på en referanse til Alkibiades konklusjon om at de skal foreta et gjensidig pedagogisk rollebytte (135d), som man kunne lese som en forvarsel om det erotiske rollebyttet i *Symposion* (217c). Men *Alkibiades I* inneholder ingen indikasjon hverken på noen vesentlig *aktivisering* av Alkibiades, eller på noen *erotisk mobilisering* i forhold til Sokrates.

Dermed avslutter Platon dialogen med å påpeke en parallell mellom Alkibiades' svik, eksileringer og moralske frafall, og henrettelsen av Sokrates. I begge tilfeller hadde det athenske folk opptrådt på en selvdestruktiv måte og ødelagt noe som kunne blitt fruktbare bidrag til byens politiske liv. Dermed fritas Alkibiades for noe av skyldbyrden for sitt eget livs misère. Men ikke på noe tidspunkt reflekterer Sokrates-figuren over at hans invaderende måte å introdusere sine egne prosjekter i et annet menneskes bevissthet, i seg selv var en strategi som kunne komme til å utløse en motreaksjon. At Platon avstår fra en slik anledning til å gi en mer nyansert fremstilling av sin idealiserte mentor, er jo også bemerkelsesverdig, særlig om man skal akseptere Denyers antakelse om at teksten er skrevet så sent som på 350-tallet.

4.2 Fra Alkibiades I til Symposion

Siden ethvert forsøk på periodisering og kronologisk organisering av Platons verker har vært omfattet med usikkerhet og uenighet, er ikke den innbyrdes rekkefølgen mellom *Alkibiades I* og *Symposion* sikkert kjent. På basis av innholdsmessige referanser har det imidlertid vært antatt at *Symposion* er skrevet rundt 380⁶²⁰, og *Alkibiades I* på 350-tallet⁶²¹. Verkenes dramatiske tid lar seg lettere bestemme: *Alkibiades I* utspiller seg på et tidspunkt da hovedpersonen er rundt 20 år gammel, dvs. på slutten av 430-tallet. *Symposion* er enda klarere tidsmessig plassert, til et drikkegilde arrangert for å feire den tragiske poeten Agathons seier under Lenaia-festivalenⁱ i begynnelsen av februar 416.

Det foregår et vesentlig tematisk skifte fra *Alkibiades I* til *Symposion*. Mens Sokrates i førstnevnte dialog (som i *Lysis*) hovedsaklig spiller på motpartens ambisiøsitet, synes han i *Symposion* i større grad å stimulere et seksuelt begjær. Dette tilsynelatende skiftet kunne naturligvis forklares med at det er Alkibiades som utlegger relasjonen i *Symposion*, men Sokrates reaksjoner synes å bekrefte hans fremstilling. I tillegg til dette skiftet, ser vi også en innholdsmessig utvikling fra *Alkibiades I* til *Symposion*, ettersom sistnevnte er mer teoretisk avansert, viser de sentrale protagonistene som mer realitetsorienterte, og tegner mer presise moralske portretter:

Symposion er mer teoretisk avansert fordi den løfter den spesifikke pedagogiske relasjonen som beskrives i *Alkibiades I*, opp på et mer generelt nivå. Diotimas tale i *Symposion* gir en pedagogisk rammeteori der aspekter ved relasjonen mellom Sokrates og Alkibiades kan inngå som underordnede eksempler. De to tekstenes avvikende beskrivelser av relasjonen eksemplifiserer henholdsvis den platonske pedagogikkens positive muligheter (*Alkibiades I*) og dens begrensninger og fallgruver (*Symposion*).

Symposion viser de to sentrale protagonistene som mer realitetsorientert ved at den utdyper

i Lenaia-festivalen ble feiret til ære for Dionysos den 12.-15. γαμηλιών (gamēliōn – den syvende måned i den attiske kalenderen, tilsvarte omtrent januar i den julianske og gregorianske kalenderen), som for året 417/416 tilsvarer 4.-7. februar i en proleptisk gregoriansk kalender.

en skuffelse som bare ligger latent i Sokrates' sluttreplik (og flere andre steder) i *Alkibiades I*. I denne sluttreplikken uttrykker Sokrates sin bekymring for at de skal mislykkes i sitt pedagogiske prosjekt. Han understreker at dette ikke skyldes noen *skepsis til personlige egenskaper* (φύσει ἀπιστῶν) hos Alkibiades, men en frykt for det athenske folkets overveldende kraft. I *Symposion* er ansvaret for at relasjonen mislykkes igjen skjøvet tilbake på Alkibiades' personlige egenskaper, om enn ikke som en eksplisitt anklage, men som en implikasjon av den berusede uregjerlighet som preger hans inntreden og hans siste replikker i drikkegildet. Det viktigste innslag av realitetsorientering i *Symposion* er imidlertid at den gjør opp regnskapet for en avsluttet relasjon,ⁱ mens *Alkibiades I* bare uttrykker foregripende håp og engstelser for denne relasjonens muligheter.

Den økte realitetsorienteringen i *Symposion* medfører også en høyere presisjon i de moralske portrettene. Selv om Sokrates-figuren fremstår som litt mer guttekåt og selvopptatt enn ettertidens idealister nok kunne ønsket å se ham, fremstår han som en vesentlig mer integrert og solid person enn Alkibiades. Han har også et åpenbart overtak i den sjalusikonflikten som utspiller seg mellom de to mot slutten av teksten. Når Sokrates avviser Alkibiades' forsøk på erotisk tilnærming, både i samtid og i fortid (gjengitt av Alkibiades), ser vi en mann som behersker sitt fysiske begjær, og som er i stand til ta konsekvensene av, og korrigere, sine egne feilvurderinger. Alkibiades' mentale uferdighet kommer kontrasterende til uttrykk gjennom hans vedvarende ambivalens.⁶²² Selv om han har avblåst forsøket på å leve opp til sin læremesters krav og forventninger, er han ikke i stand til å avslutte forholdet. Den tidlige relasjonen til Sokrates, slik den beskrives i *Alkibiades I*, synes å ha vekket håp hos Alkibiades som han ikke senere har klart å realisere. Fordi han ikke orker å konfronteres med dette håpstatet, fortsetter han å søke en relasjon til Sokrates som ikke lenger er mulig. Alkibiades' hyllingstale til Sokrates i *Symposion* blir derfor et indirekte forsøk på å gjenoppta en relasjon som nå bare tilhører hans egen ønsketenkning, en ønsketenkning som Sokrates selv ikke nøler med å avsløre og avvise.⁶²³

4.3 Symposion

Det avtalte temaet for talene i *Symposion* er kjærlighetsguden Ἔρως (Erōs). Særlig gjennom Sokrates' og Alkibiades' taler og replikkvekslinger viser Platon at emnet omfatter et bredere spekter av menneskelig virksomhet enn en moderne begrepsoppfatning skulle tilsi. Både pedagogiske prosesser, venns-kapsrelasjoner, epistemologi, estetikk og ontologi trekkes ubesværet inn i assosiasjonsfeltet rundt eros-temaet. Dette mangfoldet har fått Kenneth Dover til å konkludere med at «in the Socratic circle (...) eros is not a desire for bodily contact but a love of moral and intellectual excellence.»⁶²⁴ Ønsket om å understreke en slik splittelse har nok vært mer påtrengende

i Dette stemmer riktignok ikke helt med at Sokrates' kjærlige og apologetiske omtale av Alkibiades i *Gorgias* (hhv. 481d og 519a-b), kommer i en dialog som utspiller seg over ti år etter *Symposion* (under sofistens annet besøk i Athen mot slutten av 400-tallet).

for Dover enn det var for Platon, som gjentatte ganger – og særlig i *Symposion* – demonstrerer hvor tett fenomenene var sammenvevet.

Den pedagogiske teorien som Sokrates-figuren gjengir gjennom Diotimas tale, er det sentrale innslaget i teksten, og det er i forhold til denne at andre taler og personrelasjoner får en meningsfylt plass. De innledende talernes forsøk på å uttrykke sine innsikter om kjærlighetens og erotikkens vesen er påfallende svake og konvensjonelle i forhold til Sokrates' bidrag. Heller enn å lansere vesentlige innsikter fungerer de – gjennom sin utilstrekkelighet – som en oppfordring til leseren om å reflektere over fenomenet ἔρως, og å innse både egen og andres forvirring over temaet. «De foregaaende Taler sees derfor ikke som Momenter i den endelige Oppfattelse,» skriver Kierkegaard «men snarere som en jordisk Tyngde, Tanken mere og mere maa frigjøres for.»⁶²⁵ Foucault utdyper det samme poenget når han hevder at talene etablerer den tradisjonelle refleksjonen som et bakteppe, som med sine forhastede svar og essensielle mangler kan stå som kontrast til den platonske erotikken.⁶²⁶

For en nåtidig leser kan også Sokrates' versjon av kjærlighetens vesen fremstå som merkelig, særlig fordi den viderefører temaer og relasjoner fra den athenske pederastien som virker fremmede i dag. Men talen fungerer som Platons utlegning av den tette forbindelsen mellom to temaer som i dag oppfattes som vesentlig mer atskilte, nemlig *kjærlighet* og *pedagogikk*. For en post-freudiansk tid lanserer Platon interessante innsikter i kunnskapsbegjærets erotiske aspekter (som heller ikke var en fremmed tanke for Freud), og gir oss anledning til å avlese hans oppfatninger av sitt eget og Sokrates' livsprosjekter. For alle disse tre temaene synes Alkibiades-figuren å opptre som en besværlig og forstyrrende skikkelse.

4.3.1 Selvbeherskelsens frukter i den tradisjonelle pederastien

Det er vanskelig å rekonstruere de atferdsregulerende føringene for relasjonene innenfor den tradisjonelle pederastien, og umulig å fastslå hvilket gjennomslag de hadde i praksis. Kildene peker i visse retninger, men deres representativitet er vanskelig å bestemme. Det er grunn til å tro at den voksne mannen (ἑραστής) var forventet å være mer pågående og mer drevet av seksuelt begjær enn den ungen gutten (ἐρώμενος).⁶²⁷ Enkelte miljøer kan ha oppmuntret *erōmenos* til å motstå enhver form for kurtise.⁶²⁸ Kenneth Dover påpeker at begge partene i relasjonen kunne forventes å utvise seksuell tilbakeholdenhet, og at også *erastēs*' begjær måtte underlegges kontroll for å bli sosialt akseptabelt.⁶²⁹ I en tale om kjærlighet, attribuert til Demostenes, uttrykkes forventning om at «en rettskaffen elsker hverken vil gjøre eller kreve noe skammelig.»ⁱ I *Faidros* hevder Sokrates at en

i «ὡς δίκαιος ἑραστής οὔτ' ἂν ποιήσειεν οὐδὲν αἰσχρὸν οὔτ' ἀξιώσειεν.» (Pseudo-)Demostenes LXI 1. Dover (1978) har påpekt grekernes evfemistiske ordvalg i omtalen av seksuelle fenomener (ss 44, 91, 104, 106f, 122 og 196f). Iflg Michel Foucault gjaldt det dessuten en spesiell tilbakeholdenhet i forhold til å «penser le garçon comme objet de plaisir» (*L'usage des plaisirs* s 245).

elsker med en *edel og mild karakter* (γεννάδας καὶ πρᾶος τὸ ἦθος) kan utvise helt andre kvaliteter enn det som kan forventes av folk som har «vokst opp blant sjømenn og aldri sett fri kjærlighet»ⁱ. En tilsvarende tanke finnes i Pausanias' tale i *Symposion*, og her kan en utholdende *erastēs'* selvbeherskelse til slutt belønnes med fritak fra restriksjonene. Men det understrekes at det er bare som en respons på *erastēs'* korrekte opptreden at «det er riktig at den elskede gir seg hen til sin elsker».ⁱⁱ Lysias' tale i *Faidros* skiller mellom *de forelskede elskerne* (οἱ ἐρῶνται), som er krevende og sjalu og ute etter å skaffe seg kontroll og fordeler (232c), og «de som ikke er forelskede, men får sine behov tilfredsstilt gjennom sine gode egenskaper»ⁱⁱⁱ.

Denne asymmetriske tilskrivningen av begjær, der *erōmenos* ikke forventes å hente noen seksuell tilfredsstillelse fra relasjonen, innebærer at *erastēs* må ha noe annet å tilby enn sine beherskede drifter. Som det fremgår av Pausanias' tale i *Symposion* (se over), fungerer *erastēs'* initiale selvbeherskelse som en uspesifikk nødvendig forutsetning for at hans endelige behovstilfredsstillelse skal være sosialt akseptabel. Men selvbeherskelsen har rimeligvis ikke vært tilstrekkelig til å kanalisere *erōmenos'* interesse i en spesifikk retning. «In crude terms,» som Dover skriver, «what does the eromenos get out of submission to his erastes?»⁶³⁰ Platon lar Lysias ytre seg i tilsvarende vendinger i *Faidros* og påpeke at den eldre mannens fysiske nærvær endog kunne vekke *intens avsky* (ἔσχατον ἀηδίας) hos den unge (240d). Med de gitte forutsetninger måtte altså *erastēs* inngå i en byttehandel der ikke-seksuelle ytelser kunne åpne veien for hans seksuelle tilfredsstillelse. De ikke-seksuelle ytelsene i denne inkongruente utvekslingen kunne anta forskjellige former: Den enkleste versjonen besto i at *erastēs* overbrakte en gave, slik man ser dokumentert på en rekke vasemalerier.⁶³¹ En annen kjent mulighet var at *erastēs* påtok seg ansvaret for *erōmenos'* oppdragelse eller utdanning, slik det var vanlig både i Sparta og Athen.⁶³² Aristoteles skriver at *erastēs'* oppmerksomhet i seg selv kunne være en kilde til nytelse for *erōmenos*.⁶³³

Den konvensjonelle underkjennelsen av *erōmenos'* seksuelle behov medførte at *erastēs'* ytelser ikke bare i seg selv ikke kunne være av seksuell karakter, men også at de måtte sikte mot å vekke en annen kategori av følelser hos den unge elskede. Det optimale var å mobilisere følelser som selv om de ikke var av seksuell karakter, likevel var forenlige med at *erastēs* fikk anledning til å utagere sitt eget begjær. Mens de følelsene som drev *erastēs* mot sitt objekt, dels omtales som ἔρως (erōs – kjærlighet/begjær) og dels som φιλία (filia – kjærlighet/vennskap), så var *erōmenos'* ønskede respons kun ἀντιφιλία (antifilia – besvarende kjærlighet/vennskap), som kunne omfatte både beundring, takknemlighet og omsorg.⁶³⁴ Om *erōmenos* tillater et samleie, forventes det uansett at han ikke skal vise noe engasjement, «men edru se på den [andre] som er beruset av Afrodite.»^{iv}

i «... ἐν ναύταις που τεθραμμένων καὶ οὐδέν ἐλεύθερον ἔρωτα ἐωρακότων,» Platon, *Faidros* 243c.

ii «... συμπίπτει τὸ καλὸν εἶναι παιδικὰ ἐραστῆ χάρισασθθαι,» Platon, *Symposion* 184e.

iii «ὅσοι δὲ μὴ ἐρῶντες ἔτυχον, ἀλλὰ δι' ἀρετὴν ἔπραξαν ὧν ἐδέοντο,» Platon, *Faidros* 232d.

iv «...ἀλλὰ νήφων μεθύοντα ὑπὸ τῆς Ἀφροδίτης θεᾶται.» Xenofon, *Symposion* VIII 21.

Inspirasjon til stolthet og æresfølelse var et annet vesentlig aspekt ved pederastien, men slike utvekslinger ser ut til å ha vært mer symmetriske og gjensidige.⁶³⁵

De som ikke lyktes med subtile manøvreringer for å vekke *erōmenos'* velvilje, prøvde seg nok også med ren overtalelse. Men Lysias' forsøk på å snakke seg til en seksuell relasjon uten å påberope seg andre følelser enn sitt eget begjær, og med en ren nytteappell til sitt begjærsobjekt (*Faidros* 233a-c), er en klar overskridelse av konvensjonelle krav til *erastēs'* selvbeherskelse. Sokrates besvarer Lysias' tale med å presentere en motsvarende overskridelse av restriksjonene på *erōmenos'* lystfølelser. Han innleder riktignok med en konvensjonell beskrivelse av hvordan *erastēs* kan vekke en uskyldig og litt forvirret ἀντιφιλία hos sin *erōmenos*. Men denne følelsen kan manøvreres i retning av fysisk utagering, slik at gutten «forvirret og svullen av begjær slynger armene rundt sin elsker og venn».ⁱ Guttens begjær er riktignok bare er en *svakere* (ἀσθενεστέρωσ) refleks av mannens, men Sokrates-figuren bryter likevel med den tradisjonelle pederastien, ved at han innfører en begynnende symmetrisering av partenes driftsliv.

4.3.2 Selvbeherskelsens frukter i Diotimas tale

Sokrates'/Diotimas utlegning av kjærlighetens mening i *Symposion* inneholder tre distinkte momenter eller faser: For det første erkjennelsen av mangel og savn (199d-204a), for det andre lengselen eller begjæret etter savnets permanente opphør (204a-208e), og for det tredje den erotisk-pedagogiske algoritmen som beskriver dette begjærets realiseringsmuligheter (208e-212a). Det er åpenbart at denne trinnvise kjærlighetsprosessen har den tradisjonelle pederastien som sin realhistoriske referanse. Diotima understreker at «[d]e som går svanger på legemet, vender seg mer mot kvinner og utøver sin erotikk på den måten»ⁱⁱ, en gruppe hun for øvrig ikke vier ytterligere oppmerksomhet. I første presentasjon av «de som går sjelelig svanger» spesifiserer hun ikke deres erotiske objektpreferanser, selv om de åpenbart tilhører en annen gruppe enn de som «vender seg mer mot kvinner». Men i oppsummeringen fremgår det eksplisitt at det er «den rette [form for] guttekjærlighet»ⁱⁱⁱ som gir anledning til å «gi slipp på den enkelte skjønnhet [og] begynne å få øye på, [og være] nær ved å berøre målet.»^{iv}

Den tradisjonelle pederastien gav altså *erōmenos* anledning til å utveksle fysisk attraktivitet og seksuelle tjenester mot gaver, gode råd og hjelp til personlig utvikling. I Diotimas pedagogisk-erotiske kaskade er det isteden *erastēs* som gis utsikt til det vesentligste åndelige utbyttet av relasjonen. *Erōmenos* fungerer ikke engang som bidragsyter, men er – som kvinnen i Aristoteles'

i «...σπαργῶν δὲ καὶ ἀπορῶν περιβάλλει τὸν ἐραστὴν καὶ φιλεῖ...» *Faidros* 256a.

ii «οἱ μὲν οὖν ἐγκύμονες (...) κατὰ τὰ σώματα ὄντες πρὸς τὰς γυναῖκας μᾶλλον τρέπονται καὶ ταύτη ἐρωτικοὶ εἰσιν...» *Symposion* 208e. Min oversettelse er basert på Egil A Wyller (2001), men siste del av setningen er endret fra hans: «vender sin elskov mot kvinner» til en versjon som ligger nærmere originalteksten, selv om betydningen er identisk.

iii «...τὸ ὀρθῶς παιδεραστεῖν...» Ibid. 211b.

iv «... ἐπανίων ἐκεῖνο τὸ καλὸν ἄρχηται καθορᾶν, σχεδὸν ἄν τι ἄπτοίτο τοῦ τέλους ...» Loc.cit.

forplantningslære – redusert til et sted der *erastēs* utfolder sitt begjær etter å avle (209a-b). Selv om det ligger i kortene at det ikke er alle gitt å fullføre hele Diotimas stige,⁶³⁶ angir hun ingen retningslinjer eller spesifikasjoner for hvordan man til enhver tid kan komme seg videre til neste nivå. Det eneste normative signalet hun gir, er at prosessen bare vil lykkes for den som «praktiserer den rette form for guttekjærlighet» (τὸ ὀρθῶς παιδεραστέιν – 211b). Men hun presiserer ikke hva som gjør den *rett*, og gir ingen hint om hva som eventuelt kunne gjøre den *gal*. Dersom vi antar at den *rette* formen for pederasti innebærer at *erastēs* avstår fra seksuell tilfredsstillelse, er det fortsatt diskutabelt om Diotimas atferdsregler avviker vesentlig fra den tradisjonelle pederastien. Men hun bygger utvilsomt en ny himmel over den voksne mannens seksuelle askese, og introduserer nye forestillinger om avståelsens betydning og mulige frukter.

Hvordan denne askesen skal forstås, er imidlertid ikke opplagt for en moderne leser. Kenneth Dover skriver at Sokrates «believes that any investment of energy and emotion in the pursuit of an inferior end vitiates the soul's capacity to pursue a superior end (...) and therefore forbids homosexual copulation.»⁶³⁷ Men selv om en slik holdning uttrykkes i *Staten* (403a-b), er det karakteristisk for Platons tekster at de stadig etablerer forbindelser og uklare overgangssoner mellom 'lavere' og 'høyere' begjærsubjekter. Dover innser et par sider senere at «the sexual behaviour of leisured Athenians in the late fifth and early fourth centuries had a decisive influence on the form in which Socratic philosophy was realised».⁶³⁸ Her skiller han mellom filosofiens «basic assumptions» (dvs. idélærens ontologi), som er fritatt fra seksuallivets føringer, og de pedagogiske og epistemologiske aspektene, som er gjennomsyret av metaforer fra pederastien. Men både *Faidros* og *Symposion* etablerer så tette bånd mellom idélæren og epistemologien at også en slik tvedeling blir problematisk.

Mens den tradisjonelle pederastien kunne fungere som den unge mannens introduksjon til samfunnslivet, fungerer Diotimas kaskade som en langsomt virkende katapult som gradvis hever den modne mannen ut av hverdagens trivialiteter og politiske manøvreringer og over i en kontemplativ livsfase (211d-212a).ⁱ Selv Platon kan neppe ha ment at denne prosessen var særlig egnet for unge menn, ettersom en omfattende kontemplativ ungdomsbevegelse kunne bidratt til å undergrave samfunnslivet. For de som først har begynt å kjenne vingene gro, vil begynne å «se opp mot himmelen, og ikke bry seg om det som er nede [på jorden]»ⁱⁱ. Ifølge *Staten* er politisk lederskap riktignok ikke ungdommens oppgave, ettersom det forutsetter en viss modenhet (487a), men tillatelse til å hengi seg til filosofien gis i utgangspunktet bare til menn i godt fremskreden alderdom, når de fysiske kreftene svikter i en slik grad at de uansett må fritas for samfunnsmessige

i «Plato (...) sagt (...) daß es gar keine platonische Philosophie geben würde, wenn es nicht so schöne Jünglinge in Athen gäbe...» (*Platon (...) sier (...) at det overhodet ikke ville vært noen platonsk filosofi, om det ikke hadde vært så vakre unggutter i Athen...*) skriver Nietzsche i *Götterdämmerung*, med åpenbar referanse til Diotimas tale (*Streifzüge eines Unzeitgemässen* 23).

ii «... βλέπων ἄνω τῶν κάτω δὲ ἀμελῶν...» Platon, *Faidros* 249d.

forpliktelser(498b-c).

For en realitetsorientert styringsteori må en person som Sokrates – med evnen til å kombinere dyptgripende filosofiske interesser med ivaretagelse av militære og samfunnsmessige plikter – utgjøre et unntakstilfelle som ikke bør inkalkuleres i noen større plan. Derfor kan det være vanskelig å ta Platon helt alvorlig når han likevel innfører filosofen som modell for politiske ledere i sin idealstat. Selv om alderskravet justeres noe i forhold til ovenstående utsagn (som kommer tidligere i teksten), er det likevel først etter fylte femti år at utvalgte menn skal «tvinges til å lene sjelen tilbake og betrakte selve sollyset som gir lys til alt»ⁱ og med *selve det gode* (τὸ ἀγαθὸν αὐτό) som modell skape orden både i byen og i seg selv. Enkelte forfattere har lest Platons fremstilling som en implisitt kritikk av Sokrates pedagogiske virksomhet, ettersom den gjentatte ganger rettet seg mot bystatens unge menn.⁶³⁹

4.3.3 Den elskende Sokrates

Selv om flere av Platons dialoger tematiserer Sokrates' erotiske begjær, skiller *Symposion* seg ut ved å gjøre det til tekstens hovedtema. I *Lysis* er hans interesse for unge gutter både en egeninteresse⁶⁴⁰ og en pedagogs interesse,⁶⁴¹ men han fungerer hovedsaklig som konsulent for den forelskede Hippothales. I *Gorgias* nevnes hans kjærlighet til Alkibiades bare i noen bisetninger.⁶⁴² I *Protagoras* fungerer filosofens beherskelse av sitt begjær etter Alkibiades kun som en innledende markering av at «den klokeste forekommer vakrere»ⁱⁱ enn den som er fysisk vakker. I *Faidros* er det dels Lysias' forførelsesstrategier og dels generelle temaer knyttet til håndteringen av det fysiske begjærets sjelelige aspekter, som underlegges drøftelse. Men i *Symposion* peker Diotimas generelle kjærlighetsteori direkte mot den senere fremstillingen av forholdet mellom Sokrates og Alkibiades.ⁱⁱⁱ Det synes klart både for deltakerne i drikkegildet, og for senere lesere,⁶⁴³ at Sokrates allerede hadde nådd de åndelige mål som Diotima betviler at han vil kunne nå (209e-210a). Derfor er det rimelig å anta at den «guttekjærligheten» han praktiserte, må ha vært «den rette». Dermed må vi også anta at det eneste tydelige eksempelet på sokratiske praktisering av guttekjærlighet som finnes i denne teksten, responderer på det ubesvarte spørsmålet fra Diotimas tale om hva som karakteriserer τὸ ὀρθῶς παιδραστεῖν.

Symposion oppsummerer forholdet mellom Sokrates og Alkibiades for et publikum som hadde en viss fortrolighet med begge personene. Selv om verket ikke skulle være det kronologisk siste av Platons utlegninger av relasjonen, virker det rimelig å lese det som en tematisk konklusjon. Dels fordi forholdet ser ut til å få sin avslutning på denne tekstens siste sider, dels fordi Platon synes

i «... ἀναγκαστέον ἀνακλίναντας τὴν τῆς ψυχῆς αὐγὴν εἰς αὐτὸ ἀποβλέψαι τὸ πᾶσι φῶς παρέχον,...» *Staten* 540a.

ii «... τὸ σοφώτατον κάλλιον φαίνεσθαι ...» *Protagoras* 309c.

iii «It shows us Socrates in act following the route of the pilgrimage already described by Diotima.» A.E. Taylor, *Plato: The Man and His Work* s 233.

å innskripe det på en endegyldig måte i et hierarkisert moralsk univers. Fremstillingene i *Protagoras* og *Alkibiades I* kan leses som beskrivelser av tidligere faser i den samme relasjonen. I den første av disse går Sokrates langt i retning av å innrømme et fysisk begjær etter Alkibiades. Men han roser seg samtidig både av å beherske begjæret og av å kanalisere det i en mer konstruktiv retning. Istedenfor å løpe etter Alkibiades vender han seg nemlig mot Protagoras, hvis attraksjon er visdom, ikke utseende.⁶⁴⁴ Også i *Alkibiades I* synes Sokrates' begjær å være både kontrollert og rekanalisert. Han bevarer riktignok interessen for Alkibiades, men retter den mot et annet aspekt ved hans person enn det som tradisjonelt ble antatt å vekke voksne menns begjær. For denne Sokrates-figuren er det Alkibiades' sjel/psyke, hans ambisiøsitet og hans politiske og retoriske begavelse som er hans attraksjoner.

I *Symposion* har Sokrates tapt sin tidligere interesse for Alkibiades, og ønsker i stedet å få være i fred med sin nye erobring, tragediedikteren Agathon.⁶⁴⁵ Men han legger ikke skjul på at det har vært et gjensidig kjærlighetsforhold mellom dem (213c-d), og Alkibiades gjengir i sin tale noen episoder fra forholdet. Gjennom hans historier får vi en mulig forklaring på hvorfor den nære relasjonen ikke lenger vedvarer, og en beskrivelse av hvordan Sokrates faktisk opptrådte i rollen som *erastēs*. Han fremstilles som en stor forfører, som «erobrer alle menn med sine ord,»ⁱ og som spesielt hos Alkibiades vekket en sterk og ambivalent forelskelse (215d-216). Alkibiades forventet åpenbart at han kunne inngå i den konvensjonelle pederastiens relasjon til Sokrates, der hans *ungdom* (ῥῶρα – *hōra*) og *kjærtegn* (χάρις – *kjaris*) kunne utveksles med tilgang på «alt som denne (mannen) visste.»ⁱⁱ Dermed sender han sine andre beilere bort, og prøver ved fire anledninger å involvere Sokrates i en fysisk relasjon (218b-e). Gjennom sin pågåenhet begynner Alkibiades selv å invertere den tradisjonelle relasjonen mellom *erastēs* og *erōmenos*, og erkjenner i ettertid at han oppførte seg «uten hensyn til reglene, som om [jeg var] elskerens i ferd med å fange en gutt.»ⁱⁱⁱ

Men til tross for at Sokrates dragning mot unge gutter kommenteres og demonstreres gjentatte ganger, både i *Symposion*⁶⁴⁶ og i andre av Platons dialoger,⁶⁴⁷ reagerer han hverken i henhold til Alkibiades' forventinger eller i overensstemmelse med den tradisjonelle pederastiens rollemønstre. Isteden viderefører han den inversjonen som Alkibiades har påbegynt, og inntar *erōmenos'* unnvikende holdning til fysisk utagering av sitt begjær. For Alkibiades er denne delen av historien så skambelagt at han må forsikre seg om at alle tilhørere vil omfatte hans opptreden med sympati. En slik sympati forutsetter en gjenkjennelse knyttet til at de «alle [selv] har tatt del i visdomsbegjærets lidenskap og vanvidd.»^{iv} Slavene må derfor trekke seg tilbake før han kan avslutte historien om sitt skambelagte og mislykkede forsøk på å forføre Sokrates. For når beileren

i «... νικῶντα ἐν λόγοις πάντας ἀνθρώπους,» *Symposion* 213e.

ii «... παντ' (...) οὔτος ἴδει.» *Ibid.* 217a.

iii «... ἀτεχνῶς ὥσπερ ἐραστής παιδοῖς ἐπιβουλεύων.» *Ibid.* 217c.

iv «πάντες γὰρ κεκοινωνήκατε τῆς φιλοσόφου μανίας τε καὶ βακχείας.» *Ibid.* 218b.

Sokrates – som i *Alkibiades I* var så pågående at han vekket Alkibiades' irritasjon⁶⁴⁸ – endelig får tilbud om å innkassere den fysiske belønningen for sin forførelse, responderer han ikke.

Først avslår Sokrates en somatisk relasjon. Deretter viderefører han inversjonen av og referansen til den tradisjonelle pederastien ved å påpeke at Alkibiades forsøker seg på å «byttehandle skjønnhet mot skjønnhet,»ⁱ slik pederastene ville bytte gaver eller kunnskap mot fysisk tilfredsstillelse.ⁱⁱ Og Sokrates opptrer som en kynisk kalkulerende *erōmenos*, som ikke vil gå inn på noen handel før hans «skjønnhet» har utløst et tilbud som svarer til dens opplevde attraktivitet. For Alkibiades' ønske om å bytte sin egen legemlige skjønnhet mot Sokrates' sjelelige forekommer ham bare å være et smart forsøk på «å skaffe seg en ekte for en tilsynelatende skjønnhet».ⁱⁱⁱ Alkibiades klarer i første omgang å bevare fatningen og overlater til Sokrates å *overveie* (βουλευώ – *bouleuō*) hans tilbud. Det er et begrep som klinger godt i den ironiske Sokrates' ører, og det eneste av Alkibiades' fremstøt som får sin helhjertede tilslutning: «Vi skal bruke fremtiden til å *drøfte og overveie* med hverandre hva som måtte synes å bli til det beste for oss – både her og overalt ellers.»⁶⁴⁹

Den ironiske imøtekommenheten innebærer dels en avvisning av Alkibiades' forsøk på å trekke deres mentale relasjon over i somatiske uttrykksformer, og dels en indikasjon på hva slags relasjon Sokrates selv ønsker. Men Alkibiades har ikke de nødvendige mentale forutsetninger for å forstå og å finne glede i den type relasjon som Sokrates antyder. Derfor får det fysiske aspektet ved relasjonen så stor plass i hans sinn at han bare oppfatter avvisningen, og kollaberer inn i en kraftig negativ reaksjon.

Sokrates er elskereren som begjærer og oppsøker både kropp og sjel, men ender med å vie all sin interesse til sjelelige kvaliteter som kunnskap og visdom. Med en slik endring av fokus er det han selv som blir attraksjonsobjektet, som unge menn begjærer.^{iv} Ifølge Gary Alan Scott bruker Platon rolleinversjonen til å etablere en kontrast mellom «Socratic Eros, and its employment for educational purposes», og «the practices of a panderer who is interested only in homoerotic exchange.»⁶⁵⁰ Men omdannelsen av den vulgære *erastēs*-rollen, med sitt begjær etter ungt kjøtt og egen nytelse, til en oppdrager-rolle, finnes som nevnt allerede i den tradisjonelle pederastien, selv om den kanskje aksentueres i større grad hos Platon⁶⁵¹ enn hos andre forfattere.^v Et viktigere aspekt

i «... ἀλλάξασθαι κάλλος ἀντὶ κάλλους...» *Symposion* 218e.

ii Gary Alan Scott leser Alkibiades' atferd som uttrykk for at «he conceives of their relationship within a market economy» som ville begrenset Sokrates' frihet, og som han derfor avviser (*Plato's Socrates as Educator* s 122, 126-131 og passim). Scott gjør et stort poeng ut av et postulert skille mellom den sokratiske-pedagogiske erotikk og en mindreverdige «markedsøkonomisk» relasjon. Han klarer imidlertid ikke helt å overbevise om at dette er en viktigere kontrast enn den mer opplagte allusjonen til den tradisjonelle pederastiens utvekslingsøkonomi, som innebar mer begrensede pedagogiske muligheter.

iii «... ἀντὶ δοξίης ἀλήθειαν καλῶν κτᾶσθαι ...» *Symposion* 218e.

iv Gary Alan Scott mener å påvise at en slik inversjon også finner sted i forholdet mellom Sokrates og Lysis, som bare er 12-13 år gammel når dialogen med hans navn finner sted (*Plato's Socrates as Educator* ss 72 og 52). Inversjonen er imidlertid vesentlig mindre tydelig enn i forhold til Alkibiades, og jeg finner Scotts lesning både anstrengt og feil.

v «Indeed the philosophical *paidēra* which is fundamental to Plato's exposition in *Phaedrus* and *Symposium* is

ved inversjonen i den sokratiske-platonske erotikken er nok at den introduserer en ny kontrast som også skiller Sokrates fra Pausanias' og *Faidros*-dialogens ærbare (hhv. καλός og φιλότιμος) og pedagogiske elskere. Som Scott selv påpeker, inngikk underkjennelse og krenkelse som et viktig første steg i den sokratiske pedagogikken,⁶⁵² og Sokrates' *erōmenos*-posisjon åpner for at han kan kombinere attraktivitet og krenkelser på en måte som er hinsides den konvensjonelle *erastēs*-figurens muligheter. Men det er ikke bare gjennom rolleinvertering Platon utbygger det pedagogiske aspektet ved den tradisjonelle pederastien. Han presenterer Sokrates i fire forskjellige eroto-pedagogiske relasjoner med varierende kompleksitet, hvorav to involverer forholdet til Alkibiades:

1. *Alkibiades I* åpner med at Sokrates understreker hvordan han skiller seg fra de tradisjonelle pederastene. For en elsker av sistnevnte type trekker seg tilbake når Alkibiades blir *for høytravende* (ὑπερπεφρόνηκας) (103b), og «forsvinner langt bort straks hans ungdom er over»,ⁱ fordi han er en «elsker av Alkibiades' kropp».ⁱⁱ Sokrates derimot, som *elsker sjelen* (τῆς ψυχῆς ἐρᾶ) «blir ikke borte, men holder stand når kroppens tid er over, og de andre forsvinner bort.»ⁱⁱⁱ Selv om Sokrates' investering i Alkibiades er så intens at den kan kalles erotisk, viser han ingen interesse for hans fysiske attributter. Selv om han omtaler seg som Alkibiades' *elsker*, er filosofen entydig fokusert på et utdanningsprosjekt til Alkibiades' fordel, nesten uten krav om gjennyttelser, og tilsynelatende uten forventninger om en somatisk relasjon.⁶⁵³ De to protagonistene synes å være enige om hva de holder på med (135c-e). Alkibiades oppfatter Sokrates' tilbud på en adekvat måte og problematiserer ikke fraværet av fysisk begjær.^{iv}
2. Mens Sokrates-figuren i *Alkibiades I* utfolder seg innenfor en enkel ekstrapolering over handlingsrammene til de prektigste pederastenes praksis, er bildet i *Faidros* mer komplisert. Her møter vi riktignok ikke Sokrates som part i en relasjon, men som filosof som utlegger kjærlighetens vesen innenfor pederastiens rammer. Han presenterer en metafor for menneskets psyke der to hester og en fører kjemper om kontrollen. Den ene av hestene er *rett* (ὀρθός) og trekker mot *ære* (τιμή) og *moderasjon* (σωφροσύνη), mens den andre er *skjev* (σκολιός) og trekker mot *overmøt* (ὑβρις) og *falskhet* (ἀλαζονεία).⁶⁵⁴ Mestringen av sistnevnte, som Sokrates kaller *den ubeherskede hesten* (ὁ ἀκόλαστος ἵππος), er et av de

essentially an exaltation, however starved of bodily pleasure, of a consistent Greek tendency to regard homosexual eros as a compound of an educational with a genital relationship.» skriver K.J. Dover i *Greek Homosexuality*, s 202.

i «... ἐπειδὴ λήγει ἀνθοῦν ἀπιῶν οἴχεται.» *Alkibiades I* 131d.

ii «... ἐραστής τοῦ Ἀλκιβιάδου σώματος...» Ibid.131c.

iii «... οὐκ ἀπιῶν ἀλλὰ παραμένων λήγοντος τοῦ σώματος τῶν ἄλλων ἀπεληλυθότων.» Ibid. 131d.

iv Også Aiskines fra Sfetos presenterer en slik konstruktiv relasjon, der Sokrates er overbevist om at hans blotte nærvær og kjærlighet vil gjøre Alkibiades til et bedre menneske. (Fragment av Aiskines sitert av Aelius Aristides i *Forsvar for talekunsten* 74.)

forhold som skiller de tre typer av *erastai* han beskriver: den filosofiske elsker, den ærbare elsker og den ikke-forelskede elsker. Alle tre følger de samme innledende fasene i tilnærmingen til sitt kjærlighetsobjekt, de kjenner det samme begjæret ved synet av *guttens skjønnhet* (τὸ τοῦ παιδὸς κάλλος), og får den samme utfordringen når det gjelder å holde den ubeherskede hestens pågåenhet i sjakk, for at de ikke skal skremme gutten vekk med intensiteten i sitt begjær (253c-254). Og når den ubeherskede hesten har holdt sine impulser i sjakk lenge nok til at gutten begynner å respondere på *erastēs'* forelskelse, reagerer den på samme måte hos alle tre *erastai*; den blir rastløst pågående «og mener seg berettiget til litt nytelse [som belønning] for mye strev.»ⁱ Men fra dette punktet i prosessen skiller de tre parene lag:

a) Hos den filosofiske elskeren holdes den ubeherskede hesten i sjakk, og *de bedre delene av sinnet* (τὰ βελτίω τῆς διανοίας) seirer (uten at Platon spesifiserer hva dette innebærer), slik at begge parter i forholdet i stedet får anledning til å *gro vinger* (πτεροφουεῖν) på sjelen (256a-b). Med disse vingene kan de bevege seg tilbake til det transcendent *overhimmelske sted* (ὁ ὑπερουράνιος τόπος) der de engang har skuet den sannheten som de nå bare minnes hver gang de ser jordisk skjønnhet (247c-e).

b) Med en ærbar elsker uten filosofiske tilbøyeligheter vil de ubeherskede hestene – hos både *erastēs* og *erōmenos* – før eller senere få overtaket i et *ubevoktet* (ἄφρουρος) øyeblikk, og «føre [paret] sammen, og (...) sette i verk det som for de fleste er det mest lykksalige.»ⁱⁱ Det omstendelige uttrykket viser til at paret har samleie. Dette er en dårligere, men fortsatt brukbar løsning, for «selv om [paret] ender opp uten vinger»ⁱⁱⁱ så har «vingeveksten startet»^{iv} «slik at det ikke er noen liten belønning elskovens galskap har bragt dem».^v

Disse to gruppene av elskere anerkjennes som *virkelig elskende* (ἀληθῶς ἐρώντων), og er *lykkebringende* (εὐδαιμονικοί) for sine *erōmenoi* (253b-c). Selv om relasjonene er asymmetriske, genererer de et relativt symmetrisk utbytte.

c) I motsetning til disse står *den ikke-forelskede elskeren* (ὁ μὴ ἐρώντος) som ivaretar sin egen nytelse samtidig som han bringer *erōmenos* ulykke. I et kjærlighetsløst somatisk forhold vil denne *erastēs*-typen nemlig bare «avføde i den elskedes sjel den ufrihet som folket priser som en dyd».^{vi} Skillet mellom denne typen elsker og de to foregående typene synes å sammenfalle med skillet mellom *falske* (προσποιητός) og *legitime* (γνήσις) elskere i *Lysis* (222a).

i «... καὶ ἀξιοῖ ἀντὶ πολλῶν πόνων σμικρὰ ἀπολαῦσαι.» Platon, *Faidros* 255e.

ii «... ξυναγαγόντε εἰς ταυτόν, τὴν ὑπὸ τῶν πολλῶν μακαριστὴν αἴρεσιν εἰλέσθην τε καὶ διεπράξαντο.» Ibid. 256c.

iii «ἐν δὲ τῇ τελευτῇ ἄπτεροι μὲν,» Ibid. 256d.

iv «... ὠρμηκότες δὲ πτεροῦσθαι...» Loc.cit.

v «... ὥστε οὐ σμικρὸν ἄθλον τῆς ἐρωτικῆς μανίας φέρονται.» Loc.cit.

vi «... ἀνελευθερίαν ὑπὸ πλήθους ἐπαινουμένην ὡς ἀρετὴν τῇ φίλῃ ψυχῇ ἐντεκοῦσα.» Ibid. 256e.

Det fremgår klart av *Faidros* at den platonske eros spontant retter seg mot en somatisk manifestasjon, og at det skal sterke mentale krefter til å få den bort fra et slikt spor. Samleiet fungerer riktignok som en avviksmarkør i forhold til idealrelasjonen, men det er ikke den somatiske utageringen av en erotisk impuls som er Platons avgjørende innsigelse mot den tradisjonelle pederastien. Det er bare en fysisk relasjon som ikke motiveres av et genuint erotisk begjær som definitivt underkjennes i *Faidros*. Derfor blir det ikke helt presist når David Halperin hevder at «...erōs, on the Platonic view (...) aims at procreation, not at possession, and so cannot be sexually realized.»⁶⁵⁵ Det er snarere slik at den platonske eros – i likhet med den heteroseksuelle formeringens drivkrefter – først og fremst søker mot et fysisk utløp, men likevel har forplantningen som en ubevisst, eller bare indirekte tilgjengelig, drivkraft.

Martha Nussbaum leser *Faidros* som en revisjon av synet på seksuelt begjær, forelskelse og troskap som Platon lanserer i *Staten*, *Lovene* og *Symposion*.⁶⁵⁶ Hennes tekstinterne begrunnelser er mest interessante: Hun mener at Platon både i Lysias' tale og i Sokrates' første tale refererer til sine tidligere oppfatninger av seksualdriften. Sokrates' foregripende *skamfølelse* (αἰσχύνη – 237a) og angrende *tilbakalling* (παλινωδία – 243b) av den første talen leses som uttrykk for Platons avvisende holdning til sine tidligere erotiske teorier. Hennes henvisning til eksterne forhold, som den interne rekkefølgen i Platons tekstproduksjon og Platons egen forelskelse i Dion, virker noe mer spekulative. Problemet med førstnevnte argument er naturligvis manglende konsensus om periodiseringen av Platons tekster. Camilla Paglia oppfatter også forskjellen mellom *Staten* og *Faidros*, men setter dem i motsatt rekkefølge, og leser førstnevnte som uttrykk for at «[v]isionary materialism has failed», mens den fortsatt er intakt i *Faidros*.⁶⁵⁷

3. Diotimas tale i *Symposion* forutsetter den metafysikken som presenteres mer utførlig i *Faidros*. Det vil si at det vi opplever som virkelig i vårt liv på jorden, bare er påminnelser om tidligere erfaringer fra en transcendent virkelighet.⁶⁵⁸ I *Symposion* bygges den tilhørende epistemologien ut med en mer detaljert beskrivelse av de utviklingstrinn som en 'læringsprosess' vil inneholde. I den grad Platon bruker Diotima som Sokrates' talerør,ⁱ er det fortsatt filosofens teoretiske utlegninger som presenteres, ikke hans egen praksis. Diotima beskriver en sekvens av hendelser der det opprinnelige kjærlighetsobjektet – *den vakre gutten* – stadig skiftes ut med mer verdige, og mer abstraherte, objekter.⁶⁵⁹ I *Faidros* beholdes det opprinnelige objektet intakt gjennom hele prosessen. Den korrekt håndterte pederastiske praksis er i seg selv et mål, fordi den utgjør en optimal kombinasjon av

i En slik vurdering har riktignok vært omdiskutert. Se David Halperin, *Why is Diotima a Woman?* s 261 n.10.

kjærlighetsutfoldelse og sannhetssøken, innenfor en relasjon som synes å kunne vare livet ut.⁶⁶⁰ Men i Diotimas tale blir relasjonen mellom *erastēs* og *erōmenos* bare et forbigående og første skritt på veien til «ikke bare å se avbildninger, men sannheten,»ⁱ og dermed bli et «udødelig menneske».ⁱⁱ

En annen vesentlig forskjell er at *Faidros* beskriver en gjensidig relasjon, der begge parter (forutsatt at *erastēs* er av den *virkelig elskende* typen) har samme ansvar for og får samme andel i utbyttet av kjærlighetsforholdet. I Diotimas tale er det derimot bare *erastēs* som trer inn i noen erkjennelsesprosess. *Erōmenos* etterlates enten på det første trinnet, om han bare er legemlig vakker, eller på det tredje trinnet, om han er legemlig stygg og sjelelig vakker. Men *erastēs* kan gå videre gjennom prosessens fem trinn.⁶⁶¹ I *Alkibiades I* og i deler av den tradisjonelle pederastien ble *erastēs'* visdom, og i *Faidros* hans kjærlighet, videreformidlet til *erōmenos* og beriket ham. Men i Diotimas tale skjer det ingen positiv overføring fra *erastēs* til *erōmenos*.ⁱⁱⁱ Hun fremstiller en selvbevisst *erastēs* som ikke blir hengende ved forelskelsen i sin utkårne *erōmenos*, men bruker forholdet som et springbrett for sin egosentriske klatring i erkjennelsens hierarkier, og kasserer det straks denne funksjonen er ivaretatt.

Det finnes likevel ett moment av symmetri også i Diotimas tale. Hun forteller hvordan *de med gravide sjeler* (οἱ ἐν ταῖς ψυχαῖς κυοῦσιν) gjennom kontakt med en vakker gutt unnfanger i dennes sjel, «og sammen med denne tar seg av det fødte».^{iv} Det er dessuten én indikasjon i retning av at også unge menn kan benytte seg av hennes erkjennelsesstrategi, eller ihvertfall at man bør starte mens man er ung, selv om målet nok er forbeholdt de voksne. Den som skal gjøre dette riktig, må nemlig ifølge Diotima «begynne som ung å være med de vakre kroppene»,^v og han bør ha *en veileder* (ὁ ἡγούμενος) til å hjelpe seg.

4. I *Symposion* finnes også en annen presentasjonen av Sokrates' kjærlighetsrelasjoner som ikke bare fungerer som en illustrasjon av Diotimas tale. Alkibiades' tale til Sokrates, og de to dialogsekvensene i forkant og etterkant av talen, gir en unik beskrivelse av relasjonen mellom de to. I disse sekvensene er det nesten utelukkende Alkibiades som er den aktive og begjærende part. Det er riktignok en kort sekvens som antyder at relasjonen tidligere har vært annerledes, for straks Alkibiades blir oppmerksom på Sokrates, kommer han med et

i «... οὐκ εἰδῶλου ἐφαπτομένῳ ἀλλὰ ἀληθῆ,...» *Symposion* 212a.

ii «... ἀνθρώπων ἀθανάτω...» *Loc.cit.*

iii Med mindre man skulle regne veilederen (ὁ ἡγούμενος) som en *erastēs*, og det er ingen klare holdepunkter for dét i teksten.

iv «...καὶ τὸ γεννθὲν συνεκτρέφει κοινῇ μετ' ἐκείνου...» *Ibid.* 209c.

v «...ἄρχεσθαι μὲν νέον ὄντα ἰέναι ἐπὶ τὰ καλὰ σώματα...» *Ibid.* 210a.

selvironisk utbrudd: «Sokrates! Ligger du der igjen og lur på meg!»ⁱ som alluderer til en tidligere fase i deres forhold, da Sokrates ennå var en pågående *erastēs*.⁶⁶² Også Sokrates bekrefter denne tidligere relasjonen gjennom å fortelle om Alkibiades' sjalusi, som ble mobilisert straks han selv begynte å følge ham som elsker.⁶⁶³ Resten av fremstillingen i *Symposion* preges av intensiteten i Alkibiades' begjær etter Sokrates, og hans ønske om at de skal ha både en fysisk og en sjelelig relasjon.⁶⁶⁴ Et relasjonsønske i overensstemmelse med den nest beste relasjonstypen Sokrates-figuren presenterer i *Faidros* (256b-d).

Kjernehendelsen i *Symposion* er scenen som ender med at Sokrates, ved å spille på dobbelbetydningen av ordet βουλεύω (boulevō – overveie/drøfte), avleder Alkibiades' invitasjon til samleie til å bli en invitasjon til samtaler (218b-219e). For Sokrates selv har dette åpenbart vært en uproblematisk hendelse, som hverken har etterlatt noe savn eller hindret ham i å sette i gang nye gutteprosjekter (228a-b).ⁱⁱ Under *Symposion* er det tragediekonkurransens seierherre Agathon som vekker hans interesse. Men Alkibiades opplever avvísningen/avledningen som et knusende nederlag og reagerer med å føle seg *vanæret* (ἡτιμάσθαι), forvirret og *hjelpeløs* (ἄπορος).ⁱⁱⁱ Hans forelskelse i, og beundring for, Sokrates forblir riktignok intakt, men med innslag av hat, raseri og sjalusi som gjør relasjonen så ambivalent at den blir nærmest uhåndterlig.⁶⁶⁵ Den slitsomme relasjonen medførte åpenbart intet godt for Alkibiades, hverken i form av opplevelse av transcendent eller av kriblende følelser av vinger som begynner å vokse. Men heller ikke Sokrates synes å ha hatt noe videre utbytte av relasjonen, og den fremstår nå mest som et irriterende eksperiment som han ikke lenger ønsker å befatte seg med. Han har ikke lyktes i å *avle og føde* (τίκτειν τε καὶ γεννᾶν, 209b) i Alkibiades' legemlige skjønnhet, og må derfor videre til mer fruktbare mottagere (222a-b) om han skal komme seg over første stadium i Diotimas erkjennelseskaskade. Ut fra Sokrates' oppførsel i *Symposion* kan man faktisk få inntrykk av at han fortsatt står og stamper mellom første og andre trinn på kaskaden, ettersom han åpenbart fortsetter å oppsøke vakre unge menn.⁶⁶⁶

Alkibiades inntar en litt uklar hovedrolle i denne delen av teksten (og kanskje i hele *Symposion*), for han representerer ikke først og fremst en mann som har mislyktes i *sitt eget*

i «Σοκράτης οὗτος ἔλλοχῶν αὐ̄ με ἐνταῦθα κατέκεισο,…» *Symposion* 213b.

ii Camilla Paglia vektlegger også Sokrates' avholdenhet, fordi hun mener at «[e]xtreme male beauty, like a siren song, lures toward destruction.» Hun viser til Oscar Wilde, som i sitt forhold til Lord Alfred Douglas «forgetting the abstinence of Socrates with Alcibiades, made the fatal error of copulating with his representational ideal.» *Sexual Personae* s 522 og 524.

iii David Gribble (1999, s 224) mener Alkibiades må ha vært 15-16 år da denne hendelsen fant sted, men oppgir ikke hvilket resonnement som har bragt ham til konklusjonen. Om alderen skulle stemme ville den kanskje gi en bedre forklaring på dimensjonene i Alkibiades' reaksjon enn påstander om karaktersvakhet.

eksistensielle prosjekt, selv om Platons fremstillingsmåte tilsier at han har gjort dét også.⁶⁶⁷ Sett i lys av Diotimas kaskade er Alkibiades først og fremst en mann som har mislyktes i å fungere som første trappetrinn for Sokrates' oppstigning til «synet av selve det skjønne.»ⁱ Hans vesentligste attributt er altså å ha mislyktes som det filosofiske geniets middel, ikke å ha feilet i forhold til sine egne mål. Dessuten har han ikke vært i stand til å fordøye den krenkelsen han opplevde ved å være tiltenkt en underordnet funksjon i et annet menneskes livsprosjekt.⁶⁶⁸ Og i løpet av de årene som har gått siden Sokrates' avvisning av hans fysiske tilnærming, har han ennå ikke klart å finne noe adekvat uttrykk for den aggresjonen han føler mot den idealiserte farsfiguren,⁶⁶⁹ men er isteden blitt stående i en lammende ambivalens mellom forelskelse/beundring og hat/ufrihetsfølelse.⁶⁷⁰ Alkibiades' kranke skjebne i *Symposion* minner om den som beskrives i *Faidros*, der en *erōmenos* som inngår i et forhold til en ikke-elskende *erastēs*, vil «virre rundt på jorden i ni tusen år, og være uten fornuft [når han kommer] under jorden.»ⁱⁱ

4.3.4 Platon som ambivalent proselytt

Sokrates og Alkibiades er de eksplisitte protagonistene i *Symposion*. Men teksten er skrevet av en person som hadde et svært intenst forhold til modellen for den ene av de to figurene. Derfor er det er grunn til å reflektere over hvordan han selv kan ha vært implisert i det hendelsesforløpet han beskriver. Platon var født rundt 428, dvs. han var 41 år yngre enn Sokrates og noe over 20 år yngre enn Alkibiades. I likhet med Alkibiades mistet han sin far som barn. Ifølge en usikker kilde som Diogenes Laertius sluttet Platon seg til kretsen rundt Sokrates da han var omtrent 20 år gammel.⁶⁷¹ Platon gir også selv inntrykk av å ha tilhørt dette miljøet, men bekrefter det ikke eksplisitt. Selv om han hadde flere lærere og hans tekster reflekterer mange forskjellige filosofiske inspirasjonskilder, får man inntrykk av at det var Sokrates som gjorde dypest inntrykk. Om vi skal tro Diogenes Laertius, har deres relasjon vart fra omtrent 408 til Sokrates' død i 399. Selv om det dreide seg om en lærer-elev relasjon, gikk Platons interesse for Sokrates langt utover det rent intellektuelle. Han viser en bred interesse for sin læremesters liv, inkludert hans håndtering av sitt begjær.

Om Platons egen håndtering av sitt fysiske begjær foreligger lite sikre opplysninger. Diogenes Laertius forteller riktignok at tyrannen Dionysos I av Syrakus «tiltvang [seg] samleie med ham»ⁱⁱⁱ under hans første opphold på Sicilia i 387. Han forteller videre om Platons erotiske engasjement i en rekke menn, som Aster, Dion, Alexis, Faidros og Agathon, og de to kvinnene Arkeanassa og Xantippe.⁶⁷² I motsetning til Sokrates etablerte ikke Platon familie. På det teoretiske plan viste han en betydelig interesse for seksualitet og seksualitetsregulering. En lang sekvens i

i «... θεωμένω αὐτὸ τὸ καλόν.» *Symposion* 211d.

ii «... ἐννέα χιλιάδας ἐτῶν περὶ γῆν κυλινδουμένην (...) καὶ ὑπὸ γῆς ἄνου.» *Faidros* 256e-257a.

iii «... ἠνάγκασεν ὥστε συμμίξαι αὐτῷ.» Diogenes Laertius III 18.

Lovene handler om muligheten av å regulere den utbredte pederastien i gresk kultur og å dirigere begjæret i prokreativ retning (836-841). Også i *Staten* finnes en tilsvarende idé om å underordne seksualitetsreguleringen en populasjonsstrategi (459-461).ⁱ Med hellenismen ble gresk intellektuell dominans utbredt i hele Midt-Østen, og Platons avvisende holdning til homoseksuell praksis fikk dermed vesentlig innflytelse på senere kristen kultur. Den jødiske filosofen Filo av Alexandria var vel studert i gresk litteratur og filosofi, og antakelig inspirert av Platon da han brøt med tidligere jødiske fortolkningstradisjoner og fremhevet homoseksuell praksis som hovedårsaken til Guds brutale straff over Sodoma.⁶⁷³ En slik lesning skulle igjen komme til å prege senere kristne tradisjoner.

Det tidlige farstapet kan ha bidratt til å disponere både Platon og Alkibiades for å knytte seg til Sokrates på måter som gikk langt ut over et ordinært lærer-elev forhold. Alkibiades-figuren i *Symposion* har åpenbart passert den første forelskelses- eller underkastelsesfasen. Men han bakser med sitt ambivalente forsøk på frigjøring, og synes ute av stand til å etablere en moden selvoppfatning som ikke bare imiterer Sokrates' forakt for hans svakheter og hans livsløsninger. Om man skulle bruke Platons litterære portrettering av Sokrates som kilde til å forstå hans egen relasjon til filosofen, synes den å være preget av en vedvarende og nærmest total absorpsjon i den idealiserte farsfigurens holdninger og væremåte. Gjennom sin bruk av Sokrates-figuren har Platon riktignok tiltatt seg en viss kontroll, både over dette simulakrumet og over virkningshistorien til den realhistoriske skikkelsen det er modulert over. Likevel kan det synes som om han, i likhet med Alkibiades-figuren i *Symposion*, aldri kommer seg helt ut av den skyggen – eller det lyset – som Sokrates kastet over hans liv.

Platons livsverk kan muligens ha lyktes fordi han – i motsetning til Alkibiades – prioriterte intellektuelle investeringer fremfor erotiske lengsler i sitt forhold til Sokrates. Det er likevel et påfallende trekk at Sokrates-figuren går igjen i de aller fleste av hans verker.⁶⁷⁴ Sokrates' opptreden varierer en del mellom dialogene, men han fremstår ofte som en kreativ, intelligent og omsorgsfull oppdrager. Ved gjentatte lesninger kan imidlertid hans ironiske overtak, hans pedantiske insistering på egne perspektiver, hans tilsynelatende intellektuelle ufeilbarlighet og hans motstanderes uomgjengelige valg mellom nederlag og underkastelse også fremstå som ganske kvelende.ⁱⁱ Det er vanskelig å gjenkjenne David Halperins opplevelse av at «[e]rotic reciprocity animates what Plato considers the best sort of conversation, those in which each interlocuter is motivated to search

i I *Staten* uttrykkes dessuten negative valueringer av seksualdrift (329c-d, 559a-c), samleie (403a-c, 442a-b), prostitusjon og pederasti (404d), eksklusive erotiske relasjoner (457d), promiskuøsitet (458d-e).

ii «Der Dialektiker depotenzirt den Intellekt seines Gegners. - Wie? ist Dialektik nur eine Form der Rache bei Sokrates?» (*Dialektikeren suger kraften ut av sin motpart. – Hva? er dialektikken bare Sokrates' form for hevnt?*) skriver den Sokrates-kritiske Nietzsche (*Götterdämmerung, Das Problem des Sokrates* 7), men berører ikke muligheten for at Platon selv kunne være kritisk eller ambivalent. Også Gary Alan Scott tematiserer Sokrates-figurens arroganse, men trekker sine konklusjoner i en retning som gjør det mulig å bevare både idealiseringen av Sokrates og det endimensjonale bildet av Platons relasjon til sin lærer (*Plato's Socrates as Educator*, Section 1.c, ss 27-36).

within himself and to say what he truly believes in confidence that it will not be misunderstood;...»⁶⁷⁵ Resepsjonshistoriens velvillige idealisering av Sokrates, som har gjort det vanskelig å oppfatte den absolutte asymmetrien *erōmenos* tilbys i Diotimas tale, bidrar nok til at Halperin overser den asymmetrien som preger forholdet mellom Sokrates og hans samtalepartnere i Platons dialoger. Platon selv lar Sokrates-figuren i *Faidros* uttale at «[d]en som er syk på sjelen gleder seg over alle som ikke motsier [ham], mens en som er sterkere eller likeverdig [blir] hatet.»ⁱ Det er nærliggende å assosiere til den rekken av underlegne motparter som Platon har gitt Sokrates i sine dialoger, og som knapt presterer mer enn å refrasere sin enighet når den sokratiske argumentasjonsmotoren først er i gang.

Kierkegaard er vesentlig mer uhemmet enn senere forfattere når han tematiserer den problematiske relasjonen mellom Platon og Sokrates. Først som den generelle erfaring av «den ulykkelige Kjærligheds dybe Smerte,» som enhver nær relasjon til Sokrates hadde en tendens til å utløse. Riktignok med den reservasjon at «[f]or rigere Naturer maatte dette nødvendigvis ikke blive hverken saa bemerkeligt eller saa smerteligt.» Disse hadde nemlig med Sokrates' hjelp fått vendt sitt «Blik indad, og de Begavede maatte derfor med Taknemlighed føle, at det var ham [dvs. Sokrates], de skyldte det». Både Xenofon og Platon måtte avfinne seg med at Sokrates' «Forhold til Disciplene var (...) vækkende, men ingenlunde i positiv Forstand *personligt*.» Det forhindret ikke at de, som de andre «Disciplene meget godt kunne elske ham, ja end ikke formaaede at løsrive seg fra denne Kjærlighet,» men «Xenofon var for innskærket til at bemærke det, Plato, for riig dertil.» For selv om Platon «i ethvert Øieblik, hvor han følte, hvormeget han eiede, uvilkaarlig [maatte] tænke på Socrates», så uttrykker han kjærligheten til sin læremester gjennom idélæren, «som han vel ikke skyldte Sokrates, men som denne dog havde forhjulpet ham til.»⁶⁷⁶ På basis av Kierkegaards lesning, og med en psykodynamisk og individorientert fortolkning, kan man se Alkibiades-figuren i *Symposion* mer som Platons forskjøvede selvportrett enn som et objekt for hans kritiske blikk.ⁱⁱ For selv om Platon demonstrerte at han hadde kapasitet til å mestre den underlegenhetsfølelse og ambivalens Sokrates kunne vekke, er det grunn til å tro at han underveis opplevde noen av de spenningene som hans Alkibiades-figur strever med å nøytralisere.

Ettersom Platon selv ikke er kjent for å ha inngått i somatiske relasjoner, hverken i forhold til kvinner eller menn, og hverken som gutt eller mann, er det også vanskelig å tro at Diotimas tale representerer noen troverdig beskrivelse av hans eget pedagogiske prosjekt. Selv om hans relasjon til den unge Dion av Syrakus kan ha hatt sterke emosjonelle innslag, synes Platon i hovedsak å ha vært opptatt av å hjelpe den unge mannen i hans politiske karriere, og ikke av å mobilisere fruktesløse erotiske lengsler.⁶⁷⁷ Siden Diotimas tale synes å være lite relevant for å forstå Platons

i «νοσοῦντι δὲ πᾶν ἢ δὴ τὸ μὴ ἀντιτεῖνον, κρείττον δὲ καὶ ἴσον ἐχθρόν.» *Faidros* 238e.

ii Martha Nussbaum anser Alkibiades-figuren for å målbære både Platons kritikk av Sokrates' kjølige ironi, og av hans eget erotiske engasjement og forvirring (*The Fragility of Goodness* s 232).

eget arbeid, er det mer nærliggende å lese den som en tvetydig rettferdiggjøring av Sokrates' bruk av unge menns lett mobiliserbare begjær. Den er tvetydig fordi det er vanskelig ikke å lese en kritikk av filosofen inn i den listen over forsmådde unge elskere som Platon lar Alkibiades' fremlegge mot slutten av *Symposion* (222a-b). Sokrates selv gjør ikke noe forsøk på forsvare seg, men uttrykkes tvert imot sin irritasjon over at arbeidet med å kvitte seg med Alkibiades, er blitt altfor tidkrevende, og over at denne nå prøver å hindre ham i å nyte den yngre og mer attraktive Agathon.⁶⁷⁸ Helt fra den første forelskelsen synes Sokrates å ha oppfattet Alkibiades som en festbrems, hvis sjalusi medførte at han «hverken [kunne] se på eller snakke med noen vakre [personer]».ⁱ

Som moderne leser velger man nok ofte å se gjennom fingrene med Sokrates-figurens bruk av sine unge proselytter, som selv i henhold til datidens konvensjonelle pederasti må ha vært ganske tvilsom. Det er Diotimas tale som i all sin fantasifullhet gir de redskapene man trenger for å kunne rettferdiggjøre en filosof som synes ute av stand til å beherske sin appetitt på stadig nye og vakre unge menn.ⁱⁱ Samtidig er dette forsvarsverket såpass skrøpelig at det er vanskelig å tro at Platon ikke på et eller annet nivå har forventet at det skulle rakne under historiens kjølige blikk. Men med noen få unntak, som Kharikles og Theomnestos i pseudo-Lukians *Om kjærlighet*,⁶⁷⁹ og filosofen Bion hos Diogenes Laertius,⁶⁸⁰ synes ettertiden å ha akseptert Platons dekkhistorie, uten å interessere seg for hva den kan ha ment å avsløre. I en litt bredere pedagogisk analyse reflekterer riktignok Gary Alan Scott over at Platons Sokrates fremstår som en mer mislykket pedagog enn «den historiske Sokrates»,⁶⁸¹ men konkluderer likevel med at tanken på at Platon skulle være kritisk til Sokrates, «seems difficult to support for very long.»⁶⁸² Også David Gribble⁶⁸³ påpeker Platons preferanse for å fremstille Sokrates' mislykkede pedagogiske intervensjonsforsøk overfor dialogpartnere som selv var 'mislykkede' figurer i Athens historie. Han hevder at Platon motiveres av et ønske om å la dialogene prefigurere det nederlag Sokrates senere skal komme til å lide i rettssalen, «in order to create a disturbing undertone in his dialogues». Med sedvanlig grundighet klarer Gribble rimeligvis å argumentere for sitt poeng på flere nivåer, men virker likevel påfallende investert i å lese bort ethvert innslag av Sokrates-kritikk i Platons tekster.

4.3.5 Alkibiades' inversjoner

Foucault har påpekt Sokrates-figurens invertering av den tradisjonelle pederastiens roller som et sentralt aspekt ved Platons erotikk. Men også Alkibiades har vesentlige bidrag og gir i motsetning til Sokrates eksplisitt uttrykk for at han inverterer etablerte posisjoner, både innenfor

i «... οὔτε προσβλέψαι οὔτε διαλεχθῆναι καλῶ οὐδ' ἐνί...» *Symposion* 213d.

ii Gary Alan Scott (op.cit. s 79) skriver respektfullt om hvordan Sokrates valgte å holde seg i skinnen og vende sin interesse mot *noen eldre folk* (τινὰ τῶν πρεσβυτέρων) etter å ha mønet 12-13 åringen Lysis såpass grundig at han egentlig var moden for å plukkes (ref. Platon, *Lysis* 222e-223b).

pedagogikken⁶⁸⁴ og pederastien⁶⁸⁵. Allerede i startfasen av de to litterære figurenes relasjon påpeker Sokrates at Alkibiades har hatt for vane å etablere et psykisk overtak på sine beilere.⁶⁸⁶ Han indikerer dermed at Alkibiades hadde utvist tilbøyeligheter til relasjonsinvertering allerede før filosofen meldte sin interesse. Gary Alan Scott karakteriserer tilsvarende Alkibiades som «self-centered (...) bellicose and conniving» og derfor «not accustomed to yielding to any lover as a merely passive object.»⁶⁸⁷

Scotts videre påstand om at den unge mannen antok en falsk *erōmenos*-rolle som ledd i et subtilt forsøk på å vinne kontroll over filosofen, tilskriver nok Alkibiades en høyere grad av kynisme og mer opplevelse av kontroll enn det er rimelig å lese ut av Platons tekster. David Gribble lanserer det samme poenget i en fotnote der han imøtegår forfattere (spesielt Martha Nussbaum) som har forsøkt å gjøre Alkibiades og Sokrates til mer jevnbyrdige motparter.⁶⁸⁸ Men konkurranse og maktkamp både innbyrdes mellom guttene og mellom guttene og deres beilere var ikke noe ukjent fenomen i den tradisjonelle pederastien. Michel Foucault observerer en slik «contexte agonistique» i Demostenes' *Om kjærlighet*, og påpeker at det filosofiske idealet om å være «plus fort que soi» kunne oppfattes som en nyttig egenskap i denne maktkampen.⁶⁸⁹ Kierkegaard tviler ikke på genuiniteten i Alkibiades' relasjon til Sokrates, og understreker at det «væsentlig var Socrates' Personlighed, hvori Alcibiades var forelsket».⁶⁹⁰

Alkibiades synes for øvrig å ha et vesentlig mer besværlig forhold til sine inversjoner enn Sokrates. For når Alkibiades etter en hel natt der han ligger med «armene slynget rundt» Sokrates, står opp og innser at det ikke har skjedd «mer enn om jeg hadde sovet hos min far eller hos en eldre bror», kollapser hans selvfølelse fullstendig, og hans ambivalens slår ut i full blomst (219b-e). Dette kan naturligvis skyldes at han har vært vant til å kunne styre andre mennesker gjennom sin attraktivitet og sine manipulasjonsevner og derfor ikke har noen trening i å håndtere avvisning. Både tidlig farstap og en overdreven idealisering av Perikles kan ha bidratt til Alkibiades' mentale labilitet. Men reaksjonen kan også representere en mer allmenn markering fra Platons side av den risikoen og sårbarheten som et brudd på pederastiens konvensjoner medførte. Alkibiades' sammenbrudd indikerer at han ikke hadde tilstrekkelig mental styrke hverken til å mestre den somatiske askesen eller til å overskride den og isteden søke tilfredsstillelse gjennom et mentalisert begjær. Alkibiades-figuren i *Symposion* nærmer seg en invertering der *kunnskap* går over fra å fungere som betalingsmiddel for fysisk nytelse, til å være den aktiviserte *erōmenos*' primære begjærsobjekt. Men han forblir en ufullbyrdet overgangsfigur, som kollaberer før målstreken er nådd. Likevel åpner – eller påviser – han kanskje en dør, der Platon selv kan gå inn uten at de mentale og kulturelle kostnadene blir for store.

Forestillingen om at Alkibiades presenterer en «debased erotic deal»⁶⁹¹ for Sokrates fordi han søker seksuell kontakt, brukes gjerne for å etablere en moralsk nivåforskjell mellom Sokrates

og Alkibiades. Men om vi skal feste lit til Michel Foucaults⁶⁹² overveielser over den tradisjonelle pederastiens kompliserte kart over verdige og uverdige relasjonsformer mellom *erastēs* og *erōmenos*, er det neppe slik at Alkibiades' handlinger ville gitt datidens publikum et umiddelbart inntrykk av nedriktighet. Om Alkibiades bryter med den tradisjonelle pederastiens regler, er det fordi han med sin pågåenhet inverterer relasjonene og overtar *erastēs*' rolle som aktivt handlende. Iflg Foucault var det hengivelsen til passivitet som representerte en risiko for sosial eller moralsk fallitt for en *erōmenos*. David Gribble mener også at Platon lar Alkibiades komme for sent til drikkegildet for å demonstrere hvordan han går glipp av Sokrates' visjon av den filosofiske eros, «just as he has 'missed' it as a youth.»⁶⁹³ Han baserer seg på en vanlig feillesning av Diotimas tale, som medfører en forestilling om at også *erōmenos* kan (og bør) ta fatt på den erkjennelsesstigen som hun eksplisitt reserverer for *erastēs*.

4.3.6 Platon som politisk aktør

Etter henrettelsen av Sokrates forlot Platon Athen og søkte beskyttelse hos Euklid i Megara.⁶⁹⁴ Diogenes Laertius hevder at han deretter la ut på en lengre reise til Kyrene, Italia og Egypt. Platon nevner selv bare sine besøk i Italia og Sicilia da han var rundt 40 år gammel,⁶⁹⁵ og Diogenes Laertius' versjon har derfor blitt betvilt til fordel for en antakelse om at han reiste tilbake til Athen etter sitt opphold i Megara.⁶⁹⁶ Det antas at han startet sin undervisning i Akademiet først i 387, etter å ha kommet tilbake fra sin første reise til Sicilia.⁶⁹⁷ Hans skuffelse over det politiske systemet som henrettet Sokrates, kommer klart til uttrykk i fremstillingen av *den demokratiske mannen* (ὁ ἀνὴρ δημοκρατικός) i *Staten* (555b-562a).

Platon fremstiller sin Sokrates som et menneske uten egne ambisjoner om politisk makt, men han viser likevel stor interesse for hvordan samfunnet bør styres, også i dialoger som ikke har politiske forhold som sitt hovedtema. I *Alkibiades I* går han dessuten eksplisitt inn for å forme en fremtidig politiker, og Gribble leser hans erotiske engasjement som «a metaphor for Socrates' quasi-political involvement in the city».⁶⁹⁸ I *Symposion* er de politiske temaene mer implisitte og må leses inn i konfrontasjonen mellom personlighetstyper: Den ubeherskede og splittede Alkibiades er godt i gang med sin politiske karriere (som ikke nevnes eksplisitt i teksten), som riktignok skal påføre staten skade, men som ikke mangler noe på gjennomslagskraft i Folkeforsamlingen. Den beherskede og innsiktsfulle Sokrates blir aldri noe mer enn en beundret privatperson, uten politisk makt eller ambisjoner, og skal komme til å miste livet som følge av sin manglende vilje til å forføre en folkedomstol.

Selv om Alkibiades' dragning mot overskridelser kanskje var en typisk athensk egenskap, medførte den også en stadig tilbakevendende friksjon i forhold til lover og sedvane som regulerte bystatens dagligliv. David Gribble skriver at i Athen var selv et drikkegilde forventet å innordne seg

visse konvensjonelle rammer, og at Alkibiades' inntreden i *Symposion* representerer en omveltning både av slike rammer og av den gemyttlige likevekt som til da hadde preget festen. Men Gribble leser hendelsen mer som en referanse til Alkibiades' politiske funksjoner enn til hans erotiske, og ser den som eksempel på at en politisk mentalitet kan formidles gjennom fremstilling av «anarchic and 'tyrannical' practices with regard to pleasure and consumption.» Alkibiades-figuren i *Symposion* blir dermed en person hvis «unrestrained desires in the political sphere put him outside the normal community of citizens.»⁶⁹⁹ Camilla Paglia mener tilsvarende at Platon lar «the glamorous Alcibiades burst drunk into the Symposium, ending the intellectual debate,» som en indirekte kommentar til hvordan Athen ble politisk ødelagt av sin fascinasjon for skjønnhet. Hun oppfatter det som karakterbestemt at Alkibiades skal svikte sin hjemby: «When the beautiful boy leaves the realm of contemplation for the realm of action, the result is chaos and crime.»⁷⁰⁰

Kontrasten i *Symposion* mellom den urokkelig edruelige Sokrates (214a) og Alkibiades' berusede høyrøstethet (212d) kan leses som en foregripelse av den politisk motiverte distinksjonen mellom en genuin filosof og en 'philosophe manqué' som omtales i *Staten* (488-511). Som Gribble har påpekt, er det også innslag av Alkibiades i portrettet av «den demokratiske mannen», og Platons kritikk av Athen vever seg stadig inn i hans implisitte kritikk av Alkibiades. «Thus for Plato private character is not only moral in implication, it is also actually political,» konkluderer Gribble, og mener valget av Alkibiades som Sokrates' dialogmotpart «suggests the wider ethical and political significance of apparently private conversation and private character.»⁷⁰¹

4.3.7 Arven fra Platons politiske bruk av Alkibiades

Helt fra Thukydid's historietekster er den kompliserte relasjonen mellom det private og det politiske et vesentlig aspekt ved fremstillinger av Alkibiades. Gribble fremholder de retoriske tekstene fra Isokrates, Lysias og pseudo-Andokides der Alkibiades blir «defended and accused not just in terms of his public actions, but also in terms of his 'personal' life, in particular his moral behaviour».⁷⁰² Platons tekster omhandler Alkibiades' politiske potensial og berører ikke eksplisitt hans politiske handlinger. Men de portrettene som Platon tegner av Alkibiades og Sokrates, påviser likevel en utvetydig politisk kontrast mellom de to. Deres forskjeller i evne til selvbeherskelse og i realitetsorientering har åpenbare politiske implikasjoner. Den viktigste forskjellen er kanskje likevel en som er knyttet til de to personenes oppfatninger av forholdet mellom individet og staten, og som ligger i grenselandet av Platons tekster. Tydeligst er portretteringene av Sokrates i *Forsvarstalen*, der han ikke gjør noe forsøk på å gjøre sin handlinger mer akseptable for domsstolen, men forsvarer seg uten reservasjoner og provoserer uten angst for konsekvensene. Til tross for all sin kritikk av den faktiske administrasjon av demokratiet, anerkjenner Sokrates at det er dette mangelfulle systemet som har gitt ham hans utfoldelsesmuligheter, og godtar dets prosesser

også når hans eget liv står på spill.

Om man leser om Alkibiades' liv med *Forsvarstalen* i bakhodet, er det lett å bli fanget av kontrastene mellom Sokrates' uredde og konfronterende holdning og Alkibiades tilbøyelighet til å prioritere sin egen overlevelse fremfor tilknytningen til fellesskapet. Ved nærmere undersøkelser av det realhistoriske forløpet er det ikke vanskelig å fastslå at Alkibiades gjentatte ganger foretok en høyst adekvat avveining av egeninteresser mot fellesskapets interesser. Det er vel heller ikke rimelig å måle handlingene til en 35-åring full av uforløste ambisjoner, med de samme mål som man legger på en vis og livsmett 70-åring. Men uavhengig av dets litterært forsterkede idealisme, og uansett hvor lite det har modifisert 2400 års politiske og historiske realiteter, har Sokrates' handlingsvalg blitt stående som et bejublet vestlig ideal. Kanskje fordi han synes å ha håndtert motsetningen mellom individualitet og kollektivitet på en måte som ivaretok begge livsmodi med full tyngde. En mer realitetsnær figur som Alkibiades' finner imidlertid denne konflikten uløselig, og kan dermed avvises av Gribble fordi han har «an inadequate conception of the city[, not] as a place to which he owes his loyalty regardless of how he himself may be treated; he views the city and the civic sphere primarily as an arena for the pursuit of his personal goals.»

Tradisjonen for å underkjenne Alkibiades' politiske virksomhet på basis av hans privatliv tok altså ikke slutt med de 400-talls-athenerne som Thukydide kritiserer.⁷⁰³ Det er grunn til å tro at denne tradisjonen har vært styrket av visse lesninger av *Symposion* som har slått inn i historikernes vurderinger. Biografen Walter M. Ellis uttrykker et forsvar for en mer nøktern holdning: «Modern historians have too often blamed Alcibiades for Athens' defeat in the war and decline as a polis. Thucydides, our most important source for the life of Alcibiades, did not make a scapegoat of him, and neither should we.»⁷⁰⁴ Jaqueline de Romilly understreker at enhver form for politisk dristighet av de dimensjoner som Alkibiades prøvde å realisere, medfører en uomgjengelig risiko. Men det er ikke alltid åpenbart hva som var galt ved hans vurderinger, og selv i ettertankens kranke blekhet må vi erkjenne at «Alkibiades politikk kunne ha vært strålende, den kunne ha lyktes».ⁱ

i «La politique d'Alcibiades aurait pu être excellente; elle aurait pu réussir...» Jaqueline de Romilly, *Alcibiade* s 53.

5. Lesninger av Platons Alkibiades

Variasjoner i lesninger av Platons tekster skyldes nok ikke bare den lange perioden de har vært oppfattet som interessante i vestlig, bysantinsk og arabisk kultur. Gjennom sin opptatthet av enkeltpersoner og sin bruk av metaforer og dialoger, skrev Platon seg inn i et grenseland mellom fiksjonslitteraturen og filosofien. Sammen med hans bruk av talspersoner, hvis posisjon i forhold til Platons egen filosofi ikke sikkert kan avklares, har dette bidratt til en tvetydighet som nok har vært intendert. Når det gjelder den platonske erotikken, som både synes komplisert i seg selv og der forståelsen nok har vært særlig vanskelig for en kristen kultur, kan forskjellige lesninger bli spesielt sprikende og gi opphav til svært avvikende tolkninger av Platons tekster. Noen sentrale bidragsytere til denne fortolkningstradisjonen har også vist spesiell interesse for Platons Alkibiades-figur.

5.1 Søren Kierkegaard

Kontrasten mellom den sokratiske ironiens *intethet* og den platonske idélærens pretensjoner om *fylde*, preger Kierkegaards fortolkning av Sokrates' forhold til sine «Discipler». Han bruker forholdet til Alkibiades som mønstereksempel på disse relasjonene. Han beskriver en prosess der Sokrates «blev deres Fortrolige, uden at de ret vidste hvorledes det var gaaet til». Med denne fortrolighet som utgangspunkt «undersaugede [Sokrates] i al Stilhed den substantielle Bevidstheds Urskov,» og «naar da alle deres Fordømmes Baands var løsnede, naar alle aandelige Forhærdelser vare blødgjorte, (...) da *culminerede Forholdet* i det betydningsfulde Øieblik, i det Sølvblink, der i et Nu belyste deres bevidstheds Verden». Men idet Sokrates på denne måten har overbevist sin proselytt om muligheten for å få tilgang på den fylde som hans fremtreden signaliserer at han selv besitter, så avbryter han forholdet. Hans oppgave var nemlig bare jordmørens; «[h]an forhjalp Individet til en aandelig Forløsning, han overskar Substantialitetens Navlestreng.»⁷⁰⁵

Det er denne forståelsen av de prosesser Sokrates startet hos sine tilhørere, Kierkegaard bruker som mal for å forstå hva som spilte seg ut i forhold til Alkibiades. Han karakteriserer Sokrates som «en *Forfører*, han bedaarede Ungdommen, *vakte Længsler* hos den, men *tilfredsstillede* dem *ikke*, lod dem opblusse i Berøringens yppige Nydelse, men stærk og nærende Føde gav han dem *ikke*.» Kierkegaard er mer tekstnær enn de fleste andre lesere når han langt på vei går god for Alkibiades advarende klage over Sokrates' hensynsløse troløshet i *Symposion*⁷⁰⁶: «Han bedrog dem Alle, ligesom han bedrog Alcibiades». Det er et utvetydig erotisk moment i Kierkegaards beskrivelse av hvordan Sokrates trakk de unge mennene til seg. Men straks han hadde klart å mobilisere deres begjær og de søkte «en tryk Beroligelse i hans Kjærlighed, (...) da var Trylleriet forbi, da følte de ulykkelig Kjærligheds dybe smerte, da følte de, at de vare bedragne, at det ikke var Socrates, der elskede dem, men dem, der elskede Socrates».⁷⁰⁷

Selv om Kierkegaard i sine subtile analyser åpenbart verdsetter Sokrates ironiske intervensjoner, understreker han også hvilken smerte og skuffelse filosofen påførte sine proselytter: «Erotiker var han vistnok i høieste Grad, Erkjendelsens Sværmeri havde han efter en overordentlig Maalestok, kort sagt alle Aandens forføreriske Gaver; men meddele, fylde, berige kunde han ikke.» Kierkegaard avstår fullstendig fra den idealiseringen som har farget Sokrates-figuren med den kristne humanismens omsorgskvaliteter. Derfor klarer han å lese Diotimas tale uten å finne den godhjertede og symmetri-orienterte eroto-pedagogen som f.eks. Michel Foucault mener å ha oppdaget: «Man tænke sig ikke Socrates (...) som den, der under Ideernes Himmel-Hvælving opløftede Disciplene ved Beskuelsen av disses evige Væsen, ikke som den, der imprægnerede Ungdommen en Anskuelsens rige Fylde, ikke som den, der i moralsk Henseende lagde et uyhre Ansvar paa sine egne Skuldre, med faderlig Omsorg vogtede paa dem, (...) ikke som den, der (...) elskede dem i Ideen. Socrates' Person var i Forhold til Andre for negativt avrundet, til at sligt kunde finde Sted.»⁷⁰⁸

I sin vurdering av forholdet mellom Sokrates og Alkibiades tar Kierkegaard sistnevntes versjon mer alvorlig enn de fleste kommentatorer, istedenfor å underkjenne den som en unngåelsesmanøver fra et skakkjørt menneske. Han observerer at Alkibiades uten å ha hørt Sokrates' tale likevel har oppfattet essensen: «Medens derfor de øvrige Talere famlede som Blindebukke efter Ideen, griber den berusede Alcibiades den med umiddelbar Sikkerhed.» Tilsvarende når det gjelder Alkibiades emosjonelle relasjon til Sokrates, som han fortsatt sliter med å håndtere: «See vi nemlig hen til, hvorledes det Kjærlighets-Forhold maa have været beskaffent (...) saa maae vi jo vistnok give Alcibiades Ret, naar han omtaler, hvorledes Socrates haanede ham for hans Kjærlighed». Og Kierkegaard strever åpenbart med å rettfærdiggjøre Sokrates' oppførsel i forhold til sin unge elsker: I forsøket på å forklare «hvad det var hos Socrates, der gjorde et saadant Forhold ikke blot muligt, men nødvendigt, (...) saa veed jeg Intet at svare uden, at det var *Socrates' Ironi*.» Selv om Kierkegaard anerkjenner frihets- og frigjøringsmomentet i «Ironikerens berøring», nøler han ikke med å karakterisere den brutaliteten som er involvert: «Ironikeren er den Vampyr, der har udsuget blodet af den Elskende, og som derunder har tilviftet ham Kjølighed, har dysset ham i Søvn og piint ham med urolige Drømme.»⁷⁰⁹

Hverken Nietzsches eller Foucaults Platon-lesninger synes å ha integrert Kierkegaards balanserte skepsis til Sokrates, eller hans empatiske engasjement i filosofens fortvilede unge elskere. I den amerikanske filosofen Martha Nussbaums personalistiske drøftelser (se under) kan man derimot gjenkjenne elementer fra Kierkegaards analyse, selv om han ikke oppgis som referanse.

5.2 Michel Foucault

5.2.1 Seksualitetens historie

Den franske idéhistorikeren Michel Foucault har i annet bind av *Seksualitetens historie* levert en skjellsettende utlegning av den sokratiko-platonske erotikken.⁷¹⁰ Han påviser hvordan den konvensjonelle pederastiens drøftelser av relasjonen mellom *erastēs* og *erōmenos* hos Platon vendes til å omhandle begges relasjon til *sannheten*. I stedet for å undersøke *det som elskes* (l'élément aimé), går Platon over til å utspørre *den som elsker* (celui qui aime) for å finne ut *hva kjærligheten er i seg selv* (ce qu'est l'amour lui-même). Foucault analyserer denne overgangen i fire sekvenser.

Utgangspunktet er de tradisjonelle drøftelsene av moralske aspekter ved parets handlinger. Når Platon innfører *sannheten* som kjærlighetens egentlige objekt, endres drøftelsene på to nivåer. Først fra å undersøke *kjærlighetslivets atferdsregler* (la conduite amoureuse) til å etterspørre *kjærlighetens vesen* (l'être de l'amour). Dernest fra spørsmålet om hvordan *guttens ære* (l'honneur du garçon) kan ivaretas, til en interesse for *sannheten som kjærlighetsobjekt* (l'amour de la vérité). Med sannheten som fokus må kjærligheten henvende seg til guttens sjel og ikke til hans kropp. Foucault påviser her med høy presisjon, og fine lesninger av *Faidros* og *Symposion*, hvilke modifikasjoner den konvensjonelle pederastien undergår (og ikke undergår) hos Platon. De to påfølgende punktene er mindre vellykkede. Der bruker Foucault *Faidros*-dialogen og Diotimas tale som om de var samstemte kilder til den sokratiko-platonske erotikken. Han overser at de presenterer to forskjellige versjoner av erotikken, som bare delvis er sammenfallende og som i visse punkter er helt avvikende.

Foucaults tredje av de fire overgangsparene omhandler endringen fra *partnerenes asymmetri* (la dissymétrie des partenaires) til *en konvergerende kjærlighet* (la convergence de l'amour). I den konvensjonelle pederastien var statusskillet mellom *erastēs* og *erōmenos* en av forutsetningene for den særegne spenningen mellom dem.⁷¹¹ Denne asymmetrien oppheves mot slutten av den relasjonsprosessen som beskrives i *Faidros*: Etter en rekke forpostfektninger utløser *erastēs'* kjærlighet et slags *ekko* (ήχώ) hos *erōmenos*, slik at han kjenner et *tilsvarende* (παρὰπλήσιος), men *svakere* (ἀσθενεστέρος) begjær etter å «se, berøre, kysse og ligge med»ⁱ sin *erastēs*. Den proto-symmetriske attraksjonen driver de to partene i retning av samleie. Begge parter sliter nå med å få kontroll over sine respektive ubeherskede hester, selv om det fortsatt er *erastēs'* forarbeid og naturlige disposisjoner som vil være avgjørende for utfallet. Men enten samleiet gjennomføres eller ikke, vil begge utfall medføre at det etableres full symmetri mellom de to partene. Dersom de gjennomfører samleie, opplever begge parter begynnende vingevekst, og om de er avholdende, belønnes de begge med full vingevekst (255e-256e).

Foucault konstaterer at «til forskjell fra det som utspiller seg i kurtiserings-kunsten, påkaller

i «... ὀρᾶν, ἄπτεσθαι, φιλεῖν, συγκατακεῖσθαι.» *Faidros* 255e

kjærlighetens dialektikk helt like bevegelser hos de to elskende;...»ⁱ Han finner den samme kjærligheten, rettet mot det samme målet, dvs. sannhet, i en komplett symmetrisk relasjon: «Men hvis Eros innebærer et forhold til sannheten, så kan de to elskende bare forenes under den forutsetning at også den elskede har blitt bragt til sannheten gjennom kraften til den samme Eros.»ⁱⁱ Selv om Foucaults lesning av *Faidros* er treffsikker, blir hans utlegning av den sokratiko-platonske erotikken mangelfull, fordi han overser Diotimas tale, som i motsetning til *Faidros*-dialogen forsterker den tradisjonelle asymmetrien i relasjonen. Her fungerer nemlig *erōmenos* som kasserbart springbrett for en epistemologisk ambisiøs *erastēs*, og ender dermed opp i en vesentlig svakere posisjon enn han tilkjennes i den konvensjonelle pederastiens relative asymmetri.⁷¹² David Halperin begår den samme kortslutningen fra *Faidros* til Diotimas tale, og hevder at «...Plato clears the erotic relation between men and boys from the charge of exploitativeness and allows the beloved to grow philosophically in the contemplation of the Forms.»⁷¹³ Symmetritanken er fra *Faidros*, mens forestillingen om filosofisk vekst frem til direkte utsikt til Formene kommer fra Diotimas tale. Det er symptomatisk for franskmannens gjennomslagskraft at Halperin henviser til Foucault som referanse for sin lesning, og ikke til Platon selv.

Den amputerte lesningen slår også inn i Foucaults fjerde overgang, fra *den elskede guttens ære* (la vertu du garçon aimé) til *mesterens kjærlighet* (l'amour du maître). Her kommenterer han den rolleinvertingen som Alkibiades i etterkant, og nærmest i forvirring, innser at han har foretatt når han begynner å jakte på Sokrates «uten hensyn til reglene, som [om jeg var] elskereren i ferd med å forføre en gutt.»ⁱⁱⁱ Ifølge Foucault får Sokrates status som begjærsobjekt for unge menn fordi han er *herre over sannheten* (maître de vérité). Han representerer dermed en helt ny person-type, som den sokratiko-platonske erotikken har introdusert på pederastiens rolleliste. Foucault gir en utmerket oppsummering av Sokrates-figurens asymmetriske relasjonsposisjon i *Symposion*. Men han omtaler ikke det langt mer symmetriske utgangspunktet som preger *Faidros*-dialogens parforhold, og som her ligger nærmere den tradisjonelle pederastien. Her finnes nemlig ingen invertering, bare en suksessivt fremskridende symmetriseringsprosess.

Foucault skriver videre om sannhetsmesteren at «det skal være hans rolle å lære den elskede hvordan han skal vinne over sine begjær og bli 'sterkere enn seg selv'.»^{iv} En slik selvbevisst og velmenende 'erotiserende pedagog' finnes muligen i *Faidros*, men er ikke eksplisert. I Diotimas tale omtales en *veileder* (ἡγούμενος), som har en aktiv rolle i å hjelpe den unge elskereren til å vende seg mot *de vakre kroppene* (τὰ καλὰ σώματα), men senere blir en mer skyggeaktig skikkelse (210a-d).

i «... à la différence de ce qui se passe dans l'art de courtisier, la 'dialectique d'amour' appelle ici chez les deux amants deux mouvements exactement semblables;...» *L'usage des plaisirs* s 264.

ii «Mais si l'Éros est le rapport à la vérité, les deux amants ne pourront se rejoindre qu'à la condition que l'aimé, lui aussi, ait été porté au vrai par la force du même Éros.» *L'usage des plaisirs* s 263.

iii «...ἀτεχνῶς ὡπερ ἐραστής παιδικοῖς ἐπιβουλεύων.» *Symposion* 217c

iv «... ce sera son rôle d'apprendre à l'aimé comment triompher de ses désirs et devenir 'plus fort que lui-même'» *L'usage des plaisirs* s 264.

Veilederen er uansett ikke den unge mannens *erastēs*, og fungerer definitivt ikke noen *erōmenos* i en invertert relasjon. Man kan riktignok hevde at den erotiserende pedagogen foreligger som intensjon hos Sokrates i Alkibiades' tale i *Symposion*. Det er i så fall en intensjon som ikke realiseres, uavhengig av om det skyldes Alkibiades' motvilje eller Sokrates' sviktende pedagogikk. Det nærmeste man kommer Foucaults erotiserende pedagog i Platons dialoger, er kanskje Sokrates-figuren i *Lysis*, som bruker samtalen med sin eponyme motpart som et instruktivt eksempel på kombinert selvbeherskelse og gutteforføring, for den opprådde Hippothales.⁷¹⁴ Men i *Lysis* befinner Platon seg for langt innenfor den konvensjonelle pederastiens rammer til at dialogen kan fungere som referanse for Foucaults utlegning av den sokratiko-platonske erotikkens nyvinninger.ⁱ

Selv om Foucault bare så vidt berører forholdet mellom Sokrates og Alkibiades, kan relasjonen oppfattes som en implisitt referanse for hele hans utlegning av den sokratiko-platonske erotikken som «le véritable amour». Alkibiades nevnes først under Foucaults fjerde overgangspunkt, på en liste over forelskede unge menn som har gjort Sokrates til sitt *kjærlighetsobjekt* (objet d'amour), fordi han er en *kjærlighetens mester* (maître d'amour). Listen er hentet fra den kombinerte anklage og hyllningstale⁷¹⁵ som Alkibiades selv holder til filosofen i *Symposion*, der den er ment å fungere som en advarsel til Agathon, som selv er i ferd med å fanges inn av Sokrates forførelsesstrategier.⁷¹⁶ Ifølge Foucault var tradisjonelle roller invertert i alle disse relasjonene. Han beskriver hvordan de unge og vakre mennene forfulgte Sokrates, og «ville (...) at han skulle gi dem sine tjenester, dvs. at han skulle formidle sin visdomsskatt til dem.»ⁱⁱ Dette er en tolkning som lar seg forsvare, men representerer en betydelig ekstrapolering av Platons tekst. Foucault bruker ordet *tjenester* (faveurs) som en ironisk etterligning av den greske antikkens diskresjon i omtalen av seksuelle handlinger. Nettopp en slik indirekte formulering ville benyttes for å beskrive det samleiet *erastēs* ønsket å lure ut av sin *erōmenos*. Men ettersom det er åpenbart at både Alkibiades og andre unge menn kunne få så mye visdom de ville av Sokrates,⁷¹⁷ så er det ikke klart at hans fritt tilgjengelige 'tjenester' er en relevant parallell til det vel bevoktede samleiet som de tradisjonelle pederastene søkte i sine forførelsesprosjekter.

Foucault påpeker imidlertid en annen inversjon som virker mer overbevisende, nemlig at det 'hemmende prinsipp' i forhold til seksuell utagering ikke lenger er *guttens ære*, men *mesterens visdom*. Han henviser til Alkibiades' erfaring med å bli avvist av filosofen, og fastslår at «Sokrates blir bare elsket av dem [dvs. Alkibiades og de unge mennene] i den grad han er i stand til å motstå deres forførelse»ⁱⁱⁱ. Foucault klargjør imidlertid ikke om han mener at Sokrates' avvisning fungerte

i En tekst av Aiskines av Sfettos, gjengitt i Aristides' *Forsvar for talekunsten* (74), er det eneste klare eksempel på en Sokrates-figur som går inn som *erastēs* i en erotisk relasjon (til Alkibiades), i den tro at kjærligheten skal virke forbedrende på hans *erōmenos*. (Gjengitt i David M. Johnson, 2003, s 97.)

ii «... voudraient (...) qu'il leur accorde ses faveurs, c'est-à-dire qu'il leur communique le trésor de sa sagesse.» Foucault, 1984, 265.

iii «... Socrate n'est aimé par eux que dans la mesure même où il est capable de résister à leur séduction;...» Ibid. s 265.

som en dokumentasjon på hans visdom, og dermed på at han fortsatt var verdt å elske, eller om den desperate ambivalensen som Sokrates utløser hos Alkibiades, kan leses som en modell for hvordan hans tvetydige signaler også kunne fange andre unge menn i en lignende emosjonell floke. Begge lesningene er uansett like mulige og like spekulative. Det man likevel kan gi Foucault rett i, er at Platons Sokrates fremstår som mer konsekvent avvisende enn det man forventet av en *erōmenos* i den tradisjonelle pederastien, som under visse omstendigheter kunne innlate seg på en seksuell relasjon med *erastēs* uten å lide æres- og rettighetstap. Foucault skriver at Sokrates' standhaftighet var preget av «hans usvikelige motstand mot fristelsen»ⁱ. En slik påstand har intet realhistorisk belegg, og Foucault refererer naturligvis til Platons tekster, som aldri lar Sokrates utagere det seksuelle begjæret som åpenbart bidrar til at han interesserer seg for unge menn.

Men den standhaftige forførereren som Alkibiades får bryne seg på i ung alder, fungerer heller aldri som den eroto-pedagogen som Foucault mener å kunne påvise. Platon lar ham ikke engang fungere som en av de to 'virkelig elskende' i *Faidros*. Man kan selvfølgelig gjette på at han hadde en slik funksjon for Platon selv, men det finnes ingen dokumentasjon for det. Derimot ser det ut til at Platons Sokrates-figur forholdt seg nettopp slik Diotima avslører, og som Foucault overser, nemlig at han brukte unge gutter, og fremst blant dem Alkibiades, som springbrett for sin egen åndelige vekst. I *Symposion* gis ingen anledning for *erōmenos* til å delta i den «bevegelsen som bringer dem mot det sanne»ⁱⁱ, og som iflg Foucault skulle medføre at relasjonen mellom *erōmenos* og *erastēs* ble symmetrisk. Alkibiades' fortvilelse over avvisningen i *Symposion* kan endog leses som uttrykk for den desperasjonen han kjenner ved å innse at Sokrates nettopp *ikke* vil åpne for en symmetrisk og gjensidig berikende erkjennelsesreise.ⁱⁱⁱ En slik forståelse av relasjonen umuliggjøres gjennom Foucaults idealiserende lesning av Sokrates-figuren. Han insisterer på at forholdet til sannheten fungerer som den bærende drivkraft, «like meget hos den som er elsket som hos den som er forelsket»^{iv}, og overser at hverken Alkibiades eller resten av Sokrates' unge elskere er gitt noen progresjonsmulighet på Diotimas erkjennelsesstige.

Fordi Foucault overser den uoverstigelige asymmetrien mellom den oppadstigende elskereren og de vakre unge mennene i Diotimas tale, er det også grunn til å stille spørsmålsteget ved hans overordnede hypotese om at den sokratiko-platonske erotikkens utgangspunkt er spørsmålet om hvordan man kan «gjøre begjærsobjektet til et subjekt som mestrer sine egne nytelser».^v Anslag til en slik mestringsoptimisme kan riktignok gjenfinnes i *Faidros*, men der er det bare *erastēs'* arbeid som beskrives i detalj (254). *Erōmenos* mislykkes i første omgang med å holde sin 'ubeherskede

i «... sa résistance sans faille à la tentation,...» Foucault, 1984, s 269.

ii «... le mouvement qui les porte vers le vrai.» Ibid. s 264.

iii Alkibiades' ønske om en relasjon til Sokrates som er både fysisk og mentalt symmetrisk, er et vesentlig poeng i Martha Nussbaums *The Fragility of Goodness* (ss 195-199).

iv «... aussi bien chez celui qui est aimé que celui qui est amoureux;...» Foucault, 1984, s 266.

v «...de l'objet de plaisirs faire le sujet maître de ses plaisirs?» Ibid. s 248.

hest' under kontroll (256a). Om han deretter bidrar til å forhindre et samleie, er uklart, fordi Platon velger en upersonlig form og skriver at «den bedre [delen] av sinnet»ⁱ seirer. Man kan riktignok ikke utelukke at både *erastēs* og *erōmenos* deltar i arbeidet med å mestre sine respektive 'ubeherskede hester' (256a-d). Men det er åpenbart at det er *erastēs*' forarbeid, og hans sjelelige kvaliteteter, som er avgjørende for utfallet. Og i forhold til den betydning temaet tillegges av Foucault, er Platon påfallende lite eksplisitt på hvilke muligheter for mestring som finnes for hans *erōmenoi*. I *Symposion* er saken klarere; her finnes ingen *erōmenos* som mestrer, har noen utsikt til å mestre, eller har noen utsikt til å lære å mestre, sine lyster.

5.2.2 Subjektets hermeneutikk

Vårsemesteret 1982 holder Foucault en forelesningsserie ved Collège de France, der han tar Sokrates' tilbud til Alkibiades (i *Alkibiades I*) om hjelp til en 'omsorgsfull administrasjon av selvet', som utgangspunkt for en historisk studie av sannhetsbegrepets relasjon til ideen om det modifiserte subjektet.⁷¹⁸ Han påpeker at Sokrates intervensjon innfører en brytning i en tidligere «åndelighets-tradisjon» (spiritualité), som benyttet et bredt spekter av fysiske og mentale renselsesprosedyrer for å gi subjektet tilgang på sannheten.⁷¹⁹ Med Sokrates konsentreres mangfoldet av rituelle modifikasjoner av selvet inn i et intellektualisert eller mentalisert selv-forhold, med referanse til den delfiske devise «kjenn deg selv». Mens den delfiske henstilling, ifølge Foucault, opprinnelig var ment som en avgrenset anmodning om måtehold i håndtering av oraklets spådommer, utvides selverkjennelsesidealet i det «sokratiko-platonske moment» til et livsprosjekt. Selverkjennelsen, som selvadministrasjonens sentrale element, blir hos Platon den vesentligste forutsetningen for tilgang på sannheten og for kontakt med det guddommelige. Foucault vier imidlertid all oppmerksomhet til 'tilbyderen' og hans retoriske strategier og viser ingen interesse for resepsjonen. Forelesningene plasserer både Sokrates, Platon og *Alkibiades I* i et interessant historisk perspektiv, men inneholder ingen refleksjoner over Alkibiades, hverken som litterær eller realhistorisk figur.

5.3 Martha Nussbaum

Foucault situerer *Alkibiades I* som startpunkt i et epistemologi-historisk forløp, og analyserer *Symposion* innenfor en seksualitetshistorisk ramme. Han har produsert to av de mest oppklarende forsøk på kulturell kontekstualisering av Platons Alkibiades-figur. Martha Nussbaum har ikke Foucaults følsomhet for historie og kontekst. Det er et tilbakevendende problem at hun søker – og gir inntrykk av å finne – sin egen samtids idealer om symmetriske og eksistensielt fordypende kjærlighetsrelasjoner, som et sentralt tema i Platons filosofiske utlegninger. Til tross for slike svakheter gir hennes verksentrerte interesse for allmenngyldige etiske temaer likevel opphav

i «... τὰ βελτίω τῆς διανοίας.» *Faidros* 256a.

til konsistente og interessante nylesninger.

5.3.1 *Symposion*

Nussbaums analyse av *Symposion* behandler Alkibiades og Sokrates som symbolbærende antagonister i Platons filosofiske prosjekt. Hun belyser aspekter ved både verket og relasjonen som i høy grad har vært ignorert av andre lesere.⁷²⁰ Hun har riktignok et noe lettvent forhold til historisk-biografisk informasjon om Alkibiades, og skiller f.eks. ikke mellom anekdotisk informasjon (hans døds måte), og mer veldokumenterte historiske opplysninger.⁷²¹ Hun klarer likevel å overskride en tradisjon for å marginalisere Alkibiades' posisjon i Platons tekst. Alkibiades og Sokrates blir stående som verdige representanter for motsatte livsløsninger, som begge medfører vesentlige savn og mangler.

Hennes utgangspunkt er at menneskers liv for en stor del bestemmes av hendelser utenfor deres egen kontroll, og hun studerer hvordan denne utsattheten håndteres i gresk litteratur og filosofi. Mens det tragiske dramaet eksemplifiserer og tydeliggjør mangelen på kontroll, og dens potensielt smertefulle konsekvenser, vil filosofien øve en motmakt mot livsbetingelsene og søke å gjenvinne kontroll og skape stabilitet. Det unike med *Symposion* er, ifølge Nussbaum, at begge håndteringsformene er representert i samme tekst. De innledende talene om Eros representerer mangelfulle forsøk på å kontrollere den sårbarheten som enhver kjærlighetsrelasjon medfører, og Diotima topper dem alle gjennom å la kjærlighetens egentlige mål være hevet over de enkelte kroppenes og sjelens omskiftelighet. Hun prøver å overbevise Sokrates om at det er universelle og uforanderlige ideer om skjønnhet og godhet som egentlig søkes gjennom den serie av forbigående tilknytninger til enkeltobjekter som den elskende opplever.

Alkibiades' tale representerer den litterære motpol til slike vidløftige utlegninger. Han har ikke overskudd til universelle generaliseringer og filosofiske spissfindigheter, fordi han fortsatt er fanget i den ene store forelskelsen han har opplevd, og som har knyttet ham til Sokrates for resten av livet. Dermed kan han ikke snakke prinsipielt om 'kjærlighetens vesen' eller dens 'egentlige objekt'. Han kan bare fortelle historien om én enkelt kjærlighet, med dens lengsler, begjær og skuffelser. Han snakker usammenhengende og gjengir sine minner etter hvert som de dukker opp. Fordi han ønsket det unike, som han bare fant hos Sokrates,⁷²² kunne han ikke bare gå videre og finne noe likeverdige hos andre objekter. Dermed ble han prisgitt omskifteligheten i noe som han ikke kunne kontrollere, nemlig Sokrates' egne ønsker og begjær. I stedet for å bruke Diotimas strategi med å skifte til stadig nye kjærlighetsobjekter og «dempe sin pasjon for det ene»,ⁱ forblir Alkibiades bundet til den som han minst av alle kan styre, nemlig 'den ene' som avviser ham. Den mangelen på kontroll som dette medfører, skaper kaos, først i hans kjærlighetsliv, og deretter i

i «...ένός δὲ τὸ σφόδρα τοῦτο χελάσαι...» *Symposion* 210b.

resten av hans liv.

Nussbaum viser til Gregory Vlastos som har påpekt at Diotimas kjærlighetsbegrep ikke knytter forbindelse til hele personer, men bare til abstraherte aspekter ved personene, knyttet til utseende eller etiske kvaliteter.⁷²³ Denne abstraksjonen er grunnlaget for kjærlighetsobjektens utskiftbarhet, som igjen er en forutsetning for progresjon på Diotimas erkjennelsesstige. Når man ikke binder seg til helheten i det mangfold av egenskaper som utgjør et individ, kan de enkeltstående egenskapene man verdsetter hos én person, like gjerne finne hos en annen, og man står fritt til å forskyve sine tilknytninger uavhengig av enkeltindividene. Den 'åpenbaringen' som er filosofens mål i Diotimas tale, medfører også en frigjøring fra omskiftelighetens smerte. «His or her contemplative love for all beauty carries no risk of loss, rejection, even frustration.»⁷²⁴

I sin lesning av *Symposion* bevarer Nussbaum et symmetrisk fokus på både Sokrates og Alkibiades. Dermed ser hun at Diotimas tablå ikke bare inneholder den seirende filosofen, som «gjennom den rette [form for] guttekjærlighet, vil gi slipp på den enkelte skjønnhet, [og] begynne å få øye på (...) målet.»ⁱ, «men også Kharmides, sønn av Glaukon, og Eutydemos, sønn av Diokles, og de veldig mange andre som han lurte»,ⁱⁱ dvs. de svekede ungguttene som Sokrates etterlot på stogens første trinn. Alkibiades' brå inntreden i drikkegildet introduserer den ukontrollerbare emosjonaliteten og sårbarheten som følger av den partikulære kjærligheten til én enkelt person. Nussbaum ser Alkibiades' tale som en protest mot «the tradition of ethical discourse that got its start with Socrates»⁷²⁵ – en tradisjon som har vektlagt det universelle fremfor det partikulære, og det cerebrale fremfor det emosjonelle. Men i motsetning til det som preger denne tradisjonen, finner Nussbaum i *Symposion* «Plato's loving recreation of the speech of the other side,» som uttrykk for «his willingness to call into question the contrasts themselves.»ⁱⁱⁱ

Motsetningen mellom Alkibiades og Sokrates i *Symposion* blir dermed representativ for de gjensidig utelukkende perspektivene som har lagt føringene for splittelsen mellom en filosofisk-universell og en litterært-partikulær teksttradisjon, der den sistnevnte tradisjonens innsikter i høy grad har vært utestengt fra den politiske og etiske diskurs. For Nussbaum, som gjennom sin profesjon tilhører den første tradisjonen, fremstår Alkibiades som mer inkluderende enn Sokrates. For mens «Alcibiades sees Socrates' virtues and is moved by them»,⁷²⁶ representerer Sokrates' holdning «a refusal to to investigate and be affected».⁷²⁷ Dermed blir det Alkibiades som trekker det lengste strået i Nussbaums verdensbilde, fordi «his knowledge sees more, and differently; it is an integrated response to the person as a unique whole.»⁷²⁸ Men med Alkibiades' død «dies the hope

i «...διὰ τὸ ὀρθῶς παιδευαστεῖν ἐπανίων ἐκεῖνο τὸ καλὸν ἄρχεται καθορᾶν (...) τοῦ τέλους.» *Symposion* 211b.

ii «...ἀλλὰ καὶ Χαρμίδην τὸν Γλαύκωνος καὶ Εὐθύδημον τὸν Διοκλέους καὶ ἄλλους πάνυ πολλοὺς οὓς οὗτος ἐξαπατῶν...» *Symposion* 222b (fra slutten av Alkibiades' tale).

iii David Halperin (1985, s 183-184 og 1990, s 261 n.10) hevder at hun fremstiller de to posisjonene som nærmest likeverdige i Platons univers. Men en slik nivellering uttrykkes ikke i Nussbaums tekst, selv om hun bryter med en tradisjon som har plassert Alkibiades og Sokrates på hvert sitt ytterpunkt i et etisk vektet hierarki.

that *erōs* and philosophy could live together», og hans feilslåtte prosjekt kolliderer inn i «the self-sufficiency of the passive object». ⁷²⁹ Fordi han ikke lenger kan bære den smerten han har våget å utsette seg for gjennom sin kjærlighet til Sokrates, overgir han seg til «a wish not to live in the world.» ⁷³⁰

5.3.2 *Faidros*

Nussbaum påpeker et motsetningsforhold mellom eros-teorien i *Faidros* og andre dialoger som har vært underkjent eller oversett i den filosofiske tradisjonen. ⁷³¹ For Nussbaum uttrykker imidlertid motsetningen en vesentlig endring av Platons tenkning. Dialogen gjenopptar *Symposiums* konfrontasjon mellom Sokrates' abstrakte intellektualisme og Alkibiades' partikulære sensualisme. Men der Sokrates' fremstiller sin kjølige selvbeherskelse som erkjennelsens mål og metode i *Symposium*, argumenterer filosofen i *Faidros* for erotiske løsninger som ligger vesentlig nærmere Alkibiades-figurens lengsel etter et kombinert fysisk og sjelelig fellesskap. Nussbaum understreker likevel at det berusede kaos som Alkibiades-figuren i *Symposium* representerer, fortsatt ikke kan fungere som ideal. Men det finnes likevel en løsning der «a lover can deliberate in a mad way without being bad and disorderly in life and choice.» ⁷³²

Nussbaum mener Platon endret sin erotiske teori fordi han i mellomtiden hadde vært forelsket i en yngre mann, syrakuseren Dion. ⁷³³ Hun anser Sokrates' andre tale som en troverdig beskrivelse av forholdet, og dialogen i sin helhet som en refleksjon over det, utløst av Dions død. Selv om Alkibiades ikke er noen vesentlig figur i Nussbaums analyse av *Faidros*, trekker hun likevel frem forholdet mellom ham og Sokrates. For Alkibiades-figuren i *Symposium* fungerer ikke bare som Platons eget selvportrett, men også som en referanse til Platons egen kjærlighet, Dion. Dermed fungerer Sokrates-figuren i *Faidros* som en korleksjon til Sokrates-figuren i *Symposium*: Om Sokrates hadde vært mer mottakelig for sine unge elskeres erotiske respons i *Symposium*, kunne han (ihvertfall med én av dem) ha utviklet et symmetrisk forhold av den typen som beskrives i den andre talen i *Faidros*. ⁷³⁴

Men ifølge Nussbaum er det ikke Sokrates og Alkibiades som er det underliggende tema i Platons reformulering av *Symposium*, men Platon selv, og hans forhold til Dion. For det var jo nettopp et slikt *Faidros*-forhold Platon hadde til Dion: «It was built on complex passion, mutual respect and benefit, a shared devotion to both political and philosophical goals.» ⁷³⁵ En såpass idealisert fremstilling har hun riktignok bare Platons ord for, så de kunne jo vært gjengitt med en viss reservasjon. Hun kommenterer heller ikke at Platon bodde i Athen, mens Dion bodde i Syrakus, og at de kun traff hverandre ved to anledninger.ⁱ Uansett skyver hun Alkibiades tilbake til den

i Platon var reiste til Syrakus tre ganger, men under hans to siste opphold var Dion i eksil. Den andre gangen de møttes var under den 105. Olympiaden i 360, like etter Platons retur fra sin tredje Sicilia-reise, og tre år før Dions erobring av Syrakus.

moralske fortapelsen hun såvidt hadde trukket ham ut av i sin analyse av *Symposion*, og igjen er det en irreell relasjon som utkonkurrerer generalen. Denne gangen er det ikke en Sokrates som foretrekker å forholde seg til ideer fremfor mennesker, men en Platon som (med god hjelp av Nussbaum) fantaserer om hva som kunne ha kommet ut av en relasjon som aldri ble realisert.

5.4 Gary Alan Scott

I sin undersøkelse av den platonske Sokrates' pedagogiske funksjoner legger den amerikanske filosofiprofessoren Gary Alan Scott stor vekt på hans 'arbeid' med *Alkibiades*. Hans lesning demonstrerer et våkent blikk for kompliserende emosjonelle aspekter ved relasjonen, men hans egen investering i å opprettholde et idealisert bilde av Sokrates bidrar til at han oppfatter Platons fremstilling som like endimensjonal. Scott oppfanger riktignok flere av Platons anslag til kritikk eller underkjennelse av deler av Sokrates' arbeid, men bare for i neste omgang å reintegrere dem i sin presentasjon av filosofens plettfrø fremtreden.

I en analyse av Sokrates' håndtering av sine unge samtalepartnere i *Lysis* og *Alkibiades I* har Gary Alan Scott innskrevet dialogenes prosesser i et tretrinns skjema: Sokrates begynner med å mobilisere motpartens årvåkenhet, og skaper utrygghet i forhold til deres egne forutsetninger gjennom å *forstyrre det kjente* (disturbing what is familiar). Derneft stimulerer han latente storhetsforestillinger gjennom å *blåse på begjærets flammer* (fanning the flames of desire). Til slutt legger han til rette for en ny realitetsorientering gjennom å *gjeninnføre begrensninger* (reimposing limits).⁷³⁶ Scotts påpekning av de tre fasene i Sokrates' erotiske pedagogikk er klargjørende og presist observert, og gir et nyttig redskap for å lese de emosjonelle og intellektuelle prosessene som hans dialogpartnere gjennomgår i Platons tekster.

Scotts idé om at Sokrates' intensjon er å fremkalle en *selvstendigjøring* (empowerment) av *Alkibiades* og andre proselytter, representerer en viktig påpekning av dypere effekter av Sokrates-figures provokasjoner. Selv om en slik tolkning inngår i Scotts insisterende idealiserte fremstilling av Sokrates, viser den også hans evne til å motstå filosofens eksplisitte selvoppfatning som en som bare arbeider på et intellektuelt og epistemologisk nivå. Men idealiseringen av Sokrates medfører likevel en motsvarende reduksjon av *Alkibiades*, som til dels kommer til uttrykk ved at hans komplekse livsløp skisseres gjennom ureflektert gjengivelse av nedsettende historiske klisjéer.⁷³⁷ Med et slikt grep bidrar Scott til å opprettholde en tradisjon der den senere generalen gjøres helt ubetydelig i forhold til Sokrates, og avskjærer seg dermed fra muligheten til å bruke *Alkibiades* som innfallsport til å nyansere bildet av en av filosofihistoriens mest ruvende farsfigurer.

6. Konklusjon

Interessen for Alkibiades' liv har manifestert seg i to litterære tradisjoner. På den ene siden den historisk-biografiske, med Thukydid som hovedkilde og første eksponent. Interessen retter seg først og fremst mot Alkibiades' handlinger, og mot de materielle, politiske og kulturelle omstendigheter han opptrådte innenfor. I den grad man prøver å kartlegge hans handlingers motiver, vil forklaringene fokusere på erkjent egeninteresse og tvingende ytre omstendigheter. Forfatternes holdninger varierer fra fascinasjon og apologese til kritisk skepsis, men tipper sjelden over i ren begeistring eller indignert moralisering. Fremtredende representanter for denne tradisjonen, er biografene Jean Hatzfeld og Walter Ellis, og – ihvertfall på intensjonsnivå – Hatzfelds tidligere student Jaqueline de Romilly. De arbeider med et bredt kildegrunnlag, rettet mot å etablere historiske 'fakta', og er mindre opptatt av karakterdiagnoser eller moralske konklusjoner.

På den andre siden finnes det en moraliserende filosofisk tradisjon, med Platon som hovedkilde og en av de tidligste eksponentene. Innenfor denne tradisjonen er det sterkere interesse for å avdekke motiver og holdninger enn for å kartlegge handlinger og hendelser i detalj. Det radikale motsetningsforholdet som Platon ser ut til å etablere mellom Sokrates og Alkibiades i *Symposion*, har i betydelig grad preget fortolkninger og lesninger innenfor denne tradisjonen, med sentrale representanter som Søren Kierkegaard, Michel Foucault og Martha Nussbaum. Det finnes riktignok noen sjeldne tilfeller av den apologi og alkibiofili som man kan se hos en tidlig kilde som Isokrates, men av den intense folkelige ambivalens som Alkibiades maktet å vekke i sin samtid, er det i hovedsak den negative siden som er videreført.

Når sistnevnte tradisjon likevel fremstår som mer interessant og nyansert enn et slikt skjevt perspektiv skulle tilsi, skyldes det i stor grad at de tre forfatterne som jeg har angitt som dens viktigste representanter, på forskjellige måter bryter med vesentlige deler av tradisjonens vanepregede oppfatninger. Mens den mest utbredte tendensen har vært å oppfatte Alkibiades som et skakkjørt underbruk under Sokrates' filosofiske mangfoldighet, så har disse tre forfatterne innført en rekke korrigerende nyanser til hans posisjon i Platons verker. Hos Kierkegaard fremheves sviket og smerten som Alkibiades opplevde i sitt møte med Sokrates, og dermed også rimeligheten i Alkibiades' reaksjon på de emosjonelle og intellektuelle belastningene filosofen påførte ham. Foucault understreker at det foregikk et gjensidig rollebytte fra den tradisjonelle pederastien til den inverterte erotiske relasjonen som Sokrates tilbød sine unge proselytter. Alkibiades fremstår som den mest proaktive representanten for disse unge, og den eneste som våger en genuin konfrontasjon med 'mesteren'. Nussbaum beskriver den relasjonen Alkibiades tilbyr Sokrates som mer fullverdig enn den relasjonsmuligheten han selv avspiser med. Hun leser *Faidros* som en vending innenfor Platons egen retorikk, der han etter hvert kommer til å avvise Diotimas abstraherte og selektive

kjærlighet, og isteden nærme seg Alkibiades' eksklusive begjær, rettet mot ett fullstendig individ.

Realhistorikernes og biografenes Alkibiades var åpenbart en person med store talenter, og med store evner til å realisere sine ambisjoner. Det er nok gode grunner for å mistenke en form for 'karaktermessig brist', eller det man i dagens psykiatriske terminologi ville omtale som 'personlighetspatologi'. Men om man studerer Alkibiades' livsløp uten å legge for stor vekt på spekulasjoner over intrapsyriske forhold, er det lett å erkjenne intensiteten i de belastningene han ble utsatt for, og hvilken fleksibilitet han viste i møte med dem. Sammenlignet med Sokrates, som knapt fikk belastninger av slike dimensjoner før rettssaken som rammet ham da han var 70 år gammel, fremstår han som vesentlig mer kreativ og dynamisk. Om man ser på omfanget av de umiddelbare sporene som de to personene satte etter seg, både i samtidsmenneskenes sinn og i realhistorien, er det åpenbart at generalen rager langt over filosofen. Platon og hans medsokratikere klarte likevel å vende denne ubalansen til sin diametrale motsetning. I det bildet som ettertiden for en stor del har kommet til å akseptere, står en eksistensielt forkommen, fordrunken og tilsynelatende marginalisert Alkibiades med lua i hånda og tigger den suverene Sokrates om hans kjærlighet og oppmerksomhet.

At denne vendingen ble en slik overveldende suksess, skyldtes naturligvis ikke bare Platons formuleringsevner, men også den plassen hans filosofi skulle få både i den kristne og den humanistiske kulturen. Parallelt med konsilet i Ferrara i 1438, ble hans verker bragt 'tilbake' til vesten fra sin bysantinske oppbevaring, av nyplatonisten Gemistos Plethos. Han tilhørte en kultur som hadde fortsatt å lese og interessere seg for Platon gjennom hele den perioden filosofen var en marginal skikkelse i vesten, fullstendig overskygget av interessen for hans elev Aristoteles. Og Plethos møtte et overraskende lydhørt florentinsk publikum. Selv om tilgangen på Platons tekster hadde vært svært begrenset gjennom middelalderen, hadde nok nyplatonismens innflytelse på den tidlige kristendommen bidratt til å kultivere og vedlikeholde den europeiske mottakeligheten for hans filosofi. Dermed ble Platon 'gjenoppdaget' 1800 år etter sin død, på et tidspunkt da enkelte av hans grunnleggende ideer allerede var innbakt som en del av det halvt ubevisste grunnlaget for den rådende religionen. Det er forståelig at et slikt utgangspunkt har disponerte for en viss ærbødighet i lesningen, og at kritiske motforestillinger og relativiserende kontekstualisering var lite aktuelt. Det var kanskje rester av en slik holdning som nedfelte seg i den klassiske dannelsens «Schönfärberei der Griechen», som en oppgitt Nietzsche prøvde å nedkjempe ved hjelp av Thukydids brutale saklighet.

Likevel klarer heller ikke Nietzsche selv å fri seg fra forestillingen om «en løsaktig og løgnaktig Alkibiades».¹ Han vier ikke generalen mye oppmerksomhet, men hans inntrykk er åpenbart vesentlig mer preget av den moraliserende arven etter Platon enn av den realhistoriske

i «...einen lüderlich lügenhaften Alcibiades...» F.W. Nietzsche, *Die Geburt der Tragödie* 13.

tradisjonen fra Thukydid. Om man undersøker sistnevnte tradisjon, og selv om man holder seg til informasjon med et visst minstemål av historisk troverdighet, finner man riktignok en Alkibiades som stadig rammes av konsekvensene av sine egne valg. I ettertid kan man selvfølgelig mene at han kunne handlet klokere, mer strategisk og mer forsiktig, men alle hans spektakulære handlinger og all de dramatiske omstendighetene han forsøkte å manøvrere i forhold til, kunne like gjerne ført ham til suksess. For i tillegg til hans feilvurderinger inneholder historien også en rekke beretninger om korrekte vurderinger, intuitiv presisjon og frapperende effektive intervensjoner. Og det er alt for mange av dem til at man kan underkjenne hans vurderingsevne, eller insistere på karakterbrist eller manglende gjennomføringsevne som fullverdige forklaringer på hans omskiftelige karriere.

Thukydids Alkibiades korresponderer kanskje bedre med den historiske personens livsløp, enn Platons Alkibiades. Men det er fortsatt gjennom Platon, og hans geniale forvrengninger, at ettertiden kan komme til å fatte interesse for en av 400-tallets største militære og politiske begavelser. Gjennom Platons kontrastering av Alkibiades og Sokrates moraliseres hele den krigs- og erobringkulturen som preget den athenske bystaten i dens blomstringsperiode. Og gjennom denne manøveren snur han ikke bare en enkelt personrelasjon, men han kolporterer et bilde av sin bystat som neppe noen i hans samtid ville vært i stand til å gjenkjenne. For det minnet som den brutale greske agonismen har kommet avgitt til ettertiden, er minnet om intelligens, selvbevissthet og samvittighet. Vi husker et sannhetsbegjær så konsekvent og fryktløst, at selv truselen om henrettelse ikke kunne rokke ved det. Vi husker begjæret etter kultur og dannelse så godt at vi glemmer brutaliteten og den krangleverne småligheten som denne dannelsen led et daglig nederlag for. Den kristen-humanistiske kulturen som mener seg å ha sin første fremvekst på den attiske halvøya, har måttet spenne skylappene trangt for ikke å la seg distrahere av det blodbadet som ledsaget dens fødsel.

Platons korrigerende historieskrivning har utvilsomt kastet lange skygger over senere forsøk på å forstå hans samtid. Og det skyldes nok ikke bare at bildet av den vandrende filosofen med sine krystallklare tanker og sin kontinuerlig undersøkende holdning til livets betingelser, har overlevd og overvunnet andre fremstillinger av bystatens liv. Ifølge Hegel var athenerne selv allerede blitt fanget av den mentaliteten de forsøkte å utrydde gjennom å henrette Sokrates,⁷³⁸ og man trenger ikke akseptere hele Hegels metafysiske byggverk for å innse relevansen av en slik påstand. Selv om den sokratiske mentaliteten ikke hadde noe umiddelbart folkelig gjennomslag, forble den en impuls med et stadig tilbakevendende korrigerende potensial. I tospann med en platonisert kristendom skulle den etter hvert fungere som forelegg for en rekke av den europeiske kulturens idealiserte selvbilder.

Disse høytsevende sokratiske kulturidealene, med sin obligatoriske hale av utilstrekkelige subjekter, har nok vært et konstruktivt og moralmobiliserende bidrag til det vestlige samfunnsprosjektet. Men om Platon i *Faidros* – slik Nussbaum antyder – forsøkte å introdusere en

mer realitetsorientert integrasjon av normale menneskelige svakheter og tilbøyeligheter, så er denne intensjonen gått ettertrykkelig tapt for de fleste av hans lesere. Og enda mer fortapt er den Alkibiades som dukker opp ved en parallell-lesning av hans biografiske historie og hans moraliserte historie. I og med hans sviende virkningshistoriske nederlag for Sokrates, har også hans livsløsning blitt nedgradert som formulerbart ideal. Men de ideale fordringene som kunne sette Alkibiades-figuren i forlegenhet, har neppe utryddet de menneskelige drivkreftene han likevel skulle komme til å inkarnere. Antikkens grekere tapte ikke bare sin egen kamp for å utrydde den sokratiske impulsen, men la også grunnlaget for åndelige etterkommere som skulle komme til etablere hans realitetssvake kulturelle idealisme i en overraskende hegemonisk posisjon.

Det er de stadig fornyede inkarnasjonene av denne kulturelle idealismen som kan avskjære en interesse for den historiske og biografiske Alkibiades. For når man studerer dynamikken i hans livsløp i stedet for å stirre seg blind på antakelser om hans etos, eller hans plassering innenfor et rigid nettverk av etiske koordinater, så ser man raskt at han lot seg styre av krefter som fortsatt lever et frodig liv i selvbevissthetens utkantområder. Og det ser ut til at samtidens ambivalente begeistring nettopp var knyttet til erkjennelsen av hans evne til å styre sitt liv gjennom storhetsforestillingenes og det grenseløse begjærets dramatiske indre og ytre omskiftelighet. Fordi en slik grenseoverskridende tilbøyelighet vanskelig kan gi opphav til stabile relasjoner, hverken på det personlige, det nasjonalpolitiske eller det geopolitiske plan, må den også kontinuerlig inngjerdes og underkjennes av de motkreftene som virker til å holde sivilisasjonen sammen.

For de stabiliserende kreftene i vestlige samfunn vil det alltid være risikabelt å la en skikkelse som Alkibiades få utfolde seg fritt. Dersom han skal integreres i kulturen må hans liv tøyles og brukes, korrigeres og moraliseres. Min realhistorisk modifiserte lesning av antikkens filosofiske og litterære tekster om Alkibiades – med særlig vekt på Platon – har bekreftet eller avdekket tre slike former for 'bruk' av Alkibiades-figuren:

1. 300-tallets sokratikere bruker Alkibiades til å trekke Sokrates frem i rampelyset. Mest åpenbart gjennom å spille videre på den (negative) assosiasjonen som var blitt etablert mellom de to, men muligens også gjennom at de selv postulerte eller forsterket relasjonen.
2. Platon bruker Alkibiades-figuren i *Symposion* til å utagere misnøye med sin egen relasjon til Sokrates og med dennes vidløftige erotiske engasjementer.
3. Sokrates-figuren i *Symposion* bruker Alkibiades, eller forsøker å bruk ham, som menneskelig springbrett i et egosentrisk erkjennelseprosjekt.

Selv om bruken av Alkibiades er den måten han overlever på, er det også på den måten han forsvinner fra synsfeltet. Han forblir i *Symposion*, og i de flestes bevissthet, en uklar og selvopptatt person, hvis ønske om å måle seg med og å utfordre Sokrates bare blir stående som en bekreftelse

på hans egen marginalitet og irrelevans. I fremstillingen av Sokrates får Platon stå nesten uimotsagt, og vi må akseptere hans portrett som den eneste virkeligheten vi kjenner. Men selv om også Platons fremstilling av Alkibiades har øvet tunge føringer på ettertiden, finnes det her andre steder å søke forståelse og andre historier som fortsatt kan fortelles. Historiene fra kilder som Thukydid, Xenofon, Isokrates, Demosthenes, Diodoros og Plutark sier ikke bare noe om Alkibiades og hans samtid, men indirekte også noe om Sokrates og Platon. På den måten kan realhistorikerne og retorikerne kanskje også kaste lys over de to filosofenes massive virkningshistorie, og dens vedvarende produksjon av vesentlige kulturelle manifestasjoner.

- 1 **Xenofon:** *Erindringer om Sokrates* I II.3. Sitert fra Henning Mørlands norske oversettelse.
- 2 **Platon:** *Symposion* 201d-212a.
- 3 **Martha Nussbaum:** *The Fragility of Goodness*, Ch. 6 The speech of Alcibiades: a reading of the Symposium
- 4 **Platon:** *Symposion* 215a-219e og 222a-223a. Både **Gary Alan Scott** (*Plato's Socrates as Educator* s 131) og **David Gribble** (*Alcibiades and Athens* s 253 n.125) oppfatter Alcibiades' interesse primært som manipulerende og maktorientert. **Martha Nussbaum** (op.cit. ss 195-199) mener at han først og fremst søkte en symmetrisk relasjon.
- 5 Alle referansene i dette avsnittet er fra **Xenofon**, op.cit. I II.12-28.
- 6 Alle referansene i dette avsnittet er fra ibid. I III.8-15. Et slikt trusselbilde, som må håndteres med konsekvent avholdenhet, finnes også hos en moderne leser som **Camilla Paglia**, *Sexual Personae* ss 522 og 524.
- 7 **Michel Foucault:** *Histoire de la Sexualité, Vol 2, L'Usage des plaisirs* s 264.
- 8 **Xenofon:** *Hellenika* I VII.15.
- 9 **Xenofon:** *Anabasis* III 1.5-7.
- 10 **Diodoros Siculus:** XII 1.1.
- 11 Ibid. XIV v.1-3.
- 12 Ibid. XIV XXXVII.7.
- 13 **Herodot:** VI. **Plutark:** *Alkibiades* I 1. **Isokrates:** *Angående heste-teamet* 25-27. Isokrates' videre fremstilling av alkmaionidene er forvrengt både i innhold og kronologi. **Demosthenes** (*Mot Meidias* 144) skriver feilaktig at Alkibiades var tilknyttet alkmaionidene på farsiden.
- 14 **Homer:** *Iliaden*. Se f.eks. første sang, linje 247ff. Kong Nestor nevnes nærmere 100 ganger i Iliaden, og over 40 ganger i Odysseen.
- 15 **Homer:** *Odysseen* 3. sang: Besøket i Pylos.
- 16 **Herodot:** V s 366. **Thukyd:** I CXXVI.3 - 12. **Aristoteles:** *Den athenske konstitusjon* Fr.6 – Ms.II. (Teksten er muligens skrevet av en av Aristoteles' elever.)
- 17 **Aristoteles:** Op.cit. XIII.4.
- 18 **Plutark:** *Solon* 30.
- 19 **Herodot:** I 58-61. **Aristoteles:** Op.cit. XIV – XV-2.
- 20 **Herodot:** VI 62-64. **Demosthenes** (*Mot Meidias* 144) har misforstått forløpet, og hevder at alkmaionidene benyttet penger lånt fra Delfi-tempelet for å frigjøre Athen fra Peisistratos' etterfølgere.
- 21 **Aristoteles:** Op.cit. XX.1-2.
- 22 Se f.eks.: **Diodoros Siculus:** X 34.8.
- 23 Se f.eks.: **Thukyd:** I XIX, IV CXXVI.2 og VIII LXIV.4. **Xenofon:** *Hellenika* IV VIII.20. **Diodoros Siculus:** XIII 48.3-4, XIII 104.5 og XIV 186.1-2.
- 24 **Herodot:** V 70. **Aristoteles:** Op.cit. XX.2.
- 25 **Herodot:** V 72-74. **Aristoteles:** Op.cit. XX.3-4.
- 26 **Aristoteles:** Op.cit. XXI.
- 27 Ibid. XXII.
- 28 **Diodoros Siculus:** XI 55.1-3 og 87.1-2. **Plutark:** *Alkibiades* XIII 4.
- 29 Ref. **Andokides:** *Om Mysteriene* 87.
- 30 **Pseudo-Andokides:** *Mot Alkibiades* 3-6.
- 31 **Aristoteles:** Op.cit. XXII.5-6.
- 32 **Lysias:** *Mot Alkibiades* I 39. Se også **Pseudo-Andokides:** Op.cit. 34, men ref. neste note.
- 33 **Jean Hatzfeld:** *Alcibiade* ss 14-16 og 18-20. Dobbel-ostrakiseringen fantes opprinnelig kun i Lysias' tekst, men Pseudo-Andokides' tekst ble senere tilpasset til denne, ved tilførselen av δῖς (*to*) under redaksjon av Markland. Se også **Raubitschek:** *The case against Alcibiades (Andocides IV)* ss 203f, for en inngående diskusjon av Lysias' formuleringer, der han konkluderer med at heller ikke den inneholder en påstanden om dobbelt-ostrakisering.
- 34 Se **Raubitschek:** Op.cit. s 203.
- 35 **Herodot:** VI 94-123. **Plutark:** *Aristides* 5. Om spartanernes tilbøyelighet til å komme for sent til unnsetning for allierte, se også: **Thukyd:** V LXXXII.3-4.
- 36 **Thukyd:** I CXXVII og II XIII.1. **Plutark:** *Perikles* XXXIII 1.
- 37 **Plutark:** *Perikles* XXXV 4.
- 38 Ibid. XXXVII 1.
- 39 **Walter M. Ellis:** *Alcibiades* s 3.
- 40 **Lysias:** *Mot Alkibiades* I 39. Tilsvarende opplysninger finnes i **Pseudo-Andokides'** *Mot Alkibiades* (34), men teksten er redigert (se note 26□ over).
- 41 **Isokrates:** *Angående heste-teamet* 28. **Platon:** *Alkibiades* I 112C. **Plutark:** *Alkibiades* I 1.
- 42 Se **Walter M. Ellis:** Op.cit. ss 6 og 8.
- 43 **Plutark:** Op.cit. I 1.
- 44 Ibid. I 4. Se også **Aristofanes:** *Vepsene* linje 44-45. Både Plutark og Aristofanes bruker former av stammen τραυλος, som betyr *talefeil*. Alkibiades problem besto i at han uttalte r som l (han sier Θέωλος – Theōlos istedenfor Θέωρος – Theōros i et av Aristofanes' tre eksempler). Den engelske oversettelsen av τραυλίζω med *lisp* er ikke feil ettersom det engelske ordet betyr både *lesping* og *talefeil*. Men på norsk har *lesping* bare én betydning, og Alkibiades' talefeil var ikke at han lespet.
- 45 **Plutark:** Op.cit. II 3-6.
- 46 **Plutark:** *Perikles* V 3. Han viser til poeten Ion som referanse for disse karakteristikkene.
- 47 **Xenofon:** *Erindringer om Sokrates* I II.40-46. **Diodoros Siculus:** XII 38.3-4. Anekdoten refereres også i en forkortet

- versjon hos **Plutark**: Op.cit. VII 2.
- 48 **Athenaios**: *De lærdes selskap* XIII 569f-570a. Han referer til **Aristofanes**: *Akharnerne* 524-529.
- 49 **Schol.**: *Acharniai* 523.
- 50 **Athenaios**: Op.cit. XII 535a-b.
- 51 **William Smith (ed.)**: *Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology* s 99.
- 52 **Antifon**: *Abuse of Alcibiades* Fragments C.1, hentet fra **Athenaios**: Op.cit. XII 525b.
- 53 **Athenaios**: Op.cit. XII 534f - 535a og XIII 574e.
- 54 **Jean Hatzfeld**: *Alcibiade* s 61.
- 55 **Athenaios**: Op.cit. V 220c. Walter M. Ellis (1989, s 19) aviser påstandene, bl.a. under henvisning til at sokratikeren Antisthenes kunne ha interesse av å sverte Alkibiades.
- 56 **Lysias**: *Mot Alkibiades I* 28.
- 57 **Andokides**: *Om Mysteriene* 130. Hatzfeld (1940) indikerer at også Hipponikos' formue kan ha vært basert på utnyttelsen av gjeldsslettingen under Solons reformer (ss 8-10). Ref. **Plutark**: *Solon* 15. I *Aristides* (5) skriver **Plutark** imidlertid at familiens formue var basert på at Hipponikos' far Kallias stjal deler av krigsutbyttet etter seieren over perserne i slaget ved Marathon i 490. **Athenaios** angir Herakleides av Pontos som kilde for en omdiskutert historie om at formuen ble etablert da Hipponikos' farfar (Hipponikos) skulle oppbevare en formue som var etterlatt i Eretria av en hærfører som ledet perserne i et mislykket forsøk på å invadere Euboia (hvis historisitet betviles fordi invasjonen ikke er omtalt av Herodot) (op.cit. XII 536f - 537b). **Demosthenes** (*Mot Meidias* 144) skriver feilaktig at Alkibiades påberopte seg å *nedstamme* fra Hipponikos på morssiden.
- 58 **Thukydid** nevner ham i tilknytning til plyndringen av Tanagra i Boiotia sommeren 426 (III XC1.4-5). Jfr **Diodoros Siculus** XII 65.3-5.
- 59 **Pseudo-Andokides**: *Mot Alkibiades* 13. Det har vært hevdet at teksten blander Hipponikos med general Hippokrates, som iflg. **Thukydid** IV C1.2 døde i dette slaget. **Raubitschek** (1948) finner det sannsynlig at teksten er korrekt, og at στρατηγούτων skal leses som «mens han kommanderte sine tropper», ikke som «mens han var general» (s 199).
- 60 Se **Platon**: *Protagoras* 314e-315a. Filosofen Pontianos av Nikomedia avviser det realhistoriske grunnlaget for Platons dialog, ettersom han mener at Paralos og Xanthippos døde før Protagoras' annet besøk i Athen (**Athenaios**: op.cit. XI 505f-506a). Ref. **Hatzfeld**: Op.cit. s 24.
- 61 **Plutark**: *Alcibiades* VIII 1-2. Ifølge **Pseudo-Andokides** (op.cit. 15) hadde Kallias funnet ut at Alkibiades hadde planer om å drepe ham, for å få tak i resten av arven etter Hipponikos. Pseudo-Andokides tekst svekkes som kilde av at den er skrevet som et offentlig angrep på Alkibiades, men gir en logisk forklaring på Kallias' bekymring og handlingsvalg. **Raubitschek** (1948) forsvarer pseudo-Andokides' tekst som en autentisk kilde fra 416, og bidrar dermed til å styrke tilliten til tekstens fremstilling av forholdet mellom Kallias og Alkibiades.
- 62 **Plutark**: Op.cit. VIII 4.
- 63 **Plutark**: Op.cit. VIII 3-4. Se også **Pseudo-Andokides**: Op.cit. 14.
- 64 **Plutark**: *Nikias* IX 1.
- 65 **Pseudo-Andokides** anfører Alkibiades' ansvar (op.cit. 11). **Hatzfeld** mener de to arbeidet sammen, men på initiativ fra Kleon (op.cit. s 66). Denne vurderingen deles av **Raubitschek** (1948) s 198.
- 66 **Thukydid**: IV XXVIII og passim. **Aristoteles**: *Den athenske konstitusjon* XXVIII. **Diodoros Siculus**: XII 55.8. **Plutark**: *Nikias* II 2, III 2, VIII 3 og IX 1.
- 67 Se **Thukydid**: V XXVI.5. Han skriver at han ble sendt i eksil etter å ha vært general ved Amfipolis, og nevner ikke Kleons eventuelle bidrag. Vinteren 424/23 hadde Brasidias angrepet denne athenske kolonien, og Thukydid som var stasjonert på Thasos, fikk ansvar for å komme til unnsetning. Men Brasidas kom ham i forkjøpet ved å gi byen et gunstig fredstilbud, og den hadde allerede underlagt seg Spartas kontroll da Thukydid ankom.
- 68 **Plutark**: *Nikias* II 2.
- 69 **Plutark**: *Alcibiades* I 2.
- 70 **Thukydid**: VIII VI.3.
- 71 Loc.cit. og **Xenofon**: *Hellenika* II III.1 og II III.10.
- 72 Samtlige er gjengitt i **David M. Johnson**: op.cit. ss 91-98.
- 73 **Isokrates**: *Busiris* 5. **David Gribble** (op.cit. s 223 n.26) tror underkjennelsen er styrt av private motiver.
- 74 Se **David Gribble**: op.cit. s 223 og nn.24&25. Han konkluderer imidlertid med at Xenofons vitnemål veier tungt, ettersom han misliker relasjonen så sterkt at han antakelig ville underkjent den om han hadde funnet grunn for det. **Jaqueline de Romilly** (*Alcibiade* s 28) er mer bastant: «C'est un fait: Socrate aimait Alcibiade et Alcibiade aimait Socrate.» Et av mange eksempler på hennes manglende evne til å nærme seg nivået til sin lærer Jean Hatzfeld.
- 75 **Platon**: *Alcibiades I* 106e. Både utsagnets innhold og omstendighetene i dialogen tilsier imidlertid at det ikke kan tillegges en realhistorisk intensjon.
- 76 **Platon**: *Gorgias* 481d. *Protagoras* 309a-c og 316a.
- 77 **Plutark**: *Alcibiades* I 2.
- 78 **Diogenes Laertius**: II 36-37. Også i **Platon**'s verker finnes ett eksempel på at Alkibiades intervenerer til forsvar for filosofen (*Protagoras* 336b-d).
- 79 **Athenaios**: Op.cit. XIV 643f.
- 80 Ibid. IV 4. Proselyttenes tendens til å idealisere Sokrates er også tema i anklagene mot ham, slik de refereres i **Xenofons** *Erindringer om Sokrates* I II.52.
- 81 **Platon**: *Symposion* 215c-216d og 219d-e.
- 82 **Platon**: *Alcibiades I* 108b.

- 83 **Platon:** *Symposion* Ibid. 220d-e.
- 84 **Plutark:** *Alkibiades* VII 2-3. **Diogenes Laertius:** II 23.
- 85 **Platon:** Op.cit. 221a-c.
- 86 Ibid. VII 4.
- 87 **Diogenes Laertius:** II 22-23.
- 88 Ibid. II 24. Sokrates vil heller ikke motta økonomisk hjelp fra Charmides, ibid. 31.
- 89 **Platon:** *Symposion* 216c-219d.
- 90 Se f.eks. **Platon:** *Protagoras* 309a-c og *Gorgias* 481d. Også **Xenofon** indikerer et erotisk forførelsesmomentet i Sokrates' relasjon til Alkibiades, selv om han ikke omtaler dette aspektet ved relasjonen eksplisitt (*Erindringer om Sokrates* I III.8-14, og II VI.28-31).
- 91 **Pseudo-Lukian:** *Om Kjærlighet* 23-24. Tekstens hovedinnhold er to taler av Kharikles og Kallikratidas som konkurrerer om å overbevise Lykinos om henholdsvis den heterofile kjærlighetens og pederastiens fortrinn. Lykinos utpeker til slutt pederastiens talsmann til vinner. Teksten antas å være fra 300-tallet AD.
- 92 **Plutark:** *Alkibiades* XVII 4-5, se også *Nikias* XIII 6. **Hatzfeld** underkjenner historien og setter den i sammenheng med sokratikernes ønske om å underkjenne Sokrates' ansvar for handlingene til Kritias og Alkibiades, etter at deres nære relasjon var blitt kritisert av Polykrates på begynnelsen av det 4. århundret (*Alcibiade* s 36).
- 93 **Thukydid:** I XXIV-LII. Her fremkommer det også at atenerne allerede på dette tidspunkt (433) var opptatt av muligheten til å bruke Korkyra som base for ekspedisjoner til Sicilia (I XXXVI.2 og XLIV.3).
- 94 Ibid. I LVI.2. **Diodoros Siculus:** XII 34.2.
- 95 **Thukydid:** I LVIII.1.
- 96 Ibid. I LVII.6-LIX. **Diodoros Siculus** roter med geografien og klarer ikke skille mellom de to oppdragene; han skriver at Arkestratos' flåte går til Makedonia og beleirer Potidaia (XII 34.3).
- 97 **Thukydid:** I LXI-LXIV. **Diodoros Siculus:** XII 34.3-4 og 37.1.
- 98 Selve tilbaketrekningen omtales ikke, men **Thukydid** fastslår bare at den har funnet sted (II LVIII.2-3).
- 99 Ibid. II LVIII. **Diodoros Siculus:** XII 46.2-5.
- 100 **Thukydid:** II LXX. **Diodoros Siculus:** XII 46.7. **Aristofanes** antyder i *Ridderne* at Kleon ble bestukket med 60.000 drakmer av innbyggerne i Potidaia for å la dem få gunstige betingelser ved kapitulasjonen (linje 432f og linje 743-7).
- 101 **Thukydid:** I LV.2 og LXVI.
- 102 **Platon:** *Symposion* 219e-220e.
- 103 **Aristoteles:** *Den athenske konstitusjon* XLII.
- 104 **Platon:** *Symposion* 220b.
- 105 Ibid. 220c.
- 106 Ibid. 220d.
- 107 **Platon:** *Kharmides* 153a-c. Se **Hatzfeld:** Op.cit. s 63.
- 108 **Thukydid:** I LXII-LXIV.
- 109 **Plutark:** *Alkibiades* VII 2-3.
- 110 **Isokrates:** *Angående heste-teamet* 29. Han skriver riktignok at Formio tok med seg 1000 mann. **Thukydid** skriver at Formio hadde 1600 mann (I LXIV.2), mens det var den første flåtestyrken under Arkestratos som hadde 1000 mann (I LXI.2).
- 111 **Thukydid:** IV LXXVI-LXXVII.
- 112 **Platon:** *Symposion* 221a.
- 113 Loc.cit.
- 114 **Diodoros Siculus:** XII 70.2-3.
- 115 **Thukydid:** IV XCVI.1-6.
- 116 Ibid. IV LXXXIX-CI.2. **Diodoros Siculus:** XII 70.6.
- 117 **Pseudo-Andokides:** *Mot Alkibiades* 13. Opplysningen er omdiskutert.
- 118 En knappere, men tilsvarende, beskrivelse finnes hos **Diogenes Laertius:** II 23.
- 119 **Platon:** *Symposion* 221b-c.
- 120 Se f.eks. **Xenofon:** *Hellenika* IV III.5 og IV.10.
- 121 **Thukydid:** IV LXXXIX-CI.2.
- 122 Ibid. V XVI. **Plutark:** *Nikias* IX 2-3.
- 123 **Thukydid:** V XLIII 2 og VI LXXXIX.1-2.
- 124 Ibid. V XLIII 1. **Plutark:** *Alkibiades* XIV 2 og *Nikias* X 3.
- 125 **Cornelius Nepos:** *Alkibiades* III 4-5.
- 126 **Thukydid:** V XLII 2 – XLIII 1. **Plutark:** *Alkibiades* XIV 4 og *Nikias* X 3.
- 127 **Thukydid:** V XLIII.
- 128 Ibid. V XLIV.3.
- 129 **Plutark:** *Alkibiades* XIV 6-9 og *Nikias* X 4-6. **Plutark** fremholder denne episoden som et typisk eksempel på Alkibiades' manipulering av offentligheten (*Sammenligning av Alkibiades og Coriolanus* II 1).
- 130 For tre litt avvikende beskrivelser av hele forløpet se **Thukydid:** V XLIII.3-XLVII og **Plutark:** *Alkibiades* XIV 6 - XV 8 og *Nikias* X 3-8.
- 131 **Hatzfeld:** Op.cit. ss 83-97. Ref. **Plutark:** *Alkibiades* XV 1 og *Nikias* X 8 og **Thukydid:** V LII.2. **Steven Forde** (*The Ambition to Rule* s 73f n.5) diskuterer også problemstillingen. **Jaqueline de Romilly** (*Alcibiade* ss 69-72) anklager Hatzfeld for å underkjenne Thukydid «au nom d'une simple vraisemblance psychologique». Men hennes

- argument for å stole på historikeren er basert på en komplementær psykologisk eksepsjonalisme: «Invraisemblable? Eh oui! Alcibiades n'était comme personne d'autre.»
- 132 **Thukydide**: V XLVIII 1.
- 133 Ibid. V LII 2. **Plutark**: *Alkibiades* XV 3.
- 134 **Thukydide**: V LVI 3.
- 135 **Thukydide**: V LXI – LXXIII. **Diodoros Siculus**: XII 79.
- 136 **Hatzfeld**: Op.cit. ss 103-108.
- 137 **Thukydide** skriver (op.cit. V LXXXI 2 – LXXXIV 1) at Alkibiades kom til Argos sommeren 416, og foresto deportasjonen av 300 argiver som støttet oligarkene og spartanerne. Ifølge **Plutark** (*Alkibiades* XV 2-3) bidro Alkibiades til oppbygningen av en forsvarsmur, som knyttet Argos tettere til Athen.
- 138 **Thukydide**: V LXXXIV-CXVI. **Diodoros Siculus**: XII 80.5.
- 139 Opplysningene stammer fra **Pseudo-Andokides** (*Mot Alkibiades* 22), og gjengis ofte. Kilden svekkes av å være et fiktivt angrep på Alkibiades i tilknytning til ostrakiseringsprosessen i 417/416, som neppe har blitt fremført, og antakelig ble skrevet først lenge etter hans død. Den alkibiofile **McGregor** bruker referansen med en eksplisitt reservasjon (*The Genius of Alkibiades* s 32). **Plutark** gir tilsvarende informasjon, men oppgir hverken (pseudo-) Andokides eller andre kilder (op.cit. XVI 4-5). Ifølge **Hatzfeld** (op.cit. s 125) finnes det ikke dokumentasjon for at Alkibiades var involvert i beslutningene. Hans elev **Jaquelin de Romilly** (op.cit. s 42) fastslår – uten referanser – at det ikke er særlig grunn til å tvile på opplysningene.
- 140 **Thukydide**: V LXXXIII.4.
- 141 **Aristofanes**: til dels ved navns nevne, som i *Ridderne* linje 1303-5, og til dels gjennom lett gjenkjennelige karikaturer, som i *Freden* linje 681-687, linje 917-922 og linje 1319.
- 142 **Thukydide**: VIII LXXXIII.3.
- 143 Loc.cit.
- 144 **Carcopino**: *L'ostracisme Athénien* ss 230-232.
- 145 Ibid. ss 235-239 og 248-251.
- 146 **Aristoteles** skriver at ostrakisering fortsatt var en formell mulighet da han skrev *Den athenske konstitusjon* (dvs. rundt år 325) (XLIII 5).
- 147 **McGregor**: *The Genius of Alkibiades* s 32.
- 148 **Nigel Spivey**: *The Ancient Olympics* ss 87 og 129.
- 149 Se **Gribble**: *Alcibiades and Athens* ss 48-50 og 61-69.
- 150 **Thukydide**: VI XVI.2. Se også kap. 3.1.1.2 i denne oppgaven.
- 151 Se **Gribble**, op.cit. s 57, n.127 med referanser til **J.K. Davies**: *Athenian propertied Families*.
- 152 **Pindar**: *Pytiske oder* VII.
- 153 **Plutark**: *Alkibiades* XII 1.
- 154 **Athenaios**: Op.cit. XII 534d-e og **Plutark**: Op.cit. XVI 5.
- 155 **Pausanias**: *Beskrivelser av Hellas* I XXII.6-7.
- 156 **Isokrates**: *Angående heste-teamet*.
- 157 **Pseudo-Andokides**: *Mot Alkibiades* 25-31.
- 158 **Diodoros Siculus**: XII 81.3-7.
- 159 Se f.eks.: **Thukydide**: VI VI.1 og VIII.4, og **Plutark**: *Alkibiades* XVII 1-2. Det forelå også en mer beskjeden ambisjon om å forhindre at Sicilia skulle bli kornkammer for Peloponnes (**Thukydide**: III LXXXVI.4).
- 160 **Thukydide**: IV LVIII-LXV.2. Under en tale i 415 der Hermokrates prøver å få syrakuserne til å innse alvoret i meldingene om at den athenske flåten er på vei til Sicilia, utvider han athenernes ambisjoner til også å omfatte Kartago (ibid. VI XXXIV.1-2).
- 161 **Diodoros Siculus**: XII 83.3-5.
- 162 Ibid. XII 83.5-6. I sin biografi om Perikles forteller **Plutark** at også *han* hadde vært skeptisk til slike ekspansjonistiske fantasier blant overmodige athenere (*Perikles* XX 2 – XXII 2).
- 163 **Diodoros Siculus**: XII 84.1. **Plutark**: *Alkibiades* XVII 2-3.
- 164 **Plutark**: *Alkibiades* XVII 4 - XVIII 1 og *Nikias* XIII 1 og XIII 5-6. Se også **Platon**: *Theages* 129d.
- 165 **Plutark**: *Nikias* XIII 2-4 og XIII 7.
- 166 **Thukydide**: VI LX.1. **Diodoros Siculus**: XIII 2.3. **Cornelius Nepos**: *Alkibiades* III 5. **Steven Forde** (ss 184f) påpeker athenernes bekymring for at Alkibiades' handlingsrettede personlighet og mangel på religiøs pietet ville ramme bystatens stabilitet, og dermed demokratiet.
- 167 **Plutark**: *Alkibiades* XVIII 3-4. **Hatzfeld** oppgir dessuten Kratiippos, Filokore og Fotios som kilder til at slike spekulasjoner skal ha funnet sted (op.cit. s 162, n 2).
- 168 **Thukydide**: VI XXVII.2.
- 169 Når ikke annet er angitt er opplysningene i dette avsnittet hentet fra **Andokides**: *Om Mysteriene* 11-18.
- 170 Ibid. 34-35.
- 171 **Plutark**: *Alkibiades* XIX 1-2. **Thukydide** bekrefter at Androkles var en av hovedaktørene bak Alkibiades' senere eksil (eksplisitt i VIII LV.2, men også VI XXVIII og LXXXIX.5 synes å referere til Androkles' iver etter å ramme Alkibiades). **Andokides** antyder Androkles' deltagelse, uten å klargjøre hans rolle (op.cit. 27).
- 172 **Thukydide**: VI XXVIII-XXIX. **Plutark**: *Alkibiades* XVIII 2 - XX 1. **Cornelius Nepos**: Op.cit. IV.1-3.
- 173 **Andokides**: Op.cit. 28.
- 174 **Thukydide**: VI XXX.1.
- 175 **Plutark**: *Alkibiades* XX 3-4.

- 176 **Andokides:** *Om Mysteriene* 36. Både Peisander og Kharikles var senere aktive partisaner for og deltagere i 400-manns oligarkiet, førstnevnte i en periode som Alkibiades' håndtlanger. De flyktet til Dekeleia etter oligarkiets fall i september 411. Se også **Plutark:** *Alkibiades* XX 2-3, der Peisander og Kharikles ikke nevnes ved navn.
- 177 **Andokides:** Op.cit. 37-47. Blant de som angis er også Sokrates' elev Kritias og Nikias' bror Eukrates. **Hatzfeld** (s 160) mener Thukydids referer til Diokleides når han skriver om «dårlige menn» (πονηρῶν ἀνθρώπων) som legitimerer en rekke arrestasjoner i Athen (VI LIII.2). **Plutark** nevner Diokleides (og Teukros) som angivere, på basis av en referanse til poeten Frynikos (*Alkibiades* XX 4). **Diodoros Siculus** blander sammen Diokleides' og Andromakos' vitnemål (XIII 2.4) (ref **Hatzfeld**, op.cit. s 159 n.3).
- 178 **Andokides:** Op.cit. 61-66. Se også **Lysias:** *Mot Andokides* 23-24, 36 og 43.
- 179 **Hatzfeld:** Op.cit. ss 193f.
- 180 **Xenofon:** *Hellenika* I II.12-13.
- 181 **Thukydids:** VI LX.
- 182 **Plutark:** *Alkibiades* XXI 1-2. Han skriver at hermen, ca. 500 år senere, fortsatt kalles 'Andokides-hermen'. Se også **Plutark:** *Nikias* XIII 2 og **Cornelius Nepos,** *Alkibiades* III 2. **Andokides** selv gir en helt annen forklaring på den urørte hermen (op.cit. 61-62).
- 183 **Andokides:** Op.cit. 19-26, 34-45 og 48-68. Deler av argumentasjonen er også gjengitt hos **Plutark:** *Alkibiades* XXI 3-4.
- 184 **Andokides:** Op.cit. 61-67.
- 185 **Andokides:** *Om hans tilbakekomst* 5-7, 10 og 15.
- 186 **Demosthenes:** *Mot Meidias* 147. **Martha Nussbaum** (*The Fragility of Goodness* s 171 og n.17) beskriver Demosthenes' påstand som innledningen til en litterær tradisjon som tillia Alkibiades ansvaret for ødeleggelsen av hermene, men hun gir ingen referanser utover Demosthenes' egen tekst.
- 187 **Thukydids:** VI LX.4. **Andokides:** *Om Mysteriene* 66. **Thukydids** egen vurdering er at saken med hermene egentlig aldri ble løst (VI LX.2). **Hatzfeld** (op.cit. ss 181-192) underkjenner denne vurderingen under henvisning til **Andokides'** vitnemål, som angir gruppen rundt Eufiletos (*Om Mysteriene* 61-69), og de åpenbare referansene til hans egen deltagelse i en tale fra 407 (*Om hans tilbakekomst* 5-7, 10 og 15).
- 188 Se **Hatzfeld:** Op.cit. s 173.
- 189 **Andokides:** *Om Mysteriene* 16-17.
- 190 **Hatzfeld:** Op.cit. ss 194f.
- 191 Ibid. ss 193-195.
- 192 **Thukydids:** VI LXI.1-3.
- 193 Ibid. V LXXXIV.1. **Plutark:** *Alkibiades* XV 2-3.
- 194 **Plutark:** *Alkibiades* XX 6. Plutark hevder at tilbakekallelsen av Alkibiades hadde nettopp denne effekten til tross for den skånsomme strategien.
- 195 **Thukydids:** VI LXI.5.
- 196 **Hatzfeld:** Op.cit. ss 195-202.
- 197 Ibid. VI LXI.4-7. **Diodoros Siculus:** XIII 5.3-4. **Cornelius Nepos:** Op.cit. IV 5.
- 198 **Plutark:** *Alkibiades* XXII 4. Prestinnen Theano nekter, som den eneste, å etterkomme pålegget. **Cornelius Nepos** hevder at dette er første gang folket pålegger presteskapet en slik handling (op.cit. IV 5).
- 199 **Plutark:** *Nikias* XIV - XVI 1.
- 200 **Thukydids:** VI XLIII-LII.
- 201 Ibid. VI LXII-LXXI.
- 202 **Thukydids** nevner – i motsetning til Isokrates, Nepos og Plutark – ikke oppholdet i Argos før ankomsten til Sparta (VI LXXXVIII.9). Iflg **Isokrates** forsøkte atenerne å få Alkibiades utlevert fra Argos, og at han derfor følte seg tvunget til å søke tilflukt hos spartanerne (*Angående heste-teamet* 9). **Plutark** skriver at Alkibiades inviterer seg selv til Sparta fordi han følte seg truet av sine fiender under oppholdet i Argos (*Alkibiades* XXIII 1). Også **Xenofon** understreker tvangselementet i Alkibiades' desertering (*Hellenika* I IV.15). **Hatzfeld** betviler Thukydids versjon, til fordel for Plutarks og Isokrates', og anser det som lite sannsynlig at spartanerne skulle ta initiativ til å invitere en gammel fiende, bare fordi han var eksilert fra sin egen stat (op.cit. s 208 n.5). Han fester også lit til opplysningene om oppholdet i Argos fordi Alkibiades nylig hadde støttet etableringen av en demokratisk konstitusjon der, og følgelig kunne forvente å finne allierte i byen (s 207). **Cornelius Nepos** hevder – som den eneste av de antikke kildene – at Alkibiades drar fra Elis til Theben, og først reiser til Sparta når han får beskjed om dødsdommen og forbannelsen (op.cit. IV 4-5). **Gribble** (1999, s 127-131) leser beskrivelsene av Alkibiades' hesitasjon før overgangen til Sparta som demonstrasjoner av hans lojalitet til Athen.
- 203 **Thukydids:** VI LXXXVIII.7-XCIII.3. **Plutark** skriver at Alkibiades oppildner spartanerne til å bryte sin sedvanlige passivitet i forhold til syrakusernes bønn om hjelp, og oppfordrer dem spesifikt til å sende general Gylippos (*Alkibiades* XXIII 2).
- 204 **Thukydids:** VII I-II. **Diodoros Siculus:** XIII 7.6-7. **Plutark:** *Nikias* XIX 4.
- 205 **Thukydids:** VII LXXXVII.1-4.
- 206 **Plutark:** *Nikias* XXIX.
- 207 **Thukydids:** VI CI.6.
- 208 Ibid. VII LII.2. **Diodoros Siculus:** XIII 13.3-4.
- 209 **Thukydids:** VII LXXXVI.2.
- 210 Ibid. VI XCI.6 og VII XVII.1. **Plutark:** *Alkibiades* XXIII 2. **Lysias:** *Mot Alkibiades* I 30.
- 211 **Thukydids:** VII XXVII.3-XXVIII.4.

- 212 **Diodoros Siculus:** XIII 8.8.
- 213 **Thukydid:** V CXV.2.
- 214 **Diodoros Siculus:** XIII 9.2.
- 215 **Plutark:** Op.cit. XXIII 3 + 5. Jfr. **Athenaios:** *De lærdes selskap* XII 534b.
- 216 **Plutark:** Op.cit. XXIII 7.
- 217 **Athenaios:** *De lærdes selskap* XII 535b-c. I **Platons Alkibiades I** har Sokrates en ironisk referanse til denne hendelsen, der han fremholder for Alkibiades hvor nøye spartanerkongene vokter sine hustruer, for å forsikre seg om at kongeslekten forblir av ublandet herakleide-blod (120b).
- 218 **Xenofon:** *Hellenika* III III.1-4. **Plutark** misforstår Xenofons tvetydige beskrivelse av hvordan forholdet ble avslørt (*Alkibiades* XXIII 8, ref. **Hatzfeld** op.cit. s 217 n.6). Se også **Plutark:** *Lysander* XXII 3-6.
- 219 **Plutark:** *Alkibiades* XXIV 2. Også **Thukydid**, som ikke skriver om Timaias utroskap, nevner konflikten mellom Agis og Alkibiades, men gir ingen forklaring på dens årsak (VIII XII.3 og XLV.1).
- 220 **Thukydid:** VIII V.5 og VI.1. Et slikt motiv fremgår også av det første leddet i alliansetraktaten mellom perserkongen og den peloponnesiske hæren. (Ibid. VIII XVIII.1.)
- 221 Ibid. VIII VI.1-4.
- 222 **Hatzfeld:** Op.cit. s 216f.
- 223 **Thukydid:** VIII XI.
- 224 Se **Hatzfeld:** Op.cit. ss 217-220.
- 225 **Thukydid:** VIII XII-XIV og XVII. **Plutark:** *Alkibiades* XXIV 1.
- 226 **Thukydid:** VIII XXV og XXVI.3. **Hatzfeld** synes å ha gått glipp av denne nyansen (op.cit. s 224).
- 227 **Thukydid:** VIII XXVI.1.
- 228 Ibid. VIII XXVI.
- 229 Ibid. VIII XLV.1. **Plutark:** Op.cit. XXIV 2.
- 230 **Plutark:** Op.cit. XXIV 3. **Hatzfeld** mener han ble orientert av sine venner i Sparta, kanskje endog av Timaias, men kildereferansene er tynne (op.cit. s 227 n. 1).
- 231 **Plutark:** Op.cit. XXIII 5.
- 232 **Thukydid:** VIII XLV-XLVI. **Plutark:** Op.cit. XXV 1.
- 233 **Thukydid:** VIII XLV.2-3 og XXIX. Den syrakusiske lederen Hermokrates er den eneste som våger å protestere mot Alkibiades' forordninger. Kyros bruker et motsatt resonnement når han gir peloponneserne en måneds lønnsforskudd for å gjøre dem ivrigere i tjenesten (**Xenofon:** Op.cit. I V.7).
- 234 **Thukydid:** VIII XLV.4-6.
- 235 Ibid. VIII XLVI.1-2. **Xenofon:** Op.cit. I V.8-9. **Plutark:** Op.cit. XXV 1 og XXVI 7. Se også **Diodoros Siculus:** XIII 37.4, selv om han forveksler Farnabazos og Tissafernes. **Aristofanes** lanserer tanken allerede i *Freden* (424), linje 108. **Steven Forde** (s 128) vurderer anbefalingen om balansert krigføring som «the most pro-Athenian advice that he could have given at the occasion».
- 236 **Thukydid:** VIII LVI.2, LVII og LXXXVII.
- 237 Ibid. VIII XLVI.3. Se også LII, LVII og LXXXVIII. Se også **Gribble's** drøftelser av Alkibiades' faktiske innflytelse hos Tissafernes i *Alcibiades and Athens* ss 200-204.
- 238 **Thukydid:** VIII XLIII.2-4.
- 239 Ibid. VIII LXXXVII.
- 240 Ibid. VIII LXXXVIII.
- 241 Ibid. VIII XLVI.3 og LII.
- 242 Ibid. VIII XLIII.3 og LII.
- 243 **Thukydid:** VIII XLVII.1. **Diodoros Siculus:** XIII 37.3.
- 244 **Thukydid:** VIII XLVII.2. **Plutark:** *Alkibiades* XXV 4.
- 245 **Thukydid:** VIII XLVIII.3-4. **Plutark:** Op.cit. XXV 5.
- 246 **Thukydid:** VIII L. **Plutark:** Op.cit. XXV 5-7. **Steven Forde** (s 128) skriver at Alkibiades «turns to bribing the Spartan commander Astyochochus», men oppgir ingen kilde der dette fremgår.
- 247 **Hatzfeld:** Op.cit. ss 234-236. **Mabel L. Lang:** *Alcibiades vs. Phrynichus*, 1996.
- 248 **Thukydid:** VIII LVI.
- 249 **Diodoros Siculus:** XIII 42.1.
- 250 **Thukydid:** VIII LIII-LIV.2.
- 251 Ibid. VIII LXVII-LXX.1. Se også **Mogens H. Hansen:** Op.cit. s 129f.
- 252 **Thukydid:** VIII LXVI.3.
- 253 **Aristoteles:** *Den athenske konstitusjon* XXIX.1.
- 254 **Xenofon:** Op.cit. II III.45.
- 255 **Thukydid:** VIII LXIX.
- 256 Ibid. VIII LXX.2.
- 257 Ibid. VIII LXXIV.3. **Hatzfeld** (op.cit. s 244 n.1) kommenterer Thukydid's behov for å underkjenne kritikken av et styre som hans lærer og venn Antifon hadde arbeidet så hardt for å realisere.
- 258 **Aristoteles:** Op.cit. XXXIII.2.
- 259 **Plutark:** Op.cit. XXVI 2-3.
- 260 **Thukydid:** VIII LXXII-LXXVI.
- 261 Ibid. VIII LVI.2-5.
- 262 Se **Walter Ellis:** *Alcibiades* ss 78f og n.61.

- 263 **Thukydide**: VIII LVI.5, LXIII.4 og LXVIII.3.
- 264 Ibid. VIII LXXXI-LXXXIV.
- 265 Ibid. VIII LXXXVIII.
- 266 Ibid. VIII LXXXIX.2-3.
- 267 Ibid. VIII XCVII.1. Ref. **Mogens H. Hansen**, op.cit. s 130.
- 268 **Diodoros Siculus**: XIII 42.2.
- 269 **Thukydide**: VIII XCV og **Xenofon**: *Hellenika* I 1.1.
- 270 **Thukydide**: VIII XCVII.2.
- 271 Se **Hatzfeld**: Op.cit. ss 266f.
- 272 **Thukydide**: VIII CII-CVII.1. **McGregor** (1965) hevder at seieren i Kyzikos bidro til «gjenopprettelsen av demokratiet» i Athen, men begrunner ikke denne vurderingen (s 41). Spartanerne tok Kyzikos tilbake tidlig i 410.
- 273 **Thukydide**: VIII CVIII.1. Se også **Plutark**: Op.cit. XXVI 6-7.
- 274 **Xenofon**: Op.cit. I 1.2-8. **Diodoros Siculus**: XIII 45-46. **Plutark**: Op.cit. XXVII 2-4.
- 275 **Thukydide**: VIII CIX.
- 276 Se **Hatzfeld**: Op.cit. s 269.
- 277 **Xenofon**: Op.cit. I 1.9-10. **Plutark**: Op.cit. XXVII 4 - XXVIII 1.
- 278 **Xenofon**: Op.cit. I 1.11-20. **Diodoros Siculus**: XIII 49.5-51. **Plutark** følger Diodoros' versjon, op.cit. XXVIII 2-6. **Sharon Press** (1991) kommenterer de forskjellige versjonene og konkluderer med at «the fact that the victory re-established the Athenians' faith in Alcibiades at least suggests that he was instrumental in bringing it about.»
- 279 **Diodoros Siculus**: XIII 52.2-53. Spartanernes fredstilbud nevnes også av **Cornelius Nepos**, men han skriver ikke noe om utfallet eller Alkibiades' rolle (*Alkibiades* V 5).
- 280 **Xenofon**: Op.cit. I 1.6-11. **Diodoros Siculus** omtaler den samme historien, men hevder at den athenske generalen var Thrasyboulos (XIII 64.1).
- 281 **Xenofon**: Op.cit. I 1.12-13.
- 282 **Hatzfeld**: Op.cit. s 194 n.1, ref. **Andokides**: *On the Mysteries* 65.
- 283 **Hatzfeld**: Op.cit. ss 316f.
- 284 **Hatzfeld** (op.cit. s 280) spekulerer – uten kildeangivelse – over om Alkibiades selv kan ha indusert sine soldaters skepsis, for å markere overfor Thrasybulos at selv en general utpekt av Folkeforsamlingen ikke kunne konkurrere med Alkibiades' posisjon i soldatenes hjerter.
- 285 **Xenofon**: Op.cit. I 1.16-17. **Plutark**: Op.cit. XXIX 1-2.
- 286 **Diodoros Siculus**: XIII 66.1-2. **Plutark**: Op.cit. XXIX 3 - XXX 1.
- 287 **Xenofon**: Op.cit. I 1.11-13. **Plutark**: Op.cit. XXXI 1-2.
- 288 **Xenofon**: Op.cit. I 1.10-22. **Diodoros Siculus**: XIII 66.3-67. **Plutark** gir en versjon som avviker noe fra Xenofon og Diodoros (op.cit. XXXI 2-6 ss 89-93). Klearkos overtar igjen kontrollen over Byzants i 403, og etablerer et voldelig tyranni som provoserer spartanerne til å avsette ham. Han flykter deretter til Ionia, der han engasjeres i Kyros' hærtog mot sin bror Artaxerxes II. (Jfr. **Diodoros Siculus**: XIV 12.2.-9.)
- 289 **Diodoros Siculus**: XIII 68.1.
- 290 **Hatzfeld**: Op.cit. s 284.
- 291 **Xenofon**: Op.cit. I 1.10, 1.21 og 1.18. Ref. **Hatzfeld**: Op.cit. s 293.
- 292 **Xenofon**: Op.cit. I 1.13-17. **Diodoros Siculus**: XIII 68.4. **Plutark**: Op.cit. XXXII 4-5. Se også **Cornelius Nepos**: Op.cit. VI 1-4.
- 293 **Hatzfeld**: Op.cit. s 297f.
- 294 **Diodoros Siculus**: XIII 68.2. **Cornelius Nepos**: Op.cit. VI 5.
- 295 **Xenofon**: Op.cit. I 1.20.
- 296 **Plutark**: Op.cit. XXXIV 6 – XXXV 1.
- 297 **Hatzfeld**: Op.cit. ss 302-305.
- 298 **Plutark**: Op.cit. XXXV 1.
- 299 **Xenofon**: Op.cit. I 1.22-23.
- 300 **Diodoros Siculus**: XIII 69.4-5.
- 301 **Plutark**: *Lysander* IV 1-2.
- 302 **Xenofon**: Op.cit. I 1.20-V.9. **Diodoros Siculus**: XIII 70.3.
- 303 **Plutark**: *Lysander* IV 1.
- 304 Ibid. IV 3-4. Ref. **Hatzfeld**: Op.cit. s 309.
- 305 **Plutark**: *Lysander* III 2-3.
- 306 **Xenofon**: Op.cit. I 1.10-15. **Diodoros Siculus**: XIII 71. **Plutark**: *Alkibiades* XXXV 4-6 og *Lysander* IV 5 - V 2. De forskjellige versjonene avviker i enkelte detaljer,
- 307 **Plutark**: *Alkibiades* XXXVI 1-2.
- 308 Ibid. XXXV 1.
- 309 **Diodoros Siculus**: XIII 73.3-6. Dette omtales ikke av Xenofon.
- 310 **Cornelius Nepos**: Op.cit. VII 1-2.
- 311 **Diodoros Siculus**: XIII 74.3.
- 312 **Plutark**: *Alkibiades* XXXVI 3. **Xenofon**: Op.cit. I 1.16. **Hatzfeld**: Op.cit. ss 316f og n.2 og 3.
- 313 **Xenofon**: Op.cit. I 1.16-20. Hos **Diodoros Siculus** (XIII 74.2) avventer Alkibiades Konons overtakelse av kommandoen før han selv går i eksil. De ansatte omstendighetene gjør at Xenofons fremstilling virker mer sannsynlig (jfr. **Hatzfeld**, op.cit. s 318 n.1).

- 314 **Plutark:** *Alkibiades* XXXVI 3. **Cornelius Nepos:** *Alkibiades* VII 4-5. Se også **Hatzfeld** (op.cit. ss 319-322), som med sedvanlig overbevisningskraft syr sammen de fragmenterte kildene.
- 315 **Plutark:** *Lysander* V 5 - VII 1.
- 316 **Xenofon** (*Hellenika* I VI.35, VII.4-5, VII.11 og II III.32) omtaler dem konsekvent som skipbrudne (dvs. fortsatt i live), mens **Diodoros Siculus** (XIII 100.1, 101.1 og XV 35) omtaler dem som døde. **Lysias** (*Mot Eratostenes* 36) synes å bekrefte Xenofons versjon. Se **Hatzfeld:** Op.cit. s 326 n.1.
- 317 **Xenofon:** Op.cit. I VI.12-38. **Diodoros Siculus:** XIII 76.6-79.7 og 97-100.5.
- 318 **Xenofon:** Op.cit. I VII.1. Adeimantos reiste første gang ut med Alkibiades mot Andros i 407, som én av to generaler utpekt til å tjenestegjøre på land (ibid. I IV.21). Se også **Hatzfeld:** Op.cit. s 325.
- 319 **Xenofon:** Op.cit. I VII.5.
- 320 Ibid. I VII.4. **Diodoros Siculus** (XIII 101) gir en noe mer sammenhengende fremstilling av årsakssammenhengen: Generalene trodde at det var Theramenes og Thrasyboulos som hadde forårsaket deres avsettelse ved å hisse opp folket mot dem. Som en hevn påsto de *urettmessig* at det var Theramenes og Thrasyboulos som hadde fått ansvaret for å plukke opp de falne soldatene. Gjennom sitt forsvar førte Theramenes og Thrasyboulos ansvaret tilbake til generalene. Erkjennelsen av generalenes dobbelte svik hisset opp folket i en slik grad at det senere var villig til å akseptere en konstitusjonsstridig rettssak.
- 321 **Diodoros Siculus:** XIII 105-106.7. Også **Plutark** nevner Alkibiades' tilgang på thrakiske soldater, men ideen uttrykkes ikke av Alkibiades, og presenteres ikke for de athenske generalene (*Alkibiades* XXXVI 4). **Cornelius Nepos'** versjon ligner Diodoros' men her er det Filokles alene som leder den athenske flåten, og som innser at Alkibiades har rett i sine vurderinger, men likevel velger å avslå hans tilbud (op.cit. VIII).
- 322 **Lysias:** *Mot Andokides* 46.
- 323 **Lysias:** *Mot Alkibiades* 38.
- 324 **Xenofon:** Op.cit. II I.27-II.2.
- 325 **Plutark:** *Lysander* XIII 2-3.
- 326 **Xenofon:** Op.cit. II II.16-23. **Plutark:** *Lysander* XIV 3-6.
- 327 **Xenofon:** Op.cit. II III.6-9.
- 328 **Aristoteles:** *Den athenske konstitusjon* XXXIV.3. Den samme historien, med noe mer detaljer, finnes hos **Diodoros Siculus:** XIV 73.2-7. Tilsvarende hos **Plutark:** *Lysander* XV.
- 329 **Xenofon:** Op.cit. II III.18.
- 330 Ibid. II III.48.
- 331 Ibid. II III.42.
- 332 **Diodoros Siculus:** XIV 5.1-3.
- 333 **Diogenes Laertius:** *Fremragende filosofers liv* II 24. Ref. **Xenofon:** Op.cit. II III.39.
- 334 **Xenofon:** Op.cit. II IV.38. **Aristoteles:** Op.cit. XXXVIII.4.
- 335 **Xenofon:** Op.cit. II IV.43.
- 336 **Isokrates:** *Angående hestetteamet* 40.
- 337 Ibid. 46.
- 338 **Lysias:** *Mot Alkibiades* I 26-27. Talen er skrevet til en rettssak mot Alkibiades IV i 395, der han var tiltalt for å ha unndratt seg tjeneste som fotsoldat, og å ha deltatt i et felttog i Boiotia som kavalerist, til tross for at han ikke var kvalifisert for slik tjeneste.
- 339 **Isokrates:** Op.cit. 40.
- 340 **Bernadotte Perrin:** *The Death of Alcibiades* ss 27f.
- 341 **Isokrates:** Op.cit. 40 og **Diodoros Siculus:** XIV 11.1.
- 342 **Hatzfeld:** Op.cit. ss 340f.
- 343 **Thukydid:** I cxxxiii-cxxxviii og **Diodoros Siculus:** XI 23.3, 44-46 og 54.2-58.
- 344 Se **Bernadotte Perrin**, op.cit. og **Hatzfeld**, op.cit. ss 341f. Både Perrin og Hatzfeld synes imidlertid å finne det tilstrekkelig dokumentert at Alkibiades søkte tilflukt hos Farnabazos, og at det var *han* som til slutt besørget hans henrettelse.
- 345 **Diodoros Siculus:** XIV 11.1-9.
- 346 **Cornelius Nepos:** *Alkibiades* IX-X. **Bernadotte Perrin:** Op.cit. ss 30f.
- 347 **Plutark:** *Alkibiades* XXXVIII 3 – XXXIX 4. **Athenaios** (*De lærdes selskap* XIII 574e-f) skriver at Theodoté foresto hans begravelse i Melissa i Frygia, og at byen på hans tid fortsatt hadde et monument over Alkibiades der det hvert år (etter påbud fra keiser Hadrian) ble ofret en okse.
- 348 **Plutark:** Op.cit. XXXIX 5.
- 349 **Walter Ellis:** *Alcibiades* s xvi.
- 350 Ibid. s xviii.
- 351 Ibid. ss 93-98.
- 352 Se **David M. Johnson:** *Socrates and Alcibiades* s xiii.
- 353 **Diodoros Siculus:** XIV 37.7.
- 354 **Diogenes Laertius:** II 38. Han innfører også to andre deltagere på anklagesiden, Polyevktos og sofisten Polykrates.
- 355 Ibid. II 39.
- 356 Ibid. II 43.
- 357 Se **Nicholas Denyer** (ed.): *Plato, Alcibiades* s 5 og **David Gribble:** *Alcibiades and Athens* ss 214f.
- 358 Se **David Gribble:** *Alcibiades and Athens* ss 30-43.
- 359 **Gribble** (op.cit. ss 159f) nevner slike lesninger hos **Westlake** (*Individuals in Thucydides*, 1968), **Hornblower**

- (*Thucydides*, 1987) og **Bruns** (*Das literarische Porträt der Griechen*, 1896), men underkjenner de forsøkene på å påvise kronologiske strata i Thukydid's tekst som ligger under slike resonnementer.
- 360 **Gribble**: Op.cit. ss 169-175.
- 361 Ibid. ss 164-169, 184, 204 og 211.
- 362 Ibid. s 163.
- 363 Ibid. s 189.
- 364 **Thukydid**: V XLIII.
- 365 Ibid. V LXXVI.
- 366 Ibid. V LXXXIV.
- 367 Ibid. VI XV.
- 368 Se **Steven Forde** (ss 49-56) for en drøftelse av hvordan Nikias og Alkibiades kan sies å videreføre Perikles' løsninger for ledelse av den athenske staten.
- 369 **Thukydid**: I CLIV.1 og II LXV.7.
- 370 Se f.eks. ibid. VI. IX.3, X.1 og X.5.
- 371 Ibid. II LXV.7 - 11. Det er ikke klart om Thukydid også legger skylden på Alkibiades, eller om han bare anklager hans motstandere, for å ha blitt «...led by private ambition and private greed to adopt policies which proved injurious both as to themselves and to their allies;...».
- 372 Ibid. II LXV.11 - 12.
- 373 **Gribble**: Op.cit. ss 176-182.
- 374 **Michel Foucault**: *L'Usage des plaisirs*, Chap. 1.3, Enkrateia. Se også *L'herméneutique du sujet* ss 37f og 43-45.
- 375 Se f.eks. **Thukydid**: V VIII, VI XXXI og XLIX.
- 376 Ibid. VI XXVIII.2 - XXIX.
- 377 Ibid. VI LIII, LX-LXI og XIII.4. **Hatzfeld** (1940) reserverer seg mot Thukydid's resonnement, og mener at ekspedisjonen mislyktes fordi den ikke fulgte Lamakos forslag om å utnytte overmakten og overraskelseeffekten ved et umiddelbart angrep på Syrakus, som var dårlig forberedt på krig (ss 195-202).
- 378 **Thukydid**: VI XLIII - LII.
- 379 Ibid. VI LXII - LXIII. Demostenes kritiserte senere dette valget, og mente at atenerne burde fulgt Lamakos' råd om å benytte seg av overraskelsesmomentet til umiddelbart å angripe Syrakus (ibid. VII XLII.3).
- 380 Ibid. VI LX.
- 381 Ibid. VI LXI.
- 382 Ibid. VI LXXIV.1.
- 383 Ibid. VI XCI.6 og VII XVIII.1.
- 384 Ibid. VI XC.2, se også V.1.
- 385 Ibid. IV LXV.3-4, VI VIII.4 og XI.5. Den syrakusiske lederen Hermokrates tok opp det samme poenget i to taler, første gang til den sicilianske fredskonferansen i Gela i 424 (Ibid. IV LVIII-LXV.2), og deretter da han i sin tale til befolkningen i Syrakus i 415 prøvde å få dem til å oppfatte alvorret i meldingene om at den athenske flåten var på vei mot byen (ibid. VI XXXIII.2, se også VI LXXVI). **Diodoros** nevner tilsvarende imperialistiske intensjoner både for Athens støtte til Korkyrea i konflikten med Korint i 433, og for alliansen med Leontini i 427 (XII 54.1-3).
- 386 **Thukydid**: VI XV.2. Hermokrates referer til de samme planene (ibid XXXIV.2). Ifølge **Plutark** inspirerer Alkibiades også den athenske befolkningen til å hengi seg til slike fantasier (*Nikias*, XII 1-2). **Aristofanes** antyder i *Ridderne* at disse ambisjonene opprinnelig ble lansert av Hyperbolos (linje 1303-5).
- 387 **Thukydid**: VII XVIII.1.
- 388 Ibid. VIII XII.2.
- 389 Ibid. VIII XV.1.
- 390 Ibid. VIII XLVI.3.
- 391 Ibid. VIII XLVII.1.
- 392 Ibid. VIII XXVII.
- 393 Ibid. VIII XXVI.
- 394 Ibid. VIII XLVIII.4. Ifølge **Steven Forde** (s 129) kan dette ha vært en rimelig tolkning, ettersom «... inspiring a change of regime was simply the ordinary way in the Greek cities to bring about a recall of exiles.»
- 395 **Thukydid**: VIII LVI.5.
- 396 Ibid. VIII LXIII.3-4.
- 397 Ibid. VIII LXXVI.7 og LXXXI.1.
- 398 Ibid. VIII LXVIII.3.
- 399 Ibid. VIII XCVII.3.
- 400 Se f.eks. ibid. VIII LXIV.5, LXX.2 og LXXXIX.3. Han inntar en mer ambivalent/balansert posisjon i XCVII.2.
- 401 Se f.eks. ibid. VIII 1.4, og mer indirekte gjennom Perikles' gravtale: ibid. II XXXVII.
- 402 Ibid. VIII LXXXI.2-3.
- 403 Ibid. VIII LXXXVI.4-5.
- 404 **Gribble**: Op.cit. s 187.
- 405 **Thukydid**: VIII LXXXVI.8.
- 406 Ibid. VIII LXXXVIII.
- 407 Ibid. VIII LVIII.5-7.
- 408 Ibid. VIII LXXXVIII.
- 409 **Gribble**: Op.cit. ss 169-175.

- 410 **Thukydide**: II LXV.10.
- 411 Ibid. VIII CVIII.1.
- 412 Ibid. VIII CVIII.3-CIX.
- 413 **Xenofon**: *Hellenika*, II.6.
- 414 Ibid. I II.16.
- 415 Ibid. I III.2-10.
- 416 Ibid. I III.10 og III.14-22.
- 417 Ibid. I V.15.
- 418 Se **Isokrates**: *Angående hestetteamet* 1-2.
- 419 **Lysias**: *Mot Alkibiades I* 2.
- 420 Se **Gribble**: Op.cit. Ch. 2.3 og 2.4 ss 102-111.
- 421 Se **Gribbles** gjennomgang i op.cit. ch. 2.3 ss 120-127.
- 422 **Lysias**: *Mot Alkibiades I* 38.
- 423 **Isokrates**: Op.cit. 25-29.
- 424 Ibid. 40.
- 425 **Lysias**: Op.cit. 39.
- 426 Idib 6-8.
- 427 **Isokrates**: Op.cit. 25. Se drøftelse av Alkibiades' slektstilhørighet i kapittel 2.1.
- 428 **Lysias**: Op.cit. 17.
- 429 Ibid. 30.
- 430 Ibid. 37.
- 431 **Lysias**: *Om Aristofanes' eiendom* 52.
- 432 **Lysias**: *Mot Alkibiades I* 38. Ikke kjent fra andre kilder.
- 433 Ibid. 37. Ikke kjent fra andre kilder.
- 434 Ibid. 16. Lysias refererer antakelig både til Sicilia-ekspedisjonen, slaget ved Aigos Potamoi og det påfølgende oligarkiet.
- 435 Ibid. 35-37.
- 436 Ibid 38.
- 437 **Lysias**: *Om en anklage om bestikkelse* 6-7.
- 438 **Lysias**: *Mot Alkibiades I* 25-27.
- 439 **Lysias**: *Om Aristofanes' eiendom* 52.
- 440 **Lysias**: *Mot Alkibiades I* 39.
- 441 **Plutark**: *Alkibiades*, XII 2.
- 442 Se **Gribble**: Op.cit. s 111 m/n. 86 og 87 og ch. 2.5 ss 111-117. Den irrasjonelle komponenten i **Isokrates'** begeistring for Alkibiades kommer mer tydelig (og mer inadekvat) til uttrykk i hans eulogi *Busiris* 5.
- 443 **Isokrates**: *Angående hestetteamet* 1-4. Se også 22-23.
- 444 Ibid. 5, 25-28, 36-38 og 41.
- 445 Ibid. 15-16, 20-22 og 25-35. Den siste av disse referansene inneholder en fremstilling av Alkibiades' mors slekt, alkmaionidene, som er ganske fortegnet, både innholdsmessig og kronologisk.
- 446 Ibid. 4, 12-14, 18-19 og 41.
- 447 **Isokrates**: Op.cit. 22-24 og 32-35.
- 448 Ibid. 5.
- 449 **Isokrates**: Op.cit. 38.
- 450 **Gribble**: Op.cit. s 119. Han viser til **Isokrates**: Op.cit. 38 og 45. Gribble har riktignok feillett Isokrates' tekst, ettersom det bare er avsnitt 38 som angår Alkibiades. I avsnitt 45 viser Alkibiades IV til hvilke ulykker *han selv* ville trekkes inn i om han ble dømt til å betale en erstatning som langt oversteg hans midler. Gribbles poeng går ikke tapt, men burde vært formulert på en måte som inkluderte Alkibiades IV i Isokrates' retoriske strategi.
- 451 Ibid. 34-35.
- 452 Ibid. 29-30. Se kap. 2.5 for Platons og Plutarks versjoner.
- 453 Ibid. 31. Se kap. 2.2 for Plutark's versjon av historien.
- 454 **Thukydide**: VI LXXIV.1.
- 455 Jfr. **Plutark** op.cit. XXIII 1.
- 456 **Isokrates**: Op.cit. 9-11.
- 457 Ibid. 20-22. Jfr. **Plutark**, *Sammenligning av Alkibiades og Coriolanus*, I 2 og IV 1.
- 458 **Isokrates**: Op.cit. 1-3.
- 459 Ibid. 45-46.
- 460 Ibid. 45-47.
- 461 Ibid. 48.
- 462 **Plutark**: *Alkibiades*, XXVII 1.
- 463 Se **Gribble** op.cit. Ch. 1.1 ss 32-36.
- 464 **Isokrates**: *Busiris* 5-6. Han underkjenner at Alkibiades overhodet var blant Sokrates' elever.
- 465 **Demosthenes**: *Mot Meidias*, 143-150.
- 466 Ibid. 147.
- 467 **Gribble**: *Rhetoric and History in [Andocides]* 4 s 383.
- 468 Se f.eks. **Xenofon**: *Erindringer om Sokrates* I II.12. Dateringen av sokratikernes verker er imidlertid upresis, og det

har vært antatt at Polykrates' anklage kan ha kommet som en reaksjon på deres kritikk av demokratiet, som f.eks. uttrykkes i **Platons Forsvarstalen**. (Se **David Gribble: Alcibiades and Athens** ss 227 m/n.37, 229 m/n.42 og 229f m/n.42.)

469 Se **David Gribble**: op.cit. s 216, 223 og 229.

470 Se ibid. s 222.

471 **Gary Alan Scott: Plato's Socrates as Educator** s 163.

472 **Xenofon**: Op.cit. I III.8-14. og V.

473 Ibid. I II.14-17 og 47, se også IV III.1 og 8.

474 Ibid. I II.18-25. **Platon** omtaler en tilsvarende dynamisk karakterlære i Sokrates' gjengivelse av Diotimas tale i *Symposion* (207e).

475 **Xenofon**: Op.cit. I II.39-46.

476 Ibid. I II.47f.

477 **Platon**: Op.cit. 208c-212a.

478 Ibid. 216d-219e. **Pseudo-Lukianos: Om Kjærlighet** 54. **Diogenes Laertius**: IV 49.

479 **Xenofon**: Op.cit. I III.8-14.

480 Ibid. I III.14.

481 **Platon**: Op.cit. 180c-185c.

482 **Xenofon**: Op.cit. I VI.15.

483 Ibid. III VII.

484 Ibid. I VII.4.

485 Ibid. I VII.5. I Sokrates samtale med Aristippos i Bok II (I.1-13) gir Sokrates riktignok mer detaljerte anvisninger for hva en ung mann må lære for å bli egnet som politisk leder.

486 Ibid. IV I.3.

487 Disse er funnet hos Maximus fra Tyr, Pseudo-Demetrios, Priscian, Athenaios, Aelius Aristides, Cicero, Augustin og Plutark. Oversatte fragmenter av Aiskines' tekster om Alkibiades er samlet i **David M. Johnson: Socrates and Alcibiades** ss 91-98.

488 **Aelius Aristides: Til forsvar for de fire 575-577**. Sitert hos **David M. Johnson**, op.cit. ss 94-96.

489 Ibid. 74. Sitert hos **David M. Johnson**, s 95.

490 Oversatt og sitert fra **David Gribble: Alcibiades and Athens** ss 41.

491 Se ibid. s 214.

492 **Plutark: Alcibiades** XIII 2. Dette er dette den tidligste kjente forfatter-attribusjonen av teksten (se **Gribble** op.cit. App. 2 s 154, og n.226 loc.cit. for andre attribusjoner). Ref. også **Pseudo-Plutark: Andokides** 14, der pseudo-Andokides' dialog kalles *Ἀπολογία πρὸς Φαίαια* (*Forsvar for Faiax*).

493 **Gribble** hevder i *Rhetoric and History in [Andocides] 4* (s 369) at dersom Faiax hadde vært forfatteren kunne senere attribusjoner til Andokides skyldes at Faiax var ukjent for senere kommentatorer, og at det var nærliggende for dem å erstatte ham med en av de ti kanoniserte attiske talerne.

494 **Carcopino: L'ostracisme Athénien** ss 215-220.

495 **A.E. Raubitschek: The case against Alcibiades (Andocides IV)** s 192 og 207.

496 Ibid. ss 194, 205, 206, 207f. Han holder imidlertid stadig muligheten åpen for at vi har å gjøre med en meget omhyggelig historisk rekonstruksjon, og understreker at *visse unnlater* (som f.eks. referanser til utenrikspolitiske forhold eller til planleggingen av en ekspedisjon Sicilia) uansett må ha vært bevisste og taktisk motiverte (s 207).

497 Ibid. ss 196f. **Gribble** (1997) foretar imidlertid en innholdsanalyse som punkterer de mer spesifikke argumentene for at nettopp pseudo-Andokides' tekst ble fremført under en slik uformell ostrakisme-seanse (ss 371f).

498 **Carcopino**: Op.cit. s 223.

499 **Gribble: Alcibiades and Athens** App. 2 ss 155f og *Rhetoric and History in [Andocides] 4* s 373 og 384f.

500 **Gribble: Alcibiades and Athens** App. 2 ss 156ff.

501 **Gribble: Rhetoric and History in [Andocides] 4** ss 377-382 og 387f. Han er på sitt mest subtile når han påpeker (s 381) at en tekst som unnlater å kommentere den nært forestående Sicilia-ekspedisjonen avslører seg gjennom å *overdrive* sin historiske autensitet, fordi den underkjenner at både ekspedisjonen og Alkibiades' engasjement må ha vært et alment samtaleemne blant atenerne våren 415, selv om den formelle beslutningen ennå ikke var fattet.

502 **Gribble: Alcibiades and Athens** Ch. 2.5 s 132.

503 **Pseudo-Andokides: Mot Alkibiades** 3-4. **Raubitschek** anser det som sannsynlig at det ble organisert uformelle samlinger for å sørge for oppslutning om visse «kandidater», og at slike taler kan ha inngått der (op.cit. s 197).

504 Se **Gribbles** drøftelse i op.cit. Ch. 2.6 s 142. **Plutark** anfører Hyperbolos' *πονηρία* som et argument mot ostrakisering (*Aristides* VII).

505 Se **Gribble: Alcibiades and Athens** s 135f.

506 **Pseudo-Andokides**: Op.cit. 10-13 og 16. **Plutark** omtaler lignende reaksjoner på Perikles: *Perikles* XVI 1-2.

507 **Pseudo-Andokides**: Op.cit. 29-32.

508 Ibid. 30-32 s 567, 35-36 s 571 og 39-40 ss 573f.

509 Ibid. 31 s 567.

510 Ibid. 34 s 569.

511 Ibid. 35-38 ss 571f.

512 Ibid. 13-15 ss 553f. Opplysningene om Kallias' testamente finnes også hos **Plutark** (*Alkibiades*, VIII 2 s 21), men han skriver bare at han laget det *fordi han fryktet* (*δεδοικώς*) Alkibiades' *fiendtlige plan* (*ἐπιβουλήν*).

513 **Pseudo-Andokides**: Op.cit. 22-23.

- 514 **Cornelius Nepos:** *Alkibiades* I.
- 515 **Plutark:** *Alkibiades* I 4 og X 3.
- 516 **Michel Foucault:** *Histoire de la sexualité III, Le souci de soi*, Ch 3.1 Le rôle matrimonial ss 90-100.
- 517 Sitert fra **J.-P. Broudehoux**, Marriage et famille chez Clément d'Alexandrie i **Foucault**, loc.cit. s 90.
- 518 **Cornelius Nepos:** Op.cit. III 5.
- 519 Ibid. V 1-2.
- 520 Ibid. VIII.
- 521 **Diodoros Siculus:** I 1.
- 522 Ibid. I 2.
- 523 Ibid. XII 38.3-4. **Plutark** skriver også at athenerne oppfattet Perikles som ansvarlig for krigen, men uten å gjengi Diodoros' beskrivelse av hendelsesforløpet (*Alkibiades* XIV 2). Også **Aristofanes** hentyder til en slik forklaring på innledningen til krigen, *Freden* linje 605-612. **Hatzfeld** (ss 61f) viser til mangelen på støtte fra andre kilder, og avviser Diodoros' historie som «ragot invraisemblable et tardif» (*usannsynlig og senere tilkommet sladder*).
- 524 **Diodoros Siculus:** XII 1.5, 38.2, 39.5, 40.5 og 46.1.
- 525 Ibid. XI 85.1-2 og 88.1-3, og XII 7.7, 22.2, 27.2, 39.3 og 46.1.
- 526 Ibid. XIII 5.1.
- 527 Ibid. XII 81.2-3.
- 528 Ibid. XI 32.4.
- 529 Ibid. XI 41.2.
- 530 Ibid. XIII 53.2-4.
- 531 Ibid. XIII 5.3.
- 532 Ibid. XIII 12.2.
- 533 Ibid. XIII 27.6.
- 534 Ibid. XIII 31.2-3.
- 535 Ibid. XIII 36.2-6.
- 536 Ibid. XIII 46.2-4.
- 537 Ibid. XIII 41.1.
- 538 Ibid. XIII 67.5-7.
- 539 Ibid. XIII 68.4 og 6.
- 540 Ibid. XIII 69.1-3.
- 541 **Platon:** *Forsvarstalen* 26.
- 542 **Diodoros Siculus:** XIII 71.3-4.
- 543 Ibid. XIII 72.3.
- 544 Ibid. XIII 73.3-74.
- 545 Ibid. XIV 11.1-4.
- 546 **Gribble:** *Alcibiades and Ahtens* s 263.
- 547 Ibid. 268f.
- 548 Ibid ss 270-278.
- 549 Ibid. ss 270-276. Selv om Gribbles beskrivelse kan være treffende for *Symposion* (f.eks. 208e-212a, og Alkibiades' tale i 215-222b), er **Platon** mer tvetydig i *Alkibiades I*: Når Sokrates utlegger spartanernes og persernes utdannelse av sine ledere, prediker han læringsprosesser som lar seg kombinere med en politisk karriere (119c-124c). Senere introduseres et noe skarpere skille (131e-132a), men først i dialogens siste setning (135e) gir Sokrates inntrykk av et absolutt motsetningsforhold mellom den athenske stat og hans eget oppdragelsesprosjekt.
- 550 **Plutark:** *Alkibiades* II 1.
- 551 **Gribble:** Op.cit. ss 265-281.
- 552 Ibid. s 267.
- 553 **Plutark:** *Alkibiades* V. Historien er også gjengitt i **Atheanaios:** *De lærdes selskap* XII 534e-f. Også Alkibiades' senere allierte Thrasyllus er involvert i denne episoden.
- 554 **Plutark:** *Alkibiades* IV 1-4 og VI.
- 555 Ibid. VIII 3-5.
- 556 Ibid. X 2.
- 557 Ibid. X 3.
- 558 Ibid. I 3.
- 559 Ibid. XIV 3-5.
- 560 Ibid. XVI 2. Se også **Plutark:** *Nikias* XI 2.
- 561 **Plutark:** *Alkibiades* XVI 5, se også *Lysander* XIX 3.
- 562 **Plutark:** *Nikias* IX 1.
- 563 Ibid. XII 1.
- 564 **Plutark:** *Alkibiades* XXII 1.
- 565 **Euripides:** *Orestes* linje 53.
- 566 **Plutark:** *Alkibiades* XXIII 3-6.
- 567 Ibid. XXIV 5 - XXV 4.
- 568 Ibid. XXVI 3-5.
- 569 Ibid. XXVI 6-7.
- 570 Ibid. XXIX 1-2. Se også **Xenofon:** Op.cit. I II.16-17.

- 571 **Plutark:** *Alkibiades* XXXII 4-5.
- 572 Ibid. XXXIV 6 - XXXV 1.
- 573 **Plutark:** *Lysander* III 1.
- 574 **Plutark:** *Alkibiades* X 1. Se også kap. 2.20 i denne oppgaven.
- 575 **Plutark:** *Alkibiades* XXXVI 3
- 576 **Homer:** *Iliaden* 1. sang, linje 349-350 og passim. Se også denne oppgaven, kap. 3.1.1.1.
- 577 **Plutark:** *Alkibiades* XXXVII 2.
- 578 Ibid. XXXVII 4.
- 579 Ibid. XXXVIII 3 – XXXIX 5.
- 580 **Gribble:** Op.cit. ss 281f.
- 581 **Plutark:** *Sammenligning av Alkibiades og Coriolanus* I 2 - II 4.
- 582 Ibid. II 7.
- 583 Ibid. I 2 og IV 1. Se også **Isokrates**, *Angående heste-teamet* 21.
- 584 **Pseudo-Lukian:** *Om kjærlighet* 23-24.
- 585 Ibid. 49
- 586 **Platon:** *Symposium* 211d.
- 587 **Pseudo-Lukian:** *Om kjærlighet* 49.
- 588 Ibid. 54.
- 589 **Platon:** *Protagoras* 309a-d og 316a. Se også 319e-320a.
- 590 **Platon:** *Symposion* 213c-d og 221c-223a.
- 591 **Platon:** *Staten* 488-496a.
- 592 **Diogenes Laertius:** *Fremragende filosofers liv* III.62.
- 593 Se **Nicholas Denyer:** *Platon, Alcibiades* ss 14-26 (som systematisk gjennomgår nyere argumenter for å underkjenne dialogens autentisitet), **David M. Johnson:** *Socrates and Alcibiades* s xiv n.7 og **Gary Alan Scott:** *Plato's Socrates as Educator* ss 205-207 (n.1 til kap. 3). **David Gribble** (*Alcibiades and Athens*) tar ikke endelig stilling i kontroversen, men lister opp syv grunner til å tvile på dialogens autentisitet (Appendix ss 260-262), og synes å konkludere med at de veier tungt nok til at den må underkjennes (ss 214f). Se også **A.E. Taylor:** *Plato: The Man and His Work* ss 522f og n.1.
- 594 **Michel Foucault:** *L'herméneutique du sujet* s 71 n.12, se også ss 33, 43 og 69. Foucault diskuterer riktignok en kjent reservasjon mot autentisitet på ss 71f, nemlig at teksten synes å inneholde elementer fra flere forskjellige 'faser' i Platons forfatterskap, men løser dette ved å slutte seg til en hypotese om «une sorte de réécriture du dialogue à partir d'un certain moment de la vieillesse de Platon».
- 595 **David Gribble:** Op.cit. ss 214f og n.7. **David M. Johnson:** Op.cit. s xiv n.7.
- 596 **A.E. Taylor:** *Plato: The Man and His Work* s 12.
- 597 **Nicholas Denyer:** Op.cit. s 11. Tekstreferansene er utdypet på ss 152, 174f og 187.
- 598 Ibid. ss 12-14.
- 599 **Platon:** *Alkibiades I* 104d. Når Alkibiades uttrykker en tilsvarende irritasjon i *Symposion* (213b-c), blir det raskt klart at det er en desperat ironisk referanse til en periode da han selv var attraksjonsobjektet. Etersom rollene er byttet om, er det nå Sokrates som finner grunn til å irritere seg over Alkibiades' sjalusi (213c-d og 222c-223a).
- 600 **Platon:** *Alkibiades I* 103a.
- 601 Ibid. 106e. Platon er ikke fremmed for at Sokrates skal interessere seg for ganske unge gutter. Ifølge **Gary Alan Scott** finner vi den yngste av dem i dialogen *Lysis*, der den eponyme dialogpartneren er 12-13 år gammel (*Plato's Socrates as Educator*, s 52 og n.5). Filosofen prøver riktignok ikke å forføre *Lysis*, men vil bare demonstrere for den forelskede Hippothales hvordan man *kunne* gjøre det (**Platon:** *Lysis* 206b-c).
- 602 Når ikke annet er angitt er tekstreferansene i dette avsnittet fra **Platon:** *Protagoras* 309a-d.
- 603 Se også ibid. 316a.
- 604 **Homer:** *Iliaden* XXV l. 347-8.
- 605 **Platon:** *Alkibiades I* 105a.
- 606 **Thukydid:** VI XVIII.6-7 ss 219f.
- 607 **David M. Johnson:** Op.cit. s xv.
- 608 **Platon:** *Alkibiades I* 105d-e og 124c.
- 609 **Platon:** *Alkibiades I* 116e-117a. Også **Denyer** (op.cit. s 154) merker seg Alkibiades forvirring med hensyn til enkel empirisk informasjon, og oppfatter den som «something especially absurd». Han synes å tolke den som et ironisk-metaforisk uttrykk for en sterk følelse av intellektuell tilkortkommenhet.
- 610 **Gary Alan Scott:** Ibid. ss 166-178.
- 611 Se **Platon:** *Alkibiades I* 118c-119a, 122b og 124c. Sokrates påpeker at om Perikles var så smart, så var det påfallende at han ikke klarte å videreføre dette hverken til sine egne eller adopterte sønner eller til noen andre. (Et tilsvarende resonnement fremføres av Sokrates-figuren i *Protagoras* 319e-320a.) Han latterliggjør videre Perikles' valg av den gamle og ubrukelige Zopyros til å være Alkibiades' lærer, og fremholder til slutt sitt eget fortrinn fremfor Perikles, fordi han selv har hatt en bedre lærer, nemlig Gud.
- 612 **Nicholas Denyer:** *Platon, Alcibiades* ss 7f.
- 613 **Gary Alan Scott:** Ibid. s 2.
- 614 Ibid. ss 41-49, 62-74 og 86-116.
- 615 **Platon:** *Alkibiades I* 116e-117a, 118e, 124d, 127e-f og 131d-e.
- 616 Ibid. 103a-104d og 131c-132a. Se **Michel Foucault:** *L'usage des plaisirs* ss 221f om guttens sårbarhet i denne

fasen.

- 617 **Platon:** *Alkibiades I* 118b-c, 119a, 122b, 123e og 124c.
- 618 Begge sitatene er fra ibid. 131d. Jfr **Platon:** *Symposion* 130e.
- 619 **Platon:** *Alkibiades I* 135c. I *Faidros* bruker Lysias en pervertert versjon av de samme argumentene, og prøver å overbevise sitt begjærsobjekt om at han kan ligge seg til et varig vennskap (233c, 233e-234b og 241a-c).
- 620 **Egil A. Wyller:** *Symposion – Innledning* (Dreyer, 1994 s 13 og Vidarforlaget, 2001 s 107). **Kenneth Dover:** *Plato/Symposium – Introduction* s 10.
- 621 **Nicholas Denyer:** *Plato/Alcibiades – Introduction* ss 11f og *Commentary* ss 152, 174f og 187.
- 622 Se f.eks. 216c.
- 623 **Platon:** *Symposion* 222c-223a.
- 624 **K.J. Dover:** *Greek Homosexuality* s 157.
- 625 **Søren Kierkegaard:** *Om Begrebet Ironi*, Første Deel, Cap. I, Plato, s 97.
- 626 **Michel Foucault:** *L'usage des plaisirs*, ss 256-258. Foucault trekker riktignok frem Aristofanes' tale (om de splittede dobbelt-menneskene som søker sin tapte halvdel) som en overskridelse av asymmetrien i den tradisjonelle pederastien (ss 254f).
- 627 **Kenneth J. Dover:** *Greek Homosexuality* s 52.
- 628 Se f.eks. **Platons** allusjon til slike holdninger i *Faidros* 255a.
- 629 **Kenneth J. Dover:** *Greek Homosexuality* ss 48f, 91 og 190.
- 630 Ibid. s 52.
- 631 Se ibid. s 92.
- 632 Se ibid. s 202, m/referanser. **Platon:** *Symposion* 184b-185b. **Xenofon:** *Symposion* VIII 12 og 23.
- 633 **Aristoteles:** *Den nikomakiske etikk* VIII 1157a.
- 634 **Kenneth J. Dover:** Op.cit. s 52f. Se også **Michel Foucault**, op.cit. ss 245-248 og 263.
- 635 **Kenneth J. Dover:** Op.cit. s 50f. **Hans Licht:** *Sexual Life in Ancient Greece* s 442-446. I 378 opprettet den thebanske offiseren Gorgidas et militært kompani bestående av 150 pederast-par, med forventning om at partnerens nærvær skulle stimulere mot og æresfølelse. Dette *Thebens hellige kompani* var avgjørende for seieren over Sparta i slaget ved Leuktra i 371, og ble selv endelig nedkjempet i slaget ved Kaironea i 338. Fenomenet er også kjent fra historier om 500-talls-figurene Harmodios og Aristogeiton, hvis æresfølelse gjorde dem til tyrannicider, og som **Thukydid** vier mye oppmerksomhet (VI LIV-LIX.1). I **Homers** skildring av forholdet mellom Akilles og Patroklos, blir sistnevntes død avgjørende for krigens utfall. Akilles velger nemlig å «oppgi sin vrede» (over å ha blitt fratatt slavinnen Briseïs), for isteden å hevne sin elskede Patroklos (*Iliaden*, sang 16 og 18-19). Når *Faidros*-figuren i **Platons** *Symposion* hevder at det var Patroklos som var Akilles' elsker (179e-180a), representerer dette muligens en foregripelse av rolle-inversjonen mellom Alkibiades og Sokrates (216c-219d).
- 636 Se f.eks. **Platon:** *Symposion* 209e-210a, der selv Sokrates' evne til å nå målet trekkes i tvil, selv om ironien er åpenbar.
- 637 **Kenneth J. Dover:** Op.cit. s 159, se også s 160.
- 638 Ibid. ss 164f.
- 639 For referanser se **Gary Alan Scott:** *Plato's Socrates as Educator* s 184f (n.10) og 186 (n.17). Scott selv fastslår uten nærmere begrunnelse at «the theory that Plato is critical of Socrates seems difficult to support for very long.»
- 640 **Platon:** *Lysis* 203b, 204b&e og 206e-207a.
- 641 Ibid. 204b-c.
- 642 **Platon:** *Gorgias* 481d, 482a og 519a.
- 643 Se f.eks. **Martha Nussbaum:** *The Fragility of Goodness* s 183: «...we are moved to (...) look at the life and behavior of Socrates as exemplifying the benefits of ascent.»
- 644 **Platon:** *Protagoras* 309. Sokrates begeistring for Protagoras «visdom» viser seg rimeligvis å være ironisk, men bare fordi den kommer til kort i forhold til Sokrates' krav, og ikke fordi den er mindreverdig som potensielt attraksjonsattributt. En noe mer panikkartet sokratiske selvbeherskelse finnes i **Xenofons** *Erindringer om Sokrates I* III.8-14. Her omtales forholdet til Alkibiades som et rent lærer-elev forhold, uten seksuelle konnotasjoner (I II.12-28 og 39-47).
- 645 **Platon:** *Symposion* 201c, 213c-d og 222c-223a.
- 646 Ibid. 201c, 213b-e, 217d og 222c-223a.
- 647 **Platon:** *Protagoras* 309a-d er kanskje mest eksplisitt, men både i *Faidros* og *Lysis* fremstår Sokrates som ekspert på strategier for å forføre unge gutter.
- 648 **Platon:** *Alkibiades I* 104d. Det finnes en referanse til denne passasjen i *Symposion* 213b-c, men ettersom det der raskt blir klart hvor desperat Alkibiades nå savner Sokrates' oppmerksomhet, må denne leses ironisk.
- 649 **Platon:** *Symposion* 219a-b. Sokrates spiller på den dobbelte betydningen av βουλευώ (som betyr både å overveie og å drøfte), på en måte som er vanskelig å ivareta i en oversettelse.
- 650 **Gary Alan Scott:** Op.cit. ss 81f.
- 651 Se f.eks. **Platon:** *Symposion* 181c-185c og *Faidros* 256b-d.
- 652 **Gary Alan Scott:** Op.cit. ss 63-66, 86-91 et passim.
- 653 **Platon:** *Alkibiades I* 105d-e, 124c-d og 135c-e.
- 654 **Platon:** *Faidros* 246a-b, 253c-254 og 255e-256d.
- 655 **David Halperin:** *Why is Diotima a Woman?* s 269.
- 656 **Martha Nussbaum:** Op.cit. Ch. 7, ss 200-233.
- 657 **Camilla Paglia:** *Sexual Persona* s 121.

- 658 **Platon:** *Faidros* 247c-249d.
- 659 **Platon:** *Symposion* 210
- 660 **Platon:** *Faidros* 256a-b.
- 661 **Platon:** *Symposion* 210.
- 662 Se **Platon:** *Alkibiades I* 104d.
- 663 **Platon:** *Symposion* 213c-d.
- 664 Hans «dobbelte» relasjonssønske kommer f.eks. klart frem i ibid. 217-219.
- 665 Se ibid. 213c-e, 216b-c, 217e-218a, 219d-e, 221c-222c og 222e-223a.
- 666 Ibid. 213c og 222d-223a.
- 667 Se ibid. 212d-e, 213b-e, 215d-216c, 219d-e og 222a-223a.
- 668 Ibid. 213d-e, 216d-e, 219d-e og 221d-222c.
- 669 Ibid. 213d og 219d-e.
- 670 Ibid. 219d-e og 222c-223a.
- 671 **Diogenes Laertius:** III 5-6.
- 672 Ibid. III 29-32.
- 673 **Filo av Alexandria:** *Om Abraham* 133-141.
- 674 Unntakene er *Brevene* (der Platon skriver i første person), *Timaios* (der Timaios selv er hovedaktør), *Lovene* (den fremmede ateneren), *Sofisten* og *Statsmannen* (den eleatiske fremmede).
- 675 **David Halperin:** Op.cit. s 270, se også s 275.
- 676 Sitatene er fra **Søren Kierkegaard:** *Om Begrebet Ironi*, Første Deel, Cap. II, Socrates' domfældelse, ss 217f.
- 677 **Diogenes Laertius:** III 21-23.
- 678 **Platon:** *Symposion* 222c-223a. Se også 213c-d.
- 679 **Pseudo-Lukian:** *Om Kjærlighet* 23-24 og 53-54.
- 680 **Diogenes Laertius:** IV 49.
- 681 **Gary Alan Scott:** Op.cit. s 1. Se også ss 3, 5, 161f, 164-166 og 174.
- 682 Ibid. ss 184f n.10. Påstanden virker i første omgang som en refleksreaksjon, men begrunnes relativt godt i bokens konkluderende kapittel, ss 165-178.
- 683 **David Gribble:** Op.cit. ss 231-245.
- 684 **Platon:** *Alkibiades I* 135d.
- 685 **Platon:** *Symposion* 217c.
- 686 **Platon:** *Alkibiades I* 104c.
- 687 **Gary Alan Scott:** Op.cit. s 131.
- 688 **David Gribble:** Op.cit. s 253 n.125.
- 689 **Michel Foucault:** *L'usage des plaisirs* ss 231-234.
- 690 **Søren Kierkegaard:** Op.cit Første Deel, Cap. I, Plato, ss 104 og 105.
- 691 **David Gribble:** Op.cit. s 243 og n.85. Kfr. **Kierkegaard:** Loc.cit.
- 692 **Michel Foucault:** Op.cit. ss 237-248.
- 693 **David Gribble:** Op.cit. s 243. Kfr **Kierkegaards** anerkjennelse av at den berusede Alkibiades, til tross for at han kommer sent til drikkegildet, og i motsetning til de andre talerne, «griber [Ideen] med umiddelbar Sikkerhed.» (Op.cit. Første Deel, Cap. I, Plato, s 102.)
- 694 **Diogenes Laertius:** III 6.
- 695 **Platon:** *Brev VII* 324a og passim.
- 696 Se f.eks. **A.E. Taylor** op.cit. s 4.
- 697 Ibid. s 6. Se også **Diogenes Laertius:** III 7-8, som ikke gir noen tidsindikasjon.
- 698 **David Gribble:** Op.cit. s 237.
- 699 Begge sitatene er fra ibid. s 78. Se også ss 250f.
- 700 **Camilla Paglia:** Op.cit. s 122. Se også ss 364, 515 og 522.
- 701 Ibid. ss 258f.
- 702 Ibid. s 131.
- 703 **Thukydid:** VI XV4.
- 704 **Walter M. Ellis:** *Alcibiades* s xix.
- 705 Alle sitatene i dette avsnittet er fra **Søren Kierkegaard:** *Om Begrebet Ironi*, Første Deel, Cap. II, Socrates' domfældelse, s 219.
- 706 **Platon:** *Symposion* 222a-b.
- 707 Begge sitatene er fra **Søren Kierkegaard:** Op.cit. Første Deel, Cap. II, Socrates' domfældelse, s 217.
- 708 Begge sitatene er fra loc.cit.
- 709 Sitatene er fra **Søren Kierkegaard**, op.cit. Første Deel, Cap. I, Plato, ss 104-106.
- 710 **Michel Foucault:** *L'usage des plaisirs*. Når ikke annet er angitt er referansene i dette avsnittet til kap. 5, *Le véritable amour*.
- 711 Se Foucaults beskrivelse av dette aspektet ved relasjonen, ibid. s 214-216.
- 712 Se min omtale av Diotimas tale, kap. 4.3.2 pkt 3.
- 713 **David Halperin:** *Why is Diotima a Woman?* s 269.
- 714 Se **Platon:** *Lysis* 204e-207b.
- 715 Observasjonen av talens dobbelt-valør er hentet fra **David Gribble**, *Alcibiades and Athens* s 242.
- 716 **Platon:** *Symposion* 222a-b.

- 717 Se f.eks. **Platon**: *Forsvarstalen* 33a-b.
- 718 **Michel Foucault**: L'herméneutique du sujet ss 10 og 32-77.
- 719 Ibid. ss 46-49.
- 720 Se **Martha Nussbaum**: *The Fragility of Goodness*, Part II Ch. 6, The speech of Alcibiades: a reading of the Symposium.
- 721 Ibid. ss 165f, 170f, 196 og 199.
- 722 Se **Platon**: *Symposion* 221c-d.
- 723 Nussbaum (s 166) refererer et avsnitt fra **Vlastos'** (ed.) *The Philosophy of Socrates*.
- 724 **Martha Nussbaum**: Op.cit. s 181.
- 725 Ibid. s 187.
- 726 Ibid. s 191.
- 727 Ibid. s 187.
- 728 Ibid. s 191.
- 729 Begge sitater er fra ibid. s 199.
- 730 Loc.cit.
- 731 Ibid. s 207.
- 732 Ibid. s 204. Se også s 213.
- 733 Ibid ss 228-231.
- 734 Ibid. s 232.
- 735 Ibid s. 230.
- 736 **Gary Alan Scott**: Op.cit. ss 62-74.
- 737 Ibid. ss 93, 109, 123, 218 (n.15) og passim. Han omtaler også Alkibiades feilaktig som Perikles' nevø: ss 86, 114 og 115.
- 738 **G.W.F. Hegel**: *Philosophy of History* s 289.

Litteraturliste

- Aiskines fra Sfettos: Fragmenter. Engelsk oversettelse publisert i Johnson, David M.: Socrates and Alcibiades. Focus Philosophical Library, 2003.
- Andokides: On the Mysteries. LCL: Minor Attic Orators I. Engelsk oversettelse K.J. Maidment, Harvard University Press, 1941.
On His Return. LCL: Minor Attic Orators I. Engelsk oversettelse K.J. Maidment, Harvard University Press, 1941.
Fragments. LCL: Minor Attic Orators I. Engelsk oversettelse K.J. Maidment, Harvard University Press, 1941.
- Antifon: Fragments: On The Revolution, Abuse of Alcibiades. LCL: Minor Attic Orators I. English translation by K.J. Maidment, Harvard University Press, 1941.
- Aristofanes: The Knights/Peace/The Birds/The Assemblywomen/Wealth. Penguin Classics. English translation by Alan Sommerstein and David Barrett, 1978.
Clouds/Wasps/Peace. LCL: Aristophanes Vol II. Engelsk oversettelse Jeffrey Henderson, Harvard University Press, 1998.
- Aristoteles: The Athenian Constitution. LCL: Aristotle Vol XX. Engelsk oversettelse H. Rackham, Harvard University Press, 1935.
The Art of Rhetoric. LCL: Aristotle Vol XXII. Engelsk oversettelse J.H. Freese, Harvard University Press, 1926.
Ethics. Engelsk oversettelse J.A.K. Thomson, revidert av Hugh Tredennick. Penguin Classics, 1976.
- Athenaios: The Deipnosophists, Books XI-XIV. LCL: Athenaios Vol V & VI. Engelsk oversettelse C.B. Gulick, Harvard University Press, 1933.
- Braccesi, Lorenzo og Millino, Giovanni: La Sicilia greca. Carocci editore, 2000.
- Carcopino, Jérôme: L'ostracisme Athénien. Paris, 1935.
- Cicero: Ad Atticum. Se f.eks. <http://www.thelatinlibrary.com/cicero/epis.shtml>
- Davies, J.K.: Athenian Propertied Families. Oxford, 1971.
Democracy and Classical Greece. Fontana Press, 1978 (second edition 1993).
- Denyer, Nicholas (ed.): Plato – Alcibiades. (Kommentarutgave m/innledning.) Cambridge University Press, 2001.
- Demosthenes: Against Meidias. LCL: Demosthenes Vol III Orations. Engelsk oversettelse J.H. Vince, Harvard University Press, 1935.
- Diodorus Siculus: The Library of History, Book I & IX-XIV. LCL: Diodorus of Sicily, Vols I & IV-VI. Engelsk oversettelse C.H. Oldfather, Harvard University Press, 1933-54.
- Diogenes Laertius: Lives of Eminent Philosophers. LCL, Engelsk oversettelse R.D. Hicks, Harvard University Press, 1925.
- Dover, Kenneth J.: Greek Homosexuality. Duckworth, 1978.
- Ellis, Walter M.: Alcibiades. Routledge, 1989.

- Euripides: Orestes. Penguin Classics: Orestes and other plays. Engelsk oversettelse Philip Vellacott. Penguin Books, 1972.
- Fabre, Antoin: Alcibiade, cousin de Périclès. Éditions Magnard, 1967.
- Filo av Alexandria: On Abraham. LCL, Philo Vol. VI. Engelsk oversettelse F.H. Colson, Harvard University Press, 1935
- Forde, Steven: The Ambition to rule – Alcibiades and the Politics of Imperialism in Thucydides. Cornell University Press, 1989.
- Foucault, Michel: Histoire de la sexualité. Vol. 2, L'usage des plaisirs og Vol 3, Le souci de soi. Éditions Gallimard, 1984.
The History of Sexuality, Vol 2. The Use of Pleasure. Engelsk oversettelse Robert Hurley, Vintage Books, 1985.
Seksualitetens historie II. Bruken av nytelsene. Norsk oversettelse ved Espen Schaanning, Pax Forlag, 2001.
L'herméneutique du sujet – Cours au Collège du France, 1981-1982. Gallimard, 2001.
- Gribble, David: Rhetoric and History in [Andocides] 4, against Alcibiades. The Classical Quarterly, New Series, Vol. 47, No.2, 367-391, 1997
Alcibiades and Athens. A Study in Literary Presentation. Oxford Univ. Press, 1999.
- Hannah, Robert: Greek & Roman Calendars. Construction of Time in the Classical World. Duckworth, 2005.
- Hansen, Mogens Herman: Demokratiet i Athen. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busch A/S, 1993.
- Halperin, David: Platonic Erōs and What Men Call Love. Ancient Philosophy 5: 161-204, 1985.
Why is Diotima a Woman? i Before Sexuality. Red. Halperin, Winkler og Zeitlin. Princeton University Press, 1990.
- Hatzfeld, Jean: Alcibiade – Étude sur l'histoire d'Athènes à la fin du Ve siècle. Presses Universitaires de France, 1940.
- Heath, Malcolm: Thucydides' political judgement. Liverpool Classical Monthly 15, 158-160, 1990.
- Hegel, G.W.F: Philosophy of History. Engelsk oversettelse J. Sibree, Batoche Books, 2001.
- Herodot: The Histories. Translated by Aubrey de Sélincourt, revised by A.R. Burn, Penguin Books, 1972.
- Homer: Iliaden. Norsk gjendiktning ved Per Østbye, Aschehoug, 1991.
Odysseen. Norsk gjendiktning ved Per Østbye, Gyldendal Norsk Forlag, 1961.
- Isokrates: Concerning The Team of Horses og Busiris. LCL: Isocrates, Vol III, Discourse XVI. Engelsk oversettelse La Rue van Hook, Harvard University Press, 1945.
- Johnson, David M.: Socrates and Alcibiades. Focus Philosophical Library, 2003.
- Joint Association of Classical Teachers: The World of Athens – An introduction to classical Athenian culture. Cambridge University Press, 1992.

- Karterud, Sigmund: Fra narsissisme til selvspsykologi. Ad Notam Gyldendal, 1995.
- Kierkegaard, Søren: Om Begrebet Ironi. Samlede værker, Bind 1. Gyldendal, 1994.
- Lang, Mabel L.: Alcibiades vs. Phrynichus. *The Classical Quarterly, New Series*, Vol 46, No 1, 289-295, 1996.
- Licht, Hans (Paul Brandt): *Sexual Life in Ancient Greece*. Engelsk oversettelse J.H. Freese, Routledge & Sons Ltd. 1932.
- Liddell and Scott: *An Intermediate Greek-English Lexicon*. Oxford, 1889.
- Lukian: *Philosophies for sale*. LCL: Lucian, Vol II. Engelsk oversettelse A.M. Harmon, Harvard University Press, 1967.
- Lysias: *The Orations of Lysias*. LCL. Engelsk oversettelse W.R.M. Lamb, Harvard University Press, 1930.
- Marcone, Arnaldo: *Democrazie antiche – Istituzioni e pensiero politico*. Carocci editore, 2002.
- Mayer, Ken: Phrynichus, Pericles and Praise. *Brown Classical Journal* 4, 37-42, 1987.
- McGregor, Malcolm F: *The Genius of Alkibiades*. Phoenix, Vol 19.1, 27-47, 1965.
- Nepos, Cornelius: *Great Generals of Foreign Nations*. LCL. Engelsk oversettelse John C. Rolf, Harvard University Press, 1929.
- Nietzsche, F.W.: *The Birth of Tragedy*. Engelsk oversettelse Walter Kaufmann, Modern Library 1992.
The Twilight of the Idols. Engelsk oversettelse Richard Polt, Hackett Publishing Company, 1997.
 (Tekst-sitatene er hentet fra den tyske utgaven på <http://www.gutenberg.org>)
- Nussbaum, Martha C: *The Fragility of Goodness*. Cambridge University Press, 1986.
- Paglia, Camilla: *Sexual Personae*. Yale University Press, 1990.
- Pausanias: *Descriptions of Greece*. LCL, Pausanias Vol I. Engelsk oversettelse W.H.S. Jones, Harvard University Press, 1918.
- Perrin, Bernadotte: *The Death of Alcibiades*. *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, Vol 37, 25-37, 1906.
- Pindar: *Pythian Odes*. LCL, Odes of Pindar. Engelsk oversettelse John Sandis, Harvard University Press, 1915.
- Platon: *Sokrates forsvarstale*. Omsetjing ved Anfinn Stigen, Det Norske Samlaget, 1972.
Forsvarstalen. Norsk oversettelse Leiv Amundsen, Vidarforlaget, 1999.
Apology. LCL, Plato Vol I. Engelsk oversettelse W.R.M. Lamb, Harvard University Press, 1914.
Phaedrus. LCL, Plato Vol I. Engelsk oversettelse H.N. Fowler, Harvard University Press, 1914.
Protagoras. LCL, Plato Vol II. Engelsk oversettelse W.R.M. Lamb, Harvard University Press, 1924.

Lysis. LCL, Plato Vol III. Engelsk oversettelse W.R.M. Lamb, Harvard University Press, 1925.
Symposion/Drikkegildet i Athen. Norsk oversettelse Egil A. Wyller, Dreyers Forlag, tidløs. Gjenutgivelse Vidarforlaget, 2001.
Symposium. LCL, Plato Vol III. Engelsk oversettelse W.R.M. Lamb, Harvard University Press, 1925.
Symposium. Cambridge Greek and Latin Classics. Ed. Kenneth Dover. Cambridge University Press, 1980.
Gorgias. LCL, Plato Vol III. Engelsk oversettelse W.R.M. Lamb, Harvard University Press, 1925.
Brev. LCL, Plato Vol IX. Engelsk oversettelse R.G. Bury, Harvard University Press, 1927.
Charmides. LCL, Plato Vol XII. Engelsk oversettelse W.R.M. Lamb, Harvard University Press, 1927.
Alkibiades I. Norsk oversettelse Egil A. Wyller, Vidarforlaget, 2001.
Alcibiades I. LCL, Plato Vol XII. Engelsk oversettelse W.R.M. Lamb, Harvard University Press, 1927.
Alcibiades I. Cambridge Greek and Latin Classics. Ed. Nicholas Denyer. Cambridge University Press, 2001.
The Republic. Engelsk oversettelse G.M.A. Grube, Pan Books, 1981.

Plutark: Pericles and Fabius Maximus. LCL, Plutarch Lives Vol III. Engelsk oversettelse Bernadotte Perrin, Harvard University Press, 1916.
Nicias and Crassus. LCL, Plutarch Lives Vol III. Engelsk oversettelse Bernadotte Perrin, Harvard University Press, 1916.
Alcibiades and Coriolanus. LCL, Plutarch Lives Vol IV. Engelsk oversettelse Bernadotte Perrin, Harvard University Press, 1916.
Lysander and Sulla. LCL, Plutarch Lives Vol IV. Engelsk oversettelse Bernadotte Perrin, Harvard University Press, 1916.
Solon, Aristides. The Rise and Fall of Athens: Nine Greek Lives. Engelsk oversettelse Ian Scott-Kilvert. Penguin Classics, 1960.
Table-Talk. LCL, Plutarch Moralia Vol VIII. Engelsk oversettelse P.A. Clement and H.B. Hoffleit, Harvard University Press, 1969.
The Dialogue on Love. LCL, Plutarch Moralia Vol IX. Engelsk oversettelse W.C. Helmbold, Harvard University Press, 1961.

Press, Sharon: Was Alcibiades a Good General? Brown Classical Journal, Vol 7, 1991.

Pseudo-Andokides: Against Alcibiades. LCL: Minor Attic Orators I. Engelsk oversettelse K.J. Maidment, Harvard University Press, 1941.

Pseudo-Lukian: Affairs of the Heart. LCL: Lucian, Vol VIII. Engelsk oversettelse M.D. Macleod, Harvard University Press, 1967.

Pseudo-Platon: Eryxias. Engelsk oversettelse av Benjamin Jowett, tilgjengelig på internett: <http://www.gutenberg.org/etext/1681>

Alcibiades II. LCL, Plato Vol XII. Engelsk oversettelse W.R.M. Lamb, Harvard University Press, 1927.

Raubitschek, A.E.: The case against Alcibiades (Andocides IV). Transactions & Proceedings of the American Philological Association, Vol. 79, 191-210, 1948.

Romilly, Jaqueline de: Alcibiade. Editions de Fallois, 1995.

Scott, Gary Alan: Plato's Socrates as Educator. State University of New York Press, 2000.

- Smith, William (ed.): Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology, 1870.
- Spessot, Franca: Alcibiade – Il gran giocoliere. L'Autore Libri Firenze, 2001.
- Spivey, Nigel: The Ancient Olympics. Oxford University Press, 2004.
- Talbert, Richard J.A. (ed.): Atlas of Classical History. Routledge, 1985.
- Taylor, A.E.: Plato: The Man and His Work. Methuen & Co., 1926.
- The Penguin Atlas of World History, Vol I. Engelsk oversettelse Ernest A. Menze, Penguin Books Ltd, 1974.
- Thukydid: History of the Peloponnesian War, Book I-VIII. LCL, Thucydides: Vol. I-IV, 1919-1921.
- Veblen, Thorstein: The Theory of the Leisure Class. Macmillian Company, 1899.
- Xenofon: Erindringer om Sokrates. Norsk oversettelse Henning Mørland, Aschehoug, 1967.
Hellenica, Book I-IV. LCL, Xenophon in Seven Volumes: Vol I. Engelsk oversettelse Carleton L. Brownson, 1918.
Symposion. LCL, Xenophon in Seven Volumes: Vol IV. Engelsk oversettelse O.J. Todd, 1923.

BRUKEN AV ALKIBIADES

En studie av personrelasjoner i Platons erotiserte epistemologi

av Tord Østberg

Det finnes en lang tradisjon, både blant historikere og moralfilosof, for å fremstille den greske generalen Alkibiades som en upålitelig og selvcentrert person, som sviktet sin hjemby Athen og bidro til dens nederlag i Den peloponnesiske krigen. Denne oppfatningen viderefører en konvensjonell lesning av den mest kjente fremstillingen av Alkibiades, som finnes i Platons *Symposion*. Her velter han inn i det kultiverte drikkegildet mot slutten av teksten, rett etter Sokrates' tale. Alkibiades er beruset og agitert, og holder en improvisert og springende tale der han utleverer sin forsmådde kjærlighet til filosofen. Det fremgår av talen at Alkibiades ikke har vært i stand til å følge de rådene han fikk av Sokrates da han var ung, og derfor ikke har sørget for sin egen selv-dannelse, men isteden henfalt til et 'uordnet' liv i stadig jakt på nye nytelser.

Det er minst tre temaer som aktualiseres gjennom Alkibiades' inntreden i Symposium: Det første angår vår forståelse av Platons erotikk; det neste gjelder Platons vedvarende interesse for samfunnets styringsformer etter at han avbrøt sin påtenkte politiske karriere; og det siste dreier seg om hvordan vi skal forstå Platons bruk av historiske figurer i sine dialoger.

Platons erotikk skulle bli spesielt vanskelig lesning for en etterfølgende kristen kultur, med helt andre regimer for – og forestillinger rundt – regulering av begjær. Den greske pederastien – som er Platons åpenbare referanse både i *Faidros* og *Symposion* – har i noen grad blitt 'åpnet for innsyn' gjennom skjellsettende verker av Hans Licht, Kenneth J. Dover og Michel Foucault. Men fortsatt krever det en viss konsentrasjon å innse at den platonske metafysikken postulerer sin opprinnelse i en seksuell relasjon som har vært dobbelt fordømt i vestlig kultur siden kristendommen ble romersk statsreligion på 300-tallet. Og i den grad fordømmelsen av den homoerotiske komponenten er blitt avdempet i nyere tid, så er den andre fordømmelsen – av seksuelle relasjoner mellom voksne og barn – blitt ytterligere forsterket. Ytterligere forvirrende er det at Platons egen skepsis til pederastien, kan ha gitt et vesentlig bidrag til de spesifikt kristne formene for regulering av begjær.

Platon skal ha avbrutt sine planer om en politisk karriere i tilknytning til Sokrates' henrettelse, og ble antakelig også tvunget til å forlate Athen for en periode. Selv om rettssaken i 399 fvt. punkterte hans optimisme overfor det nylig gjenopprettede athenske demokratiet, gjorde han senere flere forsøk på å involvere seg i styret av bystaten Syrakus på Sicilia. De politiske skillelinjene i antikkens Athen kan være vanskelig å fastslå med sikkerhet, fordi partidannelser og andre forsøk på å skape stabile meningsbaserte maktkonstellasjoner ble systematisk motarbeidet. En kjent motsetning stod mellom på den ene siden et oligarkisk orientert landbasert aristokrati med en restriktiv utenrikspolitisk agenda, og på den andre siden de brede lag av folket, med sitt ønske om et demokratisk styresett og en svakhet for aggressiv imperialisme. Både Platon og Sokrates ser ut til å ha stått nærmest den første siden, med alle sine formaninger om fornuft og betenksomhet i politikken. Alkibiades sto åpenbart på den folkelige imperialistiske siden, til tross for en kortvarig tilknytning til oligarkene.

Det motsetningsforholdet som Platon beskriver i en personlig og erotisk relasjon mellom Sokrates og Alkibiades, fungerte derfor også som et innlegg i en politisk debatt. Sokrates er den selvbeherskede vismannen, som ikke lar seg styre av følelser og begjær. Han bevarer en stabil sinnsro som gir tenkningen og den gjennomtenkte beslutningen forrang. Til et slikt dydsmønster kan Alkibiades-figuren brukes som en diametral motsetning, og inkarnere den demokratiske

styreformens risiko for destabilisering gjennom impulsivitet og ukritisk ekspansjonisme. En Alkibiades som kommer til kort både erotisk og eksistensielt, mens han lengter etter nærhet til Sokrates modenhet og erkjennelsesdybde, fungerer som en kritisk kommentar til rådende demokratiske idealer. Ved sin bruk av Alkibiades knytter Platon en forbindelse mellom demokratiet og en mann som ved to anledninger befant seg i fiendens leir under en krig med sin hjemby, og etablerer en motsetning til Sokrates, som selv da hans liv sto i fare ikke ville unndra seg folkets domsavsigelse.

Det er et påfallende aspekt ved relasjonen mellom Sokrates og Alkibiades at deres relative betydning har blitt invertert. Alkibiades var en av de tre-fire mest sentrale politiske skikkelsene i Athen fra Perikles' død i 429 og frem til han selv døde i 404. Hans rikdom, tiltrekkende ytre, frekkhet, forførelsessevner, dristighet og intuitive politiske og militære begavelse, gjorde ham til den mest omtalte mannen i Athen mot slutten av 400-tallet. Dette bekreftes også av den oppmerksomhet han vies i realhistoriske tekster, og spesielt hos Thukydid. Men oppmerksomheten gav seg ikke ved Alkibiades' død, for også i det etterfølgende 300-tallet ble det produsert en jevn strøm av tekster med Alkibiades som tema – som for det meste er gått tapt. Plutark kommenterer at mens hans samtid knapt kjente navnet på *mødrene* til de andre store politikerne og generalene på 400-tallet, så kjente man navnet på Alkibiades' *amme*.

I motsetning til den intense interessen for Alkibiades, nevnes filosofen Sokrates ikke mer enn i noen spredte bisetninger hos samtidens og den nære ettertidens historikere. Det var gjennom Platons tekster, og deres reintroduksjon til Vesten på 1400-tallet, at Sokrates ble en europeisk superkjendis. Han fikk en stor del av æren for den særegne serien av historiske sammentreff som har fått navnet 'den kristen-humanistiske kultur', og hvis to komponenter nok begge var langt fra hans egne forestillinger om fremtiden. Platon kunne på 300-tallet bruke tilknytningen til Alkibiades for å trekke Sokrates frem i lyset, og vekke interesse for både personen og filosofien. Selv om Platons portrett av Alkibiades bare med forbehold kan leses for biografisk informasjon, er det grunn til å tro at den historiske Alkibiades, som samtiden fortsatt var levende opptatt av, var langt fremme i Platons sinn når han gestaltet sin litterære versjon.

For å komme nærmere det inntrykket av Alkibiades som samtiden brakte med seg til Platons tekst, er oppgavens første del viet en historisk-biografisk kartlegging av endel sentrale hendelser og relasjoner i generalens liv. Deretter gjennomgås de forskjellige versjonene som de antikkene kildene gir av Alkibiades og hans livsløp. Med et slikt realhistorisk og historiografisk utgangspunkt gjøres så et forsøk på å anlegge noen nye perspektiver på den plass og utforming Alkibiades får i Platons tekster. Her påvises noen splittelser i fremstillingene av den platonske erotikken i hhv. *Faidros* og *Symposion*, som bare i liten grad er tematisert av andre lesere. Alkibiades' egen fremstilling av forholdet til Sokrates leses opp mot de relasjonsidealene som fremføres i Diotimas tale, på en måte som åpner for å se et innslag av kritikk i Platons fremstilling av sin lærer. Til slutt vurderes noen sentrale lesninger av Platons tekster Alkibiades opp mot de justeringene som en realhistorisk og historiografisk fordypning har åpnet for.